



การจัดการท่องเที่ยวทางศิลปกรรมวัดตระกุกุลบุรณาคยานฝั่งธนบุรี



โดย

นางสาววรรณ สิริศรีสัมฤทธิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

การจัดการท่องเที่ยวทางศิลปกรรมวัดตระกุกุลบุณนาคย่านฝั่งธนบุรี



วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

ARTS AND TOURISM MANAGEMENT OF THE TEMPLES SUPPORTED BY
BUNNAG CLAN IN THONBURI AREA



A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Arts (ART HISTORY)
Department of Art History
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2021
Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ	การจัดการท่องเที่ยวทางศิลปกรรมวัดพระกุลบุณนาคยานฝั่งธนบุรี
โดย	นางสาววรรณฯ สิริศรีสัมฤทธิ์
สาขาวิชา	ประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร. รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

.....คนบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

.....ประธานกรรมการ

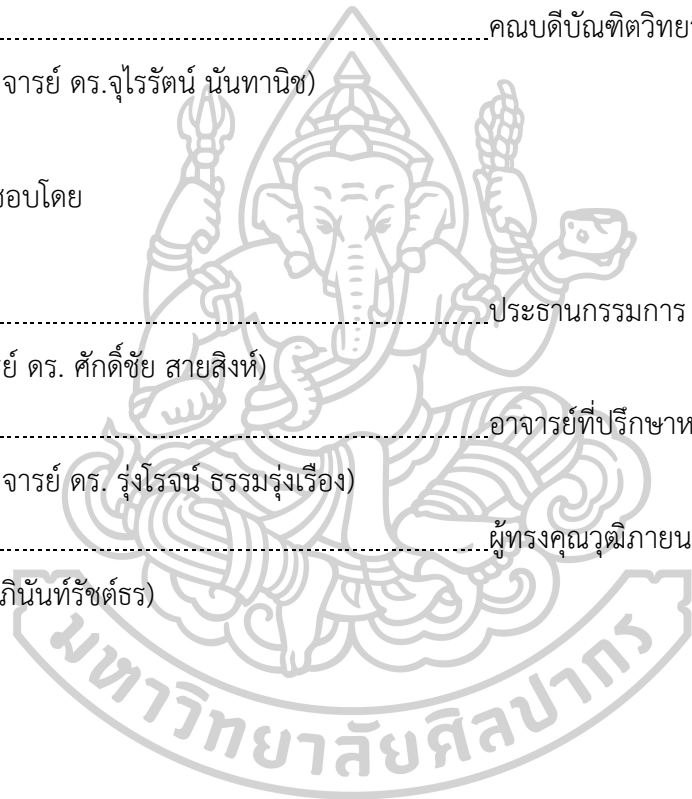
(ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร. รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ดร. สีโรตม์ ภูรินทร์ชัตถ)



61107210 : ประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทบัณฑิต

คำสำคัญ : การจัดการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวทางศิลปกรรม, วัดตระกูลขุนนา

นางสาว วรรณ สิริศรีสัมฤทธิ์: การจัดการท่องเที่ยวทางศิลปกรรมวัดตระกูลขุนนาค่าย่านฝิ่ง
ธนบุรี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รองศาสตราจารย์ ดร. รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง

วัดตระกูลขุนนาค่าย่านฝิ่งธนบุรี ประกอบไปด้วย วัดประยูรวงศาวาส วัดพิชยญาติการาม
วัดอนงคารามและวัดบุพผาราม ตั้งอยู่บริเวณนิเวศสถานของตระกูลขุนนาค่าย่านฝิ่งธนบุรี เป็นพื้นที่ที่
มีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวไม่น้อยไป
กว่าพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ในปัจจุบันกลับมีนักท่องเที่ยวสนใจเข้าชมไม่มากนัก

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและตรวจสอบสื่อนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ภายใน
วัดตระกูลขุนนาและเพื่อสร้างสื่อเพื่อนำเสนอข้อมูลทางศิลปกรรม การจัดทำแบบแผนเส้นทางการ
ท่องเที่ยวสำหรับประยุกต์ใช้ในการท่องเที่ยว

จากการศึกษาพบว่า วัดประจำตระกูลขุนนาค่าย่านฝิ่งธนบุรีมีสื่อสารสนเทศที่จัดทำขึ้นโดย
หน่วยงานต่าง ๆ บางวัดมีสื่อสารสนเทศประชาสัมพันธ์ค่อนข้างน้อยและมีข้อมูลทางศิลปกรรมไม่
ครบถ้วน ผู้วิจัยจึงนำความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะมาจัดเป็นองค์ประกอบความรู้ควบคู่ไปกับการ
จัดการทางด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลทางศิลปกรรมแต่ละวัดได้
สะดวกมากยิ่งขึ้น การจัดทำแบบแผนเส้นทางการท่องเที่ยวภายในวัดเพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้
ความเข้าใจให้กับนักท่องเที่ยว

ผลที่ได้จากการศึกษา คือ การจัดการท่องเที่ยวข้อมูลทางศิลปกรรมและสื่อสารสนเทศเพื่อ
การท่องเที่ยว 3 รูปแบบ ได้แก่ 1.แผนพับข้อมูล 2.ป้ายข้อมูล 3.เว็บไซต์ข้อมูล ที่สามารถนำไปปรับใช้
ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและเพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าทางด้านศิลปกรรมใน
โบราณสถานและการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง



61107210 : Major (ART HISTORY)

Keyword : Tourism Management, Art Touriism, Bunnag Clan's Supported Temples

MISS WANNA SIRISRISUMRIT : ARTS AND TOURISM MANAGEMENT OF THE
TEMPLES SUPPORTED BY BUNNAG CLAN IN THONBURI AREA THESIS ADVISOR :
ASSOCIATE PROFESSOR RUNGROJ THAMRUNGRAENG, Ph.D.

Bunnag clan's supported temples on the Thonburi side consist of WatPrayurawongsawas, WatPichayayatikaram , WatAnongkaram and WatBuppharam. They are located in the Bunnag clan's homestead. It is an important area in history and art history with as much potentiality for tourism as the area on the east bank of the Chao Phraya River. But not many tourists are interested to visit.

The objectives of this thesis are to study and examine the media for presenting information within the Bunnag clan's temples and to create travel route plans for tourism.

The study found that Bunnag clan's temple on the Thonburi side have media and information provided by various agencies. Some temples have only a few public relations for media and information and lack of information on the arts. Therefore, I adapt the knowledge of art history to organize the proper information as well as creating tourism management so that tourists can access information on the arts of each temple conveniently. I also create travel route plans within the temple to enhance knowledge and understanding for tourists.

The results of the study are tourism management and tourist media and information consisting of 3 types: 1. information leaflets 2. information signs 3. websites. They can be used to promote tourism and to create awareness of the artistic value in old areas and tourism.



กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้คงไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ หากขาดบิดามารดา ผู้อบรมสั่งสอนตั้งแต่เยาว์วัยรวมถึงครู อาจารย์ที่ได้ให้ความรู้ทุกท่าน

ในการศึกษาครั้งนี้ ขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ อาจารย์ผู้มอบความรู้ แนวคิดทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะและการให้คำแนะนำต่างๆ ในการเรียนและการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้ชี้แนะแนวทางและให้คำแนะนำต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี รองศาสตราจารย์ ประภัสสร ชูวิเชียร ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลภาพในการทำวิทยานิพนธ์ และคณาจารย์ท่านอื่น ๆ ในภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ได้ให้ความรู้ แนวคิดที่เป็นพื้นฐานในการทำวิจัยต่าง ๆ และขอขอบคุณกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้คำแนะนำอันนำมาซึ่งประโยชน์ในการทำศึกษานี้

ขอบคุณเพื่อนนักศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะ 61 ทุกคน นิภาภัทร ดัสดุลย์ ที่ช่วยเหลือด้านการเรียนและการทำวิทยานิพนธ์ ทำให้มีเป้าหมายในการเขียนวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จตามกำหนดที่ได้ตั้งใจไว้ รวมถึงเมธิพงศ์ รุจิระศิริกุล รพีพรรณ อารีเลิศรัตน์ สุภารัตน์ รจพจน์ เพื่อนผู้ซึ่งได้แนะนำ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการทำวิทยานิพนธ์

นอกจากนี้ยังมีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ พระสงฆ์ ผู้ดูแลวัดที่เอื้อเฟื้อในการเปิดสถานที่ต่างๆ ภายในวัดให้เก็บข้อมูล เจ้าหน้าที่หอสมุดที่อำนวยความสะดวกในการจัดส่งหนังสือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

สุดท้ายขอบคุณตัวผู้วิจัยที่ตัดสินใจมาเรียนต่อในสาขานี้ และทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นางสาว วรณา สิริศรีสัมฤทธิ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
3. สมมติฐานการศึกษา.....	3
4. ขอบเขตการศึกษา.....	3
5. ขั้นตอนและวิธีการศึกษา.....	3
6. แหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า	3
บทที่ 2 ประวัติความเป็นมาและบทบาทของขุนนางตระกูลขุนนาคในสมัยรัตนโกสินทร์	4
1. บทบาทและความสำคัญขุนนางตระกูลขุนนาค.....	5
2. ความสำคัญทางกายภาพบริเวณนิวาสสถานเดิมของตระกูลขุนนาค	9
3. ประวัติและความสำคัญวัดตระกูลขุนนาคย่านฝั่งธนบุรี.....	11
3.1 วัดประยูรวงศาวาส	11
3.2 วัดพิชยญาติการาม	13
3.3 วัดอนงคาราม	14
3.4 วัดบุปผาราม.....	15
บทที่ 3 สถานการณ์การท่องเที่ยวบริเวณนิวาสสถานเดิมตระกูลขุนนาคในปัจจุบัน.....	17

1. การขาดสื่อประชาสัมพันธ์ สื่อสารสนเทศต่าง ๆ	19
1.1 วัดประยุรวงศาวาส	19
1.1.1 ป้ายข้อมูลแบบถาวร.....	19
1.1.2 ป้ายข้อมูลแบบไม่ถาวร.....	27
1.2 วัดพิชยญาติการาม	29
1.2.1 ป้ายข้อมูลแบบถาวร.....	29
1.2.2 ป้ายข้อมูลแบบไม่ถาวร.....	35
1.3 วัดอนงคาราม	46
1.3.1 ป้ายข้อมูลถาวร.....	46
1.4 วัดบุปผาราม.....	48
1.4.1 ป้ายข้อมูลถาวร.....	48
2. สถานภาพตลาดการท่องเที่ยวไม่เป็นที่นิยม	52
3. การขาดความพร้อมในการรองรับของสถานที่ท่องเที่ยว.....	54
บทที่ 4 การจัดการท่องเที่ยวทางศิลปกรรมวัดตระกูลบุญนาคย่านฝั่งธนบุรี	57
1. หลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าโบราณสถาน	59
2. หลักเกณฑ์การประเมินจุดสำคัญที่ควรชม	60
3. วัดตระกูลบุญนาคย่านฝั่งธนบุรี.....	61
3.1 วัดประยุรวงศาวาส	61
3.1.1 จุดสำคัญที่ควรชม.....	62
3.1.2 เส้นทางชมวัดประยุรวงศาวาส.....	75
3.2 วัดพิชยญาติการาม	80
3.2.1 จุดสำคัญที่ควรชม.....	81
3.2.2 เส้นทางชมวัดพิชยญาติการาม.....	99
3.3 วัดอนงคาราม	110

3.3.1	จุดสำคัญที่ควรชม.....	110
3.3.2	เส้นทางการชมวัดอนงคาราม.....	115
3.4	วัดบุปผาราม.....	121
3.4.1	จุดสำคัญที่ควรชม.....	121
3.4.2	เส้นทางการชมวัดบุปผาราม.....	128
4.	เส้นทางการชมวัดตระกูลขุนนาคย่านฝั่งธนบุรี.....	135
บทที่ 5	การออกแบบและผลิตสื่อประชาสัมพันธ์.....	146
1.	แผ่นพับข้อมูล.....	147
1.1	แผ่นพับข้อมูลวัดประยุรวงศาวาส.....	147
1.2	แผ่นพับวัดพิชยญาติการาม.....	160
1.3	แผ่นพับข้อมูลวัดอนงคาราม.....	176
1.4	แผ่นพับข้อมูลวัดบุปผาราม.....	183
2.	ป้ายข้อมูล.....	190
2.1	ป้ายข้อมูลวัดประยุรวงศาวาส.....	190
2.2	ป้ายข้อมูลวัดพิชยญาติการาม.....	196
2.3	ป้ายข้อมูลวัดอนงคาราม.....	208
2.4	ป้ายข้อมูลวัดบุปผาราม.....	211
3.	เว็บไซต์ข้อมูลศิลปกรรมวัดตระกูลขุนนาค.....	214
บทที่ 6	สรุปผลการศึกษา.....	258
	รายการอ้างอิง.....	260
	ประวัติผู้เขียน.....	263

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แผนผังตระกูลขุนนาค (ผู้ที่เกี่ยวข้องกับก่อสร้างวัดประจำตระกูลขุนนาค)	5
ภาพที่ 2 (ซ้าย) ภาพต้นฉบับสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค).....	7
ภาพที่ 3 สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค).....	7
ภาพที่ 4 ภาพวาดมุมมองจากด้านหลังพระวิหารและพระอุโบสถวัดประยุรวงศาวาสที่ปรากฏในหนังสือ The Kingdom and People of Siam ของ Sir John Bowring พ.ศ.2398	8
ภาพที่ 5 แผนที่แสดงอาณาเขตวัดตระกูลขุนนาคในสมัยรัชกาลที่ 5	10
ภาพที่ 6 วัดประยุรวงศาวาส	11
ภาพที่ 7 (จากซ้าย) ภาพถ่ายเก่าศาลาการเปรียญ พระวิหาร พระอุโบสถ วัดประยุรวงศาวาส	12
ภาพที่ 8 วัดพิชัยญาติการาม	13
ภาพที่ 9 วัดอนงคาราม	14
ภาพที่ 10 วัดบุปผาราม	15
ภาพที่ 11 ป้ายข้อมูลวัดประยุรวงศาวาส	20
ภาพที่ 12 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลเขามอ	22
ภาพที่ 13 (ขวา) ป้ายข้อมูลเขามอ.....	22
ภาพที่ 14 แบบจำลองเขามอ.....	22
ภาพที่ 15 ป้ายพระอุโบสถ	23
ภาพที่ 16 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลรางวัลโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจาก UNESCO.....	24
ภาพที่ 17 (ขวา) ป้ายข้อมูลรางวัลโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจาก UNESCO	24
ภาพที่ 18 พิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนโกสินทร์	24
ภาพที่ 19 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลในพิพิธภัณฑ์	25
ภาพที่ 20 (ขวา) ป้ายข้อมูลในพิพิธภัณฑ์.....	25

ภาพที่ 21 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลในพิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนทาการ.....	25
ภาพที่ 22 (ขวา) ป้ายข้อมูลในพิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนทาการ.....	25
ภาพที่ 23 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลในพิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนทาการ.....	26
ภาพที่ 24 (ขวา) ป้ายข้อมูลในพิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนทาการ.....	26
ภาพที่ 25 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลในพระบรมธาตุมหาเจดีย์.....	27
ภาพที่ 26 (ขวา) ป้ายข้อมูลในพระบรมธาตุมหาเจดีย์.....	27
ภาพที่ 27 ป้ายข้อมูลบริเวณเขามอ.....	28
ภาพที่ 28 ป้ายแสดงแผนผังเขามอ.....	28
ภาพที่ 29 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลบริเวณเขามอ.....	28
ภาพที่ 30 (กลาง) ป้ายข้อมูลบริเวณเขามอ.....	28
ภาพที่ 31 (ขวา) ป้ายข้อมูลบริเวณเขามอ.....	28
ภาพที่ 32 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลบริเวณเขามอ.....	29
ภาพที่ 33 (ขวา) ป้ายข้อมูลบริเวณเขามอ.....	29
ภาพที่ 34 ป้ายข้อมูลวัดพิชัยญาติการาม.....	30
ภาพที่ 35 ป้ายข้อมูลและแผนผังวัดพิชัยญาติการาม.....	31
ภาพที่ 36 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลพระเจดีย์คู่.....	32
ภาพที่ 37 (ขวา) พระเจดีย์คู่วัดพิชัยญาติการาม.....	32
ภาพที่ 38 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลพระปรางค์ 3 องค์.....	34
ภาพที่ 39 (ขวา) ป้ายข้อมูลพระปรางค์ 3 องค์.....	34
ภาพที่ 40 (ซ้าย) พระอสีติมหาสาวก.....	35
ภาพที่ 41 (ขวา) ป้ายข้อมูลอสีติมหาสาวก.....	35
ภาพที่ 42 ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วประวัติวัดพิชัยญาติการาม.....	36
ภาพที่ 43 หน้าเว็บเพจเมื่อนำทางด้วยรหัสตอบกลับเร็ว.....	37
ภาพที่ 44 (ซ้าย) ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วพระอสีติมหาสาวก.....	38

ภาพที่ 45 (ขวา) หน้าเว็บเพจเมื่อนำทางด้วยรหัสตอบกลับเร็ว.....	38
ภาพที่ 46 (ซ้าย) ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วพระเจดีย์คู่.....	39
ภาพที่ 47 (ขวา) หน้าเว็บเพจเมื่อนำทางด้วยรหัสตอบกลับเร็ว.....	39
ภาพที่ 48 (ซ้าย) ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วพระเจดีย์คู่.....	40
ภาพที่ 49 (ขวา) หน้าเว็บเพจเมื่อนำทางด้วยรหัสตอบกลับเร็ว.....	40
ภาพที่ 50 ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วสามก๊ก.....	40
ภาพที่ 51 หน้าเว็บเพจเมื่อนำทางด้วยรหัสตอบกลับเร็ว.....	40
ภาพที่ 52 (ซ้าย) ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วพระสิทธารถ.....	41
ภาพที่ 53 (ขวา) หน้าเว็บเพจเมื่อนำทางด้วยรหัสตอบกลับเร็ว.....	41
ภาพที่ 54 ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วพระปรางค์รายทิศตะวันตก.....	42
ภาพที่ 55 หน้าเว็บเพจเมื่อนำทางด้วยรหัสตอบกลับเร็ว.....	42
ภาพที่ 56 ป้ายเตียงบรรทมบริเวณหน้าพระอุโบสถ.....	43
ภาพที่ 57 เตียงสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ.....	43
ภาพที่ 58 ลวดลายหงส์ต้นเมฆ.....	44
ภาพที่ 59 ลวดลายประดับแจกันลายใบเทศ.....	44
ภาพที่ 60 (ซ้าย) ตึกสุโขมาลัย.....	45
ภาพที่ 61 (ขวา) กุฏิทรงช่วย.....	45
ภาพที่ 62 ป้ายข้อมูลวัดดอนงคาราม.....	47
ภาพที่ 63 (ซ้าย) ภาพป้ายข้อมูลเสาศิรินโโบราณ.....	48
ภาพที่ 64 (ขวา) ภาพเสาศิรินโโบราณภายในวัดภายในวัดดอนงคาราม.....	48
ภาพที่ 65 ป้ายข้อมูลวัดบุปผาราม.....	49
ภาพที่ 66 ป้ายการท่องเที่ยวในย่านกุฎีจีนและชุมชนใกล้เคียง.....	50
ภาพที่ 67 (ซ้าย) ป้ายภาพชุมชนวัดบุปผาราม.....	51
ภาพที่ 68 (ขวา) ภาพขยายป้ายภาพชุมชนวัดบุปผาราม.....	51

ภาพที่ 69	ป้ายแผนที่ท่องเที่ยวบริเวณมรดกวัฒนธรรมย่านกะดีจีน - คลองสาน	51
ภาพที่ 70	ภาพแสดงที่ตั้งวัดประจำตระกูลขุนนาค	61
ภาพที่ 71	พระอุโบสถวัดประยุรวงศาวาส	63
ภาพที่ 72	ลวดลายประดับหน้าบันพระอุโบสถ.....	63
ภาพที่ 73	ช่องหน้าต่างแปดเหลี่ยมประดับด้วยลายอย่างเทศ	64
ภาพที่ 74	พระพุทธรกรรมวิเศษฐศาสดา	64
ภาพที่ 75	พระวิหารวัดประยุรวงศาวาส	65
ภาพที่ 76	หน้าบันพระวิหารประดับด้วยลายดอกโบตั๋น	66
ภาพที่ 77	บานประตูประดับมุกลายดอกกุนนาค	66
ภาพที่ 78	พระพุทธาน้อยพระประธานในพระวิหาร	66
ภาพที่ 79	พระบรมธาตุมหาเจดีย์	68
ภาพที่ 80	เสาแกนกลางภายในเจดีย์.....	68
ภาพที่ 81	พินทรปริยัติธรรมศาลา.....	69
ภาพที่ 82	พระพุทธรูปและพระพิมพ์ที่ค้นพบจากกรุภายในพระบรมธาตุมหาเจดีย์	70
ภาพที่ 83	อุทยานเขามอ.....	70
ภาพที่ 84	ศาลาสูวักตร์วิไลพรรณ (ศาลาฝรั่ง)	71
ภาพที่ 85	อนุสาวรีย์ปิ่นสามกระบอง.....	72
ภาพที่ 86	พระมณฑปทรงโกธิค	73
ภาพที่ 87	หลวงพ่อบุญ.....	73
ภาพที่ 88	พระมณฑปทรงโกธิคจำลอง	74
ภาพที่ 89	ภาพแผนผังแสดงจุดชมงานศิลปกรรมที่สำคัญภายในวัดประยุรวงศาวาส.....	75
ภาพที่ 90	พรรณอาคาร อาคารศิลปะโกธิค	78
ภาพที่ 91	เจดีย์รายบริเวณลานประทักษิณพระบรมธาตุมหาเจดีย์.....	78
ภาพที่ 92	ลานประทักษิณด้านบนพระบรมธาตุมหาเจดีย์	79

ภาพที่ 93 พระอุโบสถวัดพิชัยญาติการาม	82
ภาพที่ 94 หน้าบันพระอุโบสถวัดพิชัยญาติการาม	83
ภาพที่ 95 พระประธาน พระอุโบสถวัดพิชัยญาติการาม.....	83
ภาพที่ 96 พระวรวินายกภายในพระอุโบสถ	84
ภาพที่ 97 ประติมากรรมนูนต่ำสามก๊ก ห้องที่ 4 ตอนเล่าปี กวนอู เตียวหุยรบลิโป้	85
ภาพที่ 98 ประติมากรรมนูนต่ำสามก๊ก ห้องที่ 5 ตอนจูล่งฝ่าทัพรับเอาเต๋า.....	85
ภาพที่ 99 วิหารคดวัดพิชัยญาติการาม.....	86
ภาพที่ 100 พระอสีตีสาวกภายในวิหารคด.....	87
ภาพที่ 101 พระปรารค์วัดพิชัยญาติการาม	89
ภาพที่ 102 ช่องบรรจุอัฐิบรรพชนตระกูลขุนนาง.....	89
ภาพที่ 103 ช่องบรรจุอัฐิบรรพชนตระกูลขุนนาง.....	90
ภาพที่ 104 พระพุทธเจ้าสี่พระองค์ประดิษฐานในปรารค์ประธานวัดพิชัยญาติการาม	91
ภาพที่ 105 ปรารค์ปีกทิศตะวันออก.....	92
ภาพที่ 106 ปรารค์ปีกทิศตะวันตก	92
ภาพที่ 107 พระศรีอารยเมตไตรยประดิษฐานในปรารค์ทิศตะวันออก.....	93
ภาพที่ 108 พระพุทธบาทสี่รอย ประดิษฐานในปรารค์ทิศตะวันตก	93
ภาพที่ 109 พระปรารค์องค์เล็กด้านหลังปรารค์ประธาน	94
ภาพที่ 110 พระเจดีย์ทิศตะวันตก.....	95
ภาพที่ 111 พระเจดีย์ทิศตะวันตก.....	95
ภาพที่ 112 พระเจดีย์ทิศตะวันออก	96
ภาพที่ 113 พระเจดีย์ทิศตะวันออก	96
ภาพที่ 114 ตึกสุขุมาลัย.....	97
ภาพที่ 115 กุฏิทรงช่วย	98
ภาพที่ 116 หน้าบันกุฏิทรงช่วย	98

ภาพที่ 117	ภาพแสดงแผนผังงานศิลปกรรมที่สำคัญภายในวัดพิชัยญาติการาม	99
ภาพที่ 118	อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค)	100
ภาพที่ 119	จุดชมแผนผังการสร้างวัดพิชัยญาติการาม	101
ภาพที่ 120	เสาประดับลวดลายมังกรบริเวณทางเข้าพระอุโบสถ วัดพิชัยญาติการาม	102
ภาพที่ 121	เสาประดับลวดลายมังกรบริเวณทางเข้าพระอุโบสถ วัดพิชัยญาติการาม	102
ภาพที่ 122	ลายลงรักปิดทองมักกะลีผลซึ่งกำลังออกผลเป็นนารี มีเหล่าวิทยากรนครธรม้าแย่งชิง และเกิดการรบกัน บริเวณประตูทางเข้าพระอุโบสถ	103
ภาพที่ 123	จิตรกรรมฝาผนังลายดอกไม้ภายในพระอุโบสถ วัดพิชัยญาติการาม	104
ภาพที่ 124	ซุ้มใบสีมายอดปราสาท วัดพิชัยญาติการาม	105
ภาพที่ 125	บริเวณพาลีของพระอุโบสถวัดพิชัยญาติการาม	105
ภาพที่ 126	แผนผังประติมากรรมสามก๊ก	106
ภาพที่ 127	พระอุโบสถวัดดอนงคาราม	111
ภาพที่ 128	พระประธานภายในพระอุโบสถ วัดดอนงคาราม	111
ภาพที่ 129	กระจงประดับบุษบก	112
ภาพที่ 130	วิหารวัดดอนงคาราม	113
ภาพที่ 131	พระพุทธรูปจตุรนาครและพระพุทธรูปมิ่งโคล	113
ภาพที่ 132	พระแก้ววัดดอนงคาราม	114
ภาพที่ 133	เส้นทางการเดินชมงานศิลปกรรมในวัดดอนงคาราม	115
ภาพที่ 134	เสาย่อมุมไม้สิบสองพระวิหาร วัดดอนงคาราม	116
ภาพที่ 135	สาหร่ายและรวงผึ้งพระวิหาร วัดดอนงคาราม	117
ภาพที่ 136	ซุ้มประตูพระวิหาร ปราสาทสามยอด	117
ภาพที่ 137	ซุ้มประตูพระอุโบสถ วัดดอนงคารามประดับด้วยลายอย่างเทศ	118
ภาพที่ 138	พระพุทธรูปทรงเครื่องภายในพระอุโบสถ วัดดอนงคาราม	119
ภาพที่ 139	เสาหินโบราณบริเวณหน้าวัดดอนงคาราม	120

ภาพที่ 140	ภาพถ่ายเก่าเสาดินบริเวณทำน้ำวัดอนงคาราม.....	120
ภาพที่ 141	พระวิหารวัดบุปผาราม.....	123
ภาพที่ 142	หน้าบันพระวิหารตราสุริยมณฑล.....	123
ภาพที่ 143	ซุ้มประตูลายปูนปั้น ปิดทอง ประดับกระจกรูปตราสุริยมณฑลแบบไทยเทิดมหายงกุฏ	124
ภาพที่ 144	บานประตูพระวิหารด้านนอก ลวดลายตรงกลางเป็นตราสุริยมณฑลแบบตะวันตก....	124
ภาพที่ 145	บานหน้าต่างด้านในเขียนภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีน.....	125
ภาพที่ 146	พระพุทธรูปชินราชจำลอง พระประธานในพระวิหารวัดบุปผาราม.....	125
ภาพที่ 147	ลายรดน้ำคำโคลงสุภาษิตโลกนิติบริเวณกรอบหน้าต่างพระวิหาร วัดบุปผาราม.....	126
ภาพที่ 148	ลายรดน้ำคำโคลงสุภาษิตโลกนิติบริเวณกรอบหน้าต่างพระวิหาร วัดบุปผาราม.....	126
ภาพที่ 149	ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติภายในพระวิหารวัดบุปผาราม.....	126
ภาพที่ 150	จิตรกรรมชาดกตอนสุวรรณสาม.....	127
ภาพที่ 151	ภาพจิตรกรรมอาคารแบบตะวันตก.....	127
ภาพที่ 152	ภาพแสดงแผนผังจุดชมงานศิลปกรรมที่สำคัญภายในวัดบุปผาราม.....	128
ภาพที่ 153	อาคารแบบโกธิคก่อนถูกทำลายในสงครามมหาเอเชียบูรพา.....	129
ภาพที่ 154	จิตรกรรมตอนพระพุทธเจ้าตอนโปรดพุทธมารดาและตอนเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์	130
ภาพที่ 155	ภาพจิตรกรรมอาคารแบบตะวันตก.....	131
ภาพที่ 156	แผนผังจิตรกรรมพระวิหารวัดบุปผาราม.....	132
ภาพที่ 157	จิตรกรรมนางฟ้าศิลปะตะวันตกบริเวณคอสองพระวิหารวัดบุปผาราม.....	134
ภาพที่ 158	จิตรกรรมกามเทพศิลปะตะวันตกถือเครื่องดนตรีบริเวณคอสองพระวิหารวัดบุปผาราม	135
ภาพที่ 159	จิตรกรรมภาพกามเทพศิลปะตะวันตกบริเวณคอสองพระวิหารวัดบุปผาราม.....	135
ภาพที่ 160	แผนที่เส้นทางการเดินทางไปยังวัดประยูรวงศาวาส.....	136
ภาพที่ 161	เส้นทางการเดินจากวัดประยูรวงศาวาสไปวัดอนงคาราม.....	137

ภาพที่ 162 ภาพถ่ายเกาสภาพวิถีชีวิตริมคลองสมเด็จพระเจ้าพระยาและวัดพิชยญาติการาม 138

ภาพที่ 163 คลองสมเด็จพระเจ้าพระยาและวัดพิชยญาติการามในปัจจุบัน 138

ภาพที่ 164 เส้นทางการเดินทางจากวัดอนงคารามไปวัดพิชยญาติการาม 139

ภาพที่ 165 เส้นทางการเดินทางจากวัดพิชยญาติการามไปวัดบุปผาราม 140

ภาพที่ 166 ภาพแสดงแผนที่เส้นทางเดินทางจาก ถ.ประชาธิปไตยไปยังวัดบุปผาราม 141

ภาพที่ 167 ภาพแสดงแผนที่การเดินทางจากวัดบุปผารามไปยังวัดประยุรวงศาวาส 142

ภาพที่ 168 ภาพแสดงแผนที่การเดินทางจากวัดประยุรวงศาวาสไปยังวัดอนงคาราม 143

ภาพที่ 169 ภาพแสดงแผนที่การเดินทางจากวัดอนงคารามไปวัดพิชยญาติการาม 144



บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

ขุนนางตระกูลหนึ่งที่มีบทบาทตั้งแต่สมัยอยุธยาจนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ คือ ขุนนางในตระกูลขุนนาค ขุนนางในตระกูลนี้ได้รับราชการอย่างต่อเนื่อง ได้รับตำแหน่งสมเด็จเจ้าพระยาถึง 3 ท่าน ได้แก่ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ ขุนนาค) สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต ขุนนาค) และสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง ขุนนาค) ซึ่งขุนนางในตระกูลนี้มีบทบาทและอิทธิพลทั้งในด้านการเมือง การปกครอง การคลัง ประกอบกับขุนนางตระกูลขุนนาคนี้ได้เป็นแม่กองควบคุมงานก่อสร้างสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ทั้งในพระบรมมหาราชวังและวัดต่าง ๆ ตามพระราชดำริของพระมหากษัตริย์ รวมถึงยังเป็นผู้นำทางด้านวิทยาการ ความรู้ใหม่ ๆ ในสังคมไทย ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้จึงอาจส่งผลให้มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์รูปแบบทางศิลปกรรม และมีการสร้างศิลปกรรมวัดประจำตระกูล

การสร้างวัดประจำตระกูลขุนนาคได้มีการเลือกพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเดิมเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยของพระบรมวงศานุวงศ์ที่มีความสำคัญและกลุ่มขุนนางต่าง ๆ ปัจจุบันนี้บริเวณนิเวศสถานประจำตระกูลขุนนาค ประกอบด้วย วัดประยูรวงศาวาส วัดพิชัยญาติการาม วัดอนงค์าราม และ วัดบุปผาราม ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3-5 เป็นบริเวณพื้นที่ที่มีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ โดยที่วัดในกลุ่มนี้ปรากฏรูปแบบศิลปกรรมที่มีเอกลักษณ์และมีความโดดเด่น น่าสนใจว่าแม้จะเป็นเครือญาติในตระกูลเดียวกัน แต่ก็มี การเลือกรูปแบบศิลปกรรมที่แตกต่างกันออกไปและมีความแตกต่างจากการสร้างวัดของขุนนางตระกูลอื่น เช่น วัดประยูรวงศาวาส มีการเลือกรูปแบบการวางผังที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 มี ศาลาการเปรียญ พระวิหาร พระอุโบสถตั้งเรียงขนานในแนวเดียวกันและมีเจดีย์ทรงระฆังอยู่ด้านหน้า พระอุโบสถ¹วัดพิชัยญาติการาม ที่มีการจัดองค์ประกอบของวัดที่ลงตัวในทุกด้านทำให้เกิดสุนทรีย์ภาพตั้งแต่บริเวณทางเข้าวัด การสร้างวิหารคดประดิษฐานพระอสิตสาวก ซึ่งเป็นคติที่พบในสมัยรัตนโกสินทร์ที่วัดแห่งนี้² การสร้างปราสาทประธานขนาดใหญ่ คติการสร้างพระอดีตพุทธเจ้าทั้งสิ้น

¹ คุณหญิงสุริยา รัตนกุล และคณะ, พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครเล่ม 1 (นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล ,2550) , 412.

² เรื่องเดียวกัน, 434.

องค์ในปรารภเดียวกัน และคติความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอาริย์เมตไตรย วัดอนงคาราม การประดับตกแต่งที่งดงามลงตัว การประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์และการประดับสาหร่ายรวงผึ้งที่ดูอ่อนช้อย วัดบุพผาราม มีการปรับเปลี่ยนการประดับตกแต่งหน้าบันด้วยการใช้ตราสัญลักษณ์ประจำตำแหน่ง สมเด็จพระเจ้าพระยา การนำรูปแบบศิลปะแบบตะวันตกมาใช้ในงานจิตรกรรม

บริเวณนิเวศสถานของตระกูลนี้ย่านฝั่งธนบุรี เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ งานศิลปกรรมที่สำคัญและทรงคุณค่า แสดงให้เห็นถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวไม่น้อยไปกว่าพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ในปัจจุบันกลับมีนักท่องเที่ยวสนใจมาชมไม่มากนัก ทั้งที่อยู่ใกล้ฝั่งพระนครสามารถเดินทางมาได้ง่าย อีกทั้งจุดประสงค์ในการเยี่ยมชมอาจเพียงเพื่อทำบุญหรืออาจเดินทางท่องเที่ยวเพียงเพื่อการถ่ายรูป โดยมิได้ตระหนักว่าพื้นที่บริเวณนี้มีความสำคัญอย่างไรและมีคุณค่าทางศิลปกรรมอย่างไรและพื้นที่ใกล้เคียงบริเวณนี้ยังมีชุมชนโบราณและสามารถเดินทางเชื่อมโยงไปยังเส้นทางสายวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้

อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวในปัจจุบันตามแหล่งโบราณสถานมักมีเพียงป้ายแสดงข้อมูลไม่เพียงพอ มีเพียงการเชิญชวนให้บูชาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือมีข้อมูลทางศิลปกรรมค่อนข้างน้อย รวมถึงสื่อสารสนเทศต่าง ๆ อาจไม่ดึงดูดให้คนกลุ่มต่าง ๆ มาชม

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะนำความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะมาจัดเป็นองค์ประกอบความรู้ ควบคู่ไปกับการจัดการด้านการท่องเที่ยว เช่น การจัดทำสื่อสารสนเทศเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางศิลปกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลทางศิลปกรรมแต่ละวัดได้สะดวกมากยิ่งขึ้น การจัดทำแบบแผนเส้นทางการท่องเที่ยวภายในวัดเพื่อเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจ โดยการนำประวัติศาสตร์ศิลปะมาช่วยอธิบายและนำเสนอข้อมูลให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาค้นคว้าแนวคิดในการออกแบบ รูปแบบศิลปกรรมที่แสดงออกถึงการสร้างสรรค์งานของขุนนางตระกูลขุนนาค
2. เพื่อศึกษาว่าสื่อสารสนเทศที่นำเสนอภายในวัดตระกูลขุนนาคย่านฝั่งธนบุรีมีการนำเสนอข้อมูลที่เพียงพอและสอดคล้องตามหลักการวิจัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะหรือไม่
3. เพื่อสร้างสื่อนำเสนอข้อมูลทางศิลปกรรมวัดตระกูลขุนนาคย่านฝั่งธนบุรี และนำข้อมูลทางศิลปกรรม ปรับใช้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรม

3. สมมติฐานการศึกษา

1. สื่อสารสนเทศเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ศิลปะที่เหมาะสมในการนำไปใช้งานได้จริง
2. การจัดการท่องเที่ยววัดตระกูลขุนนาคนี้สร้างความรู้และความเข้าใจการท่องเที่ยวทางศิลปกรรมให้กับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป

4. ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาข้อมูลทางศิลปกรรมที่สร้างโดยขุนนางตระกูลขุนนาค บริเวณแขวงวัดกัลยาณ์และแขวงสมเด็จพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพฯ ประกอบด้วย วัดประยุรวงศาวาส วัดพิชยญาติการาม วัดอนงคาราม วัดบุปผาราม เพื่อจัดทำเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ศิลปะ

5. ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

1. ค้นคว้าและรวบรวมจากเอกสารต่าง ๆ รวมไปถึงงานวิจัย บทความ ผลงานทางวิชาการที่มีความเกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่องานในครั้งนี้
2. เก็บข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม
3. ทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารร่วมกับข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม
4. สรุปผลการศึกษาและรายงานผลการศึกษา

6. แหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า

1. หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ
2. หอสมุดแห่งชาติ
3. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
4. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

บทที่ 2

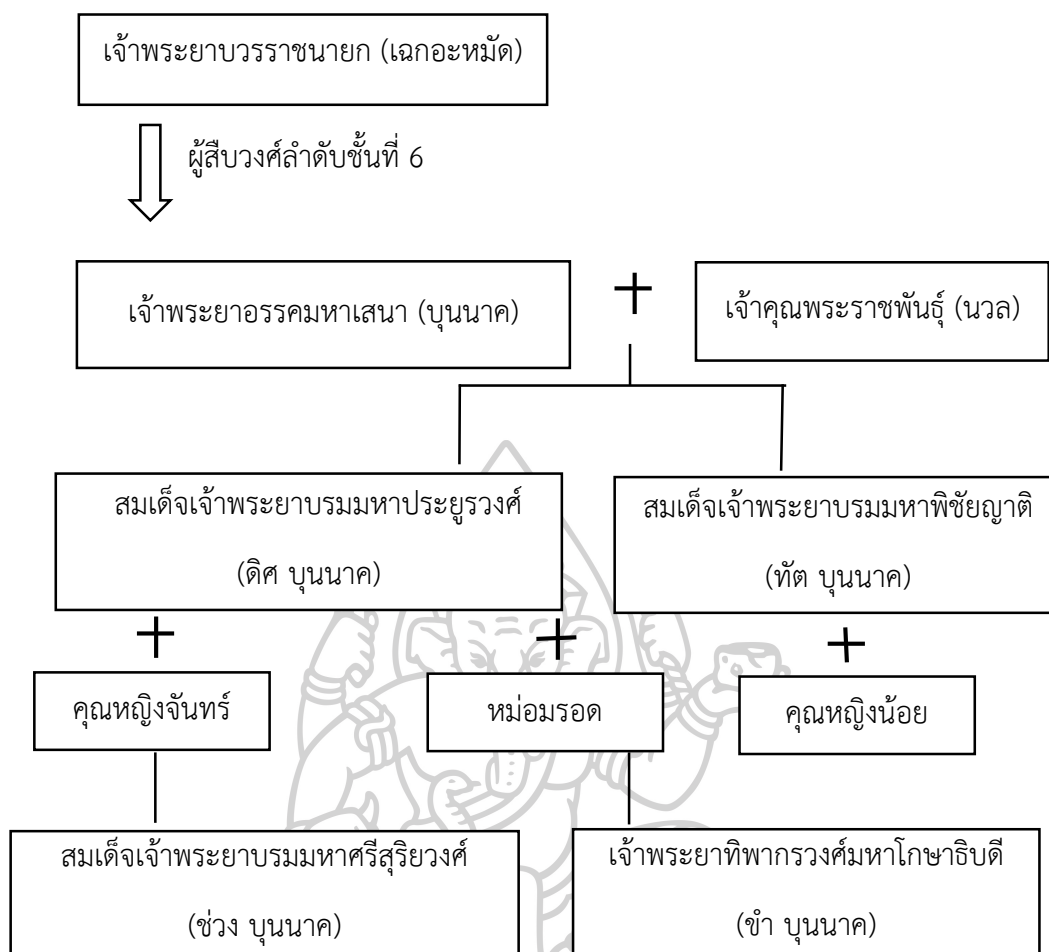
ประวัติความเป็นมาและบทบาทของขุนนางตระกูลขุนนาคในสมัยรัตนโกสินทร์

ตระกูลขุนนาค เป็นขุนนางตระกูลเก่าแก่สืบเนื่องตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย ต้นตระกูลเป็นพ่อค้าชาวอาหรับนามว่า เถกอะหมัด เถกอะหมัดได้รับราชการในกรมพระคลังโดยปฏิบัติงานของกรมท่า ต่อมาผู้สืบตระกูลได้รับราชการในหน่วยงานดังกล่าวเรื่อยมา ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศนั้น ได้มีสายตระกูลขุนนาคสายหนึ่งได้เปลี่ยนจากการนับถือศาสนาอิสลามมาเป็นศาสนาพุทธ

ตระกูลของเถกอะหมัดได้สืบเชื้อสายเรื่อยมา จนกระทั่งต่อมานายขุนนาคได้เป็นผู้ให้กำเนิดตระกูลขุนนาคในสมัยรัตนโกสินทร์ นายขุนนาคได้แต่งงานกับคุณนวล ซึ่งเป็นน้องสาวของคุณนาค ภรรยาของเจ้าพระยาจักรี (ด้วง) เมื่อเจ้าพระยาจักรีได้ขึ้นครองราชย์เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี นายขุนนาคจึงได้เข้ารับราชการและเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยและได้ดำรงตำแหน่งเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา สมุหกลาโหมในรัชกาลที่ 1 จึงนับได้ว่าตระกูลขุนนาคเป็นราชินิกุล เป็นพระญาติกับพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้บิดาของท่านนามว่า ตานี ยังได้ถวายตัวเป็นพระสนมในรัชกาลที่ 1 และมีพระโอรส คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าจงดลและกรมหมื่นสุรินทรรักษ์ แสดงให้เห็นได้ว่าตระกูลขุนนาคมีความสัมพันธ์ที่ดีทางเครือญาติอย่างใกล้ชิดกับราชวงศ์จักรี

ต่อมาบุตรชายของท่าน คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ ขุนนาค) และสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต ขุนนาค) ได้ดำรงตำแหน่งขุนนางที่มีบทบาททางด้านการเมืองการปกครองและการคลังในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสนาบดีตระกูลขุนนาคมีบทบาทในการปกครองประเทศเป็นอย่างมากเหนือเสนาบดีแห่งตระกูลอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะที่ยังทรงพระเยาว์ บุตรชายคนโตของสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ ขุนนาค) คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง ขุนนาค) ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ทำหน้าที่ช่วยดูแลบริหารงานราชการแผ่นดิน จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2416 ซึ่งจะได้กล่าวในลำดับถัดไป



ภาพที่ 1 แผนผังตระกูลบุณนาค (ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างวัดประจำตระกูลบุณนาค)

1. บทบาทและความสำคัญขุนนางตระกูลบุณนาค

ขุนนางตระกูลบุณนาคเป็นขุนนางที่มีบทบาททางด้านการเมือง การปกครองตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3-5 ขุนนางในตระกูลบุณนาคได้รับความไว้วางใจจากพระมหากษัตริย์ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมเด็จเจ้าพระยาถึง 3 ท่าน ได้แก่ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุณนาค) สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุณนาค) สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุณนาค) ขุนนางในตระกูลนี้มีบทบาททางด้านการเมืองการปกครองและด้านการคลัง และเป็นกลุ่มขุนนางที่มีความคิดก้าวหน้าทันสมัยในยุคนั้น และมีบทบาทในด้านการพัฒนาบ้านเมืองในด้านต่าง ๆ เช่น การสร้างป้อมปราการต่าง ๆ ที่เมือง

สมุทรปราการ การสร้างประภาคารครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.2414³ การขุดคลอง การต่อเรือ กลไฟลำแรก

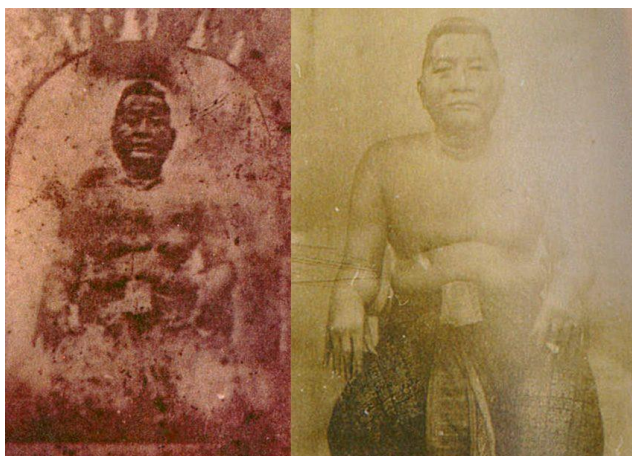
ในปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อพระองค์สวรรคต เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) ได้เป็นประธานในฝ่ายขุนนางทูลเชิญกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์เสด็จขึ้นครองราชย์ ทำให้เมื่อพระองค์ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ ขุนนางในตระกูลบุนนาคจึงเป็นที่ไว้วางพระทัยจากพระมหากษัตริย์และได้รับตำแหน่งที่สำคัญทางการเมืองการปกครองและด้านการคลัง กล่าวคือ ในปี พ.ศ.2373 เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) ได้ว่าที่สมุหพระกลาโหมด้วย ส่วนพระยาศรีสุริยวงศ์ (ทัต บุนนาค) น้องชายของท่านก็ได้เป็นพระยาศรีพิพัฒน์ จางวางพระคลังสินค้า (ภาพที่ 2) จึงกล่าวได้ว่าขุนนางในตระกูลบุนนาคได้ดูแลกิจการและด้านการคลังของประเทศอย่างเต็มที่⁴ เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต พระองค์มิได้ตั้งผู้ใดเป็นพระมหากษัตริย์ ในครั้งนั้นเสนาบดีในตระกูลบุนนาคได้มีบทบาทในการทูลเชิญวิญญูณภิกษุให้ลาผนวชและเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ต่อไป

ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต ขุนนางตระกูลบุนนาคคนสำคัญคือ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ สมุหพระกลาโหม (ช่วง บุนนาค) ได้ทูลเชิญสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมขุนพิริยชนาถ เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 แต่เนื่องจากยังทรงพระเยาว์ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์จึงได้รับเลือกให้เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในปี พ.ศ.2411-2416 และในปี พ.ศ.2416 ได้รับพระทานบรรดาศักดิ์เป็นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์⁵ (ภาพที่ 3)

³ ญัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค), พิมพ์ครั้งที่3 (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2551), 112.

⁴ ปิยนาด บุนนาค, บทบาททางการเมืองการปกครองของเสนาบดีตระกูลบุนนาค (กรุงเทพฯ: ดวงกลม, 2520), 270.

⁵ เรื่องเดียวกัน, 270.



ภาพที่ 2 (ซ้าย) ภาพต้นฉบับสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค)
(ขวา) ภาพสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ที่มีการแต่งแก้ไขไปจากภาพจริง
ที่มา: เอนก นาวิกมูล, ประวัติการถ่ายรูปยุคแรกของไทย, (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2548), 64.



ภาพที่ 3 สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)
ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก
<https://www.archives.nat.go.th/th-th/>

การที่ขุนนางในตระกูลบุนนาคมีบทบาทในการทูลเชิญพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 3 – 5 เสด็จขึ้นครองราชย์ จึงอาจทำให้กล่าวได้ว่า ขุนนางในตระกูลนี้มีบทบาททางด้านการเมือง การปกครองอย่างแท้จริง และมีอำนาจในการบริหารงานทั้งด้านการเมืองและการคลัง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ อีกทั้งมีการสืบทอดตำแหน่งสำคัญกันอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงความรู้ความสามารถในการบริหารงานราชการแผ่นดินได้เป็นอย่างดี จึงได้รับความไว้วางพระทัยจากพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ขุนนางในตระกูลนี้ยังมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับพระมหากษัตริย์

และพระบรมวงศานุวงศ์โดยผ่านการสมรส ทำให้รากฐานของขุนนางในตระกูลนี้มีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น

ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เซอร์จอห์น เบาว์ริง ราชทูตจากประเทศอังกฤษได้เข้ามาเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาที่ทำไว้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 (ภาพที่ 4) ขุนนางในตระกูลขุนนาคได้รับความไว้วางพระทัยจากพระมหากษัตริย์ให้เป็นตัวแทนในการแก้ไขสนธิสัญญาถึง 4 ท่าน ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค)⁶ ย่อมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและบทบาททางด้านการเมืองการปกครองของขุนนางในตระกูลนี้ เนื่องจากสนธิสัญญาเบาว์ริงนี้ เป็นสนธิสัญญาที่มีความสำคัญกับประเทศไทยทั้งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจของประเทศ



ภาพที่ 4 ภาพวาดมุมมองจากด้านหลังพระวิหารและพระอุโบสถวัดประยูรวงศาวาสที่ปรากฏในหนังสือ The Kingdom and People of Siam ของ Sir John Bowring พ.ศ.2398

ที่มา: ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกัญฐิกา ศรีอุดม, บรรณาธิการ, **ราชอาณาจักรและราษฎรสยาม 1**, (กรุงเทพฯ : มุลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2547) ,109.

ในด้านการทำนุบำรุงบ้านเมือง ขุนนางในตระกูลขุนนาคได้รับมอบหมายให้สร้างเมืองและป้อมปราการต่าง ๆ เช่นที่เมืองสมุทรปราการ การตัดถนนเพื่อให้ชาวต่างชาติเดินทางได้สะดวกมาก

⁶ เรื่องเดียวกัน, 215.

ยิ่งขึ้น การขุดคลองต่าง ๆ ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการขุดคลองที่สำคัญ เช่น คลองมหาสวัสดิ์ ต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นแม่กองในการขุดคลองดำเนินสะดวก การขุดคลองครั้งนี้ทำให้เกิดการคมนาคมที่เชื่อมโยงเมืองต่างๆ ไปด้วยกัน และทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองและการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ

ทางด้านศิลปกรรม ขุนนางตระกูลบุนนาคมีบทบาทในการก่อสร้างและบูรณะพระราชวัง พระที่นั่งต่าง ๆ เช่น การบูรณะพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระอภิเนาวนิเวศน์ พระราชวังนันทอุทยาน นารายณ์ราชนิเวศน์ ลพบุรี พระนครคีรี เพชรบุรี พระปฐมเจดีย์ พลับพลาที่ประพาส อ่างศิลา ชลบุรี การสร้างประภาคารที่ปากน้ำ สมุทรปราการ

ผลงานการก่อสร้างงานศิลปกรรมต่าง ๆ ของขุนนางตระกูลบุนนาค แสดงให้เห็นว่าขุนนางในตระกูลนี้มีความสามารถทางด้านศิลปกรรมจึงได้รับมอบหมายงานบูรณะและการก่อสร้างต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ การมีประสบการณ์และผลงานการก่อสร้างงานศิลปกรรมที่หลากหลาย ประกอบกับขุนนางในตระกูลนี้เป็นกลุ่มสมัยใหม่ที่มีหัวก้าวหน้า มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคณะมิชชันนารี ทำให้เกิดการรับวิทยาการจากตะวันตก ปัจจัยเหล่านี้ก็นำไปสู่แรงบันดาลใจในการออกแบบและการสร้างวัดประจำตระกูลบุนนาค ให้มีการออกแบบและการวางผังที่ดีเยี่ยมและมีรูปแบบที่ไม่เหมือนขุนนางในตระกูลอื่น

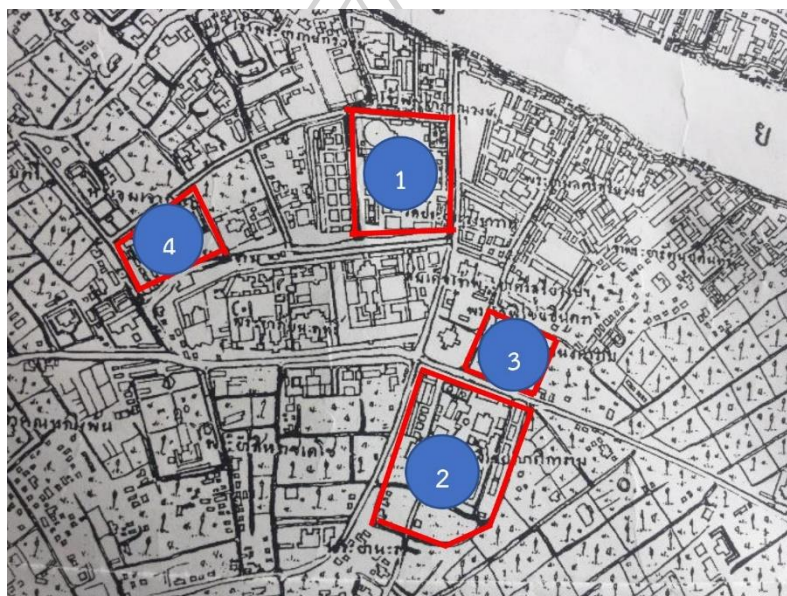
2. ความสำคัญทางกายภาพบริเวณนิवासสถานเดิมของตระกูลบุนนาค (ภาพที่ 5)

บริเวณนิवासสถานเดิมของตระกูลบุนนาค ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยานอกจากเป็นบ้านพักอาศัยของขุนนางในตระกูลบุนนาค ภายในพื้นที่พักอาศัยยังมีการปลูกกาแฟ โดยมีการเพาะพันธุ์ในบ้านของขุนนางและนำมาเมล็ดพันธุ์ไปแจกจ่ายให้กับประชาชน นอกจากนี้ยังมีการนำผลผลิตมอบให้ราชทูตอังกฤษเซอร์จอห์น เบาว์ริงถึง 3 กระสอบ⁷ ซึ่งการปลูกกาแฟในสมัยนั้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าขุนนางในตระกูลนี้มีความคิดที่ทันสมัยและมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ปลูกพืชที่ไม่เคยปลูกมาก่อนในประเทศไทย การปลูกต้นกาแฟนี้ ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้คนไทยรู้จักพืชเศรษฐกิจนี้ เป็นครั้งแรกและแพร่หลายต่อไปในอนาคต

บริเวณนิवासสถานเดิมของตระกูลบุนนาคบริเวณนี้ ประกอบไปด้วยจวนของสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) จวนของสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) จวนของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่ง

⁷ นภัสพร นิยะวานนท์, สวนกาแฟแห่งแรกของประเทศไทยในบ้านสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์, เข้าถึงเมื่อ 20 กันยายน 2564, เข้าถึงได้จาก <http://bsru.ac.th/สวนกาแฟแห่งแรกของประเทศไทย>

เกล้าเจ้าอยู่หัว บริเวณจวนของสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ยังเคยใช้เป็นที่พักรับรองมิชชันนารีอีกด้วย การเข้าพบของคณะมิชชันนารีนั้น อาจนำมาซึ่งวิทยาการความรู้ใหม่ ๆ แนวคิดต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศชาติ นอกจากนี้ยังมีการเข้าพบของสมาคมชาวต่างชาติเพื่อทำการติดต่อค้าขาย แสดงให้เห็นว่าเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการเดินทาง เนื่องจากเป็นพื้นที่ติดแม่น้ำเจ้าพระยา สามารถเดินทางได้สะดวกและไปยังเมืองต่าง ๆ ได้ ส่วนบริเวณจวนของสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติที่อยู่ใกล้กัน ก็มีคลองสมเด็จพระยาที่สามารถออกไปยังแม่น้ำเจ้าพระยาได้เช่นกัน



ภาพที่ 5 แผนที่แสดงอาณาเขตวัดตระกูลบุรณาคในสมัยรัชกาลที่ 5

1. วัดประยูรวงศาวาส 2. วัดพิชัยญาติการาม 3. วัดอนงคาราม 4. วัดบุปผาราม

ที่มา: ธงชัย ลิขิตพรสวรรค์, บรรณาธิการ, **แผนที่กรุงเทพฯ จ.ศ.1249**, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2558.), 3.

จากลักษณะทางกายภาพบริเวณนิवासสถานของตระกูลบุรณาคดังกล่าวที่มีความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ อาจเป็นปัจจัยที่ทำให้ตระกูลนี้สามารถสร้างความมั่นคงในหน้าที่ราชการและเสริมความมั่งคั่งให้กับตระกูลได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าบริเวณนิवासสถานเดิมของตระกูลบุรณาคนี้ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญเป็นศูนย์กลางการปกครองในสมัยธนบุรี เป็นบริเวณที่มีจวนที่พักของขุนนางในตระกูลต่าง ๆ เป็นจำนวนมากรวมถึงพระบรมวงศานุวงศ์ด้วย แต่เมื่อมีการ

สถาปนาราชวงศ์จักรี ศูนย์กลางการปกครองได้ย้ายไปทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา จึงทำให้ความสำคัญของพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาลดความสำคัญลงไป

3. ประวัติและความสำคัญวัดตระกูลขุนนาคย่านฝั่งธนบุรี

วัดตระกูลขุนนาคย่านฝั่งธนบุรี คือ วัดที่ได้สร้างขึ้นบริเวณนิเวศสถานเดิมของขุนนางในตระกูลขุนนาค 3 ท่าน ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ ขุนนาค) สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต ขุนนาค) สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง ขุนนาค) ในบริเวณนี้ประกอบด้วย วัดประยูรวงศาวาส วัดพิชัยญาติการาม วัดอนงคาราม และวัดบุปผาราม มีประวัติความเป็นมาดังนี้

3.1 วัดประยูรวงศาวาส (ภาพที่ 6,7)



ภาพที่ 6 วัดประยูรวงศาวาส



ภาพที่ 7 (จากซ้าย) ภาพถ่ายเก่าศาลาการเปรียญ พระวิหาร พระอุโบสถ วัดประยุรวงศาวาส
ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก
<https://www.archives.nat.go.th/th-th/>

วัดประยุรวงศาวาส เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร มีเนื้อที่ 29 ไร่ 3 งาน 55.1 ตารางวา ลักษณะพื้นที่ราบเรียบสี่เหลี่ยม มีอาณาเขตดังนี้

- ทิศเหนือ มีอาณาเขตจรดถนนเทศบาลสาย 1
- ทิศใต้ มีอาณาเขตจรดถนนเทศบาลสาย 2 และโรงเรียนศึกษานารี
- ทิศตะวันออก มีอาณาเขตจรดถนนประชาธิปไตย
- ทิศตะวันตก มีอาณาเขตจรดคลองสาธารณะ⁸

วัดประยุรวงศาวาส สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ได้สร้างวัดนี้ขณะที่ยังดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาพระคลังว่าที่พระคลังและสมุหพระกลาโหม โดยได้อุทิศที่สวนกาแพเมื่อปี พ.ศ.2371 และได้ถวายเป็นพระอารามหลวงในปี พ.ศ. 2375 ได้รับพระราชทานนามวัดว่า วัดประยุรวงศาวาส ซึ่งคล้องกับพระราชทินนามของผู้สร้างวัด โดยชื่อของวัดมีความหมายว่า “อารามแห่งวงศ์พระประยูรญาติ”⁹

วัดประยุรวงศาวาสมีชื่อที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกกันว่า วัดรั้วเหล็ก เนื่องจากจากบริเวณรั้วรอบนอกของวัดมีรั้วเหล็กเป็นรูปอาวุธ หอก ดาบและขวาน ซึ่งเดิมนั้นสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูร

⁸ ทรงวิทย์ แก้วศรี, ประวัติวัดประยุรวงศาวาส 180 ปี (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง 2551), 2.

⁹ เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564 เข้าถึงได้จาก www.watprayoon.com

วงศ์ (ดิศ บุนนาค) ได้สั่งมาจากประเทศอังกฤษเพื่อทูลเกล้าถวายรัชกาลที่ 3 แต่พระองค์ไม่ทรงโปรด จึงได้นำรั้วเหล็กนี้มาใช้ที่วัดประยูรวงศาวาสโดยใช้น้ำตาลทรายแลกเปลี่ยนตามน้ำหนักของรั้วเหล็ก

3.2 วัดพิชัยญาติการาม (ภาพที่ 8)



ภาพที่ 8 วัดพิชัยญาติการาม

วัดพิชัยญาติการามเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร มีเนื้อที่ประมาณ 22 ไร่ 3 งาน 64 ตารางวา มีอาณาเขตวัดดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	มีอาณาเขตติดวัดอนงคาราม
ทิศใต้	มีอาณาเขตติดชุมชน
ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตติดวัดอนงคาราม
ทิศตะวันตก	มีอาณาเขตติดบ้านประชาชน ¹⁰

เดิมเป็นวัดร้างไม่มีหลักฐานชัดเจนว่าสร้างขึ้นในสมัยใด ต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ซึ่งขณะนั้นยังดำรงตำแหน่งเป็นพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา ได้ปฏิสังขรณ์วัดใกล้นิวาสสถานของท่านขึ้นใหม่ทั้งหมดในปี พ.ศ.2384 และถวายเป็นพระอารามหลวง รัชกาลที่ 3

¹⁰ พระมหาปรกณ กิตติโร, วัดพิชัยญาติการามวรวิหาร (กรุงเทพฯ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง 2559), 9.

พระราชทานนามว่า วัดพระญาติการาม ครั้นถึงสมัยรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามใหม่ว่า วัดพิชัยญาติการามเพื่อให้พ้องกับพระราชทินนามของผู้สร้าง คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ แต่ชาวบ้านมักนิยมเรียกว่า วัดพิชัยญาติ

วัดพิชัยญาติการามเป็นวัดที่มีการออกแบบและวางผังวัดอย่างดีเยี่ยม ผู้สร้างได้เลือกพระปรารค์ 3 องค์เป็นประธานของวัด พระอุโบสถตั้งอยู่ด้านหน้ามีขนาดค่อนข้างเล็ก อันเป็นเรื่องของมุมมองที่ไม่ต้องการให้พระอุโบสถบดบังความสง่างามของพระปรารค์¹¹

3.3 วัดอนงคาราม (ภาพที่ 9)



ภาพที่ 9 วัดอนงคาราม

วัดอนงคารามเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร เป็นวัดที่สร้างคู่กับวัดพิชัยญาติการาม และมีความสัมพันธ์ตั้งแต่แรกสร้าง¹²

ประวัติความเป็นมา

วัดนี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยท่านผู้หญิงน้อย ภริยาสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ได้สร้างวัดขึ้นบริเวณสวนกาแพซึ่งอยู่คนละฝั่งคลองบริเวณนิวาสนสถานของท่านในปี พ.ศ.2393 เดิมชื่อวัดน้อยชำแถม สันนิษฐานว่าชื่อ “น้อย” เป็นนามท่านผู้หญิงน้อยผู้สร้างวัด ส่วนคำว่า “ชำแถม” เป็นนามเดิมของท่านเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาบดี (ชำ บุนนาค) ผู้มีส่วนช่วยใน

¹¹ คุณหญิงสุริยา รัตนกุล และคณะ, พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครเล่ม 1, 526.

¹² กรมศิลปากร, วัดสำคัญกรุงรัตนโกสินทร์เล่ม4 (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2525), 279.

การสร้างพระอารามนี้ แต่ชาวบ้านมักเรียกวัดนี้ว่า วัดใหม่ เพราะเป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้พระราชทานนามใหม่ว่า วัดอนงคาราม¹³ ส่วนวัดพิชัยญาติการามและวัดบุปผารามเป็นวัดโบราณที่ปฏิสังขรณ์ในสมัยรัชกาลที่ 3

3.4 วัดบุปผาราม (ภาพที่ 10)



ภาพที่ 10 วัดบุปผาราม

วัดบุปผาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ภายในวัดมีเนื้อที่ประมาณ 9 ไร่เศษ อาณาเขตของวัดมีดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	มีอาณาเขตจรดถนนเทศบาลสาย 1
ทิศใต้	มีอาณาเขตจรดคลองวัดบุปผาราม
ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตจรดถนนอรุณอมรินทร์
ทิศตะวันตก	มีอาณาเขตจรดถนนเทศบาลสาย 2 และคลองวัดบุปผาราม ¹⁴

¹³ เรื่องเดียวกัน, 445.

¹⁴ เข้าถึงเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2564 , เข้าถึงได้จาก <http://www.watbuppha.org/wat/map.php>

เดิมเป็นวัดโบราณที่อาจสร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายชื่อว่า “วัดดอกไม้” ในสมัยรัชกาลที่ 3 ท่านผู้หญิงจันทร์ ภรรยาเอกสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) และบุตรของท่าน คือ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ขณะที่ยังดำรงตำแหน่งจมีนไวยวรนาถ กับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) ขณะยังดำรงตำแหน่งจมีนราชามาตย์ ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ และเมื่อได้ทำการปฏิสังขรณ์เรียบร้อยแล้ว รัชกาลที่ 4 จึงได้พระราชทานนามว่า วัดบุปผาราม การบูรณะวัดครั้งนี้ อาจเป็นเพราะเป็นวัดที่ตั้งอยู่ใกล้บ้านของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งเป็นประเพณีนิยมของขุนนางในตระกูลบุนนาคที่นิยมการสร้างวัดประจำตระกูล¹⁵

กล่าวโดยสรุป ขุนนางตระกูลบุนนาคเป็นตระกูลที่มีความสำคัญตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ มีบทบาททั้งทางการเมือง การคลัง เศรษฐกิจ การติดต่อกับชาวต่างชาติ นอกจากนี้ขุนนางในตระกูลนี้ยังเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นกลุ่มขุนนางที่มีความคิดที่กว้างไกล ทันสมัย ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้อาจมีผลต่อการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมต่าง ๆ นำมาสู่การออกแบบและการสร้างวัดในบริเวณนิเวศสถานประจำตระกูล

ในบทต่อไป ผู้วิจัยจะกล่าวถึงปัญหาสถานการณ์การท่องเที่ยวบริเวณนิเวศสถานเดิมตระกูลบุนนาคในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร เหตุใดบริเวณนี้ซึ่งมีงานศิลปกรรมที่สำคัญหลายแห่ง จึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวไม่มากนัก

¹⁵ คุณหญิงสุริยา รัตนกุล และคณะ, พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครเล่ม 1, 774.

บทที่ 3

สถานการณ์การท่องเที่ยวบริเวณนิเวศสถานเดิมตระกูลขุนนาคในปัจจุบัน

ปัจจุบันการท่องเที่ยวในประเทศไทยมีหลากหลายรูปแบบ หนึ่งในรูปแบบที่เริ่มเป็นที่นิยมของการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายแบบ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อเรียนรู้ การมีประสบการณ์ร่วมและตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม¹⁶

การท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวโบราณสถาน ศาสนสถานนั้นจัดได้ว่าอยู่ในกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เริ่มเป็นที่รู้จักและสนใจของนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวในรูปแบบที่ต้องการศึกษาหาความรู้ การเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน แต่การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้มักเป็นที่นิยมในบริเวณฝั่งพระนคร ซึ่งเป็นบริเวณที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก เนื่องจากบริเวณดังกล่าวมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของกรุงเทพมหานครและการประชาสัมพันธ์ที่ดีทำให้เป็นที่รู้จักของกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครนั้นไม่ได้มีความสำคัญเพียงแค่บริเวณฝั่งพระนคร บริเวณย่านฝั่งธนบุรีเป็นชุมชนโบราณอีกแห่งหนึ่ง ที่มีความสำคัญในการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยอยุธยา สมัยธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ธนบุรีปรากฏชื่อครั้งแรกในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ¹⁷ เป็นชุมชนการค้าขายทางน้ำตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งนอกจากจะติดต่อกับชุมชนทางเหนือขึ้นไปเพื่อออกสู่อ่าวไทยแล้วยังใช้เดินทางต่อออกไปยังแม่น้ำท่าจีน แม่น้ำคลองและหัวเมืองทางใต้ จุดนี้เดิมมีชื่อเรียกว่า บางกอก ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ชุมชนนี้มีฐานะเป็นด่านการเดินทางขึ้นล่องและเก็บภาษีการค้า เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงเลือกบริเวณนี้เป็นที่มั่น พระราชทานนามเมืองว่า กรุงธนบุรีศรีมหาสมุทรเข้าสู่

¹⁶ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทยพ.ศ.2562, เข้าถึงเมื่อ 25 มกราคม 2564 เข้าถึงได้จาก <https://intelligencecenter.tat.or.th>

¹⁷ ประภัสสร ชูวิเชียร, อยุธยาในย่านกรุงเทพฯ ศิลปกรรมที่สัมพันธ์กับแม่น้ำลำคลอง, (นนทบุรี:มติชน, 2561), 33.

สมัยรัตนโกสินทร์ แม้จะมีการย้ายศูนย์กลางการปกครอง แต่บริเวณธนบุรีนี้ยังมีชุมชนซ้อนทับลงไปเพิ่มเติม¹⁸

จากความสำคัญดังกล่าว จึงเห็นได้ว่าพื้นที่บริเวณนิเวศสถานเดิมของตระกูลขุนนาคในย่านฝั่งธนบุรี อันประกอบไปด้วย วัดประยูรวงศาวาส วัดพิชยญาติการาม วัดอนงคารามและวัดบุปผาราม เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และมีรูปแบบทางศิลปกรรมที่มีความโดดเด่นในสมัยรัชกาลที่ 3 – รัชกาลที่ 5 ดังต่อไปนี้

วัดประยูรวงศาวาส เป็นวัดที่มีวัดที่มีแผนผังการสร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 ต่างไปจากประเพณีนิยมที่มีมาแต่เดิม มีการสร้างศาลาการเปรียญ พระวิหาร พระอุโบสถ ตั้งขนานอยู่ในแนวเดียวกัน มีการสร้างพระบรมธาตุมหาเจดีย์ทรงระฆังที่มีขนาดค่อนข้างสูงใหญ่และภายในยังคงมีการอนุรักษ์เสาศาถนกลางตามแบบโบราณ

วัดพิชยญาติการาม วัดนี้มีเอกลักษณ์อันโดดเด่น คือ การสร้างพระปรางค์ประธานที่มีรูปแบบแตกต่างจากวัดอื่น คือ เป็นมณฑปจัตุรมุขยอดปรางค์โดยมีคติเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ประกอบด้วยพระพุทธเจ้าที่ตรัสรู้แล้ว 4 พระองค์ อนาคตพระพุทธเจ้า 1 พระองค์ คือ พระศรีอาริยมตไตรยและพระพุทธบาทสี่รอย

วัดอนงคาราม พระอุโบสถและพระวิหารรูปแบบศิลปะแบบไทยประเพณีและมีการประดับตกแต่งซุ้มประตูด้วยลายปราสาทสามยอดและหน้าต่างด้วยลวดลายอย่างเทศ

วัดบุปผารามมีการประดับตกแต่งหน้าบันพระวิหารด้วยตราสัญลักษณ์ประจำตัวของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ภายในพระวิหารมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีนและตะวันตก

จากความโดดเด่นของรูปแบบงานศิลปกรรมดังกล่าว จึงแสดงให้เห็นว่าบริเวณย่านนิเวศสถานเดิมของตระกูลขุนนาคนั้น มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวไม่น้อยไปกว่าบริเวณฝั่งพระนครของกรุงเทพมหานคร แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันการท่องเที่ยวบริเวณนี้ กลับมีนักท่องเที่ยวสนใจมาชมไม่มากนัก ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่ครั้งล่าสุดในเดือนมกราคม 2564 ทำให้พบว่าสถานการณ์การท่องเที่ยวบริเวณนิเวศสถานเดิมตระกูลขุนนาค มีดังต่อไปนี้

1. การขาดสื่อประชาสัมพันธ์ สื่อสารสนเทศต่าง ๆ
2. สถานภาพตลาดการท่องเที่ยวไม่เป็นที่นิยม
3. การขาดความพร้อมในการรองรับของสถานที่

¹⁸ ประภัสสร ชูวิเชียร และรุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล, กรุงเทพฯ กรุงเทพมหานครมีภูมิสถานชื่อบ้านนามเมือง (กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์ 2556), 112.

1. การขาดสื่อประชาสัมพันธ์ สื่อสารสนเทศต่าง ๆ

ในปัจจุบัน การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวมีบทบาทอย่างมากในการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในยุคนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มิได้ต้องการเพียงสื่อประชาสัมพันธ์ที่อยู่ในรูปแบบเดิมของการท่องเที่ยว จากการศึกษาในพื้นที่จึงพบว่าบริเวณนิเวศสถานเดิมตระกูลขุนนาค มีสื่อประชาสัมพันธ์แต่อาจยังไม่ครอบคลุมที่เพียงพอต่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจในโบราณสถาน ยังขาดสื่อประชาสัมพันธ์เมื่อเปรียบเทียบกับสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแหล่งอื่น ๆ เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

จากการสำรวจพบว่าบางวัดในกลุ่มนี้ มีป้ายข้อมูลสื่อสารสนเทศอยู่บ้างแล้ว บางวัดมีเพียงป้ายข้อมูลประวัติวัดที่จัดทำโดยกรุงเทพมหานครเท่านั้น ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจในสถานที่ท่องเที่ยว การทำสื่อการเรียนรู้ สื่อสารสนเทศและการประชาสัมพันธ์ที่ดี เช่น เว็บไซต์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สืบค้นข้อมูลก่อนเดินทางมา การทำเอกสารแผ่นพับแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว คู่มือนำชม อาจทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้โดยง่ายขึ้น และอาจเป็นการเพิ่มศักยภาพทางการท่องเที่ยวให้กับบริเวณนี้ เป็นการเพิ่มกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางด้านประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังอาจสร้างรายได้ให้กับชุมชน กลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวในบริเวณดังกล่าวและบริเวณใกล้เคียง อีกทั้งบริเวณใกล้เคียงกันนี้ยังมีเส้นทางสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงไปเส้นทางอื่น ๆ ได้อีกหลายแห่ง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจป้ายสื่อสารสนเทศต่าง ๆ ของกลุ่มวัดตระกูลขุนนาค ย่านฝั่งธนบุรี มีดังต่อไปนี้

1.1 วัดประยุรวงศาวาส

ในการศึกษาครั้งนี้จะขอแบ่งสื่อสารสนเทศ 2 รูปแบบ ได้แก่

1. ป้ายข้อมูลแบบถาวร
2. ป้ายข้อมูลแบบไม่ถาวร

1.1.1 ป้ายข้อมูลแบบถาวร

ป้ายข้อมูลวัดประยุรวงศาวาส (ภาพที่ 11)

จัดทำโดยกรุงเทพมหานคร เนื้อหากล่าวถึงข้อมูลประวัติวัดดังต่อไปนี้

วัดประยุรวงศาวาส เป็นพระอารามหลวงชั้นโทชนิดวรวิหาร สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ ได้อุทิศสวนกาแฟสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2371 ใช้เวลาสร้างแปดปี ถวายเป็นพระอารามหลวงได้รับพระราชทานนามว่า วัดประยุรวงศาวาส แต่ชาวบ้านนิยมเรียกว่าวัดรั้วเหล็ก เพราะว่ามีรั้วเหล็กขนาดใหญ่แข็งแรง หล่อเป็นรูปหอก ดาบ ขวานล้อมวัดดูน่าเกรงขาม ดูเป็นของแปลกสำหรับคนไทย ปัจจุบันรั้วเหล็กเหลือเพียงบริเวณด้านหน้าอุโบสถกับวิหารเท่านั้น เป็นวัดแรกของกรุงรัตนโกสินทร์ที่สร้างเจดีย์ทรงลังกา หรือ สีหลเจดีย์ พระวิหารภายในวัดประดิษฐาน พระพุทธรูปปางนาคหรือหลวงพ่อนาค ซึ่งเรียกกันในหมู่ชาวจีนว่า ลักน้อย แปลว่ากลีบบัว 6 ชั้น เชื่อกันว่าเป็นพระพุทธรูปโบราณคู่กับพระศรีศากยมุนี ซึ่งเป็นพระประธานในพระวิหารวัดสุทัศนเทพวราราม ที่ได้ัญเชิญมาจากสุโขทัย



ภาพที่ 11 ป้ายข้อมูลวัดประยุรวงศาวาส

ป้ายแสดงข้อมูลประวัติเขามอ (ภาพที่ 12,13,14)

ไม่ระบุหน่วยงานในการจัดทำ ตั้งภายในศาลาสุวพักตร์วิไลยพรรณ (ศาลาฝรั่ง) ศาลานี้อยู่บริเวณทางเข้าเขามอเป็นป้ายขนาดค่อนข้างใหญ่ ฐานทำด้วยปูนมีความแข็งแรง จำนวน 3 ป้าย เป็นป้ายที่ให้ข้อมูลและภาพเกี่ยวกับประวัติการบูรณะปฏิสังขรณ์เขามอ นอกจากนี้ยังมีแบบจำลองเขามอในมาตราส่วน 1:50 เพื่อให้ผู้มาชมสามารถเห็นภาพจำลองเขามอได้ทั้งหมดอีกด้วย ข้อมูลในป้ายมีดังนี้

เขามอ คือ ภูเขาจำลองก่อด้วยศิลาจนมีรูปร่างคล้ายคลึงกับภูเขา คำว่า “มอ” มาจากคำว่า “ถมอ” ในภาษาเขมร แปลว่าก้อนหิน เขามออาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือเขามอขนาดเล็กที่ประดับอยู่ในกระถางซึ่งเป็นศิลปะการจัดสวนแบบหนึ่งคู่กับการเล่นไม้ตัด และเขามอขนาดใหญ่สำหรับก่อลงบนพื้นดินหรือกลางสระน้ำใช้ประดับตกแต่งพระอารามและพระราชอุทยานซึ่งเป็นที่นิยมมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเขามอขึ้นตามพระอารามต่าง ๆ ด้วยมีพระราชประสงค์ให้เขามอเป็นรมณีสถานอันรื่นรมย์ ที่ดึงดูดพุทธศาสนิกชนทุกเพศทุกวัยให้เข้ามาสัมผัสบรรยากาศแห่งความสงบร่มเย็น มีโอกาสได้เข้าวัดทำบุญ ประกอบกุศลกรรมและสดับพระธรรมเทศนา นับเป็นพระราชดำริอันแยบคายในการทำนุบำรุงพระศาสนาของพระองค์

เขามอวัดประยุรวงศาวาส สร้างขึ้นพร้อมกับการสถาปนาพระอารามในพุทธศักราช 2371 เมื่อสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ) ดำริที่จะสถาปนาวัดถวายเป็นพระอารามหลวง ความทราบถึงเบื้องพระยุคลบาทจึงได้พระราชทานหยดเทียนขี้ผึ้งอันเกิดจากน้ำตาเทียน ที่ทรงจุดขณะประทับยืนอยู่ในห้องสรงซึ่งหยดทับถมเป็นเวลานานหลายปี ก่อรูปขึ้นมีลักษณะคล้ายภูเขาให้สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์นำรูปแบบของหยดเทียนขี้ผึ้งนี้สร้างเป็นเขามอ ตั้งอยู่กลางสระน้ำ ก่อขึ้นจากหินเป็นจำนวนมากให้มียอดเขาดกลมกลันกันตามลำดับ มีชะง่อนผาอันสูงชันลักษณะคล้ายคลึงกับหยดน้ำตาเทียนที่ได้รับพระราชทาน แวดล้อมไปด้วยแมกไม้อันรื่นรมย์และพันธุ์ไม้หายากนานาพันธุ์ เป็นที่ประดิษฐานพระสถูปเจดีย์ พระพุทธปรปางค์ พระวิหารหลวงจำลองและศาลารายน้อยใหญ่

นอกจากนี้เขามอยังได้แนวคิดมาจากพุทธปรัชญาและปรัชญาตะวันออก ที่แฝงด้วยความหมายทางอภิปรัชญาและคติความเชื่อทางศาสนาอันลึกซึ้ง อาทิ คติความเชื่อของอินเดียบราณ เรื่อง “การจำลองจักรวาล” เป็นการจำลองเขาพระสุเมรุหรือ สีนะรุราชบรมบรรพต ศูนย์กลางจักรวาล ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์และความสวัสดิมงคลแก่บ้านเมือง



ภาพที่ 12 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลเขามอ

ภาพที่ 13 (ขวา) ป้ายข้อมูลเขามอ



ภาพที่ 14 แบบจำลองเขามอ

ป้ายพระอุโบสถ (ภาพที่ 15)

เป็นป้ายถาวรขนาดเล็ก ทำจากโลหะ ไม่ทราบว่ามีหน่วยงานใดเป็นผู้จัดทำ มีเพียงข้อมูลสั้น ๆ
ที่ให้รายละเอียดดังนี้

พระอุโบสถ (สมัยรัชกาลที่ 3 สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ผู้สร้าง)



ภาพที่ 15 ป้ายพระอุโบสถ

จากป้ายนี้ เป็นเพียงป้ายบอกอาคารสถานที่ มิได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบศิลปกรรมของพระอุโบสถ ทั้งที่พระอุโบสถหลังนี้มีความสำคัญทางด้านรูปแบบศิลปกรรมในสมัยรัชกาลที่ 3 มีรูปแบบแผนผังที่ต่างไปจากประเพณีนิยมที่มีมาแต่ก่อน จัดเป็นแผนผังของวัดที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีพระอุโบสถคู่กับพระวิหาร และมีเจดีย์ทรงระฆังอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ¹⁹ แต่ในป้ายมีข้อมูลแสดงว่า คืออาคารใดและใครเป็นผู้สร้างเพียงเท่านั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรมีการทำสื่อสารสนเทศในจุดนี้เพิ่มเติมเพื่อเป็นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในด้านรูปแบบศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ 3

ป้ายข้อมูลรางวัลโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกประจำปี 2013
(ภาพที่ 16,17)

ป้ายจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ตั้งบริเวณทางเข้าพิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนฆาตคาร มีฐานรองและแท่นรองรับตัวป้ายทำด้วยปูน ตัวข้อมูลเป็นแผ่นป้ายที่ทำจากโลหะ มีกรอบพลาสติกปิดทับ ตัวอักษรในข้อมูลนี้เป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์พระมหาเจดีย์โดยสังเขปและรางวัลที่ได้รับ

¹⁹ คุณหญิงสุริยา รัตนกุล และคณะ, พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครเล่ม 1, 418.



ภาพที่ 16 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลรางวัลโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจาก UNESCO

ภาพที่ 17 (ขวา) ป้ายข้อมูลรางวัลโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจาก UNESCO

ป้ายข้อมูลภายในพิพิธภัณฑ์พระประยุรวงศ์อาคารหรือพริ้นทรปริยัติธรรมศาลา (ภาพที่ 18,19,20,21,22,23,24)

พิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงพระพุทธรูปบูชาและพระเครื่องที่ค้นพบจากกรุภายในพระบรมธาตุมหาเจดีย์ นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปพระพิมพ์ต่าง ๆ ที่บริจาคเพิ่มเติมโดยประชาชน ภายในอาคารหลังนี้มีป้ายข้อมูลทั้งหมด 7 ป้าย ลักษณะอยู่ในกรอบรูปขนาดใหญ่ เป็นการให้ข้อมูลประวัติของพิพิธภัณฑ์ รูปภาพสภาพเดิมของพระบรมธาตุมหาเจดีย์ก่อนทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ มีภาพและข้อมูลการค้นพบพระบรมสารีริกธาตุโดยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส พระพุทธและโบราณวัตถุในกรุที่ 1 และกรุที่ 2



ภาพที่ 18 พิพิธภัณฑ์พระประยุรวงศ์อาคาร



ภาพที่ 19 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลในพิพิธภัณฑ์
ภาพที่ 20 (ขวา) ป้ายข้อมูลในพิพิธภัณฑ์



ภาพที่ 21 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลในพิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนฆาการ
ภาพที่ 22 (ขวา) ป้ายข้อมูลในพิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนฆาการ



ภาพที่ 23 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลในพิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนทาการ

ภาพที่ 24 (ขวา) ป้ายข้อมูลในพิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนทาการ

ป้ายในอาคารพิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนทาการหรือพรินทรปริยัติธรรมศาลา ข้อมูลส่วนใหญ่จะเน้นแต่ประวัติของเจดีย์ การค้นพบกรุ นอกจากนี้ยังมีวีดิทัศน์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการบูรณะปฏิสังขรณ์และการอนุรักษ์พระมหาเจดีย์อีกด้วย เนื่องจากได้รับรางวัลโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกประจำปี พ.ศ.2556 จากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) จึงมีสื่อสารสนเทศที่ได้รับการจัดทำมาเป็นอย่างดีแล้ว แต่สื่อส่วนใหญ่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมอาคารพิพิธภัณฑ์หลังนี้ไม่มากนัก ทั้ง ๆ ที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนอาคารหลังนี้เป็นโบราณสถานตั้งแต่ปี พ.ศ.2492 และมีรูปแบบอาคารศิลปะตะวันตกที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่ง

ป้ายข้อมูลเจดีย์ภายในพระบรมธาตุมหาเจดีย์ (ภาพที่ 25,26)

มีทั้งหมด 11 ป้าย ตั้งบริเวณด้านในขององค์เจดีย์ทางทิศ โครงสร้างป้ายทำจากอลูมิเนียม ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการบูรณปฏิสังขรณ์ และโครงการการปรับปรุงภายในเจดีย์ มีภาพเสาแกนกลางและภาพถ่ายเสานองค์เจดีย์ก่อนและหลังการบูรณะปฏิสังขรณ์



ภาพที่ 25 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลในพระบรมธาตุมหาเจดีย์

ภาพที่ 26 (ขวา) ป้ายข้อมูลในพระบรมธาตุมหาเจดีย์

1.1.2 ป้ายข้อมูลแบบไม่ถาวร

ป้ายข้อมูลรหัสแบบตอบกลับเร็ว (Quick Response Code หรือ QR Code)

จัดทำโดยกรมศิลปากรและสำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จำนวนทั้งสิ้น 7 ป้าย (ภาพที่ 27-33) ข้อมูลที่ใช้รูปแบบนี้จะมีเพียงบริเวณเขามอเท่านั้น โดยจัดทำในรูปแบบประวัติของการสร้างเขามอ แผนผัง สิ่งก่อสร้างที่สำคัญภายในเขามอ เช่น ศาลาสุวพักตร์วิไลยพรรณ (ศาลาฝรั่ง) พระมณฑปทรงโกธิค อนุสาวรีย์ปิ่นสามกระบองอก ประวัตินายแพทย์แดน ปีช บริดลีย์ ซึ่งเป็นหมอมือที่ได้ทำการรักษาผ่าตัดเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่วัดแห่งนี้

จากการศึกษาข้อมูลในส่วนนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า มีหน่วยงานที่สำคัญของประเทศไทย เช่น กรมศิลปากรและสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้จัดทำข้อมูลเนื้อหาเกี่ยวกับเขามอไว้สมบูรณ์แล้ว ในป้ายนี้ประกอบไปด้วยข้อมูลตัวอักษร แผนผัง ป้ายรหัสแบบตอบกลับเร็วแต่จากการสำรวจพื้นที่ในเดือนมกราคม 2564 ปรากฏว่าเมื่อทำการเข้าถึงข้อมูล มีปัญหาในส่วนของการเข้าถึงข้อมูลผ่านป้ายข้อมูลนี้ ไม่สามารถแสดงผลไปยังเว็บเพจได้



ภาพที่ 27 ป้ายข้อมูลบริเวณเขามอ

ภาพที่ 28 ป้ายแสดงแผนผังเขามอ



ภาพที่ 29 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลบริเวณเขามอ

ภาพที่ 30 (กลาง) ป้ายข้อมูลบริเวณเขามอ

ภาพที่ 31 (ขวา) ป้ายข้อมูลบริเวณเขามอ



ภาพที่ 32 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลบริเวณเขามอ

ภาพที่ 33 (ขวา) ป้ายข้อมูลบริเวณเขามอ

จากการสำรวจสื่อสารสนเทศภายในวัดประยุรวงศาวาส ผู้วิจัยมีความเห็นโดยรวมว่าเป็นวัดที่มีสื่อสารสนเทศ สื่อประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย เช่น หนังสือ เว็บไซต์ อาจเป็นเพราะวัดประยุรวงศาวาส เป็นวัดที่ได้รับรางวัลโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกประจำปี พ.ศ. 2556 จากองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) จึงมีหน่วยงานต่าง ๆ ได้ทำการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ และมีการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์มากกว่าวัดอื่น ๆ ในกลุ่มนี้

อย่างไรก็ตามจากการสำรวจ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ภายในวัดยังมีสื่อสารสนเทศ สื่อประชาสัมพันธ์บางประการที่ยังไม่เพียงพอต่อการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจทางด้านศิลปกรรมของวัดให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน บางจุดยังขาดป้ายสื่อสารสนเทศ เช่น บริเวณพระอุโบสถ พระวิหาร พระพุทธรูปประธานภายในพระอุโบสถและพระวิหาร

1.2 วัดพิชัยญาติการาม

1.2.1 ป้ายข้อมูลแบบถาวร

ป้ายข้อมูลวัด (ภาพที่ 34)

จัดทำโดยกรุงเทพมหานคร บริเวณทางเข้าวัดฝั่งทางด้านทิศเหนือเชิงสะพานสาธารณอุทิศ ซึ่งเป็นสะพานข้ามคลองสมเด็จเจ้าพระยา มีข้อมูลประวัติวัดดังนี้

วัดพิชัยญาติการาม

เป็นพระอารามหลวงชั้นโทชนิดวรวิหารเดิมเป็นวัดร้าง สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ครั้งดำรงยศเป็น เจ้าพระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษา ได้ปฏิสังขรณ์ใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2384 ในรัชกาลที่ 3 เนื่องจากท่านมีเรือกำปั่นค้าขายกับต่างประเทศอยู่หลายลำ จึงหาซื้อวัสดุก่อสร้างส่วนใหญ่มาจากจีน ถาวรวัตถุที่ก่อสร้างขึ้นจึงมีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบจีน สิ่งสำคัญในพระอารามมีพระอุโบสถขนาดย่อม หลังคาแบบแก่งจีน ไม่มีช่อฟ้าใบระกา หน้าบันทั้งสองด้านเป็นลายปูนปั้นมังกร สอดสีประดับกระเบื้อง เพดานตามระเบียบเขียนลายดอกไม้ สอดสี เสาศิลาเป็นศิลากกลม ฐานของพาไลสลักศิลาเป็นรูปในเรือสามก๊กด้วยฝีมืองดงาม บานประตูหน้าพระอุโบสถเขียนลายรดน้ำเป็นรูปเขี้ยวกลางเหยียบสิงโต บานประตูกลางเป็นลายรดน้ำรูปเทวดาถือพระขรรค์เหยียบราชสีห์ ภายในพระอุโบสถฝาผนังและเสาภายในมีภาพจิตรกรรมรูปลายดอกไม้ ผนังบานกนกหน้าต่างด้านนอกเขียนรูปต้นไม้สวรรค์ต่าง ๆ เช่น ต้นนารีผลและต้นกัลปพฤกษ์ หลังพระประธานเขียนเป็นรูปซุ้มเรือนแก้ว ลานหน้าพระอุโบสถปูด้วยแผ่นศิลาจากเมืองจีน เสมสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นเสมาคู่ ซุ้มเสมาช่างไทย ออกแบบและสั่งแกะสลักศิลาสำเร็จมาจากเมืองจีน พระประธานในอุโบสถเป็นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย มีพระนามว่า พระสิทธิธารถ



ภาพที่ 34 ป้ายข้อมูลวัดพิชัยญาติการาม

ป้ายข้อมูลวัดและแผนผังวัด (ภาพที่ 35,36)

จัดทำโดยสมาคมโรตารี บริเวณทางเข้าวัดทางด้านทิศเหนือ เป็นป้ายที่ให้ข้อมูลประวัติวัด แผนผังของวัดและสถานที่ภายในวัด บริเวณด้านซ้ายของป้ายนี้มีป้ายข้อมูลรหัสแบบตอกลับเร็ว เพื่อกระตุ้นลักษณะจะมีเสียงผู้บรรยายข้อมูลประวัติวัด ในป้ายมีข้อมูลดังต่อไปนี้

วัดพิชยญาติการาม

ที่ตั้งและประวัติของวัด วัดพิชยญาติการาม เป็นพระอารามหลวงชั้นโทชนิด “วรวิหาร” มีเนื้อที่ 22 ไร่ 3 งาน 64 ตารางวา ตั้งอยู่ริมคลองสมเด็จเจ้าพระยา ถ.สมเด็จเจ้าพระยา แขวงสมเด็จเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร เป็นวัดที่มีรูปแบบศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น วัดพิชยญาติการามวรวิหาร แต่เดิมเป็นวัดร้าง ไม่มีหลักฐานว่าสร้างเมื่อใด ต่อมาช่วง พ.ศ.2372-2375 สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ครั้นดำรงตำแหน่งเป็นพระยาศรีพิพัฒน์ ได้ดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน และสถาปนาวัดแห่งนี้ขึ้นใหม่แล้วน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระอารามหลวงในสมัยรัชกาลที่ 3 พระองค์จึงพระราชทานนามว่า “วัดพระญาติการาม” ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 4 ได้พระราชทานนามใหม่ว่า “วัดพิชยญาติการาม” (แต่ชาวบ้านนิยมเรียกว่าวัดพิชยญาติ) ด้วยเหตุที่วัดพิชยญาติการามถูกยกฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นโทชนิดวรวิหาร วัดแห่งนี้จึงมีชื่อสามัญว่า “วัดพิชยญาติการามวรวิหาร”



ภาพที่ 35 ป้ายข้อมูลและแผนผังวัดพิชยญาติการาม

ป้ายเจดีย์คู่ (ภาพที่ 36)

ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าเจดีย์คู่ หน้าวัดด้านทิศเหนือ ในป้ายมีข้อมูล ดังนี้

เจดีย์คู่ เจดีย์มีอยู่ 2 องค์ (เจดีย์คู่) เป็นเจดีย์ทรงสถูปแบบลังกา แต่ละองค์วัดโดยรอบฐาน 23 วา สูง 11 วาเศษ มีลักษณะคล้ายกับเจดีย์พระบรมธาตุ จ.นครศรีธรรมราช เพียงแต่ขนาดไม่เท่ากัน



ภาพที่ 36 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลพระเจดีย์คู่

ภาพที่ 37 (ขวา) พระเจดีย์คู่วัดพิชัยญาติการาม

จากข้อมูลในป้ายนี้ ได้ให้รายละเอียดว่าเจดีย์ทั้ง 2 องค์ของวัดพิชัยญาติการาม (ภาพที่ 37) เป็นเจดีย์ทรงสถูปแบบลังกามีลักษณะคล้ายกับเจดีย์พระบรมธาตุ จ.นครศรีธรรมราช เพียงแต่ขนาดไม่เท่ากัน อาจเป็นป้ายที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้ทราบข้อมูลที่ยังไม่ครบถ้วนมากนัก เนื่องจากรูปแบบและองค์ประกอบของเจดีย์พระบรมธาตุ จ.นครศรีธรรมราชนั้นมีฐานประทักษิณและองค์เจดีย์ซึ่งตั้งอยู่บนฐานประทักษิณ องค์เจดีย์บนลานประทักษิณมีเจดีย์ทรงกลมขนาดใหญ่ตั้งอยู่ตรงกลาง ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้ ส่วนล่างสุดเป็นชุกฐานบัวลูกแก้ว 3 ฐานซ้อนลดหลั่นกัน องค์ระฆังมีขนาดใหญ่ เหนือองค์ระฆังเป็นบัลลังก์สี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ประดับด้วยปูนปั้นรูปเสาอิงและเครื่องถ้วย ถัดขึ้นไปเป็นก้านฉัตรหรือแกนปล้องโฉนซึ่งประดับด้วยเสาศาหารที่มีรูปอัครสาวกตกแต่งอยู่เรียกกันว่า

พระเวียง ถัดขึ้นไปเป็นปล้องไฉน ปัทมบาทและปลี ซึ่งหุ้มด้วยทองคำประดับด้วยอัญมณีมีค่า²⁰ แต่รูปแบบของเจดีย์คู่ทั้ง 2 องค์นี้มีลักษณะของเจดีย์ทรงระฆัง ส่วนฐานเป็นอาคารที่มีมุขยื่นออกมาทั้ง 4 ด้านมีประตูเข้าไปภายใน และเป็นที่พักพระประดิษฐานพระพุทธรูป ที่หน้าบันหลังคามุข เหนือส่วนอาคารเป็นลานประทักษิณแล้วจึงถึงส่วนฐานของเจดีย์ทรงระฆังซึ่งชั้นแรกมีคูหาประดับโดยรอบ เหนือขึ้นไปจึงเป็นมาลัยเถา ร่องรับองค์ระฆังบัลลังก์สี่เหลี่ยมและแปดเหลี่ยมรองรับส่วนยอดที่เป็นปล้องไฉนและปลียอด เจดีย์ทั้ง 2 องค์มีบางประการที่แตกต่างกัน เช่น องค์ด้านซ้ายของพระอุโบสถมีบัลลังก์แปดเหลี่ยมและมีมาลัยเถา เป็นมาลัยลูกแก้วอกไก่ 3 ชั้น ส่วนองค์ด้านขวาพระอุโบสถมีบัลลังก์เป็นสี่เหลี่ยมและมีมาลัยเถาเป็นลูกแก้ว 2 ชั้น ลักษณะพิเศษของเจดีย์ทั้งสององค์ คือ ที่บัวฝากระมีเหนือบัลลังก์มีลักษณะคล้ายมงกุฏและมีบัวคลุมรองรับปล้องไฉน ส่วนปลียอดมีลักษณะคล้ายกับการจำลองเจดีย์ไปประดับไว้อีกครั้งหนึ่ง²¹

จากรูปแบบดังกล่าวจึงสรุปได้ว่าป้ายข้อมูลนี้ อาจใช้เพียงรูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังของเจดีย์ 2 องค์ที่ดูแล้วคล้ายกับเจดีย์วัดพระบรมธาตุ จ.นครศรีธรรมราช โดยมีได้ให้รายละเอียดที่แตกต่างกัน ป้ายที่ให้ข้อมูลเช่นนี้อาจทำให้การรับรู้ของนักท่องเที่ยว ซึ่งไม่มีความรู้เข้าใจทางประวัติศาสตร์ศิลปะเข้าใจไม่ครบถ้วนและอาจก่อให้เกิดความสับสนได้

ป้ายพระปรารค์ 3 องค์ (ภาพที่ 38,39)

ป้ายนี้ตั้งอยู่บริเวณลานประทักษิณทางขึ้นปรารค์ประธาน ฐานทำด้วยปูน ตัวป้ายมีตัวอักษรและมีกรอบพลาสติกหุ้ม มีข้อมูลในป้าย ดังนี้

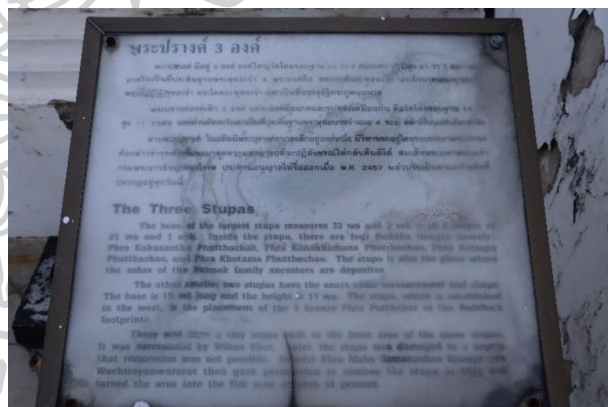
²⁰ รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, พุทธศิลป์ไทยสายสัมพันธ์กับศรีลังกา (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2563), 62.

²¹ คุณหญิงสุริยา รัตนกุล และคณะ, พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครเล่ม 1, 441- 442.

พระปรารค์มีอยู่ 3 องค์ องค์ใหญ่วัดโดยรอบฐาน 33 วา 2 ศอกเศษ ฐานสูง 21 วา 1 ศอก (ข้อความเลือนหายไป) ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรเจ้า 4 พระองค์คือ พระกกุสันธะพุทธรเจ้า พระโกนาคมะพุทธรเจ้า พระกัสสปะพุทธรเจ้า พระโคตมะพุทธรเจ้า และเป็นที่บรรจุอัฐิตระกูลขุนาค พระปรารค์องค์เล็ก 2 องค์ แต่ละองค์มีขนาดและรูปทรงเหมือนกัน คือ วัดโดยรอบฐาน 15 วา สูง 11 วาเศษ องค์ด้านทิศตะวันตกเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรบาทจำลอง 4 รอย สลักไว้บนแผ่นศิลาสำริด

ลานพระปรารค์ ในอดีตมีพระปรารค์ขนาดเล็กอยู่องค์หนึ่ง มีวิหารคดอยู่โดยรอบต่อมาพระปรารค์ดังกล่าวชำรุดหักพังลงมาสุดความสามารถที่จะปฏิสังขรณ์ให้กลับคืนดีได้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา

วชิรญาณวโรรส ประทานอนุญาตให้รื้อออกเมื่อ พ.ศ.2457 แล้วปรับเป็นลานกว้างดังที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้



ภาพที่ 38 (ซ้าย) ป้ายข้อมูลพระปรารค์ 3 องค์

ภาพที่ 39 (ขวา) ป้ายข้อมูลพระปรารค์ 3 องค์

จากป้ายข้อมูลนี้ มีการให้ข้อมูลทั่วไปของเจดีย์ มีได้กล่าวถึงศิลปกรรมของพระปรารค์ทั้ง 3 องค์ เช่น รูปแบบของพระปรารค์ประธานที่อาจเรียกเป็นเจดีย์ทรงปรารค์หรือเป็นมณฑปจัตุรมุขยอดปรารค์ ลักษณะของอาคารจัตุรมุขยอดปรารค์นี้ปรากฏอีกแห่งหนึ่งคือ ปราสาทพระเทพบิดร และรูปแบบของพระปรารค์ปีก 2 องค์ มีรูปแบบตัวองค์ปรารค์อยู่ในผังกลมไม่ได้เพิ่มมุมตามระเบียบของ

ปรางค์ มีการประดับด้วยกลีบบัวขนาดใหญ่ติดอยู่โดยรอบ ซึ่งแตกต่างไปจากรูปแบบปรางค์ที่มีมาแต่เดิม²²

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าควรให้ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะเพิ่มเติม เพื่อเป็นการให้ความรู้ทางด้านศิลปกรรมแก่ผู้มาเยี่ยมชม ทำให้ผู้ที่เดินทางไปชมโบราณสถานเข้าใจถึงความสำคัญและคุณค่าในโบราณสถานมากขึ้น

1.2.2 ป้ายข้อมูลแบบไม่ถาวร

ป้ายข้อมูลลอสีติมหาสาวก (ภาพที่ 40,41)

บริเวณกำแพงแก้วล้อมรอบพระอุโบสถ เป็นแผ่นกระดาศเคลือบพลาสติก ติดตั้งบริเวณตู้กระจก ด้านหน้าพระอสีติมหาสาวก ให้ข้อมูลรายละเอียดประวัติโดยสังเขปอสีติมหาสาวกทั้งหมด 80 องค์



ภาพที่ 40 (ซ้าย) พระอสีติมหาสาวก

ภาพที่ 41 (ขวา) ป้ายข้อมูลลอสีติมหาสาวก

ภายในวัดพิชยญาติการาม มีป้ายข้อมูลที่สร้างขึ้นในรูปแบบข้อมูลรหัสแบบตอบกลับเร็ว (Quick Response Code หรือ QR Code) หน่วยงานที่จัดทำป้ายคือ สโมสรโรตารี บริเวณวัดพิชย

²² เรื่องเดียวกัน, 436.

ญาติการามมีทั้งหมด 10 ป้าย มีลักษณะป้าย 3 รูปแบบ คือ แบบสี่เหลี่ยมจัตุรัส สีเหลี่ยมผืนผ้าและแบบมีฐานและเสารองรับแผ่นป้าย เป็นป้ายแสดงข้อมูลรหัสแบบตอบกลับเร็วเพื่อนำไปยังแหล่งข้อมูลเว็บเพจออนไลน์

ป้ายข้อมูลตอบกลับเร็วประวัติวัดพิชัยญาติการาม (ภาพที่ 42)

เมื่อทำการเข้าถึงข้อมูลแล้ว ได้แสดงผลไปยังเว็บเพจซึ่งประกอบไปด้วย รูปภาพ ข้อมูลตัวอักษรและข้อมูลเสียง เมื่อกดสัญลักษณ์ จะมีเสียงผู้บรรยายเหมือนตัวอักษร (ภาพที่ 43) มีข้อมูลดังต่อไปนี้

วัดพิชัยญาติการามวรวิหาร ตั้งอยู่เชิงสะพานพุทธแขวงสมเด็จเจ้าพระยา เขตคลองสาน เป็นพระอารามหลวงชั้นโทชนิดวรวิหาร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ในอดีตเคยเป็นวัดร้างไม่มีพระภิกษุสามเณรจำพรรษา จนในช่วงปี พ.ศ.2372- 2375 สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ได้บูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่แล้วน้อมเกล้าถวายเป็นพระอารามหลวงในสมัยรัชกาลที่ 3 จึงได้พระราชทานนามว่า วัดพระยาญาติการาม ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้พระราชทานนามใหม่เป็น “วัดพิชัยญาติการาม”(อ่านว่า วัด-พิ-ชะ-ยะ-ยา-ติ-กา-ราม) แต่ชาวบ้านบ้านนิยมเรียกว่าวัดพิชัยญาติ ปูชนีวัตถุและถาวรวัตถุที่สำคัญของวัดนี้คือ พระอุโบสถที่เป็นศิลปะแบบจีนมีองค์พระประธาน เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นโบราณปางมารวิชัยนามว่า “พระสิทธารถพุทธเจ้า” หรือ “หลวงพ่อสมปรารถนา” ด้านหน้าพระอุโบสถมีเจดีย์คู่ 2 องค์ เป็นทรงระฆัง ซึ่งภายในประดิษฐานหลวงพ่ोजเงินและหลวงพ่อทอง และพระปรารค์ 3 องค์ที่ประดิษฐานพระพุทธรเจ้า 4 พระองค์ พระศรีอาริยมตไตรยและพระพุทธรบาทจำลอง 4 รอย



ภาพที่ 42 ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วประวัติวัดพิชัยญาติการาม



ภาพที่ 43 หน้าเว็บเพจเมื่อนำทางด้วยรหัสตอบกลับเร็ว

ป้ายข้อมูลรหัสแบบตอบกลับเร็วพระอสีติมหาสาวก (ภาพที่ 44)

มีทั้งหมด 4 จุด รูปแบบของป้าย มีลักษณะเป็นป้ายขนาดเล็กรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ติดตั้งบริเวณกระจกด้านหน้าของพระอสีติมหาสาวก เหมือนกับข้อมูลตัวอักษร ป้ายทั้ง 4 จุดนี้ทั้งหมดมีข้อมูลเหมือนกัน ข้อความมีดังต่อไปนี้ เมื่อทำการเข้าถึงข้อมูลแล้ว ได้แสดงผลไปยังเว็บเพจ (ภาพที่ 45) ซึ่งประกอบไปด้วย รูปภาพ ข้อมูลตัวอักษรและข้อมูลเสียง เมื่อกดสัญลักษณ์จะมีเสียงผู้บรรยาย

พระอสีติมหาสาวก ภายในศาลารายรอบพระอุโบสถ ตั้งอยู่รายรอบพระอุโบสถสำหรับประดิษฐานพระอสีติมหาสาวก-พระสาวกผู้ยิ่งใหญ่สำคัญ และเป็นพระภิกษุผู้บรรลุธรรมขั้นสูงสุด คือ อรหัตผล เป็นพระอรหันต์แล้วทั้งหมดทุก ๆ องค์ มี 80 องค์ ด้านหลังและด้านทิศตะวันตกเป็นลักษณะแก่งหิน ด้านทิศตะวันออกมีลักษณะผสมผสานกับศิลปะตะวันตก ทำเป็นซุ้มประตูโค้งแบบตะวันตกรองรับด้วยเสาเป็นจันทระ แต่ส่วนยอดทำเป็นหลังคาและมีหน้าบันแบบสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยม



ภาพที่ 44 (ซ้าย) ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วพระอสีติมหาสาวก

ภาพที่ 45 (ขวา) หน้าเว็บเพจเมื่อนำทางด้วยรหัสตอบกลับเร็ว

ป้ายข้อมูลรหัสแบบตอบกลับเร็ว พระเจดีย์คู่และหลวงพ่ोजเงิน (ภาพที่ 46)

ป้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก มีแถบยึดติดกับตัวป้ายติดตั้งบริเวณฐานด้านหน้าหลวงพ่ोजเงิน ตัวป้ายทำด้วยพลาสติก เมื่อทำการใช้ข้อมูลรหัสแบบตอบกลับเร็วจะแสดงรูปภาพเจดีย์ มีข้อมูลตัวอักษรและข้อมูลเสียง เมื่อกดสัญลักษณ์จะมีเสียงผู้บรรยายเหมือนตัวอักษร (ภาพที่ 47) ข้อความดังนี้

พระเจดีย์คู่ 2 องค์ ตั้งอยู่ทางด้านหน้าพระอุโบสถทางทิศเหนือ เป็นเจดีย์ทรงสถาปัตยกรรมแบบลังกา แต่ละองค์วัดโดยรอบฐาน 23 วา สูง 11 วาเศษ ตามประวัติว่าสร้างก่อนพระปรารงค์ถอดแบบมาจากพระบรมธาตุ จ.นครศรีธรรมราช ลักษณะโดยทั่วไปคือ ฐานด้านล่างทำฐานยกสูงทำในลักษณะแบบตะวันตก คือ มีช่องวงโค้งและมีประตูทางเข้าเป็นซุ้ม รั้วส่วนฐานด้านบนที่มีการเจาะช่องเป็นวงโค้งรองรับฐานปัทม์ ต่อเนื่องด้วยลูกแก้ว 3 ชั้น องค์ระฆังบัลลังก์และปล้องไฉนปลียอด พระเจดีย์ 2 องค์ ถึงแม้มีขนาดเท่ากันแต่มีลักษณะที่แตกต่างกันคือ พระเจดีย์นี้มีบัวลูกแก้ว 2 ชั้นรองรับองค์ระฆังบัลลังก์สี่เหลี่ยมซึ่งภายในพระเจดีย์ประดิษฐานหลวงพ่ोजเงิน



ภาพที่ 46 (ซ้าย) ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วพระเจดีย์คู่
ภาพที่ 47 (ขวา) หน้าเว็บเพจเมื่อนำทางด้วยรหัสตอบกลับเร็ว

ป้ายข้อมูลรหัสแบบตอบกลับเร็ว พระเจดีย์คู่และหลวงพ่อทอง (ภาพที่ 48)

ป้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก มีแถบยึดติดกับตัวป้ายติดตั้งบริเวณฐานด้านหน้าหลวงพ่อทอง ตัวป้ายทำด้วยพลาสติกเมื่อทำการใช้ข้อมูลรหัสแบบตอบกลับเร็ว จะแสดงรูปภาพเจดีย์ มีข้อมูลตัวอักษรและข้อมูลเสียงเมื่อกดสัญลักษณ์จะมีเสียงผู้บรรยายเหมือนตัวอักษร (ภาพที่ 49) ข้อความดังนี้

พระเจดีย์คู่ หลวงพ่อทอง พระเจดีย์คู่ 2 องค์ตั้งอยู่ทางด้านหน้าพระอุโบสถทางทิศเหนือ เป็นเจดีย์ทรงสถูปแบบลังกา แต่ละองค์วัดโดยรอบฐาน 23 วา สูง 11 วาเศษ ตามประวัติว่าสร้างก่อนพระปรางค์กุดแบบมาจากพระบรมธาตุ จ.นครศรีธรรมราช ลักษณะโดยทั่วไปคือ ฐานด้านล่างทำฐานยกสูงทำในลักษณะแบบตะวันตก คือ มีช่องวงโค้งและมีประตูทางเข้าเป็นซุ้ม รับส่วนฐานด้านบนที่มีการเจาะช่องเป็นวงโค้งรองรับฐานปัทม์ ต่อเนื่องด้วยลูกแก้ว 3 ชั้น องค์ระฆังบัลลังก์และปล้องไฉนปลียอด พระเจดีย์ 2 องค์ถึงแม้มีขนาดเท่ากันแต่มีลักษณะที่แตกต่างกันคือ พระเจดีย์นี้มีบัวลูกแก้วอกไก่ 3 ชั้นรับองค์ระฆัง บัลลังก์แปดเหลี่ยมซึ่งภายในพระเจดีย์ประดิษฐานหลวงพ่อทอง



ภาพที่ 48 (ซ้าย) ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วพระเจดีย์คู่
ภาพที่ 49 (ขวา) หน้าเว็บเพจเมื่อนำทางด้วยรหัสตอบกลับเร็ว

ป้ายรหัสข้อมูลแบบตอบกลับเร็วประติมากรรมปูนต้าวรรณกรรมจีนเรื่องสามก๊ก (ภาพที่ 50)

ตัวฐาน เสาและป้ายข้อมูลทำจากโลหะ มีฐานและเสารองรับแผ่นป้ายข้อมูล ตั้งบริเวณทางเข้าพระอุโบสถเมื่อทำการใช้ข้อมูลรหัสแบบตอบกลับเร็ว จะแสดงภาพเจดีย์ มีข้อมูลตัวอักษรและข้อมูลเสียง เมื่อกดสัญลักษณ์จะมีเสียงผู้บรรยายเหมือนตัวอักษร (ภาพที่ 51) ข้อความดังต่อไปนี้

ภาพแกะสลักพงศาวดารจีน (ในข้อมูลสะกดผิด) เรื่องสามก๊ก บริเวณเสาพาไลรอบนอกพระอุโบสถเป็นภาพหินสลักพงศาวดารจีนเรื่องสามก๊ก แบ่งเป็นตอน ๆ เฉพาะตอนที่สำคัญจำหลักลายลงบนแผ่นหิน มีจำนวน 22 ภาพ สันนิษฐานว่าสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติสั่งเข้ามาจากประเทศจีน ซึ่งปัจจุบันภาพสลักหินเรื่องสามก๊กนี้ บางภาพก็ลบเลือนไปจนไม่สามารถดูออกได้ว่าเป็นตอนใด อ่านได้เพียงแค่ 15 ตอนเท่านั้น นับว่าเป็นที่เดียวในประเทศไทยที่มีภาพแกะสลักหินเรื่องสามก๊ก



ภาพที่ 50 ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วสามก๊ก
ภาพที่ 51 หน้าเว็บเพจเมื่อนำทางด้วยรหัสตอบกลับเร็ว

ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วพระสิทธารถพุทธเจ้า (ภาพที่ 52)

ป้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก ไม่มีแถบยึดตัวป้าย ตั้งบริเวณโต๊ะหมู่บูชาด้านหน้าพระประธาน เมื่อทำการใช้ข้อมูลรหัสแบบตอบกลับเร็ว จะแสดงรูปภาพพระสิทธารถพุทธเจ้า มีข้อมูลตัวอักษรและข้อมูลเสียง เมื่อกดสัญลักษณ์จะมีเสียงผู้บรรยายเหมือนตัวอักษร (ภาพที่ 53) ข้อความดังต่อไปนี้

พระสิทธารถพุทธเจ้า พระประธานในพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปโบราณปางมารวิชัยในสมัยสุโขทัยมีพระนามว่า “พระสิทธารถพุทธเจ้า หรือสมเด็จพระหลวงพ่อดมปรารธนา” มีขนาดหน้าตัก 3 ศอก 1 คืบ เป็นพระพุทธรูปรุ่นเดียวกับพระพุทธรูปชินราชและพระพุทธรูปชินสีห์ ตามประวัติกล่าวว่า โดยอัญเชิญมาจากวัดวิหารทอง จ.พิษณุโลก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จมาทอดพระเนตรทรงตรัสชมว่าสวยงามยิ่งนัก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ทำฉัตรขาว 5 ชั้น มาถวายเป็นราชสักการะซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนจำนวนมากจนถึงปัจจุบัน ด้านหน้ามีพระพุทธรูปปางสมาธิมีศิลปะอุทงพระนามว่า “พระวรวินายกหรือหลวงพ่อดำ” ขนาดหน้าตักกว้าง 1 ศอก สูง 1 ศอก 1 คืบเศษ โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตโปรดให้หล่อขึ้นเมื่อ พ.ศ.2465 แล้วอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถ



ภาพที่ 52 (ซ้าย) ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วพระสิทธารถ
ภาพที่ 53 (ขวา) หน้าเว็บเพจเมื่อนำทางด้วยรหัสตอบกลับเร็ว

ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วพระปรางค์รายทิศตะวันตก (ภาพที่ 54)

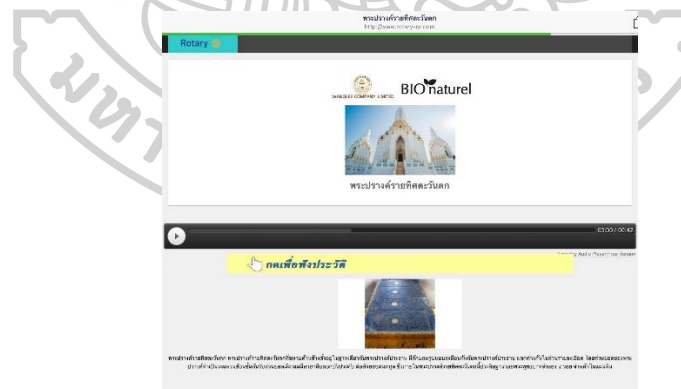
ป้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก ไม่มีแถบยึดตัวป้าย ตั้งบริเวณด้านหน้ารอยพระพุทธรูปบาทเมื่อทำการใช้ข้อมูลรหัสแบบตอบกลับเร็ว จะแสดงรูปภาพพระปรางค์รายทิศตะวันตก ภาพรอยพระพุทธรูป

บาท มีข้อมูลตัวอักษรและข้อมูลเสียง เมื่อกดสัญลักษณ์จะมีเสียงผู้บรรยายเหมือนตัวอักษร (ภาพที่ 55) ข้อความดังนี้

พระปรางค์รายทิศตะวันตก พระปรางค์รายทิศตะวันตกที่ขนาดด้านข้างตั้งอยู่ในฐานเดียวกับ
ปรางค์ประธาน มีลักษณะเหมือนกับพระปรางค์ประธาน แตกต่างกันในส่วนรายละเอียดส่วนยอดของ
พระปรางค์ทำเป็นวงแหวนซ้อนกันรับส่วนยอดผังกลมมีลายกลีบดอกบัวประดับ ต่อด้วยยอดนภศูล
ซึ่งภายในพระปรางค์รายทิศตะวันตกนี้ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง 4 รอยจำหลักในแผ่นหิน



ภาพที่ 54 ป้ายแสดงรหัสตอบกลับเร็วพระปรางค์รายทิศตะวันตก



ภาพที่ 55 หน้าเว็บเพจเมื่อนำทางด้วยรหัสตอบกลับเร็ว

ป้ายเตียงสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ภาพที่ 56)



ภาพที่ 56 ป้ายเตียงบรรทมบริเวณหน้าพระอุโบสถ

ภาพที่ 57 เตียงสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ

จากป้ายนี้ระบุไว้ว่าคือ เตียงบรรทมสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ภาพที่ 57) แต่ไม่ได้ให้รายละเอียดว่าได้จากแหล่งใด และไม่ได้บอกถึงหน้าที่ใช้งานที่แท้จริงของเตียงนี้ว่าเหตุใดจึงมาอยู่หน้าพระอุโบสถ ทางวัดควรทำป้ายให้ข้อมูลที่ชัดเจนมากกว่านี้ เพราะการให้ข้อมูลเพียงแค่ว่า เตียงบรรทม เป็นการใช้คำราชาศัพท์ซึ่งใช้กับกษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ไม่ควรใช้กับขุนนางแม่ทำนั่นจะมีเชื้อสายราชินิกุลและดำรงตำแหน่งขุนนางระดับสูง แต่อาจไม่เหมาะสมในการใช้คำว่าบรรทม ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจผิดได้ นอกจากนี้บนเตียงนี้ยังประกอบไปด้วยโต๊ะขาสิงห์และเสลียงคานหามทำด้วยไม้และงาช้างซึ่งได้ใช้เป็นธรรมาสน์แสดงธรรม การที่ทำป้ายระบุเพียงเตียงบรรทม อาจทำให้เกิดความไม่ชัดเจนในข้อมูล จากข้อมูลในหนังสือวัดพิชัยญาติการามได้กล่าวว่ “เป็นเตียงนอนเดิมเป็นของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ ถวายให้เป็นธรรมาสน์แสดงธรรมและธรรมาสน์พระปาติโมกข์”²³

เตียงนี้ยังมีรูปแบบศิลปกรรมการประดับตกแต่งด้วยศิลปะจีนและลวดลายอย่างเทศ ลักษณะเป็นลายหงส์ต้นเมฆ (ภาพที่ 58) และลวดลายประดับแจกันที่มีลายใบเทศ (ภาพที่ 59) ซึ่งในป้ายไม่ได้มีการให้ข้อมูลทางศิลปกรรมใด ๆ ผู้วิจัยจึงมีความคิดเห็นว่าจะเพิ่มข้อมูลทางด้านศิลปกรรม การ

²³ พระมหาปรกรณ์ กิตติธโร, วัดพิชัยญาติการามวรวิหาร, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2559), 149.

ประดับตกแต่งและคติสัญลักษณ์มงคลของจีนให้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้ผู้ที่มาชมได้เห็นคุณค่าและตระหนักรู้ถึงคุณค่าในงานช่างศิลปกรรมโบราณ



ภาพที่ 58 ลวดลายหงส์คืนเมฆ



ภาพที่ 59 ลวดลายประดับแจกันลายใบเทศ

นอกจากนี้ภายในวัดนอกเขตกำแพงแก้วทางทิศตะวันออก ยังมีอาคารทรงยุโรป ชื่อตึกสุขุมาลัย (ภาพที่ 60) อาคารนี้สมเด็จพระปิตุฉาเจ้าสุขุมลมารศรี พระอัครราชเทวีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างถวายวัดพิชยญาติการาม ต่อมาได้ใช้เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาชาย ซึ่งถือเป็นโรงเรียนแห่งแรกในเขตคลองสาน ลักษณะของหน้าบ้านและกรอบหน้าต่างที่ทำเป็นวงโค้ง ซึ่งได้รับความนิยมในสมัยรัชกาลที่ 5 และกุฏิทรงช่วย (ภาพที่ 61) เป็นอาคาร

ทรงยุโรปที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ.2440 เช่นกัน²⁴ เป็นอาคารมีที่คุณค่าทางศิลปกรรมที่น่าสนใจอีกจุดหนึ่ง แต่ไม่มีการประชาสัมพันธ์ การทำสื่อสารสนเทศเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงเห็นควรว่าต้องมีการทำสื่อประชาสัมพันธ์เพิ่มเติม รวมถึงเว็บไซต์เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถสืบค้นแหล่งข้อมูลก่อนเดินทางได้



ภาพที่ 60 (ซ้าย) ตึกสุขุมมาลาลัย

ภาพที่ 61 (ขวา) ภูมิทรงช่วย

จากการสำรวจข้อมูลสื่อสารสนเทศ พบว่าสื่อสารสนเทศ สื่อประชาสัมพันธ์ภายในวัดพิชยญาติการาม มีการให้ข้อมูลทางศิลปกรรมบางจุดที่ยังไม่ครบถ้วน เช่น ป้ายข้อมูลพระปรารค์ 3 องค์มีเพียงประวัติโดยทั่วไป มิได้ให้รายละเอียดทางด้านศิลปกรรมของพระปรารค์ ป้ายข้อมูลรหัสแบบตอกลับเร็วยังมีไม่ครบถ้วน ขาดจุดสำคัญภายในวัด เช่น พระอุโบสถ พระปรารค์ประธานภายในประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าสี่พระองค์ พระปรารค์ทิศตะวันออกซึ่งประดิษฐานพระศรีอาริยมฤตไตรย อาจเป็นไปได้ว่าบริเวณดังกล่าวอาจเคยมีการติดตั้งป้ายรหัสตอกลับเร็วเหมือนกับจุดอื่น ๆ แต่อาจได้รับความเสียหายหรือสูญหายไป เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นป้ายขนาดเล็กทำด้วยวัสดุที่แตกหักง่าย มีเพียง 2 จุดที่มีฐานยึดกับตัวป้ายไม่ทำให้สามารถเคลื่อนย้ายได้ คือ พระเจดีย์คู่ หลวงพ่อเงินและหลวงพ่อทอง จุดอื่น ๆ ที่มีป้ายในลักษณะเดียวกันไม่มีฐานที่ยึดตัวป้ายไว้ทำให้สามารถเคลื่อนย้ายได้ รวมถึงอาคารสุขุมมาลาลัยและภูมิทรงช่วย ซึ่งเป็นอาคารที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก เป็นจุดที่ไม่มีนักท่องเที่ยวสนใจ

²⁴ คุณหญิงสุริยา รัตนกุล และคณะ, พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร เล่ม 1, 442-443.

มาชม การขาดป้ายข้อมูลในจุดดังกล่าว จึงอาจทำให้นักท่องเที่ยว ไม่สามารถทราบ ข้อมูลในจุดที่สำคัญ ๆ ได้ ทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในคุณค่าในโบราณสถาน

1.3 วัดดอนงคาราม

1.3.1 ป้ายข้อมูลถาวร

ป้ายข้อมูลประวัติวัดดอนงคาราม (ภาพที่ 62)

จัดทำโดยกรุงเทพมหานคร ป้ายนี้ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าด้านทิศใต้ของวัด ข้อมูลภายในป้ายมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในที่นี้จะขอกล่าวถึงข้อความในป้ายภาษาไทย ดังต่อไปนี้

วัดดอนงคารามวรวิหาร

เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร เดิมชื่อ วัดน้อยชำแถม โดยท่านผู้หญิงน้อย ในสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) เป็นผู้สร้างขึ้นในสวนกาแพของท่าน เมื่อปี พ.ศ. 2393 แล้วซ่อมเกล้าๆ ถวายในรัชกาลที่ 3 เป็นพระอารามหลวง ต่อมารัชกาลที่ 4 พระราชทานนามใหม่ว่า วัดดอนงคาราม พระวิหารเป็นสถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 1 คือ มีเสาย่อมุมไม้สิบสอง หัวเสาประดับด้วยกลีบบัว มีคันทวยโดยรอบวิหาร ภายในมีพระประธานพระนามว่า พระจุลนาถ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยสมัยสุโขทัย หล่อด้วยโลหะปิดทองได้อัฐิเชิญมาจากสุโขทัยเมื่อปี พ.ศ. 2492 หมุกุฎเป็นเรือนมนิลา ประดับด้วยไม้ฉลุเป็นลวดลายสวยงาม ภายในวัดยังได้รวบรวมพระพุทธรูปสำคัญและข้าวของเครื่องใช้ของสมเด็จพระพุฒาจารย์พุทฺธมहाเถระ (นวม) ไว้ภายในกุฎหลังหนึ่งโดยเปิดให้ประชาชนเข้าชมและสักการะเฉพาะในวันเข้าพรรษาและวันปีใหม่นั้น

จากข้อมูลของป้ายนี้ส่วนใหญ่เน้นในเรื่องประวัติวัด มีการกล่าวถึงพระพุทธรูปสำคัญภายในพระวิหารและพระพุทธรูปที่ประดิษฐานในเขตสังฆาวาสซึ่งเปิดเพียงปีละ 2 วัน ในป้ายข้อมูลมิได้กล่าวถึงพระอุโบสถและพระประธาน มีข้อมูลทางศิลปกรรมบ้างเล็กน้อย อาจเนื่องจากมีพื้นที่จำกัด



ภาพที่ 62 ป้ายข้อมูลวัดดอนงคาราม

ป้ายเสาทินโบราณ (ภาพที่ 63) เสาทินโบราณ (ภาพที่ 64)

ป้ายไม้ระบุนหน่วยงานที่จัดทำ ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าทางเข้าพระวิหาร ติดกับประตูทางเข้าวัด บริเวณริมคลองสมเด็จพระเจ้าพระยา ตัวป้ายทำด้วยแผ่นหินตั้งอยู่ใกล้กับเสาทินโบราณ ในป้ายมีรูปภาพเดิมของเสาทินพร้อมตัวอักษร รายละเอียดในปีมีดังต่อไปนี้

เสาทินโบราณ 2 ต้น

สูงต้นละ 380 ซม. เนื้อหินแกรนิต สันนิษฐานว่าเป็นหินถ่วงเรือสำเภามาจากเมืองจีน (กันไม่ให้เรือโคลง) ที่เรียกกันว่า หินอับเฉา เข้ามาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (ประมาณ พ.ศ.2393) เดิมเป็นส่วนประกอบของท่อน้ำวัดดอนงคารามในสมัยที่หน้าวัดอยู่ทางด้านคลองตลาดหรือคลองตลาดสมเด็จพระเจ้าพระยาหรือคลองวัดดอนงคารามในปัจจุบัน (ตรงหน้าวิหารหลวงพ่อบุญนาถ) เมื่อมีการตัดถนนสมเด็จพระเจ้าพระยา หน้าวัดจึงเปลี่ยนไปอยู่ทางด้านถนน ท่อน้ำหน้าวัดเดิมได้ถูกรื้อออกไป แต่เสาทินทั้ง 2 ต้นยังปักอยู่ในคลองตลาดเพื่อใช้ผูกเรือ (ดังในภาพ) เมื่อมีการตัดถนนซอยวัดดอนงคารามขนานคลองตลาดไปถึงแม่น้ำเจ้าพระยาและการคมนาคมได้เปลี่ยนเป็นการใช้รถยนต์ การสัญจรทางน้ำในคลองตลาดจึงหมดไป เมื่อมีการสร้างเขื่อนริมคลองจึงได้ถอนเสาทินทั้ง 2 ต้นออกจากคลองมากองทิ้งไว้ที่ริมตลิ่ง

ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2561 คณะสงฆ์วัดดอนงคารามโดยพระเทพโมลี (чим อิสสรธมโม) เจ้าอาวาสร่วมกับสมาคมศิษย์อนงคารามฯ ได้นำเสาทินทั้ง 2 ต้นมานุรักษ์ไว้ดังที่เห็นในปัจจุบัน



ภาพที่ 63 (ซ้าย) ภาพป้ายข้อมูลเสาทินโบราณ
ภาพที่ 64 (ขวา) ภาพเสาทินโบราณภายในวัดภายในวัดดอนงคาราม

วัดดอนงคารามยังมีจุดอื่นที่มีความสำคัญทางศิลปกรรม เช่น พระวิหาร พระอุโบสถที่มีการประดับตกแต่งหน้าต่าง ประติมากรรมพระพุทธรูป พระประธานภายในพระอุโบสถที่ยังคงเค้าพระพักตร์แบบพระพุทธรูปที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ มีพระพักตร์อย่างหุ่นรวมถึงพระพุทธรูปทรงเครื่องประทับยืน 2 องค์ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 3²⁵ แต่ภายในวัดกลับไม่พบป้ายสื่อสารสนเทศแสดงสถานที่สำคัญเหล่านี้มีเพียงป้ายเสาทินโบราณเท่านั้น ภาพโดยรวมของวัดนั้นมีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ค่อนข้างน้อย อีกทั้งยังไม่มีสื่อสารสนเทศอื่น ๆ เช่น เว็บไซต์ที่จะให้นักท่องเที่ยวสืบค้นข้อมูลศึกษาหาความรู้ก่อนมาเยี่ยมชม

1.4 วัดบุปผาราม

1.4.1 ป้ายข้อมูลถาวร

ป้ายข้อมูลวัดบุปผาราม (ภาพที่ 65)

ป้ายจัดทำโดยกรุงเทพมหานคร บริเวณทางเข้าวัดทางทิศเหนือ ข้อมูลภายในป้ายมีดังต่อไปนี้

²⁵ เรื่องเดียว, 446.

วัดบุปผาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร เดิมชื่อ วัดดอกไม้ มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาในเวลาต่อมาได้กลายเป็นวัดร้าง จนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ท่านผู้หญิงจันทรภรรยาของสมเด็จพระยาบรมมหาราชยุรวงศ์ได้เป็นผู้ปฏิสังขรณ์ และรัชกาลที่ 4 ขณะทรงผนวชได้ทรงแต่งตั้งพระธรรมยุติกนิกายไปครองวัด ต่อมาได้พระราชทานแปลงนามวัดเป็น วัดบุปผาราม พระวิหารเป็นสถาปัตยกรรมไทยผสมจีน คือมีภาพเขียนตอนพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ บนหน้าต่างเป็นภาพโต๊ะเครื่องบูชาอย่างจีน หน้าบันของพระวิหารเป็นดวงตราสุริยมณฑล รูปพระอาทิตย์ทรงราชรถเทียมราชสีห์ ซึ่งเป็นตราประจำตำแหน่งของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ในสมัยรัชกาลที่ 5



ภาพที่ 65 ป้ายข้อมูลวัดบุปผาราม

เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นข้อมูลประวัติวัดมีข้อมูลศิลปกรรมค่อนข้างน้อย นอกจากนี้ภายในป้ายมีการให้ข้อมูลว่า “พระวิหารเป็นสถาปัตยกรรมแบบไทยผสมจีน” อาจมีการให้ข้อมูลที่ไมครบถ้วนมากนัก เนื่องจากภายในพระวิหารนั้นมีได้มีแต่ศิลปกรรมไทยและจีน แต่ยังมีศิลปะแบบตะวันตกผสมผสานด้วย เช่น การวาดจิตรกรรมเทพแบบศิลปะตะวันตก นอกจากนี้ในป้ายยังได้มีการเพิ่มที่อยู่เว็บไซต์ของทางวัดเพื่อนำไปสู่การสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติม

ป้ายการเดินทางท่องเที่ยวในย่านกุฎีจีนและชุมชนใกล้เคียง (ภาพที่ 66)

จัดทำโดย บวร on tour ตั้งบริเวณทางทิศเหนือของวัด ป้ายข้อมูลนี้โครงสร้างทำจากไม้และสามารถเคลื่อนย้ายได้ ในป้ายประกอบไปด้วยแผนที่ย่านกุฎีจีน อันประกอบไปด้วย 6 ชุมชน ได้แก่

ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนบุปผาราม ชุมชนโรงคราม ชุมชนกุฎีขาว และชุมชนวัดประยูรวงศ์ นอกจากนี้ด้านล่างของป้ายยังมีป้ายข้อมูลรหัสแบบตอบกลับเร็ว (Quick Response Code หรือ QR Code) โดยมีตัวอักษรภาษาอังกฤษ Scan me กำกับอยู่ข้างใต้ แต่เมื่อได้ทำการเข้าถึงข้อมูล ณ ปัจจุบันในเดือนมกราคม 2564 ปรากฏว่าไม่สามารถแสดงผลได้



ภาพที่ 66 ป้ายการท่องเที่ยวในย่านกุฎีจีนและชุมชนใกล้เคียง

ป้ายภาพชุมชนวัดบุปผาราม (ภาพที่ 67,68)

จัดทำโดยความร่วมมือหลายหน่วยงาน เช่น กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานกรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ในป้ายประกอบไปด้วยภาพพระอุโบสถและพระวิหารวัดบุปผาราม นอกจากนี้ยังมีภาพงานหัตถกรรมในชุมชน เช่น การปักผ้าลายดอกพุดตาน ขนมกะลोजี

จากข้อมูลป้ายภาพนี้มีได้ให้รายละเอียดใด ๆ ที่เกี่ยวกับวัดบุปผารามและชุมชนโดยรอบ มีเพียงภาพและตัวอักษรบรรยายว่าเป็นภาพอะไรเพียงเท่านั้น การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีขนาดป้ายค่อนข้างใหญ่นี้ ควรให้รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวบริเวณชุมชนนั้นด้วย เพื่อที่ว่าเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาจะได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว การนำเสนอเพียงรูปภาพเป็นการให้รายละเอียดที่ไม่เกิดประโยชน์กับผู้รับสารมากนัก ไม่ทำให้เกิดการกระจายรายได้ไปยังชุมชนที่ได้นำเสนอตามป้าย เพราะนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาอาจไม่ทราบถึงจุดที่ผลิตและขายสินค้าในชุมชนนั้น และไม่สามารถสืบค้นผ่านทางช่องทางต่าง ๆ ได้



ภาพที่ 67 (ซ้าย) ป้ายภาพชุมชนวัดพุทธาราม
ภาพที่ 68 (ขวา) ภาพขยายป้ายภาพชุมชนวัดพุทธาราม

ป้ายแผนที่ท่องเที่ยวบริเวณมรดกวัฒนธรรมย่านกะดีจีน – คลองสาน (ภาพที่ 69)

จัดทำป้ายโดยห้างสรรพสินค้าไอคอนสยาม ตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดทางทิศเหนือในป้ายได้แสดงแผนที่ในย่านนี้ และแสดงสัญลักษณ์ต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็น ศาสนสถาน มรดกวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ และแหล่งเรียนรู้ ตลาดและศูนย์การค้า สวนสาธารณะและชุมชน ที่มีด้านซ้ายของภาพ มีป้ายรหัสแบบตอบกลับเร็วที่มีมุมด้านซ้ายของภาพ เมื่อทำการเข้าถึงข้อมูลจะนำไปยังเว็บเพจของมูลนิธิประชาคมย่านกะดีจีน – คลองสาน ซึ่งเป็นองค์กรการอนุรักษ์และบูรณะพื้นที่แห่งนี้ ในเว็บเพจได้กล่าวถึงหน้าที่ การทำงานพัฒนาการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนย่านนี้



ภาพที่ 69 ป้ายแผนที่ท่องเที่ยวบริเวณมรดกวัฒนธรรมย่านกะดีจีน – คลองสาน

วัดบุปผารามยังขาดสื่อสารสนเทศภายในวัดค่อนข้างมาก ภายในวัดไม่มีป้ายแสดงข้อมูลหรือ QR CODE เพื่อให้ข้อมูลและรายละเอียดใด ๆ หากต้องการเข้าถึงแหล่งข้อมูลของวัด ต้องเข้าไปยังเว็บเพจของทางวัดเท่านั้น เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปยังเว็บไซต์ของทางวัด www.watbuppha.org พบว่าในเว็บไซต์มีการให้ข้อมูลต่างๆ ค่อนข้างละเอียดแต่อาจมีบางสิ่งที่ขาดไปและเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการชมวัดบุปผาราม คือ จิตรกรรมภายในพระวิหารที่ให้รายละเอียดข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพียงการสื่อว่าเป็นภาพจิตรกรรมตอนใด ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าควรให้ข้อมูลเพิ่มเติม เช่น แผนผังของงานจิตรกรรมเพื่อแสดงให้ผู้ชมทราบว่าผนังแต่ละด้านเป็นภาพวาดเกี่ยวกับเหตุการณ์ตอนใดในพุทธประวัติ เทคนิคการวาดภาพแบบศิลปะจีนแลศิลปะตะวันตกซึ่งเป็นจุดที่มีความน่าสนใจในพระวิหารแห่งนี้เป็นอย่างยิ่ง

2. สถานภาพตลาดการท่องเที่ยวไม่เป็นที่นิยม

สถานการณ์การท่องเที่ยวปัจจุบันบริเวณนิเวศสถานเดิมตระกูลขุนนาคันั้น วัดที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในกลุ่มนี้มากที่สุด คือ วัดประยุรวงศาวาส อาจเป็นเพราะวัดนี้ตั้งอยู่ในจุดที่เหมาะสมโดยที่ตั้งของวัดตั้งอยู่บริเวณเชิงสะพานพระพุทธยอดฟ้า และมีเจดีย์สีขาวองค์ใหญ่ทำให้สามารถสังเกตเห็นได้ง่าย

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีก เช่น มีการคมนาคมที่สามารถเดินทางได้ทั้งทางบกและทางเรือและวัดนี้ได้รับการประชาสัมพันธ์ที่ดีจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เป็นวัดที่ได้รับรางวัลโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกประจำปี พ.ศ.2556 จากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) นอกจากนี้เมื่อมีการจัดงานเทศกาลต่าง ๆ มักมีการเลือกวัดประยุรวงศาวาสเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์กลางชุมชนในย่านนี้ ทำให้เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป

ส่วนวัดอื่น ๆ ในกลุ่มนี้ เช่น วัดพิชยญาติการาม อาจไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากนัก ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มบุคคลที่เข้าไปทำบุญ ถวายสังฆทานและปฏิบัติธรรม กลุ่มผู้สนใจส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจทางด้านศิลปวัฒนธรรมจึงทำให้รู้จักวัดนี้อยู่บ้าง

วัดอนงคารามและวัดบุปผารามนั้น อาจมีนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มบุคคลเดินทางเข้าชมค่อนข้างน้อย เนื่องจากการขาดความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวของทางวัด ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อถัดไป สถานการณ์การท่องเที่ยวบริเวณนี้โดยทั่วไป มีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวบริเวณนี้ แต่อาจมิได้มีจำนวนมากเท่ากับสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญบริเวณฝั่งพระนครซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรท่องเที่ยวหลักของกรุงเทพมหานคร

ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมในย่านนี้ส่วนหนึ่งมักเป็นกลุ่มที่เข้าไปทำบุญไหว้พระ ถวายสังฆทาน และมีบางกลุ่มที่เป็นผู้สนใจทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม มีการจัดกลุ่มท่องเที่ยว โดยมีมัคคุเทศก์บรรยายให้ความรู้ในสถานที่โดยใช้วิธีการเดินเท้า การใช้จักรยานในการชม หรือการใช้สกูตเตอร์ไฟฟ้าจัดโดยผู้ประกอบการนำเที่ยวต่าง ๆ หรือจากวิทยากรที่จัดนำชมข้อมูลเชิงลึกทางด้านประวัติศาสตร์ แต่ส่วนใหญ่ในการจัดรายการนำเที่ยว มักไม่ครอบคลุมกลุ่มนิเวศสถานเดิมตระกูลขุนนางทั้ง 4 วัด โดยส่วนใหญ่วัดที่อยู่ในรายการจัดการท่องเที่ยว คือ วัดประยุรวงศาวาส เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ร่วมกับบริษัทนครชัยแอร์จัดการท่องเที่ยวภายใต้ชื่อ “ชวนคุณเที่ยวกรุงเทพสัมผัสสมบัติเมืองกรุง”²⁶ หรือการจัดงาน “สองน่องท่องวัดยามเย็น เห็นวัดตอนค่ำคืน” จัดขึ้นช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2562 โดยภาคีเครือข่ายของวัดประยุรวงศาวาส สำนักวัฒนธรรมกีฬาและการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งมีทั้งกิจกรรมเดินเท้าและปั่นจักรยาน มีการจัดกิจกรรมให้บุคคลที่สนใจชมวัดประยุรวงศาวาสและวัดพิชยญาติการามยามค่ำคืน ส่วนวัดอนงคาราม และวัดบุปผาราม มักไม่ได้รับการเลือกให้ถูกบรรจุในรายการนำเที่ยว นอกจากนี้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอาจไม่นิยมจัดการท่องเที่ยวบริเวณฝั่งธนบุรีมากนัก ซึ่งกลุ่มผู้ประกอบการอาจมองว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวชั้นรองและไม่น่าสนใจ จึงหันไปนิยมการท่องเที่ยวทางฝั่งพระนครมากกว่า

ปัญหาอีกประการหนึ่งของการเดินทางท่องเที่ยวชมวัดในกลุ่มนี้ คือ ความสะดวกในการคมนาคม วิธีการที่เหมาะสมที่สุดอาจเป็นการใช้วิธีเดินเท้าหรือใช้รถขนาดเล็กเหมาะสมกับบุคคลทั่วไป หรือนักท่องเที่ยวที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง การเดินเท้าชมวัดในกลุ่มนี้อาจไม่เหมาะสมกับกลุ่มวัยเกษียณหรือผู้สูงอายุที่มีสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรงหรือมีโรคประจำตัว เนื่องจากมีปัจจัยบางอย่างในเรื่องของความสามารถในการเดินทางเข้าถึงของสถานที่ การคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ บางวัดอาจมีที่จอดรถที่ค่อนข้างน้อยหรือต้องจอดรถในบริเวณใกล้เคียงและเดินเท้าเข้าไปชม เช่น วัดอนงคาราม วัดบุปผาราม

²⁶ เข้าถึงเมื่อ 30 มกราคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://www.prachachart.net/local-economy/new-337075>

3. การขาดความพร้อมในการรองรับของสถานที่ท่องเที่ยว

นอกจากสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ แล้วนั้นอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวของวัดในกลุ่มนี้ คือ ความสามารถในการรองรับของสถานที่ท่องเที่ยว จากการสำรวจหาข้อมูลในพื้นที่นี้ครั้งล่าสุดในเดือนมกราคม 2564 พบว่าวัดบริเวณนิเวศสถานตระกูลขุนาค มีจุดที่เปิดให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเยี่ยมชม ดังนี้

วัดประยูรวงศาวาส

จุดที่เปิดให้เข้าชม ได้แก่ พระวิหาร พิพิธภัณฑสถานพระประยูรวงศาวาส พระบรมธาตุมหาเจดีย์ อุทยานเขามอ

จุดที่ไม่เปิดให้เข้าชม พระอุโบสถ

วัดพิชยญาติการาม

จุดที่เปิดให้เข้าชม คือ พระเจดีย์คู่ พระอุโบสถ วิหารคด พระปรารค์ 3 องค์ (เปิดให้เข้าชมทุกจุด)

วัดอนงคาราม

จุดที่เปิดให้เข้าชม คือ พระวิหาร จุดที่ไม่เปิดให้เข้าชมในพระอุโบสถ (ติดต่อล่วงหน้า)

วัดบุปผาราม

จุดที่ไม่เปิดให้เข้าชม คือ พระวิหาร (ติดต่อล่วงหน้า)

ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามและสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์ผู้ดูแลพระวิหาร²⁷ ถึงสาเหตุที่ไม่เปิดพระอุโบสถและพระวิหารให้เข้าชมซึ่งแตกต่างจากวัดในบริเวณใกล้เคียง จากการสัมภาษณ์จึงสรุปได้ว่าการเปิดสถานที่ให้เข้าชมนั้น จำเป็นต้องมีบุคคลของทางวัดเฝ้าดูแล นอกจากนี้การเปิดสถานที่ดังกล่าวยังอาจทำให้มีกลุ่มคนไร้ญาติ ไร้ที่พึ่งอาศัยหรือผู้ติดสารเสพติดมาใช้สถานที่เป็นที่พึ่งอาศัย อาจทำให้เกิดความเสียหายในโบราณวัตถุและทรัพย์สินของทางวัด และทางวัดได้คำนึงถึงความปลอดภัยด้านต่าง ๆ อีกด้วย แต่ถ้านิกรณที่มีผู้สนใจหรือกลุ่มนักท่องเที่ยวมาศึกษาหาความรู้ให้ทำการติดต่อล่วงหน้าจะมีพระภิกษุสงฆ์ผู้ดูแลมาทำการเปิดพระวิหาร ซึ่งในกรณีนี้อาจทำให้เห็นได้ว่าสถานที่ดังกล่าวทราบถึงความสามารถในการรองรับและข้อจำกัดบางประการ จึงใช้ระบบการจัดการของทางวัดเป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยว คือการให้ผู้ที่ต้องการศึกษาหาความรู้ติดต่อล่วงหน้าก่อน

²⁷ สัมภาษณ์พระสงฆ์ผู้ดูแลพระวิหารวัดบุปผาราม มกราคม 2564

เพื่อจะได้ทำการเปิดจุดต่าง ๆ ซึ่งจุดนี้เป็นมาตรการการป้องกันของทางวัด ไม่ให้โบราณวัตถุของวัดได้รับความเสียหายจากกลุ่มบุคคลอันมิพึงประสงค์

ส่วนวัดอื่น ๆ อาจมีบางจุดที่ไม่ได้เปิดให้เข้าชมตลอดทั้งวัน เช่น พระอุโบสถวัดประยุรวงศาวาส ผู้วิจัยได้สอบถามจุดประชาสัมพันธ์ของทางวัด ได้รับทราบว่าในช่วงเวลาก่อนและหลังการทำวัตรเย็นพระอุโบสถจะเปิดให้นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปสามารถเข้าไปชมได้ แต่ถ้าในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวต้องการมาชมเป็นหมู่คณะให้ติดต่อทางวัดล่วงหน้าก่อนเช่นกัน

จากการสำรวจและการสัมภาษณ์ผู้ดูแลวัดในกลุ่มดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าบางวัดเปิดให้เข้าชมทุกจุด บางวัดไม่เปิดให้เข้าชม ต้องมีการติดต่อล่วงหน้าแสดงให้เห็นว่าบางวัดในกลุ่มนี้อาจยังไม่พร้อมเปิดรับนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามในสมัยโบราณ วัดเป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมและศึกษาพระธรรมวินัยต่าง ๆ ของพระภิกษุสงฆ์ มิได้สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวโดยตรง งานศิลปกรรมภายในวัดสร้างเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาเป็นการแสดงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และแสดงถึงภูมิปัญญาของช่างโบราณ ดังนั้นนักท่องเที่ยวในฐานะผู้มาเยี่ยมชมและชมงานศิลปกรรมควรทำความเข้าใจในระเบียบของสถานที่และชุมชนร่วมกัน ในกรณีที่มีกลุ่มนักท่องเที่ยวและได้ทำการติดต่อล่วงหน้า ทางวัดพร้อมที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวแสดงให้เห็นว่าทางวัดมีการจัดการที่ดี แต่สาเหตุที่ไม่สามารถเปิดพระวิหารหรือพระอุโบสถได้ตลอดนั้น เป็นการป้องกันในเรื่องของทรัพย์สินต่าง ๆ ของทางวัด

นอกจากปัจจัยอื่น ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังมีอีกหนึ่งกลไกที่ช่วยขับเคลื่อนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คือ มัคคุเทศก์ ความพร้อมของผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์จึงเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจ ความงามในการชมศิลปกรรมต่าง ๆ

คำว่า “มัคคุเทศก์” ตามมาตรา 7 ของพระราชบัญญัติผู้นำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ.2551 ให้ความหมายว่า มัคคุเทศก์ คือ ผู้ให้บริการเป็นปกติธุระในการนำเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ โดยให้บริการเกี่ยวกับคำแนะนำและความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับนักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ หมายถึง ผู้นำทางหรือชี้ทางแก่นักท่องเที่ยวซึ่งเป็นคนต่างถิ่นให้ได้ทราบเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว²⁸

ในการปฏิบัติงานหน้าที่ของมัคคุเทศก์นั้น ทำให้ต้องเดินทางไปทำงานตามสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับมอบหมายและอาจมีหลายงานติดต่อกันเป็นระยะเวลาาน ประกอบกับความเหนื่อยล้าจากการเดินทาง อาจทำให้มัคคุเทศก์ไม่ได้เพิ่มทักษะความรู้เพิ่มเติมทางด้านศิลปกรรม จึงทำให้ขาดความรู้ ความเข้าใจทางศิลปกรรม ความเข้าใจในวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ไม่ทราบข้อมูลเชิงลึกไม่ทราบถึง

²⁸ นิศดา ศิลปเศรษฐ. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2561), 277.

ที่มาและความสำคัญของศาสนสถาน โบราณสถานที่ไปชมว่าควรชมสิ่งใดบ้าง สิ่งใดเป็นจุดที่ควรชม ภายในวัด บางครั้งมัคคุเทศก์อาจหาความรู้จากแหล่งสืบค้นต่าง ๆ ที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการหรือจากเว็บเพจต่าง ๆ ที่มีข้อมูลผิด ผู้วิจัยจึงมีความคิดเห็นว่า ควรเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางด้านศิลปกรรมให้แก่มัคคุเทศก์ เพื่อยกระดับองค์ความรู้ของมัคคุเทศก์ให้สามารถบรรยายถึงความสำคัญ รูปแบบของสถาปัตยกรรม ประติมากรรมต่าง ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ เป็นการเพิ่มมูลค่าทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าในโบราณสถานและศาสนสถานได้

สรุปผลการศึกษาในบทนี้ ปัญหาสถานการณ์การท่องเที่ยวบริเวณนิเวศสถานตระกูลขุนนาคยังขาดสื่อประชาสัมพันธ์และสื่อสารสนเทศ เช่น ขาดป้ายสื่อสารสนเทศภายในวัด ป้ายสารสนเทศมีข้อมูลไม่ครบถ้วนและบางจุดขาดหายไปอีกทั้งบางจุดยังมีข้อมูลที่ไม่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงเห็นควรว่า ควรทำสื่อประชาสัมพันธ์ สื่อสารสนเทศให้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนในรูปแบบดังต่อไปนี้

1. แผ่นพับข้อมูลแนะนำโบราณสถาน
2. ป้ายข้อมูลโบราณสถาน
3. เว็บไซต์ข้อมูลงานศิลปกรรม

การที่มีสื่อสารสนเทศต่าง ๆ ที่ครบถ้วนถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวและการมีประชาสัมพันธ์เพิ่มเติม อาจทำให้วัดในบริเวณนิเวศสถานตระกูลขุนนาคนี้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เป็นการเพิ่มศักยภาพทางการท่องเที่ยวบริเวณนี้ อันจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อคุณค่าในแหล่งท่องเที่ยว โบราณสถานและอาจเป็นการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการกระจายรายได้ต่อชุมชนต่อไปในอนาคต

บทที่ 4

การจัดการท่องเที่ยวทางศิลปกรรมวัดตระกูลขุนนาคย่านฝั่งธนบุรี

ในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อประเทศไทยทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รายได้ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่กระจายสู่ธุรกิจทั้งทางตรงและทางอ้อมรวมถึงประชาชน ชุมชน ก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพมากมาย นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีส่วนช่วยสนับสนุนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต สร้างความเข้าใจอันดีต่อมนุษย์ต่างสังคมและการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเพื่อวัตถุประสงค์ในการพักผ่อน เที่ยวชม เพลิดเพลินหรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่นใดที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพ²⁹ สามารถแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวได้เป็น 5 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

- 1.การท่องเที่ยวตามสภาพภูมิศาสตร์การเดินทาง เช่น การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวภายในประเทศ
- 2.การท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของการเดินทาง เช่น การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน การท่องเที่ยวก่อนการไปติดต่อธุรกิจ การท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ
- 3.การท่องเที่ยวตามลักษณะการเดินทาง เช่น การท่องเที่ยวแบบกลุ่มเหมาจ่าย การท่องเที่ยวแบบอิสระ
- 4.การท่องเที่ยวตามการตลาด เช่น การท่องเที่ยวตามตลาดหรรษา การท่องเที่ยวตามตลาดมวลชน
- 5.การท่องเที่ยวตามกาจัดการ เช่น การท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม³⁰

นอกจากนี้ส่วนที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการท่องเที่ยว คือ องค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย

- ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจ
- ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีเส้นทางคมนาคมที่เข้าถึง
- ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก

²⁹ ฉันทิช วรรณถนอม, อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (กรุงเทพฯ: สามลดา 2552), 59.

³⁰ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, อุตสาหกรรมท่องเที่ยว (กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2548), 15-17.

ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวหรือเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางเข้ามา สามารถแบ่งออกได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวตามธรรมชาติ
2. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ
3. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม³¹

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญต่อมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย อันแสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติ สภาพสังคม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ผลงานของงานช่างโบราณ เป็นรูปแบบของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ควรอนุรักษ์และสร้างความรู้ ความเข้าใจอันดีแก่นักท่องเที่ยว ควรที่จะทำการศึกษาเพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยให้อยู่คู่กับคนไทยต่อไป

การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้คล้ายกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการให้ความรู้และความภาคภูมิใจที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดีของสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น³² แต่อาจมีความแตกต่างกันในรายละเอียดบ้าง

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงขออธิบายความหมายของคำว่า “การท่องเที่ยวทางศิลปกรรม” และความหมายของ “การจัดการท่องเที่ยวทางศิลปกรรม” ดังนี้

คำว่า ศิลปกรรม มีความหมายถึง สิ่งที่เป็นศิลปะ สิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นเป็นศิลปะ เช่น งานประติมากรรม งานสถาปัตยกรรม³³ การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การวางแผนการท่องเที่ยวและดำเนินการให้เป็นไปตามแผนโดยมีการจัดการบริหาร งานบุคคล การอำนวยความสะดวกและควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามที่ได้วางแผนไว้³⁴ กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยจึงขอนิยามการจัดการท่องเที่ยวทางศิลปกรรม หมายความว่า เป็นการจัดการข้อมูลสารสนเทศ การจัดการวางแผนเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาชม สามารถเข้าใจในรูปแบบ คติการสร้าง ความหมาย ศิลปะของ

³¹ เรื่องเดียวกัน, 46-49.

³² เรื่องเดียวกัน, 16.

³³ เข้าถึงเมื่อ 9 พฤษภาคม 2564 เข้าถึงได้จาก <https://www.orst.go.th.com>

³⁴ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, 87.

สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญาประเทศไทย

จากการศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยววัดประจำตระกูลขุนนางค่านฝิ่งธนบุรีในปัจจุบันพบว่าวัดในกลุ่มดังกล่าวนั้น บางวัดมีสื่อสารสนเทศข้อมูลที่หลากหลาย เช่น หนังสือ วีดิทัศน์ เว็บไซต์ ป้ายข้อมูล บางวัดมีเพียงป้ายข้อมูลของทางกรุงเทพมหานคร แสดงให้เห็นว่าบางวัดในกลุ่มนี้ยังมีสื่อสารสนเทศบ้างแล้ว แต่มีข้อมูลทางศิลปกรรมที่อาจยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจในเชิงลึก ในบทนี้ผู้วิจัยจึงได้จัดทำข้อมูลสารสนเทศที่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์และข้อมูลทางศิลปกรรม โดยได้ใช้ข้อมูลอ้างอิงจากนักวิชาการที่ได้ทำการศึกษาไว้แล้ว จากหนังสือพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครเล่ม 1 และเล่ม 2 ซึ่งมีศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ เป็นหนึ่งในคณะผู้วิจัยภายในหนังสือเล่มนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้จัดทำเส้นทางการเดินชมภายในวัด จุดที่ควรชมภายในวัดสำหรับผู้ที่มาชมสามารถใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษาและชมจุดที่มีงานศิลปกรรมที่น่าสนใจ เพื่อที่จะได้สามารถชมจุดสำคัญได้อย่างครบถ้วน สร้างความตระหนักรู้คุณค่าในงานศิลปกรรมและประสบการณ์การท่องเที่ยวอย่างแท้จริงให้กับนักท่องเที่ยว

ในการศึกษารั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินไว้ 2 ประการ ได้แก่

1. การประเมินคุณค่าของโบราณสถาน
2. การประเมินจุดสำคัญที่ควรชม

1. หลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าโบราณสถาน

สุนทรียภาพและความงามของงานศิลปกรรม

คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ ความงามของงานศิลปกรรม การวางผัง ศิลปกรรมการตกแต่งความมีเอกลักษณ์ในเชิงช่างหรืออาจเป็นคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ ในฐานะที่เป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ อันสะท้อนให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมในยุคสมัยนั้น

เกณฑ์คะแนนน้อย = มีความงามของศิลปกรรมที่เป็นเอกลักษณ์หรือความสำคัญทางประวัติศาสตร์ค่อนข้างน้อย

ปานกลาง = มีความงามของศิลปกรรมที่เป็นเอกลักษณ์หรือความสำคัญทางประวัติศาสตร์ปานกลาง

มาก = มีความงามของศิลปกรรมที่เป็นเอกลักษณ์หรือความสำคัญทางประวัติศาสตร์ค่อนข้างมาก

จำนวนงานศิลปกรรม

จำนวนงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ในวัดแต่ละแห่งที่สามารถชมได้ ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ในการศึกษาทำความเข้าใจรูปแบบของงานศิลปกรรม การเปรียบเทียบรูปแบบของงาน
ศิลปกรรม ทำให้สามารถสังเกตลักษณะที่แตกต่าง ลักษณะร่วม แนวคิด อิทธิพลในการสร้าง

เกณฑ์คะแนนน้อย = มีจุดให้เข้าชม 1-2 จุด
ปานกลาง = มีจุดให้เข้าชม 3-4 จุด
มาก = มีจุดให้เข้าชมมากกว่า 5 จุดขึ้นไป

ความสมบูรณ์ของงานศิลปกรรม

ความสมบูรณ์ของงานศิลปกรรม เป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวบ่งชี้ได้ถึงความสมบูรณ์ของงาน
ศิลปกรรมที่มีมาแต่เดิมหรืออาจเป็นความสมบูรณ์จากการบูรณะที่ถูกต้องตามหลักการของหน่วยงาน
ต่าง ๆ เช่น กรมศิลปากร

เกณฑ์คะแนนน้อย = เสียหายค่อนข้างมาก
ปานกลาง = ค่อนข้างสมบูรณ์
มาก = สมบูรณ์มาก

ระดับคะแนนจะแสดงในช่องคะแนนโดยใช้สัญลักษณ์ ★

เกณฑ์	คะแนน		
	น้อย	ปานกลาง	มาก
สุนทรียภาพและความงามของงานศิลปกรรม			
จำนวนงานศิลปกรรม			
ความสมบูรณ์ของงานศิลปกรรม			

2. หลักเกณฑ์การประเมินจุดสำคัญที่ควรชม

ความสำคัญ	
ความน่าสนใจ	

ระดับการประเมินผลจะแสดงโดยการใช้สัญลักษณ์ ★

5 ดาว = มาก

4 ดาว = ปานกลาง

3 ดาว = น้อย



ภาพที่ 70 ภาพแสดงที่ตั้งวัดประจำตระกูลขุนนาค

1.วัดประยูรวงศาวาส 2.วัดพิชยญาติการาม 3.วัดอนงคาราม 4.วัดบุปผาราม

ที่มา: Google map เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก www.google.co.th/maps

3. วัดตระกูลขุนนาคย่านฝั่งธนบุรี

3.1 วัดประยูรวงศาวาส (ภาพที่ 70)

วัดประจำตระกูลขุนนาคแห่งแรก พระบรมธาตุมหาเจดีย์ขนาดใหญ่ที่มีเสาแกนกลางภายในและมีการพบกรุพระพุทธรูปจำนวนมาก ชมงานศิลปกรรมการประดับหน้าบันลายดอกไม้มี่มีการใช้โทนสีตัดกันที่ต้ง โกลีแข้งสะพานพระพุทธยอดฟ้าฝั่งธนบุรี ถ.ประชาธิปไตย แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ

คะแนนการประเมินคุณค่าของโบราณสถาน

คะแนน เกณฑ์	คะแนน		
	น้อย	ปานกลาง	มาก
สุนทรียภาพและความงามของงานศิลปกรรม			★
จำนวนงานศิลปกรรม			★
ความสมบูรณ์ของงานศิลปกรรม			★

3.1.1 จุดสำคัญที่ควรชม

พระอุโบสถ (ภาพที่ 71)

เป็นอาคารแบบไทยประเพณี แต่มีโครงสร้างอาคารแบบที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 อาคารมีขนาดใหญ่และกว้าง มีเส้าพาไลเป็นแท่งสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ใช้ในการรองรับน้ำหนักของชายคาและไม่มีกระดิ่งประดับบัวหัวเสา หน้าชั้นประดับด้วยลายปูนปั้นประดับกระจกสีเป็นลายดอกโบตั้น (ภาพที่ 72) ลักษณะของการวางลายมีดอกไม้ขนาดใหญ่อยู่ตรงกลางล้อมรอบด้วยลายใบไม้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวอาจเป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่จากลวดลายประเพณีนิยมที่มีมาตั้งแต่ศิลปะอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่เดิมมักเป็นลายปูนปั้นหรือไม้แกะสลักเป็นพระนารายณ์ทรงครุฑ การปรับเปลี่ยนเป็นลายดอกโบตั้นนี้คงได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน

ผนังตรงกลางระหว่างประตูทั้งสองเจาะเป็นช่องหน้าต่างแปดเหลี่ยม ซุ้มประตูและหน้าต่างเป็นลายปูนปั้นพรรณพฤกษาปิดทองหรือลายอย่างเทศ (ภาพที่ 73) เสาภายในพระอุโบสถด้านล่างเขียนลายกรวยเชิงในกรอบลายไทยแต่ภายในเป็นลายดอกโบตั้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จมาพระราชทานผ้าพระกฐิน ทรงเห็นว่าพระอุโบสถมีเส้าทางเกินไป อาจทำให้เกิดอันตรายจึงได้สร้างเส้าเพิ่มอีกข้างละ 2 เสา ทำให้เส้าพระอุโบสถคู่

ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระประธาน หล่อในปี พ.ศ. 2371 เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะปางมารวิชัย (ภาพที่ 74) สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ได้ให้ช่างชาวไทยเป็นผู้หล่อและได้ว่าจ้างช่างลงรักปิดทองมาจากประเทศญี่ปุ่น และถือได้ว่าเป็นพระพุทธรูปองค์แรกที่น่าช่างฝีมือปิดทองชาวต่างชาติมาจากประเทศญี่ปุ่น พระประธานองค์นี้ไม่ได้รับพระราชทานนามในระยะแรก ต่อมา

ในปี พ.ศ.2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชทานนามว่า “พระพุทธรธรรมวิเชษฐศาสตร์”

พระพุทธรูปประธานมีลักษณะคล้ายพระพุทธรูปที่นิยมสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่เรียกว่าพระพักตร์อย่างหุ่น กล่าวคือ พระพักตร์รูปไข่ ค่อนข้างเล็ก พระโอษฐ์แย้มสรวลเล็กน้อยแบบเรือประทุน ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลวสูง พระวรกายเพรียวบางได้สัดส่วน ชายสังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ อยู่กึ่งกลางพระวรกาย อันเป็นแบบแผนที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่ต่างไปจากพระพุทธรูปองค์อื่น คือมีชายสังฆาฏิตัดตรง นิ้วพระหัตถ์เรียวยาวปลายนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน³⁵



ภาพที่ 71 พระอุโบสถวัดประยูรวงศาวาส

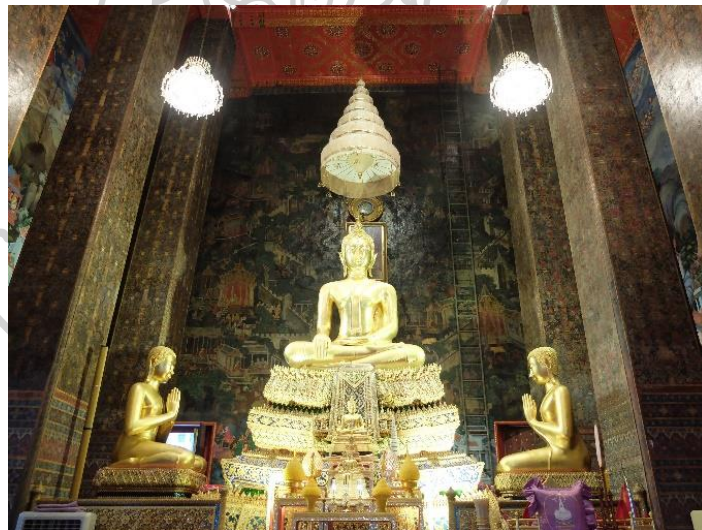


ภาพที่ 72 ลวดลายประดับหน้าบันพระอุโบสถ

³⁵ คุณหญิงสุริยา รัตนกุล และคณะ, พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครเล่ม 1, 416.



ภาพที่ 73 ช่องหน้าต่างแปดเหลี่ยมประดับด้วยลายอย่างเทศ



ภาพที่ 74 พระพุทธธรรมวิเศษภูฏานศาสดา

พระวิหาร (ภาพที่ 75)

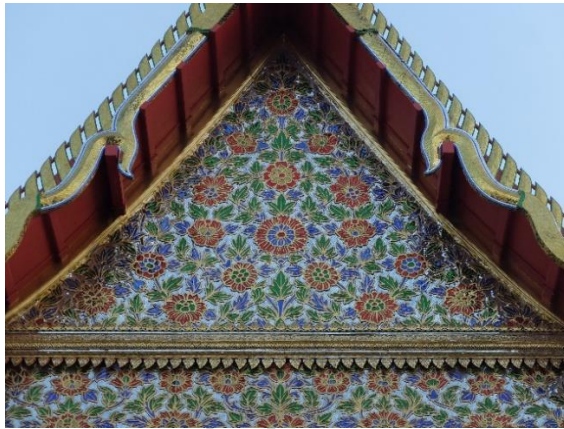
สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณี เป็นวิหาร 5 ห้อง หลังคาลด 2 ชั้นประดับช่อฟ้า ใบระกา นาคสะดุ้ง หางหงส์ ที่มีลักษณะพิเศษเป็นนาค 5 เศียร หน้าบันเป็นงานประดับลวดลายปูนปั้นประดับกระจกสี เป็นลายอย่างเทศ คือ ดอกไม้และใบไม้ที่เป็นลายดอกโบตัน (ภาพที่ 76) มีการเน้นโดยใช้ดอกขนาดใหญ่ตรงกลางและล้อมรอบด้วยดอกและใบ ความงามของงานประดับนี้เกิดจากการใช้สีที่ตัดกัน เช่น พื้นสีน้ำเงินดอกเป็นสีส้มและใบเป็นสีเขียว บานประตูด้านนอกของวิหารเป็นงานประดับมุกเป็นลายดอกบุณนาค (ภาพที่ 77) ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับชื่อสกุลของสมเด็จพระเจ้าพระยาผู้สร้างวัด

ภายในพระวิหารยังเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย มีพระนามว่า “พระพุทธานาคน้อย” (ภาพที่ 78) ชาวจีนมักเรียกนามพระพุทธานาคว่า “ลักเนย” หรือ “ลักน้อย” แปลว่ากลีบบัว 6 ชั้น เป็นพระพุทธรูปโบราณคู่กับพระศรีศากยมุนี พระประธานในวิหารวัดสุทัศนเทพวราราม พระพุทธานาคน้อยได้รับอัญเชิญมาจากเมืองสุโขทัยมาประดิษฐานไว้ที่วิหารวัดประยุรวงศาวาสเมื่อ พ.ศ. 2374 ลักษณะของพระพุทธรูปองค์นี้อยู่ในหมวดใหญ่ สมัยสุโขทัย มีพระพักตร์รูปไข่ ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว ชายสังฆาฏิเล็กยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายแยกเป็นสองชายคล้ายเขี้ยวตะขาบ แม้ลักษณะโดยรวมจะคล้ายพระพุทธรูปสุโขทัย แต่สันนิษฐานว่ามีการซ่อมแซมและปรับเปลี่ยนลักษณะพระพักตร์ในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยสังเกตได้จากลักษณะพระขนงและพระโอษฐ์ซึ่งมีลักษณะต่างไปจากพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย³⁶ เช่น พระโอษฐ์มีลักษณะคล้ายเรือประทุน



ภาพที่ 75 พระวิหารวัดประยุรวงศาวาส

³⁶ เรื่องเดียวกัน, 418.



ภาพที่ 76 หน้าบันพระวิหารประดับด้วยลายดอกโบตั๋น



ภาพที่ 77 บานประตูประดับมุกลายดอกบุณนาค

ภาพที่ 78 พระพุทธรูปนาคน้อยพระประธานในพระวิหาร

พระบรมธาตุมหาเจดีย์ (ภาพที่ 79)

เป็นเจดีย์ที่สร้างโดยสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) แต่ยังมีหินแล้วเสร็จได้ถึงแก่พิราลัยไปก่อน ต่อมาสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้สร้างเจดีย์ต่อจนเสร็จสมบูรณ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ใน พ.ศ.2414 พระเจดีย์องค์ใหญ่ถูกสายฟ้าฟาดจนยอดพระเจดีย์หัก ไม่ได้รับการบูรณะเป็นเวลานานถึง 47 ปี จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2461 จึงได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์ให้บริบูรณ์ดังเดิม

รูปแบบของพระเจดีย์ เป็นเจดีย์ทรงระฆัง ได้รับการยกย่องว่าเป็นเจดีย์ทรงระฆังองค์แรกของ กรุงเทพฯ มีความสูง 60.525 เมตร³⁷ ประกอบด้วยฐานยกพื้นสูงทำเป็นลานประทักษิณ บนลานประทักษิณด้วยเจดีย์ขนาดเล็กโดยรอบ 18 องค์ เหนือลานประทักษิณเป็นส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นชั้นมาลัยเถา ชั้นรองรับองค์ระฆังที่มีขนาดเล็กสูงเพียว เหนือองค์ระฆังมีบัลลังก์สี่เหลี่ยม ก้านฉัตร ปล้องไฉนและปลี ลักษณะของเจดีย์ทรงระฆังแบบนี้เป็นที่นิยมสร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งมีต้นแบบมาจากเจดีย์ทรงระฆังในสมัยอยุธยา แต่รูปแบบเจดีย์ในสมัยรัชกาลที่ 4 จะมีองค์ระฆังเล็กและสูงเพียวมากกว่า เช่น มีการเพิ่มส่วนฐานให้สูงขึ้นและเพิ่มชั้นมาลัยเถาให้มีหลายชั้นมากกว่าสมัยอยุธยาซึ่งจะมีเพียง 3 ชั้นเท่านั้น³⁸

ต่อมาปี พ.ศ.2549 พระพรหมบัณฑิตเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้ป็นขึ้นไปบนเจดีย์องค์ใหญ่หลายครั้งจนพบห้องประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พร้อมทั้งกรุบรรจุพระพุทธรูปและพระพิมพ์ถึง 2 กรุ ครั้งแรกเมื่อวันที่ 5 และวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2550 ทางวัดจึงได้ขอให้สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร ช่วยจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุเหล่านั้น ในปี พ.ศ.2553 โครงการการอนุรักษ์นี้ได้รับคัดเลือกจากสมาคมสถาปนิกสยาม ได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทปูชนียสถานและวัดวาอาราม³⁹

ในปี พ.ศ.2556 โครงการการบูรณะนี้ได้รับการยกย่องจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO ประกาศได้รับรางวัลยอดเยี่ยมอันดับ 1 ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (Award of Excellence) ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยได้รับรางวัลนี้ ส่วนเกณฑ์ที่ทำให้ได้รับรางวัล ประการแรก คือการรักษาสิ่งที่เป็นมรดกอันทรงคุณค่าเป็นโบราณสถานไว้เป็นอย่างดี ประการที่สอง พระบรมธาตุมหาเจดีย์ได้แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเข้าใจอันลึกซึ้งในรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นด้วยการเสริมสร้างความแข็งแรงให้แก่โครงสร้างภายใน ขณะที่ยังคงรูปแบบเดิมของเจดีย์ที่มีความลาดเอียงไว้ได้ อีกทั้งยังมีการบูรณะซ่อมแซมที่บูรณาการความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และวิธีการก่อสร้างแบบดั้งเดิมได้ เช่น การอนุรักษ์เสาแกนกลางที่มีมาแต่เดิมโดยมิได้ตัดออก (ภาพที่ 80) โดยมีทั้งภาครัฐ ชุมชน

³⁷ กรมศิลปากร, *ประยวงศานุสรณ์โครงการบูรณปฏิสังขรณ์เขามอวัดประยวงศาวาส* (กรุงเทพฯ: สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2556), 59.

³⁸ คุณหญิงสุริยา รัตนกุล และคณะ, *พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร เล่ม 1*, 420.

³⁹ กรมศิลปากร, *ประยวงศานุสรณ์โครงการบูรณปฏิสังขรณ์เขามอวัดประยวงศาวาส*, 60.

ช่วยกันบูรณะดูแล ประการที่สาม เมื่อบูรณะเสร็จแล้วยังคงคุณค่าประโยชน์ใช้สอยอย่างสมบูรณ์เป็น ศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชน⁴⁰



ภาพที่ 79 พระบรมธาตุมหาเจดีย์



ภาพที่ 80 เสาแกนกลางภายในเจดีย์

⁴⁰ เข้าถึงเมื่อ 9 พฤษภาคม 2564 เข้าถึงได้จาก <https://www.watprayoon.com>

พรินทรปริยัติธรรมศาลา พิพิธภัณฑ์พระ “ประยูรภัณฑาคาร” (ภาพที่ 81)

ตั้งอยู่บริเวณมุขด้านหน้าพระบรมธาตุมหาเจดีย์ สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2428 เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) มีจิตศรัทธาบูรณปฏิสังขรณ์กำแพงแก้วและซุ้มสีมารอบพระอุโบสถ สร้างศาลาใหญ่ 1 หลัง และต่อมุขพระบรมธาตุมหาเจดีย์เพื่อเป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร อุทิศแด่สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ผู้เป็นบิดาและนางลูกอินผู้เป็นมารดา

รูปแบบสถาปัตยกรรม เป็นอาคารชั้นเดียวสถาปัตยกรรมตะวันตก เหนือขอบหน้าต่างประดับกระจกลี ในปี พ.ศ. 2459 ได้มีการปรับปรุงอาคารหลังนี้เป็นห้องอ่านหนังสือสำหรับประชาชนในวัดเป็นครั้งแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2550 พระพรหมบัณฑิตได้บูรณปฏิสังขรณ์อาคารหลังนี้ เมื่อแล้วเสร็จได้พัฒนาให้เป็นพิพิธภัณฑ์พระ “ประยูรภัณฑาคาร” จัดแสดงพระพุทธรูปและพระพิมพ์ที่ค้นพบจากกรุภายในองค์พระบรมธาตุมหาเจดีย์⁴¹ (ภาพที่ 82)



ภาพที่ 81 พรินทรปริยัติธรรมศาลา

⁴¹ กรมศิลปากร, ประยูรวงศ์านุสรณ์โครงการบูรณปฏิสังขรณ์เขมอวัดประยูรวงศาวาส, 63.



ภาพที่ 82 พระพุทธรูปและพระพิมพ์ที่ค้นพบจากกรุภายในพระบรมธาตุมหาเจดีย์

อุทยานเขามอ (ภาพที่ 83)

เป็นภูเขาจำลองขนาดเล็กก่อด้วยศิลา ตั้งอยู่กลางสระน้ำบริเวณหน้าวัด บนนยอดเขาเป็นที่ตั้งพระสถูปเจดีย์ สร้างจากทองเหลืองเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สมเด็จพระเจ้าบรมมหาพระยวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ได้สร้างภูเขาจำลองนี้ โดยได้แนวคิดเค้าโครงภูเขาจำลองมาจากหอยเตี๋ยนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานให้ท่าน หอยเตี๋ยนึ่งนี้เกิดจากน้ำตาเทียนที่พระองค์ทรงจุดน้ำตาเทียนที่บดมกันเป็นเวลาหลายปีจนก่อรูปคล้ายภูเขา ภายในอุทยานเขามอมีจุดที่ควรชม ดังต่อไปนี้



ภาพที่ 83 อุทยานเขามอ

ศาลาสู่พักตร์วิไลพรรณหรือศาลาฝรั่ง (ภาพที่ 84)

ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเขามอ สร้างขึ้นโดยเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร) บุตรคนสุดท้ายของสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ต่อมาในปี พ.ศ. 2470 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุวพักตร์วิไลพรรณ พระธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (แพ) ได้ทรงบูรณปฏิสังขรณ์ศาลาหลังใหญ่ที่เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ได้สร้างไว้ โปรดให้ประดิษฐานตราสัญลักษณ์และอักษรพระนาม ศ.ว. บริเวณหน้าบันศาลา รูปแบบสถาปัตยกรรมของศาลาหลังนี้เป็นแบบตะวันตก เป็นศาลาโถงใหญ่รูปสี่เหลี่ยม เปิดโล่ง ก่ออิฐถือปูน หลังคาเป็นทรงแบน ด้านบนเป็นพื้นเรียบมีเสาและคานเป็นหินประดับลวดลายศิลปะแบบเรอเนซองส์ ฝ้าเพดานฉาบเรียบสีขาว เสาเซาร่อง⁴²



ภาพที่ 84 ศาลาสู่พักตร์วิไลพรรณ (ศาลาฝรั่ง)

อนุสาวรีย์ปืน 3 กระบอก (ภาพที่ 85)

สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ปืนใหญ่ที่เอามาทำเป็นไฟพะเนียงแตกในคราวงานฉลองสมโภชพระอารามเมื่อปี พ.ศ. 2379 เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต 7 คนและได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก

ขณะนั้นหมอบรัดเลย์ซึ่งอาศัยบ้านเช่าบริเวณใกล้ทำนน้ำวัดประยูรวงศาवास ซึ่งอยู่ห่างจากจุดเกิดเหตุประมาณ 250 เมตร สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ได้ให้คนไปตามหาหมอบรัดเลย์ไป

⁴² เรื่องเดียวกัน, 98.

รักษาผู้บาดเจ็บ มีพระรูปหนึ่งกระดุกแขนแตก หมอบรัดเลยจำต้องตัดแขนพระรูปนั้น การผ่าตัดประสบความสำเร็จบาดแผลหายสนิทในเวลาไม่นานนัก การรักษาด้วยวิธีผ่าตัดในครั้งนั้น นับเป็นการรักษาด้วยการผ่าตัดอวัยวะครั้งแรกในสยาม

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอนุสาวรีย์ปืนสามกระบอก แทนฐานทำเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีปืนใหญ่สามกระบอกปักลงไปในแท่น หัวท้ายของแท่นประดับปูนปั้นเป็นรูปหัวสิงโตยื่นออกมา หน้าแท่นมีแผ่นจารึกข้อความถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น⁴³



ภาพที่ 85 อนุสาวรีย์ปืนสามกระบอก

พระมณฑปทรงโกธิค (ภาพที่ 86)

ตั้งอยู่บริเวณทางทิศใต้ของเขามอ พระมณฑปทรงโกธิค เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อกษัตริย์นิชฐานว่าอาจออกแบบโดยนายโจอาคิโน หรือโจอาคิม แกรซี (Gioachino/Joachim) ซึ่งเป็นผู้รับเหมาก่อสร้างและเป็นสถาปนิกชาวตะวันตก

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เป็นอาคารแบบตะวันตกทรงสูงคล้ายกับโบสถ์ในคริสต์ศาสนา ตัวอาคารมีความโดดเด่นในเรื่องของเสาโกธิคไม่ทึบตัน มีหลังคาเป็นโดมกระเบื้องสีแดง ด้านหน้ามีบันไดทางเข้าสักการะพระพุทธรูป เมื่อ ปี พ.ศ.2470 เจ้าจอมเสียมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ชักชวนญาติพี่น้องในตระกูลขุนนางสร้างพระพุทธรูปปางป่าเลไลย์หุ้มรูปหล่อสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ผู้เป็นคุณทวดของท่าน แล้วประดิษฐานในมณฑปทรงโกธิค เนื่องจาก

⁴³ เรื่องเดียวกัน, 105.

พระพุทธรูปองค์นี้มีพุทธลักษณะคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปคันธาระของอินเดีย ชาวบ้านจึงเรียกพระพุทธรูปองค์นี้ว่า “หลวงพ่อแขก”⁴⁴ (ภาพที่ 87)



ภาพที่ 86 พระมณฑปทรงโกธิค

ภาพที่ 87 หลวงพ่อแขก

พระมณฑปทรงโกธิคจำลอง (ภาพที่ 88)

เป็นพระมณฑปทรงโกธิคที่มีขนาดเล็กกว่าพระมณฑปทรงโกธิคที่ประดิษฐานหลวงพ่อแขก สันนิษฐานว่าอาจสร้างขึ้นพร้อมกับพระมณฑปโกธิคที่ประดิษฐานหลวงพ่อแขกเมื่อปี พ.ศ. 2428 หรืออาจสร้างขึ้นโดยคณะกรรมการผู้จัดการแบ่งทรัพย์สินมรดกของท่านผู้หญิงพัน ภริยาสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ในคราวเดียวกับการสร้างพระรณาคาร เมื่อปี พ.ศ. 2439 ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบโกธิคเช่นเดียวกัน

ลักษณะสถาปัตยกรรมของพระมณฑปทรงโกธิคจำลอง คล้ายกับโบสถ์ในคริสต์ศาสนาเป็นอาคารแบบตะวันตกทรงสูงมียอด 8 ยอด ตั้งอยู่บนภูเขาจำลอง ฐานชั้นแรกเป็นสี่เหลี่ยมย่อมุมตามผังสถาปัตยกรรมโกธิค ฐานชั้นที่สอง เจาะเป็นซุ้มสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป⁴⁵

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, 101.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, 102.



ภาพที่ 88 พระมณฑปทรงโกธิคจำลอง



3.1.2 เส้นทางชมวัดประยุรวงศาวาส (ภาพที่ 89)

เวลาในการชม 45 นาที



ภาพที่ 89 ภาพแผนผังแสดงจุดชมงานศิลปกรรมที่สำคัญภายในวัดประยุรวงศาวาส
 1.พระวิหาร 2.พระอุโบสถ 3.พิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนโกศาทร 4.พระบรมธาตุมหาเจดีย์
 5.อุทยานเขามอ

ที่มา: Google map เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก www.google.co.th/maps

จุดที่ 1 พระวิหาร

ความสำคัญ	★★★★★
ความน่าสนใจ	★★★★★

เริ่มจากประตูทางเข้าทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวัดบริเวณเชิงสะพานพระพุทธรูปอดฟ้า แนะนำให้เริ่มชมพระวิหาร ชมด้านหน้าพระวิหารบริเวณหน้าบัน ชมงานลวดลายปูนปั้นประดับกระจกสีซึ่งนับว่าเป็นการประดับที่งดงามและโดดเด่นของวัดแห่งนี้ และชมเจดีย์ทรงปราสาทที่มุมพระวิหาร ซึ่งเป็นระเบียบแผนผังอย่างหนึ่งที่ได้ว่าเป็นพระราชานิยมของวัดที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3⁴⁶

จากนั้นเดินเข้าไปชมในพระวิหาร ก่อนเข้าพระวิหารให้สังเกต การประดับกรอบประตูด้วยลายอย่างเทศ เมื่อเดินเข้าไปภายในพระวิหารซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปนาคน้อย พระประธานภายในพระวิหาร สังเกตจุดที่พระพุทธรูปนาคน้อยแตกต่างจากพระพุทธรูปสุโขทัยองค์อื่น คือบริเวณพระขนงและพระโอษฐ์ ก่อนออกจากพระวิหารให้สังเกตบริเวณบานประตูด้านนอก ชมงานประตูประดับมุกลายดอกบุษราคัม

จุดที่ 2 พระอุโบสถ

ความสำคัญ	★★★★★
ความน่าสนใจ	★★★★★

จากนั้นให้เดินไปทางด้านซ้ายมือจะพบพระอุโบสถ ซึ่งตั้งเรียงขนานกับพระวิหาร บริเวณด้านหน้าพระอุโบสถ ชมหน้าบันพระอุโบสถที่ประดับด้วยลายปูนปั้นประดับกระจกสีลายดอกโบตั๋น จากจุดนี้ผู้ชมยังสามารถเปรียบเทียบรูปแบบลายปูนปั้นประดับกระจกสีลายดอกโบตั๋นของพระวิหารและพระอุโบสถได้อีกด้วย การประดับตกแต่งหน้าบันพระอุโบสถและพระวิหารถือเป็นงานศิลปกรรมที่โดดเด่นของวัดนี้ บริเวณนี้ยังมีกำแพงแก้วซึ่งสามารถชมซุ้มสีมา ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงเครื่องอยู่ติดกับกำแพงแก้ว ลักษณะของซุ้มสีมาเป็นรูปแบบที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 3⁴⁷

หลังจากชมบริเวณด้านหน้าพระอุโบสถแล้ว ให้เดินเข้าไปทางขวามือจะพบผนังตรงกลางระหว่างประตูทั้งสองเจาะเป็นช่องหน้าต่างแปดเหลี่ยม ซึ่งจุดนี้นักท่องเที่ยวสามารถชมความงามของการประดับตกแต่งด้วยลายอย่างเทศของซุ้มประตูและหน้าต่าง เมื่อมองจากช่องรูปแปดเหลี่ยม จะเห็นภาพคล้ายพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ในกรอบรูป ภายในพระอุโบสถมีจุดสำคัญที่ควรชม คือ พระประธานในพระอุโบสถและจิตรกรรมฝาผนังบริเวณผนังสกัดหลังพระประธาน ซึ่งเป็นจุดที่จิตรกรรมฝาผนังรูปแบบเดิมยังคงเหลืออยู่ ส่วนผนังด้านอื่นนั้นได้มีการเขียนจิตรกรรมฝาผนังขึ้นใหม่ ชมเสา

⁴⁶ คุณหญิงสุริยา รัตนกุล และคณะ, พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร เล่ม 1, 412.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, 414.

พระอุโบสถที่มีการตั้งเสาซ้อนข้างถี่มากถึง 6 เสา เป็นเสาที่มีการสร้างเพิ่มเติมขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 เพื่อรับน้ำหนักของอาคาร ซึ่งทำให้ภายในพระอุโบสถดูแปลกตาจากแห่งอื่น

จุดที่ 3 พรินทร์ปริยัติธรรมศาลาและพิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนโกสินทร

ความสำคัญ	★★★★★
ความน่าสนใจ	★★★★★

จากนั้นแนะนำให้นักท่องเที่ยว เดินไปยังพรินทร์ปริยัติธรรมศาลาและพิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนโกสินทร อาคารแห่งนี้เคยเป็นห้องอ่านหนังสือสำหรับประชาชนในวัดเป็นแห่งแรกของประเทศไทย สามารถชมสถาปัตยกรรมภายนอกอาคารได้ เป็นสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก บริเวณประตูทางเข้าพิพิธภัณฑ์ สามารถชมแผ่นจารึกโคลงที่ผนังทางเข้าการก่อสร้างอาคารหลังนี้เมื่อปี พ.ศ.2428 หลังจากนั้นให้เดินเข้าไปในอาคาร ซึ่งเป็นสถานที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุที่ค้นพบในพระบรมธาตุมหาเจดีย์และมีภาพถ่ายเก่าพระบรมธาตุ เป็นอาคารศิลปะโกธิคภายในวัดประยูรวงศาวาส (ภาพที่ 90) ที่ได้ถูกทำลายด้วยระเบิดในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

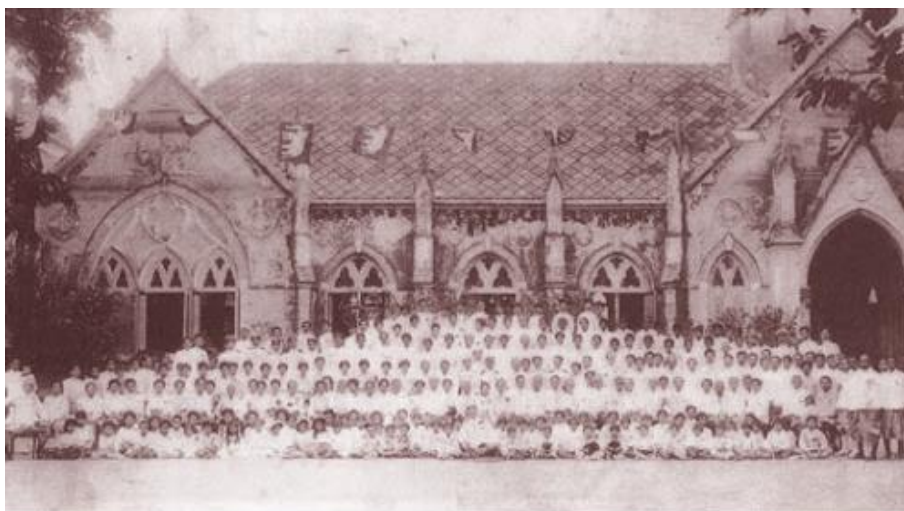
จุดที่ 4 พระบรมธาตุมหาเจดีย์

ความสำคัญ	★★★★★
ความน่าสนใจ	★★★★★

เมื่อเปิดประตูด้านหลังของพิพิธภัณฑ์สามารถเดินเข้าไปยังพระบรมธาตุมหาเจดีย์ได้ โดยสามารถขึ้นไปชมลานประทักษิณด้านบน (ภาพที่ 91) โดยรอบได้ด้วยการขึ้นบันไดทางด้านซ้ายมือ จากนั้นให้เดินเลียซ้ายเดินตรงไป จากจุดนี้สามารถชมพระวิหารและพระอุโบสถในมุมสูงได้ (ภาพที่ 92) การชมจุดนี้จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าใจระบบการวางแผนผังการก่อสร้างของวัดได้ เป็นรูปแบบแผนผังที่ต่างไปจากแบบประเพณีนิยมที่มีก่อนหน้านี้ โดยมีพระวิหารคู่กับพระอุโบสถและมีเจดีย์ทรงระฆังอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ⁴⁸ ซึ่งแตกต่างไปจากแผนผังแบบเดิมที่เคยมีมาก่อนหน้านี้

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, 412.

จากนั้นให้เดินลงมาทางเดิม มองไปที่ฝั่งตรงข้ามทางลง จะมีทางขึ้นไปสู่องค์เจดีย์ ให้เดินขึ้นบันไดทางด้านซ้ายมือเพื่อชมด้านในขององค์เจดีย์ เมื่อเข้าไปด้านในจะพบโครงสร้าง ซึ่งเป็นเสาแกนกลางโบราณของเจดีย์ที่ได้ทำการบูรณะแล้ว



ภาพที่ 90 พรรณาคาร อาคารศิลปะโกธิค

ที่มา: เข้าถึงเมื่อ 20 กันยายน 2564, เข้าถึงได้จาก http://www.bunnag.in.th/story_



ภาพที่ 91 เจดีย์รายบริเวณลานประทักษิณพระบรมธาตุมหาเจดีย์



ภาพที่ 92 ลานประตักษณด้านบนพระบรมธาตุมหาเจดีย์

จุดที่ 5 อุทยานเขามอ

ความสำคัญ	★★★★★
ความน่าสนใจ	★★★★★

หลังจากชมเจดีย์เสร็จ ให้เดินตรงไปที่อุทยานเขามอเดินเข้าประตูทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเขามอ จุดนี้จะพบกับศาลาสู่พักตร์วิไลพรรณหรือศาลาฝรั่ง สามารถชมสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกซึ่งสร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมถึงตราสัญลักษณ์อักษรพระนามย่อของผู้บูรณะศาลาแห่งนี้ ศาลาแห่งนี้ยังมีเขามอจำลองในอัตราย่อส่วนสามารถชมจุดนี้เพื่อทำความเข้าใจแผนผังภาพรวมของเขามอ

บริเวณด้านหน้าของศาลาฝรั่ง สามารถชมอนุสาวรีย์ปิ่นโบราณ เมื่อมองไปยังด้านล่างของแท่นจะมีแผ่นป้ายจารึกเหตุการณ์ในงานมหกรรมฉลองพระอารามและที่ปลายแท่นให้สังเกตรูปปั้นสิงโต ซึ่งเป็นสัตว์ที่ไม่มีในป้าธรรมชาติของไทยจึงนับเป็นสิ่งที่แปลกตาสำหรับคนในยุคสมัยนั้น จากนั้นให้เดินไปทางด้านซ้ายของอนุสาวรีย์ปิ่น นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมรอบเขามอได้ ระหว่างทางที่เดินให้สังเกตบริเวณเขามอจะเห็นแก่งจันทน์ ศาลาราย เจดีย์จำลอง พระวิหารจำลอง พระพุทธรูปปางค์ที่ตั้งอยู่บนยอดเขา พระพุทธรูป ถ้ำพระพุทธรูปไสยาสน์ (ปัจจุบันไม่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมเข้าไปภายในถ้ำที่อยู่กึ่งกลางน้ำ)

จากนั้นแนะนำให้เดินไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเขามอ จะพบกับพระมณฑปรูปแบบศิลปะโกธิคจำลอง ระหว่างทางที่เดินรอบเขามอให้สังเกตรั้วที่ล้อมรอบเขามอ เป็นรั้วเหล็กสี

แดงที่สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ได้นำเข้ามาจากอังกฤษเพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่พระองค์ไม่โปรดต่อมาจึงได้นำน้ำตาลทรายไปแลกเท่ากับน้ำหนักเหล็กและนำมาสร้างเป็นรั้ววัด จึงเป็นที่มาของชื่อวัดที่ชาวบ้านเรียกว่า วัดรั้วเหล็ก เมื่อเดินต่อมาทางด้านทิศใต้ของเขามองจะพบกับมณฑปสถาปัตยกรรมโกธิคอีกแห่งหนึ่ง ภายในอาคารดังกล่าวเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปคล้ายศิลปะคันธาระ ชาวบ้านเรียกว่า หลวงพ่อแขกซึ่งสร้างขึ้นสมัยรัชกาลที่ 5

บริเวณเขามองได้มีการจัดบรรยากาศให้มีความร่มรื่น มีการปลูกต้นไม้ไม่น้อยใหญ่มากมาย การเดินชมรอบเขามองนี้ จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลิน ควบคู่ไปกับการเดินชมงานศิลปกรรม การผสมผสานรูปแบบศิลปะไทยศิลปะจีนและศิลปะตะวันตก สระน้ำที่ล้อมรอบเขามองที่เต็มไปด้วยเต่า ตะพาบน้ำ นักท่องเที่ยวยังสามารถให้อาหารเต่าที่มีเป็นจำนวนมากและสามารถนั่งพักผ่อนหลังจากชมความงามศิลปกรรมของวัดได้อีกด้วย

การจัดการเส้นทางการชมในลักษณะนี้ จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถชมงานศิลปกรรมภายในวัดได้อย่างครบถ้วน บางจุดทำให้ผู้มาเยือนได้สังเกตลักษณะร่วมของงานศิลปกรรมหรือความแตกต่างของงานศิลปกรรม จุดเด่นต่าง ๆ ที่น่าสนใจของวัด และบางจุดที่นักท่องเที่ยวอาจมิได้สนใจ การแนะนำให้ชมจุดต่าง ๆ และบางจุดที่อาจไม่ทราบว่ามียานศิลปกรรมที่สามารถเดินชมได้ จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงความสำคัญและรับรู้ในความงามของศิลปกรรมที่แท้จริง

3.2 วัดพิชัยญาติการาม

มณฑปจัตุรมุขยอดปราสาทโดยมีคติการสร้างเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ที่ตั้ง ถ.สมเด็จพระยา แขวงสมเด็จพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพฯ
การประเมินคุณค่าของโบราณสถาน

คะแนน เกณฑ์	คะแนน		
	น้อย	ปานกลาง	มาก
สุนทรียภาพและความงามของศิลปกรรม			★
จำนวนศิลปกรรม			★
ความสมบูรณ์ของงานศิลปกรรม			★

3.2.1 จุดสำคัญที่ควรชม

พระอุโบสถ (ภาพที่ 93)

รูปแบบของพระอุโบสถจัดเป็นงานศิลปกรรมแบบพระราชานิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 คือเป็นอาคารที่มีอิทธิพลของศิลปะจีนเข้ามาผสม หลังคาทำเป็นหน้าบันแบบเก๋งจีนสร้างด้วยปูนปั้นทั้งหมด และประดับด้วยกระเบื้องเคลือบเป็นลวดลายอย่างจีน ไม่มีช่อฟ้า ใบระกาและหางหงส์

หน้าบันพระอุโบสถ เป็นปูนปั้นประดับด้วยกระเบื้องเคลือบที่ทำมาจากจีน ลวดลายเป็นรูปแจกันดอกไม้อยู่ตรงกลาง สองข้างเป็นรูปน้ำเต้า ที่มีฐานสามเหลี่ยมเป็นลายปลา ส่วนยอดเป็นลายหงส์คู่หันหัวลงมายังแจกันดอกไม้ในลักษณะสมดุกันทั้งสองข้างและลวดลายเป็นรูปแบบศิลปะจีนอย่างแท้จริง (ภาพที่ 94)

พระประธานภายในพระอุโบสถมีนามว่า “พระสิทธารถ” ชาวบ้านเรียกโดยทั่วไปว่า หลวงพ่อสมปรารถนา หน้าตักกว้าง 1.50 เมตร สูง 1.80 เมตร ได้รับการอัญเชิญมาจากวัดพระวิหารหลวง จ. พิษณุโลก เป็นพระพุทธรูปโบราณรุ่นเดียวกับพระพุทธรูปชินราชและพระพุทธรูปชินสีห์และมีเค้าพระพักตร์แบบเดียวกับพระพุทธรูปชินราชและพระพุทธรูปชินสีห์ (ภาพที่ 95)

พุทธลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบ พระพักตร์รูปไข่ค่อนข้างอวบอ้วน พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบลงต่ำแสดงถึงความสงบ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์ยิ้มและริมพระโอษฐ์หยักคล้ายลูกคลื่น ซึ่งถือเป็นพระโอษฐ์แบบสุโขทัยโดยเฉพาะ ขมวดพระเกศาค่อนข้างเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว พระวรกายงดงามได้สัดส่วน พระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก สันขาภิเป็นแผ่นเล็กยาวจรดพระนาภี พระเพลากว้าง จากพุทธลักษณะนี้มีความใกล้เคียงกับพระพุทธรูปในหมวดพระพุทธรูปชินราช เช่น พระพุทธรูปชินราช พระพุทธรูปชินสีห์ พระศรีศาสดา ต่างกันแต่เพียงนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ไม่ยาวเสมอกันเหมือนกับหมวดพระพุทธรูปชินราช อย่างไรก็ตามพระสิทธารถคงสร้างขึ้นในระยะเวลาเดียวกันกับพระพุทธรูปชินราช กล่าวคือในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 20

พระพุทธรูปองค์นี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้เสด็จมานมัสการและตรัสชมว่ามีพุทธลักษณะที่งดงามมาก จึงได้พระราชทานเศวตฉัตร 5 ชั้นมาถวายเป็นพระราชสักการะด้วย

ข้างหน้าพระประธาน มีพระพุทธรูปปางสมาธิ นามว่า “พระวรวินายก” หน้าตักกว้าง 0.60 เมตร สูง 0.75 เมตร (ภาพที่ 96) สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงหล่อเมื่อ พ.ศ.2465 พระองค์ทรงมีเชื้อสายสกุลขุนนางทางพระราชมารดา (พระมารดา คือ สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าสุทมาลมารศรี พระอัครราชเทวี พระราชธิดาในรัชกาลที่ 4 ประสูติแต่เจ้าคุณจอมมารดาสำลี เป็นธิดาของ

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ ผู้สร้างวัดพิชัยญาติการาม) จึงได้เสด็จมาหล่อพระวรวินายกไว้ที่วัดพิชัยญาติการามด้วย

พระพุทธรูปองค์นี้ยังขัดสมาธิเพชรนับเป็นตัวอย่างที่สำคัญองค์หนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 มีรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างศิลปะสุโขทัย ล้านนาและอยุธยา แต่มีลักษณะใหม่ที่ปรากฏขึ้นและน่าจะเป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ คือ ชายสังฆาฏิที่ทำเป็นลายหยักโค้งแบบธรรมชาติ ซึ่งเป็นพระราชนิยมที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา⁴⁹



ภาพที่ 93 พระอุโบสถวัดพิชัยญาติการาม

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, 431.



ภาพที่ 94 หน้าบันพระอุโบสถวัดพิชัยญาติการาม



ภาพที่ 95 พระประธาน พระอุโบสถวัดพิชัยญาติการาม



ภาพที่ 96 พระวรวินายกภายในพระอุโบสถ

ประติมากรรมนูนต่ำ “สามก๊ก” ประดับพาลีพระอุโบสถ (ภาพที่ 97,98)

บริเวณพาลีของพระอุโบสถประดับด้วยเสากลมขนาดเล็ก สักทำมาจากเมืองจีนติดกับส่วนของอาคาร ดังนั้นจึงต้องมีการใช้เสาเป็นจำนวนมาก บริเวณพาลีของพระอุโบสถนี้มีการประดับด้วยประติมากรรมนูนต่ำเรื่องสามก๊ก และอาจเป็นแห่งเดียวที่มีการประดับงานประติมากรรมเรื่องนี้ จากขนาดของภาพในแต่ละตอนอยู่ในช่วงห่างแต่ละห้องของพาลีพอดี แสดงให้เห็นว่าคงเป็นการส่งไปทำยังเมืองจีน โดยการวัดขนาดและสัดส่วนส่งไป อย่างไรก็ตาม การประดับภาพไม่ได้เรียงตามลำดับเรื่องราวในวรรณกรรมสามก๊ก มีจำนวนทั้งสิ้น 22 ภาพ และเป็นที่น่าเสียดายว่ามีหลายตอนที่ชำรุดเสียหายเกือบหมดหรือบางตอนก็กลับเลื่อนไปอย่างมาก⁵⁰ ในปัจจุบันมีภาพที่สามารถตีความได้ 15 ภาพ ดังนี้

- ห้องที่ 1 โจโฉทำกิริยาอาจเอื้อมต่อพระเจ้าเหี้ยนเต้
- ห้องที่ 2 ม้าฉีเยวแตกทัพ
- ห้องที่ 3 บังทองชำระคดีความ
- ห้องที่ 4 เล่าปี่ กวนอูเดี่ยวหุ่ยรบลิโป้ (ภาพที่ 28)
- ห้องที่ 5 จูล่งฝ่าทัพรับอาเต๊า (ภาพที่ 29)
- ห้องที่ 6 ลิโป้ห้ามทัพอ้วนสุด
- ห้องที่ 8 กวนอูปล่อยโจโฉ
- ห้องที่ 9 ลิโป้กับตั้งโต๊ะผัดใจเพราะนางเตียวเสี้ยน

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, 433.

ห้องที่ 11 ม้าเฉียวไล่ล่าโจโฉ เคาทูอุ้มโจโฉหนีลงเรือ

ห้องที่ 14 โจโฉขอชีวิตกวนอู

ห้องที่ 15 แสหัวตุ้มมัดตัวยอมรับผิดต่อโจโฉ

ห้องที่ 17 ขงเบ้งตีตพินลวงสุมาอี้

ห้องที่ 18 เล่าปี่พาซุนสูหยินหนี

ห้องที่ 21 โจโฉมอบม้าเซ็กเซาว์ให้กวนอู

ห้องที่ 22 จิวยี่ทำอุบายเขียนอุบาย⁵¹



ภาพที่ 97 ประติมากรรมปูนต่ำสามก๊ก ห้องที่ 4 ตอนเล่าปี่ กวนอู เตียวหุยรบลิโป้



ภาพที่ 98 ประติมากรรมปูนต่ำสามก๊ก ห้องที่ 5 ตอนจูล่งฝ่าทัพรับอาเต๊า

⁵¹ ศานติ ภัคดีคำและนวรรตน์ ภัคดีคำ, สามก๊กศิลปกรรมจิตรกรรมในบางกอก (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549), 73.

วิหารคด (ภาพที่ 99)

ปกติวัดในสมัยอยุธยาหรือรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะนิยมทำเป็นระเบียบคดล้อมรอบ ที่วัดนี้จะมีลักษณะแตกต่างออกไปเล็กน้อย คือ ส่วนของระเบียบคดไม่ยาวต่อเนื่องกัน แต่เป็นอาคารยาวติดกับกำแพงและเว้นจังหวะห่างเป็นช่วง เรียกว่า “วิหารคด” โดยผนังด้านในติดกำแพง ส่วนอาคารด้านนอกจะมีเสาทือช่องโค้งรับน้ำหนัก ความสำคัญของวิหารคด คือ ภายในประดิษฐานพระอสีติมหาสาวก 80 องค์ ซึ่งถือเป็นคติที่ไม่เคยพบมาก่อนเลยทั้งในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ตามประเพณีเดิมโดยเฉพาะในสมัยอยุธยาตอนปลายและรัตนโกสินทร์มักประดิษฐานพระพุทธรูปไว้โดยรอบ

รูปแบบพระอสีติมหาสาวก (ภาพที่ 100) เป็นประติมากรรมปูนปั้นลงรักปิดทอง ประทับนั่งขัดสมาธิเหนือฐานบัว พระเศียรปรากฏเฉพาะขมวดเกศาไม่มีพระรัศมี ซึ่งหมายถึงพระสาวกรูปแบบพระสาวกคงทำขึ้นในคราวเดียวกันทั้งหมด พร้อมทั้งการสร้างวัดและพระพุทธรูปองค์อื่น ๆ ⁵²



ภาพที่ 99 วิหารคดวัดพิชยญาติการาม

⁵² คุณหญิงสุริยา รัตนกุล และคณะ, พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครเล่ม 1, 434-435.



ภาพที่ 100 พระอสีตีสาวภายในวิหารคต

พระปรางค์ (ภาพที่ 101)

พระปรางค์วัดพิชยญาติการาม หรืออาจเรียกว่า “พุทธปรางค์” อาจมีที่มาจากเป็นปรางค์ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ภายในนั่นเอง ประกอบด้วยพระปรางค์ 3 องค์ ปรางค์ประธานองค์ใหญ่อยู่ตรงกลาง และมีปีกปรางค์ 2 ข้าง คติการสร้างพระปรางค์ของวัดพิชยญาติการามมีความแตกต่างจากคติความเชื่อที่เคยมีมาแต่เดิม แสดงเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ในภัทรกัปนี้ อันประกอบด้วยพระพุทธเจ้าที่ตรัสรู้แล้ว 4 พระองค์และอนาคตพุทธเจ้าอีก 1 พระองค์ คือ พระศรีอารียเมตไตรย

ปรางค์ประธานองค์กลางประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ 4 พระองค์ หันหลังชนกัน ประกอบด้วยพระพุทธรุกุสันโธ หันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ พระโกนาคมหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก พระกัสสปะหันพระพักตร์ไปทางทิศใต้ พระสมณโคดมหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออกกับปรางค์ทิศตะวันออก ซึ่งประดิษฐานพระศรีอารียเมตไตรยหันหน้ามายังพระพุทธเจ้าทั้ง 4 พระองค์ ส่วนปรางค์ทิศตะวันตกประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลาในตำแหน่งเดียวกันซึ่งหมายถึงรอยพระพุทธรูปพระพุทธเจ้าทั้ง 4 พระองค์ที่ตรัสรู้แล้วโดยเรียงตามลำดับขนาด⁵³

พระปรางค์ประธาน

ลักษณะของปรางค์ประธานพิจารณาจากรูปแบบอาจเรียกได้ว่าเป็นเจดีย์ทรงปรางค์ หรือเป็นมณฑปจัตุรมุขยอดปรางค์ กล่าวคือ ตัวอาคารเป็นห้องสี่เหลี่ยมและมีมุขยื่นออกมาทั้ง 4 ด้าน ที่

⁵³ เรื่องเดียวกัน, 436.

มุขมีหลังคามุงกระเบื้องซ้อนกัน 3 ชั้น ส่วนยอดเหนือหลังคาจึงเป็นส่วนของพระปราสาท ลักษณะของอาคารจัตุรมุขยอดปราสาทนี้ปรากฏอีกแห่งหนึ่งคือ ปราสาทเทพบิดรในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

หากศึกษาจากวัตถุประสงค์เดิมเมื่อแรกสร้าง ดังปรากฏในจารึกที่เกี่ยวกับการสร้างวัดว่า “เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ สร้างวัดมหาไพไชยญาติ วัดหนึ่ง สร้างปราสาทสูง 11 เส้น 5 วา ดังนั้น วัตถุประสงค์เดิมเมื่อแรกสร้างคงต้องการให้เป็นปราสาท⁵⁴

องค์ประกอบพระปราสาทประธาน

ส่วนล่าง ปราสาททั้ง 3 หลังตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน ประกอบด้วยชุดฐานบัวลูกแก้วอกไก่ 1 ชุด รองรับลานประทักษิณซึ่งสามารถเดินได้รอบปราสาททั้ง 3 องค์

ส่วนกลาง เหนือลานประทักษิณเป็นส่วนของเรือนธาตุ ซึ่งในที่นี้ทำเป็นอาคารแบบมณฑปจัตุรมุข ประกอบด้วยฐานบัวลูกแก้วอกไก่รองรับตัวอาคารจัตุรมุข เหนือฐานบัว ประกอบด้วยชั้นยักษ์แบกส่วนล่างประดับด้วยลายกาบพรหมศร ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ หลังคาจัตุรมุขทำซ้อนกัน 3 ชั้นลดหลั่นกันขึ้นไปเป็นหลังคาหน้าจั่วมุงกระเบื้อง ประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกาหางหงส์ (ลักษณะผสมระหว่างปากเป็นนกและหงอนเป็นนาค บางครั้งเรียกว่า “นกเจ้า”) ภายในกรอบหน้าบันประดับลวดลายพันธุ์พฤกษามีชั้นเทพนมรองรับส่วนหน้าบัน

ส่วนยอด ส่วนนี้คือส่วนปราสาทหรือปราสาทเหนือหลังคาจัตุรมุขประกอบด้วย ชั้นฐานยักษ์แบกสลับกับชั้นเทพนมรองรับชั้นปราสาทที่ทำซ้อนกันเป็นชั้น ๆ 6 ชั้น แต่ละชั้นประดับบันแถลงหรือกลีบขนุนปราสาท ลักษณะทรงกลีบขนุนปราสาททำแนบชิดกับองค์ปราสาทแล้ว ซึ่งเป็นวิวัฒนาการสืบทอดต่อมาจากอยุธยาและมีลวดลายประดับ ส่วนเรื่องของยักษ์แบกเทพนม คงเปรียบเทียบกับพระปราสาทวัดระฆังและวัดอรุณราชวราราม อันมีคติเรื่องของพระปราสาทจำลองมาจากเขาพระสุเมรุในคติของพุทธศาสนา จะพบว่าปราสาทที่สร้างในรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะมีชั้นซ้อนของปราสาท 6 ชั้นเสมอ อาจหมายถึงสวรรค์ชั้นต่าง ๆ นั่นเอง ส่วนยอดของปราสาทประดับด้วยนพศูลซึ่งพบอยู่ทั่วไปของพระปราสาทในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น⁵⁵

ความสำคัญของปราสาทประธาน คือ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าปางสมาธิ 4 พระองค์ ซึ่งหมายถึงอดีตพุทธเจ้าและพระพุทธรูปเจ้าองค์ปัจจุบัน นอกจากนี้บริเวณภายในอาคารเป็นที่บรรจุอัฐิของ

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, 436-437.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, 437.

ตระกูลขุนนาค (ภาพที่ 102,103) ที่สำคัญคือ อัฐิสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (สมเด็จพระองค์ใหญ่) และสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (สมเด็จพระองค์น้อย ผู้สร้างวัดพิชัยญาติ)⁵⁶



ภาพที่ 101 พระปราสาทวัดพิชัยญาติการาม



ภาพที่ 102 ช่องบรรจุอัฐิบรรพชนตระกูลขุนนาค

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, 437.



ภาพที่ 103 ช่องบรรจุอัฐิบรรพชนตระกูลขุนนาค

พระพุทธรูปเจ้าสี่พระองค์ (ภาพที่ 104)

ประดิษฐานภายในพระปรารค์ประธาน แสดงปางสมาธิมีรูปแบบเหมือนกันทั้ง 4 องค์ พระพุทธรูปประทับนั่งเหนือฐานบัวแข่งสิงห์ ส่วนบัวหงายมีลายกลีบบัว มีผ้าทิพย์ประดับด้านหน้า พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระขนงโก่ง พระเนตรค่อนข้างเล็กและเหลือบลงต่ำ พระโอษฐ์เล็ก ขมวดพระเกศาเป็นเม็ดเล็ก ๆ พระรัศมีเป็นเปลวสูง พระวรกายเพรียวบาง ลักษณะดังกล่าวเป็นแบบเฉพาะที่เกิดขึ้นในงานประติมากรรมสมัยรัชกาลที่ 3

คติการสร้างพระพุทธรูปเจ้าสี่พระองค์ประดิษฐานในอาคาร ลักษณะหันหลังชนกันนี้ได้รับความนิยมในศิลปะพุกามของพม่า ซึ่งจะประดิษฐานไว้ในวิหารขนาดใหญ่ ในประเทศไทยมีพบอยู่บางแห่งที่เป็นวัดของชุมชนชาวมอญ ที่เหลือหลักฐานสมบูรณ์คือที่วัดพิชัยญาติการามแห่งนี้ จากคติเรื่องรอยพระพุทธรูปที่รอยและเรื่องของอนาคตพระพุทธเจ้าที่ไม่เหมือนกับที่อื่น ๆ ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความแปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในวัดนี้นอกจากรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สัมพันธ์กันโดยไม่เคยปรากฏมาก่อนในงานศิลปกรรมไทย⁵⁷

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, 439.



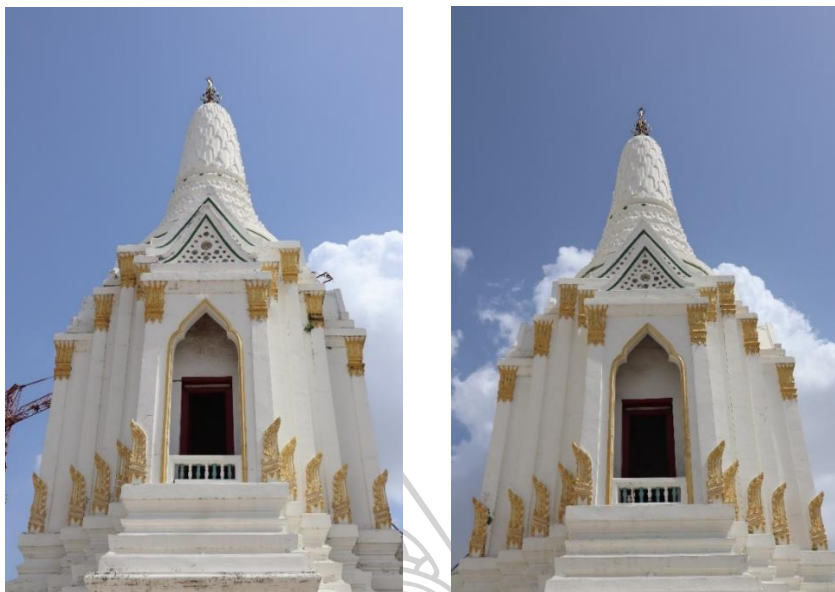
ภาพที่ 104 พระพุทธเจ้าสี่พระองค์ประดิษฐานในปราสาทประธานวัดพิชยญาติการาม

ปราสาทปีกทั้ง 2 องค์ (ภาพที่ 105,106)

ตั้งอยู่บนลานประทักษิณเดียวกับปราสาทประธาน ด้านทิศตะวันออกและตะวันตกทั้งสององค์ มีลักษณะเหมือนกันทุกประการ เป็นอาคารจัตุรมุข ประกอบด้วยส่วนฐานสิงห์ ลูกแก้วอกไก่รองรับ ลักษณะเป็นอาคารจัตุรมุขลดส่วนลงจากอาคารประธาน มีขนาดเล็กกลอง ไม่มีชั้นยักษ์แบกและเทพพนม หลังคาจัตุรมุขเหลือเพียง 2 ชั้นไม่ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์

รูปแบบของพระปราสาทปีกทั้ง 2 องค์ สร้างผิดรูปแบบประเพณีที่มีมาแต่เดิมและอาจเกิดขึ้นแห่งเดียวที่นี่ คือ เป็นการทำชั้นแบบง่าย ๆ ตัวองค์ปราสาทอยู่ในผังกลมไม่ได้เพิ่มมุมตามระเบียบของปราสาทและประดับด้วยลายกลีบขนุนหรือกลีบบัวขนาดใหญ่ติดอยู่โดยรอบซึ่งไม่ใช่ระเบียบของปราสาท ความสำคัญของปราสาทปีกทั้งสององค์ คือ องค์ทางทิศตะวันออกประดิษฐานพระศรีอาริยมตไตรย องค์ทิศตะวันตกประดิษฐานรอยพระพุทธบาทสี่รอย⁵⁸

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, 438.



ภาพที่ 105 ปรากฏปีกทิศตะวันออก

ภาพที่ 106 ปรากฏปีกทิศตะวันตก

พระศรีอารียเมตไตรย (ภาพที่ 107)

พระศรีอารียเมตไตรยหรือพระศรีอารย์เป็นพระโพธิสัตว์ที่จะมาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตตามความเชื่อในพุทธศาสนา พระศรีอารียเมตไตรยประดิษฐานในปรากฏปีกด้านทิศตะวันออก เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิประทับนั่งหันพระพักตร์ไปยังพระพุทธเจ้าทั้งสี่พระองค์ซึ่งประดิษฐานในพระปรากฏประธาน รับกับคติที่ว่าพระศรีอารียเมตไตรยคือพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปในภัทรกัปนี้

พุทธลักษณะของพระศรีอารียเมตไตรย แสดงด้วยพระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิ นั่งขัดสมาธิราบ เครื่องทรงอย่างเทวดาตามคติที่กล่าวว่าพระศรีอารียเมตไตรยคือพระโพธิสัตว์ที่หลุดพ้นแล้ว ประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิตเพื่อรอที่จะเสด็จลงมาเป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป พระพักตร์มีลักษณะคล้ายพระพุทธเจ้าสี่พระองค์ สวมมงกุฎยอดแหลมทรงสูง ประดับกรรเจียก สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ การครองจีวร สังฆาฏิปรากฏลวดลายที่ขอบผ้าพร้อมกับการแสดงเครื่องทรงอื่น ๆ ได้แก่ กรองศอ สังวาล 2 สายไขว้กันทั้งด้านหน้าและด้านหลัง พาหุรัด ทองพระกรและพระอำมรงค์ ส่วนสรวงแสดงลวดลายบนผ้าเป็นลายยกดอกซึ่งเป็นที่นิยมมากในสมัยรัชกาลที่ 3⁵⁹

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, 440.



ภาพที่ 107 พระศรีอาริย์เมตไตรยประดิษฐานในปราสาททิศตะวันออก

พระพุทธรบาทสี่รอย (ภาพที่ 108)

พระพุทธรบาทสี่รอยนิยมสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้พบที่วัดพิชัยญาติการามด้วยแต่มีลักษณะแปลกไปจากที่เคยพบเห็นกันมา⁶⁰ รูปแบบพระพุทธรบาทเป็นลักษณะพระพุทธรบาทเรียงกันสี่พระบาท ซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้า 4 พระองค์



ภาพที่ 108 พระพุทธรบาทสี่รอย ประดิษฐานในปราสาททิศตะวันตก

พระปราสาทองค์เล็กหลังพระประธาน (ภาพที่ 109)

พระปราสาทองค์นี้มีขนาดเล็กตั้งอยู่ด้านหลังพระปราสาทประธาน อาจสร้างต่อเติมขึ้นภายหลัง เพราะทั้งรูปแบบและแนวความคิดในการสร้างไม่ได้เกี่ยวข้องกับพระปราสาทหลักทั้ง 3 องค์เลย

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, 440.

อย่างไรก็ตาม รูปแบบของพระปรางค์องค์นี้กลับรักษาระเบียบของปรางค์ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้เป็นอย่างดี ส่วนฐานบัวลูกแก้วอกไก่ เพิ่มมุมไม้ยี่สิบ รองรับฐานสิงห์เพิ่มมุมซ้อนกันขึ้นไปเป็นชั้น ๆ เหนือขึ้นไปเป็นส่วนเรือนธาตุประดับซุ้มจรณะนำทั้ง 4 ทิศ ส่วนยอดเป็นปรางค์ซึ่งมีขนาดเล็กเพรียว และสูงชะลูด สามารถเปรียบเทียบได้กับพระปรางค์ 8 องค์ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3⁶¹



ภาพที่ 109 พระปรางค์องค์เล็กด้านหลังปรางค์ประธาน

เจดีย์คู่ด้านหน้าพระอุโบสถ (ภาพที่ 110,111,112,113)

ตั้งอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ 2 องค์ สูง 23 เมตร พระเจดีย์คู่ทั้งสององค์นี้สันนิษฐานว่า เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 เพราะพระองค์มีพระราชนิยมเจดีย์ทรงระฆังของวัด ดังปรากฏหลักฐานวัดสำคัญที่สร้างในรัชกาลนี้มีเจดีย์ทรงระฆังเป็นประธานแทบทั้งสิ้น เช่น เจดีย์วัดโสมนัส เจดีย์ภูเขาทอง วัดสระเกศ เจดีย์วัดปทุมวนาราม

ลักษณะของเจดีย์ทรงระฆัง ส่วนฐานเป็นอาคารที่มีมุขยื่นออกมาทั้ง 4 ด้านมีประตูเข้าไปภายในและเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ที่หน้าบันหลังคามุขประกอบด้วยหน้าจั่วอย่างจีน ประดับลวดลายดอกไม้ เหนือส่วนอาคารเป็นลานประทักษิณแล้วจึงถึงส่วนฐานของเจดีย์ทรงระฆังซึ่งชั้นแรกมีคูหาประดับโดยรอบ เหนือขึ้นไปจึงเป็นชั้นมาลัยเถารองรับองค์ระฆังมีบัลลังก์สี่เหลี่ยมและแปดเหลี่ยมรองรับส่วนยอดที่เป็นปล้องไฉนและปลียอดตามลำดับ

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, 441.

เจดีย์ทั้งสององค์มีลักษณะเกือบจะเหมือนกันทุกประการ จะแตกต่างกันบ้างบางส่วนเท่านั้น เช่น องค์ทางทิศตะวันตกมีบัลลังก์แปดเหลี่ยมและมีมาลัยเถา เป็นมาลัยลูกแก้วออกไล่ 3 ชั้น (ภาพที่ 110,111) ส่วนองค์ทางทิศตะวันออก (ภาพที่ 112,113) มีบัลลังก์เป็นสี่เหลี่ยมและมีมาลัยเถาเป็นมาลัยลูกแก้ว 2 ชั้น ลักษณะพิเศษของเจดีย์ทั้งสององค์ คือ ที่บัวพระมีเหนือบัลลังก์มีลักษณะคล้ายมงกุฎและมีบัวคลุมรองรับปล้องไฉน ส่วนปลียอดมีลักษณะคล้ายกับการจำลองเจดีย์ไปประดับอีกครั้ง⁶² อาคารชั้นล่างสุดของเจดีย์เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป หลวงพ่อทองและหลวงพ่ोजิน



ภาพที่ 110 พระเจดีย์ทิศตะวันตก

ภาพที่ 111 พระเจดีย์ทิศตะวันตก

⁶² เรื่องเดียวกัน, 442.



ภาพที่ 112 พระเจดีย์ทิศตะวันออก

ภาพที่ 113 พระเจดีย์ทิศตะวันออก

ตึกสุขุมาลัย (ภาพที่ 114)

อาคารแห่งนี้สมเด็จพระปิตุฉาเจ้าสุขุมลมารศรี พระอัครราชเทวีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างถวายวัดพิชยญาติการาม เพื่อเป็นที่เรียนของพระภิกษุสามเณร ต่อมาได้ใช้เป็นโรงเรียนสุขุมาลัยเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาชาย ซึ่งถือเป็นโรงเรียนแห่งแรกในเขตคลองสาน ปัจจุบันอาคารแห่งนี้ยังใช้เป็นสถานศึกษาของสงฆ์

รูปแบบของอาคารเป็นอาคารแบบยุโรป ได้แก่ ลักษณะของหน้าบันและกรอบหน้าต่างที่ทำเป็นวงโค้ง ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 5⁶³

⁶³ เรื่องเดียวกัน, 442.



ภาพที่ 114 ดิกสุขุมาลัย

กุฎิทรงช่วย (ภาพที่ 115,116)

เป็นอาคารที่ใช้เป็นห้องสมุดสำหรับพระสงฆ์ กุฎิหลังนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ส่วนหนึ่งเพื่อร่วมสร้าง จึงได้รับ พระราชทานนามว่า “กุฎิทรงช่วย” สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2440 พร้อมดิกสุขุมาลัยและเป็นอาคารแบบยุโรปเช่นเดียวกัน⁶⁴

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, 443.



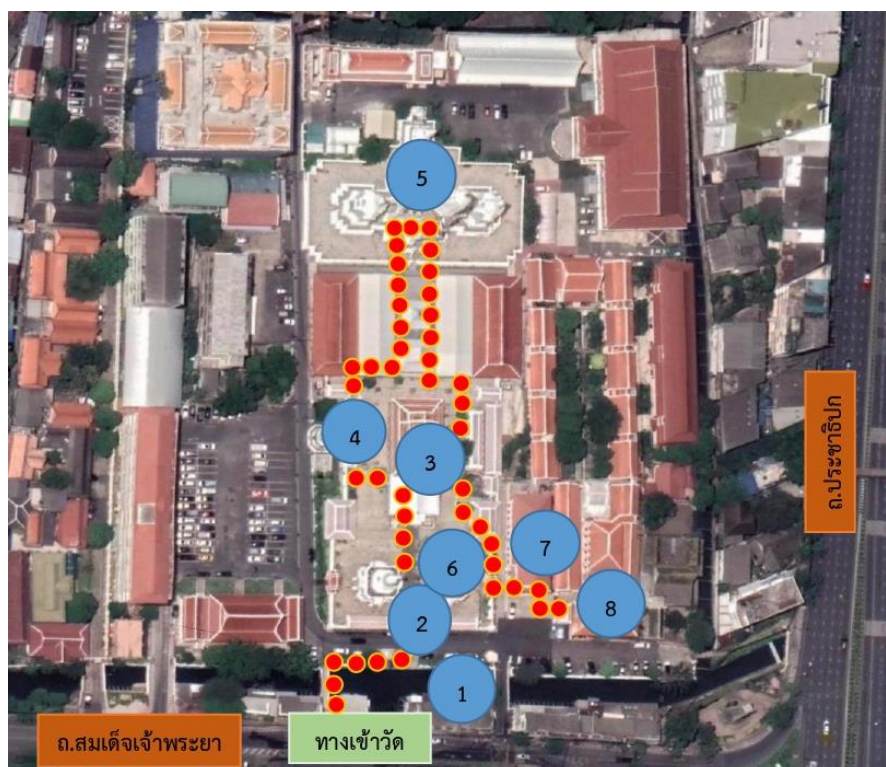
ภาพที่ 115 กุฏิทรงช่วย



ภาพที่ 116 หน้าบันกุฏิทรงช่วย

3.2.2 เส้นทางชมวัดพิชัยญาติการาม (ภาพที่ 117)

เวลาในการชม 50 นาที



ภาพที่ 117 ภาพแสดงแผนผังงานศิลปกรรมที่สำคัญภายในวัดพิชัยญาติการาม

- 1.อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ 2.จุดชมแผนผังการสร้างวัด 3.พระอุโบสถ
 - 4.วิหารคต 5.พระปราสาทประธานและพระปราสาทปีก 6.พระเจดีย์คู่ 7.ตึกสุขุมาลัย 8.กุฏิทรงช่วย
- ที่มา: Google map เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก www.google.co.th/maps

วัดพิชัยญาติการามเป็นวัดที่มีแหล่งงานศิลปกรรมที่สามารถเข้าชมได้หลายจุด ดังนั้นการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถชมจุดที่สำคัญได้อย่างครบถ้วน การจัดการเส้นทางชมวัดพิชัยญาติการามนี้ ผู้วิจัยจึงได้เลือกจุดที่สำคัญและน่าสนใจในการชมให้นักท่องเที่ยวตามลำดับความสำคัญของสถานที่ เนื่องจากถ้าเดินชมโดยไม่มีการจัดการท่องเที่ยว อาจทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลากับการชมจุดเล็ก ๆ นานเกินไปและเมื่อถึงจุดที่มีความสำคัญอาจทำให้อึดอัดหนึบหนวยในการเดินชม หรืออาจมีเวลาไม่เพียงพอทำให้พลาดการชมจุดสำคัญได้

จุดที่ 1 อนุสาวรีย์สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ

ความสำคัญ	★★★★
ความน่าสนใจ	★★★★

เริ่มจากทางเข้าวัดพิชัยญาติการามจากฝั่งถนนสมเด็จพระยาข้ามสะพานสาธารณอุทิศ ก่อนเข้าวัดบริเวณริมคลองสมเด็จพระยา จะพบกับอนุสาวรีย์รูปหล่อสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ผู้สร้างวัดนี้ในสมัยรัชกาลที่ 3 (ภาพที่ 118) บริเวณดังกล่าวนักท่องเที่ยวสามารถสังเกตลักษณะทางกายภาพและภูมิทัศน์โดยรอบของวัดได้ โดยที่วัดแห่งนี้สร้างหันหน้าไปทางทิศเหนือ ตั้งอยู่ริมคลองสมเด็จพระยาตามเส้นทางการสัญจรทางน้ำ ซึ่งเป็นคติการสร้างวัดในสมัยโบราณอีกประการหนึ่งนอกเหนือจากปกติที่นิยมสร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันออก นอกจากนี้เรายังสามารถเห็นอาณาบริเวณพื้นที่ซึ่งเป็นที่ดินในครอบครองของสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติที่สามารถสร้างวัดได้ถึงสองแห่ง คือวัดพิชัยญาติการามและวัดอนงคารามที่อยู่ฝั่งตรงข้ามได้ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงฐานะอันมั่งคั่งของสมเด็จพระยา

การชมงานศิลปกรรมของวัดยังทำให้ผู้มาเยือนได้เห็นถึงคุณค่า ความสำคัญ ความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจในสมัยนั้นได้อีกประการหนึ่ง



ภาพที่ 118 อนุสาวรีย์สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค)

จุดที่ 2 จุดชมรูปแบบการวางแผนผังวัด

ความสำคัญ	★★★★
ความน่าสนใจ	★★★★

เมื่อเดินเข้ามาในประตูวัดทางด้านทิศเหนือ ก่อนเข้าพระอุโบสถนักท่องเที่ยวสามารถสังเกตการออกแบบและการวางผังของวัดพิชัยญาติการามที่มีการวางผังอย่างดีเยี่ยม (ภาพที่ 119) โดยได้มีการเลือกพระปรางค์สามองค์เป็นประธานหลักของวัด โดยสร้างปรางค์ประธานไว้ด้านในสุดของพื้นที่วัด ด้านหน้ามีชานชาลา พระอุโบสถตั้งอยู่ด้านหน้าของพระปรางค์ มีขนาดค่อนข้างเล็กและไม่สูงมากนักแสดงให้เห็นถึงการออกแบบและการวางผัง มุมมองของผู้ออกแบบวัดที่ไม่ต้องการให้บดบังความสง่างามของพระปรางค์⁶⁵ จุดนี้นักท่องเที่ยวสามารถชมองค์ประกอบโดยรวม ทักษะภาพ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสุนทรียศาสตร์ในการก่อสร้างวัด เป็นการทำความเข้าใจการวางแผนผังของวัดก่อนที่จะเดินเข้าไปชมยังจุดอื่น ซึ่งจุดนี้อาจเป็นจุดที่นักท่องเที่ยวไม่สนใจและเดินผ่านไป แต่ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าเป็นจุดที่มีความสำคัญมากอีกจุดหนึ่ง เพื่อให้เข้าใจถึงจุดประสงค์ของผู้ออกแบบวัด เจตนารมณ์ของการสร้างวัดที่ใช้ความประณีต ความสามารถเชิงช่าง ซึ่งจะทำให้ผู้ที่มาเยือนได้เตรียมตัวรับความสงบทางจิตใจก่อนที่จะเข้าไปยังจุดอื่น



ภาพที่ 119 จุดชมแผนผังการสร้างวัดพิชัยญาติการาม

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน., 426.

จุดที่ 3 พระอุโบสถ

ความสำคัญ	★★★★★
ความน่าสนใจ	★★★★★

จุดนี้ให้นักท่องเที่ยวเดินไปยังพระอุโบสถ ก่อนเข้าไปด้านในสามารถชมรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 หน้าบันพระอุโบสถซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน ก่อนเดินเข้าไปข้างในพระอุโบสถให้สังเกตบริเวณประตูทางเข้า จะพบเสาต้นหน้าพระอุโบสถประดับลวดลายแบบจีน ลวดลายมังกร (ภาพที่ 120,121) แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างศิลปะไทยและศิลปะจีนได้อย่างลงตัว



ภาพที่ 120 เสาประดับลวดลายมังกรบริเวณทางเข้าพระอุโบสถ วัดพิชยญาติการาม

ภาพที่ 121 เสาประดับลวดลายมังกรบริเวณทางเข้าพระอุโบสถ วัดพิชยญาติการาม

จุดต่อไปแนะนำให้เดินเข้าที่ประตูที่อยู่ตรงกลาง ให้สังเกตที่ประตูทางเข้า ที่บานประตูทำเป็นลายลงรักปิดทอง และบริเวณขอบผนังประตูประดับด้วยลายลงรักปิดทอง เป็นภาพมักกะลีผลซึ่งกำลังออกผลเป็นนารี มีเหล่าวิทยากรคนธรรพ์มาแย่งชิงและเกิดการรบกัน (ภาพที่ 122) ภาพดังกล่าวอาจสื่อให้ผู้ที่กำลังจะเดินเข้าพระอุโบสถเกิดความสงบทางจิตใจก่อนที่จะเข้าสู่แดนพุทธภูมิ

จากนั้นให้เข้าไปนั่งในพระอุโบสถ นักท่องเที่ยวสามารถกราบสักการะพระประธาน “พระสิทธารถ” ชมพุทธลักษณะของพระประธานที่มีลักษณะคล้ายพระพุทธรูปในหมวดพระพุทธรูปชินราช เช่น พระพุทธรูปชินราช พระพุทธรูปชินสีห์และพระศรีศาสดา บริเวณด้านหลังพระประธานให้สังเกตจิตรกรรมซุ้มเรือนแก้ว เปรียบเสมือนลักษณะพระพุทธรูปเจ้าประทับอยู่ในอาคารทรงปราสาท

นอกจากนี้ด้านหน้าของพระประธานยังมีพระพุทธรูปที่สำคัญอีกองค์หนึ่ง คือ “พระรวรินายก” ชมพุทธลักษณะของพระพุทธรูปซึ่งเป็นลักษณะใหม่ที่ปรากฏในศิลปะรัตนโกสินทร์ ชายสังฆาฏิที่ทําเป็นลายหยักโค้งแบบธรรมชาติ ซึ่งเป็นพระราชนิยมที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5



ภาพที่ 122 ลายลงรักปิดทองมีกะลีสถ์ผลซึ่งกำลังออกผลเป็นนารี มีเหล่าวิทายาธคนธรรพ์มาแย่งชิงและเกิดการรบกัน บริเวณประตูทางเข้าพระอุโบสถ

ภายในพระอุโบสถ ยังสามารถชมจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นลายดอกไม้เต็มพื้นที่ คล้ายพุ่มข้าวบิณฑ์ สังเกตที่สีของผนังและลวดลายประดับช่วยสร้างบรรยากาศให้ภายในพระอุโบสถเกิดความสงบอย่างแท้จริง⁶⁶ (ภาพที่ 123) จากจุดนี้นักท่องเที่ยวสังเกตความแตกต่างจากวัดอื่นที่จิตรกรรมฝาผนังมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธประวัติ ชาดก

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, 429.



ภาพที่ 123 จิตรกรรมฝาผนังลายดอกไม้ภายในพระอุโบสถ วัดพิชยญาติการาม

เมื่อออกจากพระอุโบสถ ให้สังเกตว่ามีอาคารที่เชื่อมต่อพระอุโบสถในภายหลัง คือ ศาลาเก๋งจีน มุขด้านหน้าพระอุโบสถ จะพบเตียงนอนจำหลักลายซึ่งมีลวดลายอย่างเทศทั้งงดงามมาก เช่น ลายหงส์ ลายไปไม้และเสลี่ยงคานหามทำด้วยไม้และงาช้าง ปิดทองประดับกระจก ซึ่งเดิมเป็นเตียงนอนของสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ ได้ถวายให้เป็นธรรมาสน์แสดงธรรมและธรรมาสน์พระปาฏิโมกข์ อันแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะจีนในสมัยรัชกาลที่ 3

บริเวณใกล้เคียงกันนั้น ยังมีซุ้มสีมาประดิษฐานภายในอาคาร เมื่อมีการสร้างศาลาเก๋งจีน มุขด้านหน้าพระอุโบสถเพิ่มเติม จึงทำให้ซุ้มสีมานี้อยู่ภายในของอาคาร ซึ่งชวนให้จินตนาการว่าในอดีตเมื่อแรกสร้างวัดไม่มีศาลาเก๋งจีนที่สร้างเพิ่มเติมขึ้นแผนผังการสร้างวัดจะงดงามเพียงใด หากนักท่องเที่ยวอยากชมซุ้มใบสีมาแนะนำให้ชมบริเวณด้านนอกอาคาร ซึ่งจะทำให้สามารถชมได้ชัดเจน

อีกจุดหนึ่งที่ชวนให้ชมซึ่งดูแปลกตากว่าวัดอื่น คือ รูปแบบของซุ้มสีมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งก่อนหน้านี้อันส่วนใหญ่เป็นแบบไทยประเพณี แต่ที่วัดแห่งนี้มีส่วนยอดของซุ้มสีมายอดปราสาท ซึ่งอาจสัมพันธ์กับปราสาทประธานของวัด นับเป็นการสร้างสรรค์รูปแบบซุ้มใบสีมาที่แตกต่างไปจากเดิม (ภาพที่ 124)



ภาพที่ 124 ชุ่มใบสีมายอดปราสาท วัดพิชยญาติการาม

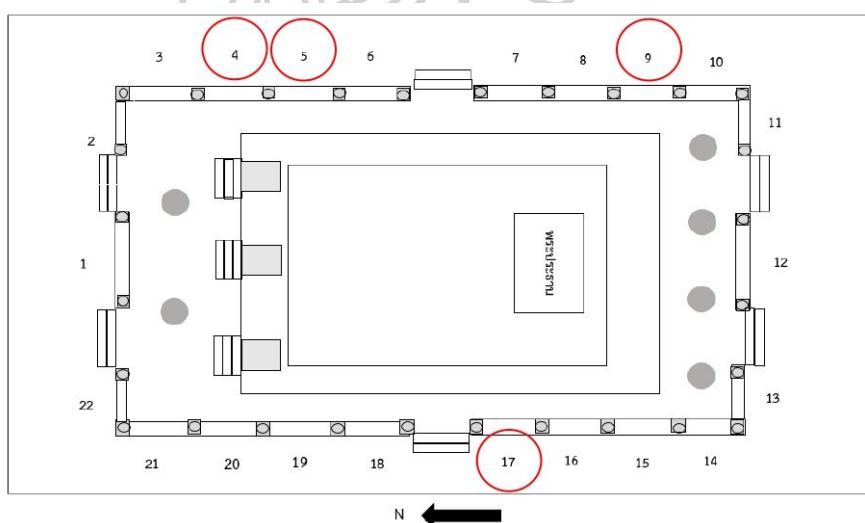
เมื่อชมจุดนี้เสร็จแล้ว จุดต่อไปที่น่าสนใจ คือ บริเวณพาไลของพระอุโบสถ (ภาพที่ 125) แนะนำนักท่องเที่ยวไม่ต้องสวมรองเท้า เนื่องจากบริเวณนี้ทางวัดได้ติดป้ายไว้ว่าเป็นเขตของพระอุโบสถ ไม่อนุญาตให้สวมรองเท้า หากนักท่องเที่ยวได้สังเกตเห็นป้ายที่ติดอยู่ แล้วขึ้นไปชมบริเวณนี้อาจทำให้เสียเวลาต้องถอดรองเท้าอีกครั้ง



ภาพที่ 125 บริเวณพาไลของพระอุโบสถวัดพิชยญาติการาม

เมื่อเดินออกจากพระอุโบสถให้เดินมายังด้านขวามือ ออกมายังบริเวณด้านข้างของพระอุโบสถ บริเวณพาไลด้านนอกเพื่อชมประติมากรรมนูนต่ำเรื่อง “สามก๊ก” โดยปกติทั่วไปที่พบมักเป็นภาพจิตรกรรมสามก๊กในอุโบสถหรือวิหาร เช่น วัดประเสริฐสุทธาวาส วัดบวรนิเวศ ดังนั้นการประดับประติมากรรม “สามก๊ก” บริเวณพาไลลักษณะนี้อาจเป็นแห่งเดียวในประเทศไทย โดยภาพห้องที่ 1 จะเริ่มตั้งแต่ทางเข้าของพระอุโบสถ แต่บริเวณนี้อาจเป็นจุดที่ไม่สามารถชมได้ถนัดตา เนื่องจากมีเตียงนอนสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติตั้งบดบังประติมากรรม ส่วนประติมากรรมห้องที่ 2 และภาพต่อไปจะอยู่ด้านนอกพระอุโบสถและเรียงต่อกันตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม ภาพประติมากรรมนูนต่ำนี้มีมากถึง 22 ตอน (ภาพที่ 126) ดังนั้นจึงขอเสนอให้ชมตอนที่สำคัญ คือ ห้องที่ 4 ตอน เล่าปี กวนอู เตียวหุยรบลิโป้ ห้องที่ 5 ตอน จูล่งฝ่าทัพรับอาเต๊า ห้องที่ 9 ลิโป้ ตั้งโต๊ะผัดใจกันเพราะนางเดียวเสี้ยน และหากนักท่องเที่ยวมีเวลามากพอ แนะนำให้ชมประติมากรรมทางฝั่งทิศตะวันตก ห้องที่ 17 ตอน ขงเบ้งตีตีพิณลวงสุมาอี้ ซึ่งตอนนี้ภาพค่อนข้างสมบูรณ์และเป็นตอนสำคัญอีกตอนหนึ่งในวรรณกรรมสามก๊กที่คนทั่วไปรู้จักค่อนข้างมาก



ภาพที่ 126 แผนผังประติมากรรมสามก๊ก

ที่มา: พระมหาปรกณ กิตติธโร, วัดพิชัยญาติการามวรวิหาร, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2559), 153.

จุดที่ 4 วิหารคด

ความสำคัญ	★★★★★
ความน่าสนใจ	★★★

บริเวณด้านข้างของพระอุโบสถ ให้สังเกตวิหารคดของวัดที่แตกต่างจากวัดอื่น โดยจะมีส่วนของระเบียงคดที่ยาวไม่ต่อเนื่องกัน เว้นจังหวะเป็นช่วง ๆ โดยผนังด้านในติดกับกำแพง ส่วนอาคารด้านนอกจะมีเสาหรือช่องโค้งรับน้ำหนัก ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระอสีติมหาสาวก 80 องค์ ซึ่งเป็นคติที่ไม่เคยพบมาก่อน

จุดที่ 5 พระปรารค์ประธาน

ความสำคัญ	★★★★★★
ความน่าสนใจ	★★★★★

เมื่อออกจากพระอุโบสถ ให้เดินตรงมุ่งหน้าไปยังพระปรารค์ซึ่งอยู่พื้นที่ด้านในสุดของวัด ก่อนขึ้นให้สังเกตรูปแบบของพระปรารค์ประธานและพระปรารค์ปีกทั้ง 2 องค์ จากนั้นให้เดินขึ้นไปยังพระปรารค์ประธานโดยใช้บันไดด้านหน้า เดินเข้าไปยังองค์พระปรารค์ประธาน จะพบกับพระพุทธเจ้า 4 พระองค์ สังเกตพุทธลักษณะของพระพุทธรูปซึ่งเป็นที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 และคติการสร้างพระพุทธเจ้า 4 องค์ หันหน้าเข้าหาล้อมพระพุทธรูป โดยเริ่มจากทิศเหนือพระกกุสันโธ จากนั้นให้เดินวนไปทางด้านขวามือของตัวเอง ทิศตะวันตกประดิษฐานพระโกนาคมน พระกัสสปะทางทิศใต้และพระสมณโคดมทางทิศตะวันออก ซึ่งจุดนี้ทางวัดได้ติดป้ายบริเวณใต้ฐานพระพุทธรูปเป็นพระโกนาคมน แต่จากการศึกษาของศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์นั้นพบว่าคติพระศรีอาริย์เมตไตรยที่ประดิษฐานในปรารค์ปีกทิศตะวันออกควรจะสัมพันธ์กับนามของพระอดีตพุทธเจ้า ดังนั้นนามของพระพุทธรูปในทิศตะวันออกนี้จึงควรเป็นพระสมณโคดม⁶⁷ จากนั้นให้มองไปที่ผนังขององค์พระปรารค์ จะเห็นช่องบรรจุอัฐิบุคคลสำคัญในตระกูลขุนนาค เช่น เจ้าพระยาอรรคเสนา (ขุนนาค) ผู้เป็นต้นตระกูลสกุลขุนนาค อัฐิสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ ผู้สร้างวัดพิชัยญาติการามและช่องบรรจุอัฐิบรรพชนสายสกุลขุนนาคท่านอื่น ๆ

⁶⁷ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, พุทธศิลป์สมัยรัตนโกสินทร์พัฒนาการของงานช่างและแนวคิดที่ปรับเปลี่ยน (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2556), 318.

นอกจากการชมปราสาทประธานแล้ว บริเวณนี้ยังสามารถชมแผนผังวัดจากมุมสูงเป็นการมองจากทางทิศใต้ซึ่งอยู่ด้านในสุดของวัด เป็นมุมมองใหม่ในการชมแผนผังที่แตกต่างจากการชมก่อนเข้าวัด การชมแผนผังวัดจากมุมสูงในลักษณะนี้ จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจแผนผังของการสร้างวัดมากยิ่งขึ้น ก่อนออกจากพระปราสาทประธาน ให้สังเกตทางทิศใต้จะพบกับพระปราสาทองค์เล็กด้านหลังปราสาทประธาน จุดนี้สามารถชมรูปแบบของปราสาทในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้ชัดเจนโดยไม่ต้องเดินลงไประดับล่าง

จากนั้นให้เดินไปยังพระปราสาทปีกทิศตะวันออก ซึ่งประดิษฐานพระศรีอาริยมุตไตรย สังเกตลักษณะเครื่องทรงอย่างเทวดา มงกุฎยอดแหลมทรงสูงประดับกรรเจียก และสบงแสดงลวดลายผ้ายกดอก ซึ่งเป็นที่นิยมมากในสมัยรัชกาลที่ 3 นอกจากนี้ให้สังเกตทิศที่พระพักตร์หันหน้าไปยังพระพุทธรูปเจ้า 4 พระองค์อันแสดงถึงคติที่ว่าพระองค์ คือพระพุทธรูปองค์ต่อไปในภัทรกัปนี้

จากนั้นเดินไปยังพระปราสาทปีกทางทิศตะวันตก ชมพระพุทธรูปบาทสี่รอยของพระพุทธรูปเจ้าที่ตรัสรู้แล้ว โดยเรียงตามขนาด

การเดินทางตามเส้นทางที่แนะนำของจุดชมพระปราสาททั้ง 3 องค์นี้ จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจเกี่ยวกับคติการสร้างที่สัมพันธ์กันของปราสาททั้ง 3 องค์ เป็นลำดับขั้นตอนมากยิ่งขึ้น ไม่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินผิดจุดจนอาจเกิดความสับสน

จุดที่ 6 พระเจดีย์คู่

ความสำคัญ	★★★
ความน่าสนใจ	★★

เมื่อชมจุดที่ 5 เสร็จแล้วให้นักท่องเที่ยวเดินออกมาทางเดิม บริเวณหน้าวัด ชมพระเจดีย์คู่ สังเกตรูปแบบของเจดีย์คู่ที่ต่างกัน ทางด้านทิศตะวันออก เจดีย์มีบัลลังก์แปดเหลี่ยมและมีมาลัยเถา เป็นมาลัยลูกแก้วอกไก่ 3 ชั้น ส่วนองค์ทางทิศตะวันตก เป็นเจดีย์มีบัลลังก์แปดเหลี่ยมและมีมาลัยเถาเป็นมาลัยลูกแก้ว 2 ชั้น ลักษณะพิเศษของเจดีย์ทั้งสององค์ คือ ที่บัวผารมีเหนือบัลลังก์มีลักษณะคล้ายมงกุฎและมีบัวคลุมรองรับปล้องไฉน ส่วนปลียอดมีลักษณะคล้ายกับการจำลองเจดีย์ไปประดับอีกครึ่งหนึ่ง

จุดที่ 7 ตึกสุขุมาลลัย

ความสำคัญ	★★★
ความน่าสนใจ	★★

เมื่อชมบริเวณภายในวัดเสร็จแล้ว ให้เดินออกและเดินไปทางด้านซ้ายมือ จะพบอาคารแบบยุโรปที่อยู่นอกเขตกำแพงแก้วของวัด สังเกตอาคารสีครีม 2 ชั้น ตึกสุขุมาลลัย ซึ่งอาคารหลังนี้เคยใช้เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาชายแห่งแรกในเขตคลองสาน ให้สังเกตบริเวณหน้าบ้านของอาคาร “โรงเรียนสุขุมาลลัย” ซึ่งเป็นอาคารที่สร้างโดยสมเด็จพระปิตุณาเจ้าสุขุมาลมารศรี พระอัครราชเทวีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีพระนามของพระองค์ปรากฏที่หน้าบ้านและปรากฏปีที่สร้าง คือ ปี พ.ศ.2440

จุดที่ 8 กุฏิทรงช่วย

ความสำคัญ	★★★
ความน่าสนใจ	★★

จากนั้นให้มองไปที่บริเวณด้านขวาของตึกสุขุมาลลัยจะพบอาคารแบบยุโรปอีกหลังหนึ่ง คือ กุฏิทรงช่วย อาคารหลังนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานทรัพย์จำนวนหนึ่งในการก่อสร้างจึงได้นามว่า กุฏิทรงช่วย อาคารหลังนี้แนะนำให้นักท่องเที่ยวสังเกตบริเวณหน้าบ้านที่เป็นรูปคล้ายสมุดและปากกา จุดนี้เป็นจุดที่มักไม่มีนักท่องเที่ยวสนใจมาชม อาจเพราะคิดว่าเป็นอาคารธรรมดา แต่แท้ที่จริงแล้วเป็นอาคารแบบยุโรปสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ.2440

ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวสามารถชมได้แต่ด้านนอกของอาคารเท่านั้น เนื่องจากกุฏิทรงช่วยอยู่ในเขตสังฆาวาส จึงไม่สามารถเดินเข้าไปชมภายในอาคารได้

3.3 วัดอนงคาราม

บานประตู หน้าต่าง ลายปราสาทสามยอดอันงดงาม

ที่ตั้ง ถ.สมเด็จพระเจ้าพระยา แขวงสมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพฯ

การประเมินคุณค่าของโบราณสถาน

คะแนน เกณฑ์	น้อย	ปานกลาง	มาก
สุนทรียภาพและความ งามของงานศิลปกรรม			★
จำนวนศิลปกรรม		★	
ความสมบูรณ์ของงาน ศิลปกรรม		★	

3.3.1 จุดสำคัญที่ควรชม

พระอุโบสถ (ภาพที่ 127)

สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นอาคารแบบประเพณีนิยม อาคารยกพื้นสูง ก่ออิฐถือปูนหลังคา
ลด 2 ชั้น ไขราประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันเป็นงานไม้แกะสลักประดับลวดลายของไทย
เป็นลายดอกกลอย มีเสาสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ไม่มีการประดับบัวหัวเสาและคันทวย แสดงให้เห็นถึง
เทคนิคการก่อสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ซุ้มประตูหน้าต่างมีลวดลายปูนปั้นลงรักปิดทองประดับกระจก
ลายอย่างเทศ คือ เป็นลายดอกไม้ใบไม้จำพวกลายดอกโบตัน ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมเป็นอย่างมากใน
สมัยรัชกาลที่ 3 และได้รับการยกย่องกันว่ามีความงดงามมาก

ภายในพระอุโบสถ เป็นงานตกแต่งที่ได้รับการบูรณะใหม่ทั้งหมด งานศิลปกรรมที่โดดเด่น
ภายในพระอุโบสถ ได้แก่ การออกแบบที่เน้นความโปร่งของอาคาร ให้ความสำคัญกับปราสาทที่
ประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน แม้ว่าเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก แต่ทำเป็นบุษบกหรือปราสาททรง
สูง ลักษณะของบุษบกมีฐานสิงห์ ยกสูง ตัวเรือนทรงสูงโปร่งทุกด้าน ส่วนหลังคาเป็นทรงปราสาทยอด
ลักษณะของการประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดเล็กในบุษบกเพื่อเป็นประธานของวัดนี้ (ภาพที่ 128)
มักพบอยู่ในงานก่อสร้างวัดในสมัยรัชกาลที่ 4 แล้ว

พระประธานในพระอุโบสถ ปางมารวิชัยขนาดเล็ก ประดิษฐานอยู่ในบุษบกเหนือฐานชุกชีลง
รักปิดทองประดับกระจกมีลายกระจังแบบไทยประเพณี ทำด้วยโลหะ (ภาพที่ 129) นับว่าเป็น

พระพุทธรูปที่ยังคงเค้าพระพักตร์แบบพระพุทธรูปที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ มีพระพักตร์อย่างหุ่น
 นิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน ชายสังฆาฏิอยู่กึ่งกลางพระวรกาย สองข้างของพระพุทธรูปประธานยังมี
 พระพุทธรูปทรงเครื่องประทับยืน 2 องค์ หล่อด้วยโลหะปิดทองประดิษฐานอยู่บริเวณด้านข้างของ
 บุษบก ข้างละองค์ ลักษณะของพระพุทธรูปทั้ง 2 องค์มีความงดงามมากเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง
 อย่างจักรพรรดิราช ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 3⁶⁸



ภาพที่ 127 พระอุโบสถวัดดอนงคาราม



ภาพที่ 128 พระประธานภายในพระอุโบสถ วัดดอนงคาราม

⁶⁸ คุณหญิงสุริยา รัตนกุล และคณะ, พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครเล่ม 1, 447-448.



ภาพที่ 129 กระจังประดับบุษบก

พระวิหาร (ภาพที่ 130)

มีรูปแบบไทยประเพณี กล่าวคือ มีเสาย่อมุมไม้สิบสอง หลังคาลดชั้น ไม่มีมุขด้านหน้าและด้านหลัง ไชรามีนาคลายอง ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันประดับลวดลายดอกไม้ใช้เทคนิคของการประดับกระจกสีเป็นดอกและใบ เสาประดับบัวหัวเสาและมีคันทวยรองรับชายคา นอกจากนี้ยังมีการประดับสาหร่ายและรวงผึ้ง หน้าบันและซุ้มหน้าต่างเป็นลายปูนปั้น บานประตูและหน้าต่างปั้นลายเป็นปราสาทสามยอดดงงามมาก เป็นลายไทยผสมลายเทศสอดคล้องกับลายกรอบประตูหน้าต่างและลายสาหร่ายรวงผึ้ง

พระประธานในพระวิหาร พระพุทธรูปปางมารวิชัย ซึ่งถวายพระนามโดยสมเด็จพระพุฒาจารย์พุทธสรณมหาเถระอดีตเจ้าอาวาสวัดอนงค์ราม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยโลหะลงรักปิดทอง สมัยสุโขทัยอัญเชิญมาจากเมืองสุโขทัย พุทธลักษณะของพระพุทธรูป ได้แก่ พระพักตร์รูปไข่ พระขนงโก่ง พระนาสิกโด่งงุ้ม พระเนตรเรียวยาว พระโอษฐ์แย้มสรวลเล็กน้อย ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว พระอังสากว้างบันพระองค์เล็ก สันขาเป็นเส้นเล็กและยาวลงมาจรดพระนาภี ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้จัดเป็นพระพุทธรูปหมวดใหญ่ในศิลปะสุโขทัย มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20 (ภาพที่ 131)

ด้านหน้าพระประธานมีพระพุทธรูปทรงเครื่องเป็นพระพุทธรูปนั่ง หล่อด้วยโลหะขัดเงาจำลองมาจากพระประธานในอุโบสถวัดนางนอง กรุงเทพฯ โดยคณะศิษยานุศิษย์ มีหลวงบริหารหิรัญญราชเป็นหัวหน้าสร้างถวายสมเด็จพระพุฒาจารย์ พุทธสรณมหาเถระ อดีตเจ้าอาวาสวัดอนงค์รามขนานพระนามว่า พระพุทธมิ่งโคล⁶⁹ (ภาพที่ 132)

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, 448-450.



ภาพที่ 130 วิหารวัดดอนงคาราม



ภาพที่ 131 พระพุทธจุลนาคและพระพุทธมังคโล

พระแก้ววัดดอนงคาราม (ภาพที่ 132)

ประดิษฐานอยู่ที่ตึกสมเด็จ คณะ 2 เป็นพระแก้วคู่บารมีของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (นวม พุทธสรณมหาเถระ) ตามประวัติเล่าสืบกันมาว่า ขณะที่เจ้าประคุณสมเด็จสมัยนั้นเป็นพระอันดับ ออกไปกิจนิมนต์ข้างนอกวัดได้มีชีปะขาวนำพระพุทธรูปปูนปั้นมาฝากไว้กับศิษย์ของท่านซึ่งเฝ้ากุฏิอยู่ จึงได้ไปนำที่โต๊ะรับแขก ต่อมาปูนได้กะเทาะออกมองเห็นเนื้อแก้วที่อยู่ภายใน จึงได้ทราบว่าเป็นพระแก้ว ท่านได้รื้อให้ผู้นำฝากมารับคืนแต่ก็ไม่มีผู้ใดมารับคืน พระแก้วมีขนาดหน้าตักกว้างประมาณ 12 นิ้ว

สูงประมาณ 15-18 นิ้ว เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ความเคารพบูชา ซึ่งทางวัดจะเปิดให้สักการบูชาเพียงปีละ 2 ครั้ง คือ วันที่ 1 มกราคมของทุกปีและวันเข้าพรรษา⁷⁰

แม้ว่า พระพุทธรูปองค์นี้จะเป็นพระพุทธรูปที่สำคัญอีกองค์หนึ่งของวัดอนงคาราม แต่ปัจจุบันเปิดให้เข้านมัสการเพียงปีละ 2 ครั้ง ดังนั้นจึงอาจไม่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว



ภาพที่ 132 พระแก้ววัดอนงคาราม

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, 451.

3.3.2 เส้นทางชมวัดดอนงคาราม (ภาพที่ 133)

เวลาในการชม 30 นาที



ภาพที่ 133 เส้นทางเดินชมงานศิลปกรรมในวัดดอนงคาราม

1.พระวิหาร 2.พระอุโบสถ 3.เสาหินโบราณ

ที่มา: Google map เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก www.google.co.th/maps

วัดดอนงคาราม มีถนนสมเด็จพระเจ้าพระยาตัดผ่านจึงทำให้วัดมีอาณาเขตแบ่งเป็น 2 ส่วน เส้นทางชมแนะนำให้เริ่มจากบริเวณเขตพุทธาวาสซึ่งตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับวัดพิชยญาติการาม โดยใช้ประตูซึ่งตั้งอยู่ริมคลองวัดดอนงคาราม

จุดที่ 1 พระวิหาร

ความสำคัญ	★★★★
ความน่าสนใจ	★★★★

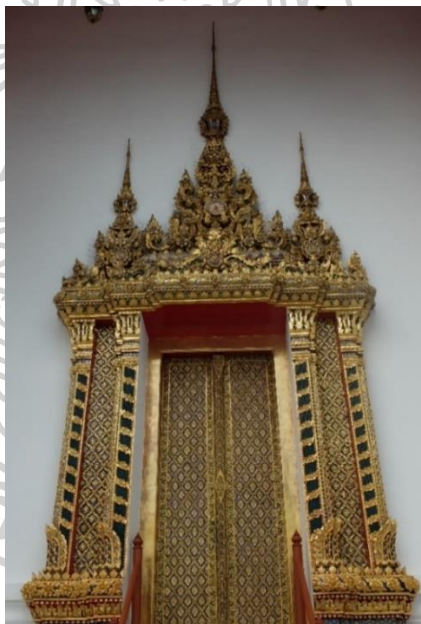
เมื่อเดินเข้าไปจะพบกับพระวิหาร ให้สังเกตลักษณะของสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณี รูปแบบของเสาอุมุมไม้สิบสอง (ภาพที่ 134) หน้าบันประดับลวดลายดอกไม้ซึ่งเป็นที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 เสาประดับบัวหัวเสาและมีคันทวยรองรับชายคา การประดับสกรายและรวงผึ้งที่มีความอ่อนช้อยงดงามมาก (ภาพที่ 135) เมื่อเดินขึ้นไปที่พระวิหาร จะพบกับซุ้มประตูปราสาทสามยอดงดงามมาก เป็นลายไทยผสมลายเทศ (ภาพที่ 136) จากนั้นให้เดินเข้าไปในพระวิหาร จุดนี้สามารถนมัสการพระพุทธจุลนาถ พระพุทธรูปที่อัญเชิญมาจากเมืองสุโขทัย ชมพุทธศิลป์ของพระประธานและพระพุทธรูปสำคัญอีกองค์หนึ่ง คือ พระพุทธร่มังคโล ซึ่งจำลองมาจากพระประธานวัดนางนอง



ภาพที่ 134 เสาอุมุมไม้สิบสองพระวิหาร วัดอนงคาราม



ภาพที่ 135 สหรัยและรวงผึ้งพระวิหาร วัดอนงคาราม



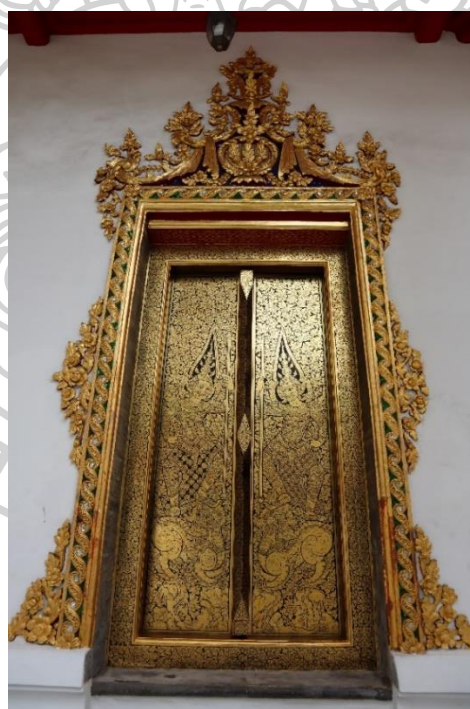
ภาพที่ 136 ชุ่มประตูประวิหาร ปราสาทสามยอด

จุดที่ 2 พระอุโบสถ

ความสำคัญ	★★★★
ความน่าสนใจ	★★★★

ชมรูปแบบพระอุโบสถแบบไทยประเพณี สังกศบริเวณเสาของอาคารที่มีความแตกต่างจากพระวิหาร ชมบริเวณหน้าบันพระอุโบสถ เป็นงานไม้แกะสลักลายดอกกลอย ชมซุ้มประตูที่ประดับด้วยลายอย่างเทศ เป็นลายดอกไม้ใบไม้ที่มีความงดงาม (ภาพที่ 137) จากนั้นให้เดินเข้าไปในพระอุโบสถ จะเห็นบุษบกที่ประดิษฐานองค์พระประธาน เนื่องจากพระประธานวัดอนงคารามมีขนาดค่อนข้างเล็กไม่ใหญ่มากนัก จึงมีการทำซุ้มประดิษฐานเพื่อให้พระประธานดูเด่นมากยิ่งขึ้น จากนั้นชมพุทธลักษณะพระพุทธรูปทรงเครื่องที่ประดิษฐานด้านข้างของพระประธาน (ภาพที่ 138)

ข้อควรระมัดระวังการชมในจุดนี้ คือ มีแท่นอาสนะสงฆ์อยู่ด้านหน้าพระประธาน นักท่องเที่ยวไม่ควรเหยียบหรือขึ้นไปด้านบนของอาสนะ ควรเดินด้านข้างเพื่อชมพระพุทธรูปหรือใช้ประตูด้านหลังพระอุโบสถจะเหมาะสมกว่า บริเวณนี้นักท่องเที่ยวยังสามารถสังเกตการประดับบุษบกด้วยกระจังที่มีความงดงามอ่อนช้อยลงตัว



ภาพที่ 137 ซุ้มประตูพระอุโบสถ วัดอนงคารามประดับด้วยลายอย่างเทศ



ภาพที่ 138 พระพุทธรูปทรงเครื่องภายในพระอุโบสถ วัดอนงคาราม

จุดที่ 3 เสาศิรินโบราณบริเวณหน้าพระวิหาร

ความสำคัญ	★★★★
ความน่าสนใจ	★★★★

ชมเสาศิริน 2 ต้นบริเวณหน้าพระวิหาร (ภาพที่ 139) และชมภาพถ่ายเก่าของเสาศิรินโบราณ ที่เคยตั้งบริเวณหน้าหน้าวัดอนงคาราม (ภาพที่ 140) การชมเสาศิรินนี้อาจบ่งบอกได้ถึงลักษณะทางกายภาพของวัดและความสภาพชีวิตในอดีตของผู้คน ความสำคัญของคลองตลาดสมเด็จหรือคลองวัดอนงคาราม การสัญจรทางน้ำในอดีตของคนในชุมชน ที่สามารถใช้เส้นทางนี้ไปยังแม่น้ำเจ้าพระยานอกจากนี้บริเวณด้านขวามือ ริมกำแพงวัดอนงคารามยังเป็นที่ตั้งของศาลเจ้าหลักเมืองเชียงใหม่ เป็นศาลเจ้าจีนขนาดเล็กแสดงให้เห็นถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในชุมชนบริเวณนี้



ภาพที่ 139 เสาหินโบราณบริเวณหน้าวัดดอนงคาราม



ภาพที่ 140 ภาพถ่ายเก่าเสาหินบริเวณหน้าวัดดอนงคาราม

ที่มา: สูดารา สุธงษาและคณะ, **สมุดภาพรฤกธนบุรี 250 ปี**, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, 2563), 147.

3.4 วัดบุปผาราม

จิตรกรรมฝาผนังไทยประเพณีผสมผสานรูปแบบศิลปะตะวันตก

ที่ตั้ง ซ.อรุณอมรินทร์ 5 ถ.เทศบาลสาย 1 แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ

การประเมินคุณค่าของโบราณสถาน

คะแนน เกณฑ์	น้อย	ปานกลาง	มาก
สุนทรียภาพและความงามของงานศิลปกรรม			★
จำนวนศิลปกรรม		★	
ความสมบูรณ์ของงานศิลปกรรม			★

3.4.1 จุดสำคัญที่ควรชม

พระวิหาร (ภาพที่ 141)

พระวิหารเป็นอาคารขนาดเล็กที่มีความงดงามสมส่วนด้วยการออกแบบและงานประดับตกแต่ง ได้แก่ ลวดลายของประตูและหน้าต่าง อีกทั้งซุ้มและงานประดับตกแต่งบานประตูหน้าต่าง โครงสร้างของพระวิหารยังเป็งานที่ได้รับอิทธิพลของการสร้างจากสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ การสร้างอาคารที่มีหน้าบันก่ออิฐถือปูน มีเสาค้ำโถงรับชายคา ไม่มีการประดับบัวหัวเสา แต่สิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าเป็นงานก่อสร้างที่เกิดขึ้นในปลายสมัยรัชกาลที่ 3 และต้นรัชกาลที่ 4 คือ การประดับหน้าบันที่มีการนำช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์กลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งแต่เป็นงานกระเบื้องเคลือบ และมีการปรับเปลี่ยนตัวช่อฟ้าและหางหงส์ที่เป็นตัวนามีปากเป็นนก บางครั้งเรียกว่า นกเจ้า ปรากฏที่วัดเฉลิมพระเกียรติและพระอุโบสถวัดบวรนิเวศ จึงแสดงให้เห็นว่าเป็นช่วงระยะเวลาของการก่อสร้างที่ใกล้เคียงกัน

ที่หน้าบันมีตราสุริยมณฑลเป็นรูปพระอาทิตย์ทรงราชรถเทียมด้วยม้าซึ่งหมายถึงพระอาทิตย์ (ภาพที่ 142) อันเป็นสัญลักษณ์ของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ส่วนที่ช่องประตูมีรูปของพระอาทิตย์แบบศิลปะตะวันตกที่มีหน้าบุคคลและมีแสงสว่างออกมา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์พระอาทิตย์ของชาวตะวันตก คล้ายกับที่ปรากฏในพระราชวังแวร์ซายของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมีสัญลักษณ์เป็นรูปพระอาทิตย์

ซุ้มประตู หน้าต่างเป็นลายปูนปั้น ปิดทอง ประดับกระจกรูปตราสุริยมณฑลแบบไทยเทิดทูนมหา มงกุฎ (ภาพที่ 143) บานประตูหน้าต่างด้านนอกเป็นไม้สลัก ลวดลายตรงกลางเป็นตราสุริยมณฑล แบบฝรั่ง คือ เป็นตรารูปพระอาทิตย์ (ภาพที่ 144) บานประตูหน้าต่างด้านในเขียนภาพเครื่องโต๊ะ บูชาแบบจีน (ภาพที่ 145) ด้านนอกพระวิหารมีระเบียงล้อมรอบ ด้านในพระวิหารประดิษฐาน พระพุทธรูปหมู่ มีพระพุทธรูปชินราชจำลองเป็นพระประธาน (ภาพที่ 146) ผนังมีภาพจิตรกรรมฝีมือ ประณีตงดงาม ภาพตอนบนวิหารเป็นของเดิม ถ้ำระดับต่ำลงมา มีการซ่อมแซมและเขียนใหม่ตามแบบ ลวดลายเดิม

ฝาผนังตอนบนมีภาพจิตรกรรมพุทธประวัติ ฝาผนังระหว่างช่องหน้าต่างเป็นภาพจิตรกรรม พระเจ้าสิบชาติ ที่กรอบประตูและกรอบหน้าต่างพระวิหารมีคำโคลงสุภาษิตโลกนิติ 28 บท มีภาพลาย รดน้ำประกอบ (ภาพที่ 147,148)

งานจิตรกรรมตกแต่งภายในเป็นการผสมผสานกันระหว่างจิตรกรรมแนวแบบไทยประเพณีที่ เขียนเกี่ยวกับพุทธประวัติ (ภาพที่ 149) และทศชาติ (ภาพที่ 150) แต่มีการใช้เทคนิคและการ แสดงออกทางศิลปะแบบตะวันตก(ภาพที่ 151)

ผนังเหนือช่องหน้าต่างทุกด้านเขียนเป็นภาพพุทธประวัติที่ต่อเนื่องกันทั้งหมด โดยบนสุด เขียนเป็นภาพเทพชุมนุมอยู่ในมุมมองที่ไกลสุดเหมือนอยู่บนท้องฟ้าที่ไกลออกไปและเป็นภาพเล็ก ๆ เขียนเป็นแถวแบบเหมือนจริง ฉากของภาพพุทธประวัติได้คัดเลือกเฉพาะตอนสำคัญ ๆ มาเขียนและ เขียนต่อเนื่องกันโดยใช้องค์ประกอบของภาพสำคัญเป็นศูนย์กลางในการมองว่าเป็นตอนใด ใช้แนว ธรรมชาติเป็นตัวแบ่งภาพ ตัวภาพเหตุการณ์โดยเฉพาะภาพบุคคลยังเขียนแบบแนวประเพณีนิยม ส่วนการแสดงออกของฉากธรรมชาติและองค์ประกอบอื่น ๆ เขียนในแนวเหมือนจริง เช่น ฉากอาคาร บ้านเรือนเขียนในแนวสามมิติที่เป็นอิทธิพลตะวันตก ในระยะแรกที่เขียนช่างอาจยังไม่มี ความชำนาญมากนักซึ่งเริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่วัดบวรนิเวศวิหาร โดยมีช่างคนสำคัญ คือ ชรวินโฆงเป็นผู้ เริ่มเขียน ดังนั้นที่พระวิหารแห่งนี้อาจเป็นฝีมือช่างชรวินโฆงหรือสกุลช่างชรวินโฆงมาร่วมในการ เขียนด้วย

จิตรกรรมที่ประดับตกแต่งอาคารที่เป็นลักษณะเด่น คือ ด้านในของบานประตูและบานฝาและ เขียนภาพจิตรกรรมตะวันตกเป็นรูปเทวดา (คิวิปีต) ส่วนบานหน้าต่างเป็นรูปแจกันดอกไม้ โคมไฟ ใน ศิลปะตะวันตก การใช้โทนสีและหน้าตาของเทวดา แจกัน โคมไฟและดอกไม้ล้วนเป็นแบบตะวันตก

ทั้งสิ้น ลักษณะดังกล่าวนี้ น่าจะเป็นงานที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ได้เริ่มมีการนำศิลปะตะวันตกเข้ามาใช้ในงานประดับตกแต่งอย่างแท้จริง⁷¹



ภาพที่ 141 พระวิหารวัดบุปผาราม



ภาพที่ 142 หน้าบันพระวิหารตราสุริยมณฑล

⁷¹ คุณหญิงสุริยา รัตนกุล และคณะ, พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครเล่ม 2 (นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล ,2550) , 776-780.



ภาพที่ 143 ซุ้มประตูลายปูนปั้น ปิดทอง ประดับกระจกรูปตราสุริยมณฑลแบบไทยเทิดมหามงกุฎ



ภาพที่ 144 บานประตูพระวิหารด้านนอก ลวดลายตรงกลางเป็นตราสุริยมณฑลแบบตะวันตก



ภาพที่ 145 บานหน้าต่างด้านในเขียนภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีน



ภาพที่ 146 พระพุทธชินราชจำลอง พระประธานในพระวิหารวัดบุปผาราม



ภาพที่ 147 ลายรดน้ำคำโคลงสุภาษิตโลกนิติบริเวณรอบหน้าต่างพระวิหาร วัดบุปผาราม
ภาพที่ 148 ลายรดน้ำคำโคลงสุภาษิตโลกนิติบริเวณรอบหน้าต่างพระวิหาร วัดบุปผาราม



ภาพที่ 149 ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติภายในพระวิหารวัดบุปผาราม



ภาพที่ 150 จิตรกรรมชาดกตอนสุวรรณสาม



ภาพที่ 151 ภาพจิตรกรรมอาคารแบบตะวันตก

3.4.2 เส้นทางชมวัดบุปผาราม (ภาพที่ 152)

เวลาในการชม 40 นาที



ภาพที่ 152 ภาพแสดงแผนผังจุดชมงานศิลปกรรมที่สำคัญภายในวัดบุปผาราม

1.จุดชมแผนผังวัด 2.พระวิหาร

ที่มา: Google map เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก www.google.co.th/maps

โดยปกติทั่วไปวัดบุปผาราม เป็นวัดที่ไม่ได้เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมตลอดทั้งวัน จึงควรติดต่อขออนุญาตนัดหมายล่วงหน้าก่อนเดินทางไปชม

จุดที่ 1 แผนผังการสร้างวัด

ความสำคัญ	★★★
ความน่าสนใจ	★★★

แนะนำให้เข้าประตูวัดทางทิศตะวันตก เมื่อเดินเข้าไปบริเวณนี้จะพบลานจอดรถให้มองไปทางด้านซ้ายมือจะพบทางเข้าพระวิหารและพระอุโบสถ แต่เนื่องจากบริเวณนี้คือด้านหลังของพระวิหาร จึงแนะนำให้เดินตรงไปทางทิศเหนือ เดินไปทางด้านหน้าของพระอุโบสถ จุดแรกที่แนะนำ คือ การชมแผนผังวัดบุปผาราม อันประกอบด้วย พระวิหาร พระอุโบสถ ศาลาสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ โดยที่อาคารทั้งสามตั้งเรียงขนานกันไปทิศเดียวกัน

จุดที่แนะนำให้ชมแผนผังวัด บริเวณหน้าพระวิหารนี้ยังคงเป็นที่ประดิษฐานอาคารแบบโกธิค ซึ่งต่อมาได้ถูกระเบิดทำลายในคราวสงครามมหาเอเซียบูรพา (ภาพที่ 153)



ภาพที่ 153 อาคารแบบโกธิคก่อนถูกทำลายในสงครามมหาเอเซียบูรพา
ที่มา : สุตารา สุจฉายาและคณะ, สมุดภาพภรณ์บุรี 250 ปี (กรุงเทพฯ : มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, 2563), 147.

จุดที่ 2 พระวิหาร

ความสำคัญ	★★★★★
ความน่าสนใจ	★★★★★

จุดที่น่าสนใจในการเข้าชมวัดนี้มีเพียงแห่งเดียว คือ พระวิหาร เนื่องจากพระอุโบสถเป็นอาคารที่สร้างขึ้นใหม่แทนพระอุโบสถหลังเดิมที่ถูกระเบิดทำลายในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และศาลาสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้สร้างขึ้นใหม่ในปี พ.ศ.2501

ก่อนเข้าไปภายในพระวิหาร แนะนำให้ชมบริเวณด้านหน้าพระวิหาร ชมโครงสร้างสถาปัตยกรรมที่มีการใช้เสาพาไล และช่อฟ้า ทางหงส์ด้วยนกเง่า สังเกตการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการประดับตกแต่งหน้าบัน ที่จากเดิมนิยมประดับรูปดอกไม้ในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นการใช้น้ำบันตราสุริยมณฑล รูปแบบสัญลักษณ์แทนตำแหน่งของขุนนาง ซึ่งแตกต่างจากวัดตระกูลขุนนาโคในบริเวณนี้ จากนั้นก่อนเดินเข้าพระวิหารให้สังเกตบริเวณซุ้มประตู เป็นลายปูนปั้นปิดทองประดับกระจกรูปตราสุริยมณฑลแบบไทยเทิดมหามงกุฎ เมื่อเดินผ่านประตูพระวิหารให้สังเกตการประดับบานประตูประดับลายพันธุ์พฤกษาอย่างไบเทศเต็มพื้นที่ ตรงกลางประตูมีตราสุริยมณฑลแบบตะวันตก ลักษณะหน้าคล้ายกับรูปบุคคลชาวตะวันตก

จากนั้นให้เดินเข้าไปภายในพระวิหาร สิ่งที่โดดเด่นที่สุดในการชมภายในพระวิหาร คือ การชมจิตรกรรมฝาผนังที่มีอยู่เต็มพื้นที่ผนังทุกด้าน ซึ่งเป็นจิตรกรรมที่มีรูปแบบไทยประเพณี แต่มีการใช้เทคนิคแบบศิลปะตะวันตก การชมจิตรกรรมฝาผนังให้สังเกตภาพโดยรวมของจิตรกรรมฝาผนังก่อน จากนั้นจึงชมจุดสำคัญต่าง ๆ ดังนี้

ผนังสกัดด้านบนเหนือช่องหน้าต่างทั้งหมดเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ โดยเริ่มจากผนังสกัดด้านขวาของพระประธาน ภาพดำเนินเรื่องแบบทวนเข็มนาฬิกา ภาพที่โดดเด่น คือ บริเวณผนังสกัดด้านหลังพระประธาน เป็นจิตรกรรมตอนพระพุทธเจ้าโปรดพุทธมารดาและตอนเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ทางบันไดแก้ว (ภาพที่ 154) นอกจากนี้ยังมีภาพที่แนะนำให้ชมเพิ่มเติม เช่น การวาดภาพจิตรกรรมอาคารแบบตะวันตกผสมผสานกับแบบไทยประเพณี (ภาพที่ 155)



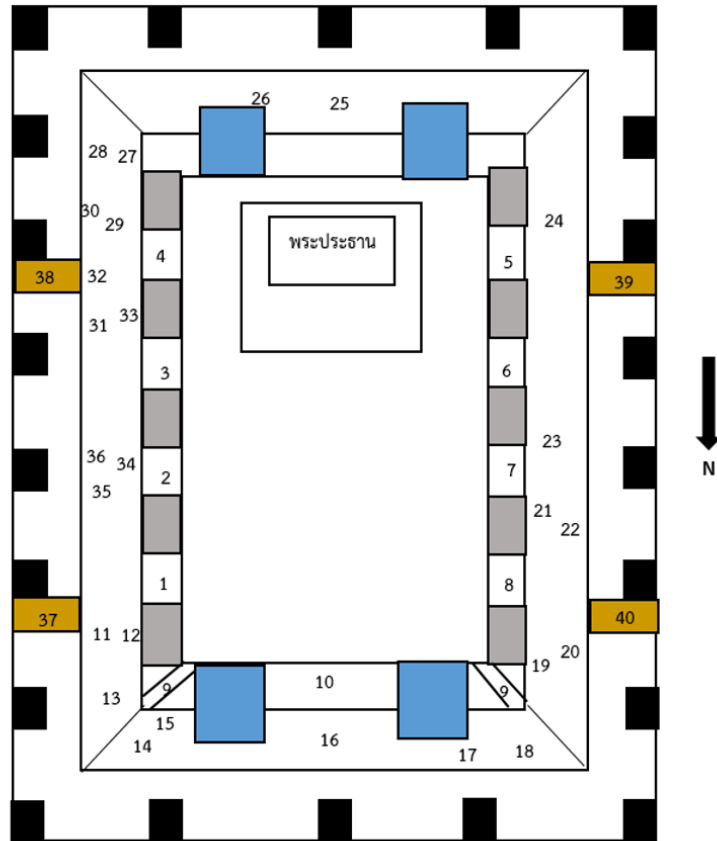
ภาพที่ 154 จิตรกรรมตอนพระพุทธเจ้าตอนโปรดพุทธมารดาและตอนเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์



ภาพที่ 155 ภาพจิตรกรรมอาคารแบบตะวันตก

ผนังระหว่างช่องหน้าต่างเป็นเรื่องทศชาติ โดยเริ่มจากด้านขวาของพระประธานใกล้ประตูทางเข้าพระวิหาร จะเป็นฉากตอนพระเตมีย์ และไล่เรียงเป็นลำดับตามเข็มนาฬิกาจนถึงตอนพระเวสสันดร ซึ่งจะอยู่ที่ผนังระหว่างบานประตูทั้งสองของพระวิหาร (ภาพที่ 156)

งานจิตรกรรมบริเวณประตู หน้าต่าง เขียนเป็นภาพเครื่องตั้งบูชาแบบจีน แต่สิ่งของที่อยู่บนโต๊ะมักเป็นเครื่องใช้จากตะวันตก เช่น นาฬิกาตั้งโต๊ะ แจกัน รูปปั้น



ภาพที่ 156 แผนผังจิตรกรรมพระวิหารวัดบุปผาราม

หมายเลข 1-10 ภาพจิตรกรรมทศชาติชาดก หมายเลข 11-36 ภาพจิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ

หมายเลขที่ 37-40 ภาพจิตรกรรมทิวทัศน์ปะตะวันตก

สัญลักษณ์สีในแผนผังจิตรกรรม

- หมายถึง เสาพาไลรอบพระวิหาร
- หมายถึง ประตูพระวิหาร
- หมายถึง หน้าต่างในพระวิหาร
- หมายถึง คอซองบริเวณเสาพาไล

- 1 เตมียชาดก
- 2 มหาชนกชาดก
- 3 สุวรรณสามชาดก
- 4 เนมิราชชาดก
- 5 มโหสถชาดก
- 6 ฎริทัตตชาดก
- 7 จันทกุมารชาดก
- 8 นารทชาดก
- 9 วิรุทธชาดก
- 10 พระเวสสันดรชาดก
- 11 เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ
- 12 เจ้าชายสิทธัตถะเห็นเทวทูตทั้งสี่
- 13 เจ้าชายสิทธัตถะออกบรพชา
- 14 เจ้าชายสิทธัตถะทรงตัดพระเมาลี
- 15 นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส
- 16 พญามารยกทัพมาขัดขวางการตรัสรู้
- 17 พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา
- 18 ปัญจวัคคีย์ทั้งห้าบรรลอรหัตต์
- 19 พระพุทธเจ้าเสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์
- 20 พระพุทธเจ้าแสดงปาฏิหาริย์ทรมานเหล่าพระประยูรญาติที่มีทิฐิ
- 21 พระพุทธเจ้าถวายพระเพลิงพระบิดา
- 22 พระนางปชาบดีโคตรมีขออุปสมบทเป็นภิกษุณี
- 23 คหบดีถวายภัตตาหารแด่พระพุทธเจ้า
- 24 พระพุทธเจ้าทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์
- 25 พระพุทธเจ้าโปรดพุทธมารดา
- 26 พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
- 27 พระสารีบุตรนิพพาน
- 28 พระโมคคัลลานะเหาะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลลาเข้านิพพาน
- 29 พระพุทธเจ้าโปรดชาวเมืองไพศาลี

- 30 พระพุทธเจ้าโปรดเสด็จเรือนนายจุนทะ
- 31 พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน
- 32 พระอานนท์แจ้วข้าวปรินิพพานแก้มัลลกะษัตริย์
- 33 พิธีถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระพระพุทธเจ้า
- 34 กองทัพกษัตริย์ยกทัพมาเพื่อแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุ
- 35 โทณพราหมณ์ระงับสงครามแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุ
- 36 โทณพราหมณ์แบ่งพระบรมสารีริกธาตุให้กษัตริย์⁷²
- 37 นางฟ้าถือเครื่องดนตรีศิลปะตะวันตก
- 38 กามเทพถือเครื่องดนตรี
- 39 กามเทพศิลปะตะวันตก
- 40 กามเทพศิลปะตะวันตก

เมื่อชมจิตรกรรมภายในวิหารในเรียบร้อยแล้ว อีกจุดหนึ่งที่ไม่ควรพลาด คือ บริเวณพาไลด้านนอกของพระวิหาร ให้นักท่องเที่ยวเดินไปยังบริเวณหน้าต่างบานที่สาม จากนั้นมองไปที่บริเวณคอสองของพระวิหารจะพบกับ นางฟ้าศิลปะตะวันตก 2 องค์ นางฟ้าแต่งกายด้วยชุดกระโปรงยาวแบบชาวตะวันตก มีปีกบริเวณด้านหลัง บางองค์ถือเครื่องดนตรีฝรั่งคล้ายแตร (ภาพที่ 157) จิตรกรรมรูปเทวดา (คิวปิด) ลักษณะกามเทพ บางองค์เป็นเทวดาถือเครื่องดนตรี (ภาพที่ 158) บางองค์เป็นเด็กรูปร่างค่อนข้างสมบูรณ์ เปลือยกายมีปีกปรากฏจากส่วนหลังทั้งสองข้าง (ภาพที่ 159) ซึ่งจิตรกรรมดังกล่าวอาจได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบศิลปะตะวันตก อันเป็นการแสดงให้เห็นความมีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลของผู้สร้างที่มีการนำรูปแบบศิลปะไทยมาผสมผสานกับศิลปะตะวันตกได้อย่างลงตัว



ภาพที่ 157 จิตรกรรมนางฟ้าศิลปะตะวันตกบริเวณคอสองพระวิหารวัดบุปผาราม

⁷² เข้าถึงเมื่อ 27 กันยายน 2564 เข้าถึงได้จาก <https://www.watbuppha.org>



ภาพที่ 158 จิตรกรรมภาพเทพศิลปะตะวันตกถือเครื่องดนตรีบริเวณคอสองพระวิหารวัดบุปผาราม



ภาพที่ 159 จิตรกรรมภาพเทพศิลปะตะวันตกบริเวณคอสองพระวิหารวัดบุปผาราม

4. เส้นทางชมวัดตระกูลขุนนาคย่านฝั่งธนบุรี

เส้นทางชมวัดตระกูลขุนนาค สามารถเดินทางได้หลายวิธี เช่น การขี่จักรยาน การใช้รถยนต์ส่วนตัว การใช้รถประจำทางสาธารณะ แต่การเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวอาจไม่ได้รับความสะดวกในเรื่องของจุดจอดรถในบางวัด เนื่องจากมีพื้นที่ค่อนข้างจำกัด ดังนั้นวิธีที่ดีที่สุดอีกทางหนึ่ง อาจใช้วิธีการเดินเท้าในการชมวัดต่าง ๆ อย่างไม่รู้ก็ตาม การเดินชมงานศิลปกรรมเส้นทางนี้ อาจเหมาะสำหรับผู้ที่ไม่มีโรคประจำตัวร้ายแรง และมีสุขภาพแข็งแรง

จากการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวงานศิลปกรรมวัดตระกูลขุนนาคย่านฝั่งธนบุรี ในที่นี้ผู้วิจัย จึงขอเสนอเส้นทาง 2 เส้นทาง เพื่อเป็นตัวอย่างการออกแบบประสบการณ์ท่องเที่ยวเส้นทางในการชมให้นักท่องเที่ยวสามารถนำมาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม ดังต่อไปนี้

เส้นทางที่ 1 วัดประยุรวงศาวาส - วัดอนงคาราม - วัดพิชยญาติการาม - วัดบุปผาราม

เส้นทางนี้จะเริ่มจากวัดประยุรวงศาวาส ชมงานศิลปกรรมวัดตระกูลขุนนาที่สร้างเป็นแห่งแรก หากเดินทางมาจากฝั่งธนบุรีบริเวณถนนประชาธิปไตยหรือถนนอรุณอมรินทร์ วัดนี้อาจไม่เป็นที่สังเกตมากนัก เนื่องจากมีอาคารของโรงเรียนศึกษานารีบังวัด แต่หากเดินทางมาจากฝั่งพระนครเมื่อข้ามสะพานพระพุทธยอดฟ้าหรือสะพานพระปกเกล้า จะสังเกตเห็นเจดีย์ขนาดใหญ่องค์สีขาวทางขวามือได้อย่างชัดเจน

วัดนี้ตั้งอยู่บริเวณเชิงสะพานพระพุทธยอดฟ้าฝั่งธนบุรีใกล้โรงเรียนศึกษานารี เส้นทางการเดินทางจึงแนะนำให้นักท่องเที่ยวเริ่มต้นเดินไปยังด้านหน้าของโรงเรียน (ภาพที่ 160) และเดินเลียบบนใต้เชิงสะพานพระปกเกล้า จากนั้นให้สังเกตด้านซ้ายมือจะเห็นซุ้มประตูทางเข้าวัดประยุรวงศาวาส เข้าชมจุดต่าง ๆ ภายในวัด เช่น พระวิหาร พระอุโบสถ พระบรมธาตุมหาเจดีย์ และอุทยานเขามอ เมื่อชมอุทยานเขามอ วัดประยุรวงศาวาสเสร็จเรียบร้อยแล้วให้เดินตรงออกมาแล้วเลี้ยวขวา ใช้ประตูด้านข้างของวัดเพื่อไปยังจุดต่อไป



ภาพที่ 160 แผนที่เส้นทางการเดินทางไปยังวัดประยุรวงศาวาส

ที่มา: Google map เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก www.google.co.th/maps

จุดหมายต่อไป คือ วัดอนงคารามระยะทางประมาณ 950 เมตร ใช้เวลาในการเดินประมาณ 12 นาที เมื่อออกจากประตูวัดประยุรวงศาวาส (ภาพที่ 161) ให้มองตรงไปสุดถนนจะเห็นศาลาท่าน้ำวัด ให้นักท่องเที่ยวเดินตรงไปยังศาลาท่าน้ำวัดประยุรวงศาวาส ริมแม่น้ำเจ้าพระยา (จุดนี้ควรใช้ความระมัดระวังในการข้ามถนนในซอย แม้เป็นถนนเล็กและแคบแต่มีรถสัญจรไปมาเป็นระยะ) จุดนี้นักท่องเที่ยวสามารถแวะพักถ่ายรูปทัศนียภาพริมแม่น้ำเจ้าพระยาได้ จากศาลานี้หากมองไปยังด้านซ้ายมือจะมองเห็นบ่อนวิชัยประสิทธิ์และวัดอรุณราชวราราม ด้านขวามือจะเห็นสะพานพระพุทธยอดฟ้า จากนั้นเดินตรงไปตามทาง ผ่านใต้สะพานพระพุทธยอดฟ้าและสะพานพระปกเกล้าให้สังเกตป้ายซอยพญาไม้ทางด้านซ้ายมือ เมื่อเดินเข้าซอยไปเล็กน้อยให้มองไปยังด้านขวามือ จะมองเห็นคลองสมเด็จเจ้าพระยาและพระปรางค์ประธานวัดพิชยญาติการามเป็นฉากเบื้องหลัง จุดนี้นักท่องเที่ยวสามารถแวะถ่ายภาพวัดพิชยญาติการาม โดยสามารถเปรียบเทียบภาพปัจจุบันที่มองเห็นกับภาพถ่ายเก่าในอดีตได้ (ภาพที่162,163) จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถจินตนาการและเข้าใจได้ถึง การเปลี่ยนแปลงของสภาพวิถีชีวิตของผู้คนและชุมชนในบริเวณนี้จากอดีตถึงปัจจุบัน จากนั้นให้เดินตรงไปเมื่อเจอสี่แยกกลางซอยให้เดินเลี้ยวขวาเดินอีกประมาณ 200 เมตร ก็จะถึงทางเข้าวัดอนงคาราม เมื่อถึงวัดอนงคารามให้ชมจุดที่สำคัญต่าง ๆ เช่น บริเวณพระวิหาร พระอุโบสถ และเสาชินโบราณ



ภาพที่ 161 เส้นทางเดินจากวัดประยุรวงศาวาสไปวัดอนงคาราม
ที่มา: Google map เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก www.google.co.th/maps



ภาพที่ 162 ภาพถ่ายเก่าสภาพวิถีชีวิตริมคลองสมเด็จพระยาและวัดพิชัยญาติการาม
ที่มา: www.pinterest.com เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก
<https://www.pinterest.com/pin/437060338810750726/>



ภาพที่ 163 คลองสมเด็จพระยาและวัดพิชัยญาติการามในปัจจุบัน

เมื่อชมวัดอนงคารามเสร็จเรียบร้อยแล้ววัดต่อไป คือ วัดพิชัยญาติการาม ระยะทางประมาณ 200 เมตร ใช้เวลาในการเดินประมาณ 2 นาที ให้เดินออกไปยัง ถ.สมเด็จพระยา (ภาพที่ 164)

ข้ามถนนไปยังฝั่งตรงข้าม เลี้ยวขวาจากนั้นเดินตรงไปจะสังเกตเห็นป้ายข้อมูลวัดสีน้ำตาลของทาง กรุงเทพมหานคร ให้เดินเลี้ยวซ้ายข้ามสะพานสาธารณอุทิศ เมื่อลงสะพานให้เลี้ยวขวาจะพบจุดแรกในการชมวัด คือ อนุสาวรีย์สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ผู้สร้างวัดพิชยญาติ การาม จากนั้นเดินเข้าประตูด้านหลังอนุสาวรีย์ เพื่อชมจุดอื่น ๆ ต่อไป เช่น แผนผังการสร้างวัด พระอุโบสถ วิหารคต พระปรารค์ประธาน พระปรารค์ปีก เจดีย์คู่ ตึกสุขุมาลัยและกุฏิทรงช่วย



ภาพที่ 164 เส้นทางการเดินทางจากวัดอนงคารามไปวัดพิชยญาติการาม
ที่มา: Google map เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก www.google.co.th/maps

จุดต่อไป คือวัดบุปผารามซึ่งเป็นวัดสุดท้ายในการชมของเส้นทางที่ 1 ระยะทางประมาณ 850 เมตร ใช้เวลาในการเดินประมาณ 11 นาที เมื่อชมจุดสุดท้ายของวัดพิชยญาติการาม ตึกสุขุมาลัยและกุฏิทรงช่วย ให้เดินตรงออกไปยัง ถ.ประชาธิปไตย (ภาพที่ 165) เลี้ยวซ้ายจากนั้นขึ้นสะพานลอย เมื่อลงจากสะพานลอยจะเห็นป้าย ถ.อรุณอมรินทร์ ให้เดินไปยัง ถ.อรุณอมรินทร์ เดินตรงไปอีกประมาณ 550 เมตร เมื่อถึงซอยอรุณอมรินทร์ 3 เดินตรงไปตามทางจะสังเกตเห็นป้ายวัดบุปผาราม

ทางด้านขวามือ จากนั้นให้เลี้ยวขวา จะเห็นป้ายคลองวัดบุปผารามให้เดินตรงไป จะเห็นทางเข้าวัดทางด้านขวามือให้เดินตรงเข้าไปจากนั้นให้เดินผ่านตึกสุพรรณสมบัติ จะพบลานจอดรถ มองไปที่ประตูทางด้านซ้ายมือ จะพบกับทางเข้าพระวิหารซึ่งเป็นจุดที่สำคัญที่สุดในการชมวัดบุปผาราม



ภาพที่ 165 เส้นทางการเดินทางจากวัดพิชัยญาติการามไปวัดบุปผาราม
ที่มา: Google map เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก www.google.co.th/maps

การเดินทางไปชมเส้นทางวัดตระกูลขุนนาคนี้ อาจมีบางจุดภายในวัดที่ไม่ได้เปิดตลอดเวลา จึงแนะนำให้นักท่องเที่ยวควรติดต่อทางวัดล่วงหน้าก่อนวันเดินทางจริงเพื่อให้เปิดสถานที่ให้เข้าชม เช่น พระอุโบสถวัดประยุรวงศาวาส พระอุโบสถวัดอนงคาราม พระวิหารวัดบุปผาราม

เส้นทางเดินชมวัดตระกูลขุนนาคนี้ มีระยะทางการเดินระหว่างวัดรวมประมาณ 2000 เมตรหรือ 2 กิโลเมตร การจัดการท่องเที่ยวเส้นทางนี้อาจมีระยะทางการเดินระหว่างวัดไกลกว่าเส้นทางที่สองที่จะนำเสนอในลำดับถัดไป

อย่างไรก็ดี เส้นทางนี้มีจุดเด่นที่จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมงานศิลปกรรมวัดตามลำดับยุคสมัยต่าง ๆ ทำให้เห็นพัฒนาการ รูปแบบศิลปกรรมวัดตระกูลขุนนาคได้ชัดเจนอย่างเป็นลำดับมากยิ่งขึ้น

เส้นทางที่ 2 วัดบุปผาราม – วัดประยุรวงศาวาส – วัดอนงคาราม – วัดพิชยญาติการาม

เส้นทางที่ 2 เส้นทางนี้จะเริ่มต้นจากวัดบุปผาราม หากเดินทางมาจากทางถนนประชาธิปไตย
เส้นทางนี้จะเริ่มต้นจากบริเวณตรงข้ามโรงเรียนศึกษานารีฝั่งถนนอรุณอมรินทร์



ภาพที่ 166 ภาพแสดงแผนที่เส้นทางการเดินจาก ถ.ประชาธิปไตยไปยังวัดบุปผาราม
ที่มา: Google map เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก www.google.co.th/maps

จากถนนประชาธิปไตย ก่อนถึงโรงเรียนศึกษานารี (ภาพที่ 166) ให้สังเกตจะเห็นป้ายถนนอรุณอมรินทร์ ให้เดินเลี้ยวซ้ายไปยังถนนอรุณอมรินทร์ เดินตรงไปอีกประมาณ 550 เมตร ใช้เวลาในการเดินประมาณ 7 นาที เมื่อถึงซอยอรุณอมรินทร์ 3 เดินตรงไปตามทางจะสังเกตเห็นป้ายวัดบุปผารามทางด้านขวามือ จากนั้นให้เลี้ยวขวาจะเห็นป้ายคลองวัดบุปผารามให้เดินตรงไป จะเห็นทางเข้าวัดทางด้านขวามือให้เดินตรงเข้าไปจากนั้นให้เดินผ่านตึกสุพรรณสมบัติ จะพบลานจอดรถ มองไปที่ประตูทางด้านซ้ายมือ จะพบกับทางเข้าพระวิหารซึ่งเป็นจุดที่สำคัญที่สุดในการชมวัดบุปผาราม เมื่อชมเสร็จให้เดินออกประตูทางเดิม เลี้ยวขวาเดินถัดเลาะไปตามกำแพงวัด ระยะทางจากจุดนี้ไปยังวัดประยุรวงศาวาสประมาณ 550 เมตร ใช้เวลาในการเดินประมาณ 7 นาที ให้ใช้เส้นทางเดินตรงออกไปยังซอยอรุณอมรินทร์ 5 (ภาพที่ 167)

จากนั้นให้ใช้สะพานลอยข้ามถนนไปยังฝั่งตรงข้าม เดินเข้าซอยอรุณอมรินทร์ 4 แนะนำให้เดินทางขวามือ เนื่องจากถนนในซอยนี้ค่อนข้างเล็กและมีรถสัญจรไปมาเป็นระยะ ถนนทางฝั่งขวามือจะมีทางเดินเท้า และไม่ต้องข้ามถนนเมื่อเดินถึงวัดประยุรวงศาวาส แต่ทางฝั่งซ้ายของซอยนั้นทางเดินเท้าอาจขาดระยะบ้างบางจุดไม่มีทางเดินเท้า และเมื่อถึงวัด ถ้าใช้ทางฝั่งนี้จะต้องข้ามถนนอีกครั้ง จะเห็นกำแพงวัดสีขาวเป็นแนวยาว จากนั้นจะเห็นซุ้มวัดทางขวามือ เมื่อเดินเข้าไปในวัดประยุรวงศาวาส ให้ชมจุดต่าง ๆ เช่น พระวิหาร พระอุโบสถ พระบรมธาตุมหาเจดีย์ อุทยานเขามอ เมื่อชมอุทยานเขามอ เสร็จเรียบร้อยแล้วให้เดินออกประตูเดิม



ภาพที่ 167 ภาพแสดงแผนที่การเดินทางจากวัดบุปผารามไปยังวัดประยุรวงศาวาส
ที่มา: Google map เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก www.google.co.th/maps

จุดหมายต่อไป คือ วัดอนงคารามระยะทางประมาณ 950 เมตร ใช้เวลาในการเดินประมาณ 12 นาที เมื่อออกจากประตูวัดประยุรวงศาวาส (ภาพที่ 168) ให้มองตรงไปสุดถนนจะเห็นศาลาท่าน้ำให้นักท่องเที่ยวเดินตรงไปยังศาลาท่าน้ำวัดประยุรวงศาวาส ริมแม่น้ำเจ้าพระยา (จุดนี้ควรใช้ความระมัดระวังในการข้ามถนน แม้เป็นถนนเล็กและแคบแต่มีรถสัญจรไปเป็นระยะ) จุดนี้นักท่องเที่ยวสามารถแวะพักถ่ายรูปทัศนียภาพริมแม่น้ำเจ้าพระยาได้ จากศาลานี้หากมองไปยังด้านซ้ายมือจะมองเห็นป้อมวิชัยประสิทธิ์และวัดอรุณราชวราราม ด้านขวามือจะเห็นสะพานพระพุทธยอดฟ้า

จากนั้นให้ใช้เส้นทางเดินเลียบบแม่น้ำเจ้าพระยาเดินตรงไปตามทาง ผ่านใต้สะพานพระพุทธยอดฟ้าและ สะพานพระปกเกล้า ให้สังเกตป้ายขอยพญาไม้ทางด้านซ้ายมือ เมื่อเดินเข้าซอยไปเล็กน้อยให้มองไป ยังด้านขวามือ จะมองเห็นคลองสมเด็จเจ้าพระยาและพระปรางค์ประธานวัดพิชยญาติการามเป็นฉาก เบื้องหลัง

จุดนี้นักท่องเที่ยวจะสามารถแวะถ่ายภาพวัดพิชยญาติการาม โดยสามารถเปรียบเทียบภาพที่ มองเห็นในปัจจุบันกับภาพถ่ายเก่าในอดีตได้ จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถจินตนาการและเข้าใจได้ถึง การเปลี่ยนแปลงของสภาพวิถีชีวิตของผู้คนและชุมชนในบริเวณนี้จากอดีตถึงปัจจุบัน จากนั้นให้เดิน ตรงไปเมื่อเจอสี่แยกกลางซอยให้เดินเลียวยวขาเดินตรงไปจะพบวัดทางด้านซ้ายมือ เมื่อถึงวัด อนุสาวรีย์ให้ชมจุดที่สำคัญต่าง ๆ เช่น บริเวณพระวิหาร พระอุโบสถ และเสาทินโบราณ



ภาพที่ 168 ภาพแสดงแผนที่การเดินทางจากวัดประยูรวงศาวาสไปยังวัดอนงคาราม
ที่มา: Google map เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก www.google.co.th/maps

เมื่อชมวัดอนงคารามเสร็จเรียบร้อยแล้ววัดต่อไป คือ วัดพิชยญาติการาม ระยะทางประมาณ 200 เมตร ใช้เวลาในการเดินประมาณ 2 นาที ให้เดินออกไปยัง ถ.สมเด็จเจ้าพระยา (ภาพที่ 169)

ข้ามถนนไปยังฝั่งตรงข้าม เลี้ยวขวาจากนั้นเดินตรงไปจะสังเกตเห็นป้ายข้อมูลวัดของทาง กรุงเทพมหานคร ให้เดินเลี้ยวซ้ายข้ามสะพานสารณอุทิศ เมื่อลงสะพานให้เลี้ยวขวาจะพบจุดแรกในการชมวัด คือ อนุสาวรีย์สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ผู้สร้างวัดพิชยญาติการาม จากนั้นเดินเข้าประตูด้านหลังอนุสาวรีย์ เพื่อชมจุดอื่น ต่อไป เช่น แผนผังการสร้างวัด พระอุโบสถ วิหารคด พระปรารค์ประธาน พระปรารค์ปีก เจดีย์คู่ ดึกสุขุมาลัยและกฐิทรงช่วย



ภาพที่ 169 ภาพแสดงแผนที่การเดินทางจากวัดอนงคารามไปวัดพิชยญาติการาม
ที่มา: Google map เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564, เข้าถึงได้จาก www.google.co.th/maps

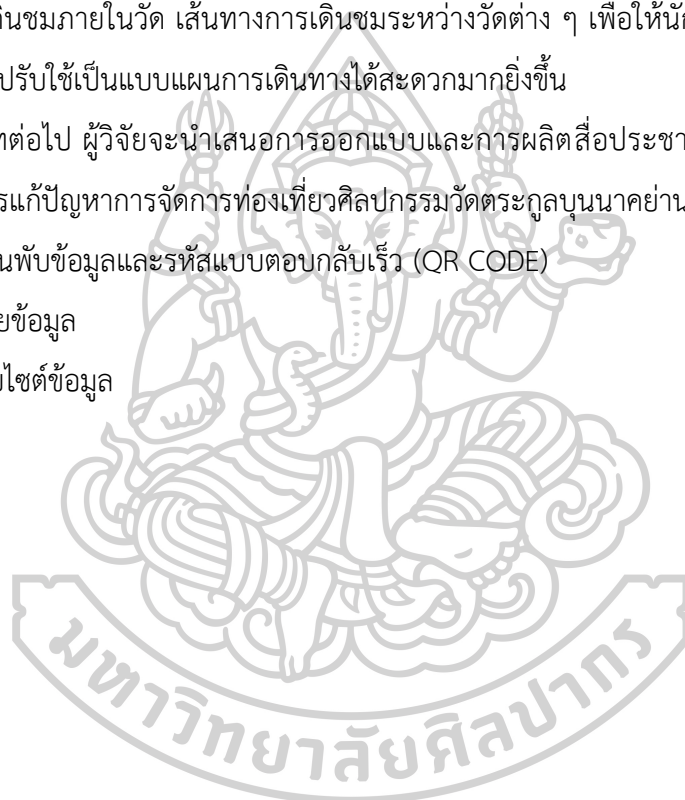
จากการศึกษาเส้นทางการเดินชมงานศิลปกรรม ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าเส้นทางการเดินเท้าแบบที่ 2 นี้ อาจทำให้นักท่องเที่ยวได้ชมงานศิลปกรรมที่มีได้เรียงตามลำดับยุคสมัยการก่อสร้างวัดประจำตระกูลบุนนาค เนื่องจากวัดบุปผารามเป็นวัดที่สร้างเป็นลำดับท้ายสุดในบริเวณนิเวศสถานตระกูลบุนนาค และหากเดินชมเป็นหมู่คณะเส้นทางจากวัดบุปผารามไปยังวัดประยูรวงศาวาส จะมีทางเดินเท้าค่อนข้างเล็กและมีรถผ่านเข้าออกเป็นระยะ จึงควรใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษในการเดินทาง

อย่างไรก็ตามเส้นทางนี้มีระยะทางในการเดินเท้าระหว่างวัด รวมประมาณ 1700 เมตร ซึ่งจะใช้เวลาน้อยกว่าเส้นทางแรกประมาณ 300 เมตร และหากนักท่องเที่ยวเดินทางด้วยรถสาธารณะ หลังจากชมวัดเสร็จเรียบร้อยแล้วสามารถเดินทางกลับได้สะดวกกว่าเส้นทางแรกเนื่องจากวัดสุดท้ายในเส้นทางนี้ คือ วัดพิชยญาติการามนั้นตั้งอยู่ติดถนนสมเด็จพระยาและถนนประชาธิปไตย ทำให้หลังจากชมเสร็จนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางโดยใช้รถสาธารณะได้มากกว่าเส้นทางแรก

สรุปการศึกษาในบทนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวทางศิลปกรรมวัดตระกูลขุนนาคย่านฝั่งธนบุรี เช่น การประเมินคุณค่าของโบราณสถาน จุดสำคัญที่ควรชมภายในวัด เส้นทางเดินชมภายในวัด เส้นทางเดินชมระหว่างวัดต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจสามารถนำมาปรับใช้เป็นแบบแผนการเดินทางได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

ในบทต่อไป ผู้วิจัยจะนำเสนอการออกแบบและการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวศิลปกรรมวัดตระกูลขุนนาคย่านฝั่งธนบุรี ดังต่อไปนี้

1. แผ่นพับข้อมูลและรหัสแบบตอบกลับเร็ว (QR CODE)
2. ป้ายข้อมูล
3. เว็บไซต์ข้อมูล



บทที่ 5

การออกแบบและผลิตสื่อประชาสัมพันธ์

ในบทนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอการออกแบบและการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวศิลปกรรมวัดตระกูลบุญนาค ดังต่อไปนี้

1. แผ่นพับข้อมูล

ภายในแผ่นพับ ประกอบไปด้วย ข้อมูล ภาพถ่ายวัด รหัสแบบตอบกลับเร็ว (QR CODE) จะนำทางไปยังเว็บไซต์

2. ป้ายข้อมูล

ป้ายข้อมูลตัวอย่างที่สามารถติดตั้งภายในวัดจะประกอบไปด้วย ข้อมูลต่างๆ ของวัด ข้อมูลทางศิลปกรรมที่สำคัญ และรหัสแบบตอบกลับเร็ว (QR CODE) ที่จะนำทางไปยังเว็บไซต์

3. เว็บไซต์ข้อมูล

ภายในเว็บไซต์ประกอบไปด้วย ข้อมูลวัดและข้อมูลศิลปกรรมวัดตระกูลบุญนาค ภาพถ่ายจุดต่าง ๆ ที่ควรชม ภาพถ่ายเก่าของสถานที่ต่างๆ แผนที่การเดินทาง การสร้างเว็บไซต์ข้อมูลศิลปกรรมวัดตระกูลบุญนาคย่านฝั่งธนบุรี จะทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจสามารถศึกษาหาข้อมูลทางศิลปกรรมก่อนที่จะเดินทางได้ ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถวางแผนในการเดินทางได้อย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ภายในเว็บไซต์ยังมีแหล่งข้อมูลอ้างอิงที่สามารถหาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งอื่นได้ ผู้เข้าชมเว็บไซต์สามารถชมได้ตลอดเวลา และสามารถส่งต่อข้อมูลไปยังผู้อื่นได้

1. แผ่นพับข้อมูล

1.1 แผ่นพับข้อมูลวัดประยุรวงศาวาส



วัดประยูรวงศาวาส

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ได้สร้างวัดนี้ขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาพระคลัง ว่าที่พระคลังและสมุหพระกลาโหม โดยได้อุทิศที่ดินสวนกาแฟเมื่อปี พ.ศ.2371 และได้ถวายเป็นพระอารามหลวงในปี พ.ศ. 2375 ได้รับพระราชทานนามวัดว่า วัดประยูรวงศาวาส

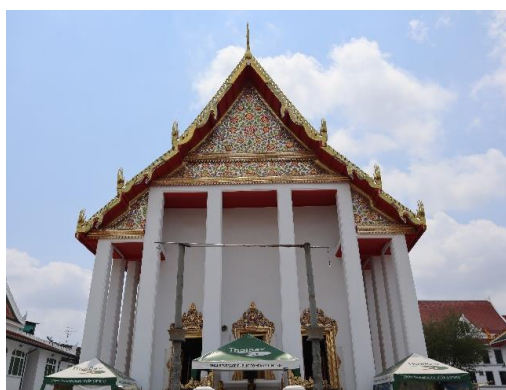
วัดประยูรวงศาวาสมีชื่อที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกกันว่า วัดรั้วเหล็ก เนื่องจากบริเวณรั้วรอบนอกของวัดมีรั้วเหล็กเป็นรูปอาวุธ หอก ดาบและขวาน ซึ่งเดิมนั้นสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ได้สั่งมาจากประเทศอังกฤษเพื่อทูลเกล้าถวายรัชกาลที่ 3 แต่พระองค์ไม่ทรงโปรด จึงได้นำรั้วเหล็กนี้มาใช้ที่วัดประยูรวงศาวาสโดยใช้น้ำตาลทรายแลกเปลี่ยนตามน้ำหนักของรั้วเหล็ก

พระวิหาร

สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณี หลังคาลด 2 ชั้นประดับช่อฟ้า ใบระกา นาคสะดุ้ง หางหงส์ ที่มีลักษณะพิเศษเป็นนาค 5 เศียร หน้าบันเป็นงานประดับลวดลายปูนปั้นประดับกระจกลี ดอกไม้และใบไม้ที่เป็นลายดอกโบตัน มีการเน้นโดยใช้ดอกขนาดใหญ่ตรงกลางและล้อมรอบด้วยดอกและใบ ความงามของงานประดับนี้เกิดจากการใช้สีที่ตัดกัน เช่น พื้นสีน้ำเงินดอกเป็นสีส้มและใบเป็นสีเขียว

ภายในพระวิหารยังเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย มีพระนามว่า “พระพุทธานคน้อย” ชาวจีนมักเรียกนามพระพุทธานคว่า “ลักเนย” หรือ “ลักน้อย” แปลว่าลิบบัว 6 ชั้น พระพุทธานคน้อยได้รับอัญเชิญมาจากเมืองสุโขทัยมาประดิษฐานไว้ที่วิหารเมื่อ พ.ศ. 2374 ลักษณะของพระพุทธรูปองค์นี้อยู่ในหมวดใหญ่ สมัยสุโขทัย มีพระพักตร์รูปไข่ ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว ชายสังฆาฏีเล็กยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายแยกเป็นสองชายคล้ายเขี้ยวตะขาบ แม้ลักษณะโดยรวมจะคล้ายพระพุทธรูปสุโขทัย แต่สันนิษฐานว่ามีการซ่อมแซมและปรับเปลี่ยนลักษณะพระพักตร์ในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยสังเกตได้จากลักษณะพระขนงและพระโอษฐ์ซึ่งมีลักษณะต่างไปจากพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย เช่น พระโอษฐ์มีลักษณะคล้ายเรือประทุน

3



พระวิหารวัดประยูรวงศาวาส



พระพุทธรูปนาคน้อยพระประธานในพระวิหาร

4

พระอุโบสถ

เป็นอาคารแบบไทยประเพณี แต่มีโครงสร้างอาคารแบบที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 อาคารมีขนาด

ใหญ่และกว้าง มีเสาค้ำเป็นแท่งสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ใช้ในการรองรับน้ำหนักของชายคา และไม่มีกระดุมบัวหัวเสา หน้าบันประดับด้วยลายปูนปั้นประดับกระจกลีเป็นลายดอกโบตั๋น ลักษณะของการวางลายมีดอกไม้ขนาดใหญ่อยู่ตรงกลางล้อมรอบด้วยลายใบไม้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวอาจเป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่จากลวดลายประเพณีนิยมที่มีมาตั้งแต่ ศิลปะอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่เดิมมักเป็นลายปูนปั้นหรือไม้แกะสลักเป็นพระนารายณ์ทรงครุฑ การปรับเปลี่ยนเป็น ลายดอกโบตั๋นนี้คงได้รับอิทธิพล จากศิลปะจีน



พระอุโบสถวัดประยุรวงศาวาส

ผนังตรงกลางระหว่างประตูทั้งสองเจาะเป็นช่องหน้าต่างแปดเหลี่ยม ชุ่มประตู และหน้าต่างเป็นลายปูนปั้นพรรณพฤกษาปิดทองหรือลายอย่างเทศ เสาภายในพระอุโบสถ ด้านล่างเขียนลายกรวยเชิงในกรอบลายไทยแต่ภายในเป็นลายดอกโบตั๋น ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้เสด็จมาพระราชฐานผ้าพระกฐินทรงเห็นว่าพระอุโบสถมีเสาหางเกินไป อาจทำให้เกิดอันตรายจึงได้สร้างเสาเติมอีกข้างละ 2 เสา ทำให้เสาพระอุโบสถคู่อี ภายใต้อุโบสถประดิษฐานพระประธานหล่อในปี พ.ศ.2371 เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะปางมารวิชัย สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ได้ให้ช่างชาวไทยเป็นผู้หล่อและได้ว่าจ้างช่างลงรักได้ว่าจ้างช่างลงรักปิดทองมาจากประเทศญี่ปุ่น และถือได้ว่าเป็นพระพุทธรูปองค์แรกที่นำช่าง

5

ช่างฝีมือปิดทองชาวต่างชาติมาจากประเทศญี่ปุ่น ต่อมาในปี พ.ศ.2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชทานนามว่า “พระพุทธธรรมวิเชษฐศาสตร์”



พระพุทธธรรมวิเชษฐศาสตร์ พระประธานในพระอุโบสถ

พระพุทธรูปประธานมีลักษณะคล้ายพระพุทธรูปที่นิยมสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่เรียกว่าพระพักตร์อย่างหุ่น กล่าวคือ พระพักตร์รูปไข่ ค่อนข้างเล็ก พระโอษฐ์ยิ้ม สรวลเล็กน้อยแบบเรือประทุน ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลวสูง พระวรกายเพรียวบางได้สัดส่วน ชายสังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่อยู่กึ่งกลางพระวรกาย อันเป็นแบบแผนที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่ต่างไปจากพระพุทธรูปองค์อื่นคือมีชายสังฆาฏิตัดตรง นิ้วพระหัตถ์เรียวยาวปลายนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน

พระบรมธาตุมหาเจดีย์

เป็นเจดีย์ที่สร้างโดยสมเด็จพระเจ้าพระยามหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) แต่ยังมีทันแล้วเสร็จได้ถึงแก่พิราลัยไปก่อน ต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้สร้างเจดีย์ต่อจนเสร็จสมบูรณ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ.2414 พระเจดีย์องค์ใหญ่ถูกสายฟ้าฟาดจนยอดพระเจดีย์หัก ไม่ได้รับการบูรณะจนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2461 จึงได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์ให้บริบูรณ์ดังเดิม

6

รูปแบบของพระเจดีย์ เป็นเจดีย์ทรงระฆัง ได้รับการยกย่องว่าเป็นเจดีย์ทรงระฆังองค์แรกของกรุงเทพฯ มีความสูง 60.525 เมตร ประกอบด้วยฐานยกพื้นสูงทำเป็นลานประทักษิณ บนลานประดับด้วยเจดีย์ขนาดเล็กโดยรอบ 18 องค์ เหนือลานประทักษิณเป็นส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นชั้นมาลัยเถา ชั้นรองรับองค์ระฆังที่มีขนาดเล็กสูงเพรียว เหนือองค์ระฆังมีบัลลังก์สี่เหลี่ยม ก้านฉัตร ปล้องไฉนและปลี ลักษณะของเจดีย์ทรงระฆังแบบนี้เป็นที่นิยมสร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งมีต้นแบบมาจากเจดีย์ทรงระฆังในสมัยอยุธยา แต่รูปแบบเจดีย์ในสมัยรัชกาลที่ 4 จะมีองค์ระฆังเล็กและสูงเพรียวมากกว่า เช่น มีการเพิ่มส่วนฐานให้สูงขึ้นและเพิ่มชั้นมาลัยเถาให้มีหลายชั้นมากกว่าสมัยอยุธยาซึ่งจะมีเพียง 3 ชั้นเท่านั้น

ต่อมาปี พ.ศ.2549 พระพรหมบัณฑิตเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้ป็นขึ้นไปบนเจดีย์องค์ใหญ่หลายครั้งจนพบห้องประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พร้อมทั้งกรุบรรจุพระพุทธรูปและพระพิมพ์ถึง 2 กรู ต่อมาในปี พ.ศ.2556 โครงการการบูรณะนี้ได้รับการยกย่องจากองค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO ภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (Award of Excellence) ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยได้รับรางวัลนี้



พระบรมธาตุมหาเจดีย์

7



พิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนฆาการ

อุทยานเขมอ

เป็นภูเขาจำลองขนาดเล็กก่อด้วยศิลา ตั้งอยู่กลางสระน้ำบริเวณหน้าวัด บนยอดเขาเป็นที่ตั้งพระสถูปเจดีย์ สร้างจากทองเหลือง เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศาจารย์ (ดิศ บุนนาค) ได้สร้างภูเขาจำลองนี้โดยได้แนวคิดเค้าโครงภูเขาจำลองมาจากหอยเตียนซีฝิ่ง ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานให้ท่าน หอยเตียนซีฝิ่งนี้เกิดจากน้ำตาเทียนที่พระองค์ทรงจุดน้ำตาเทียนที่บวมกันเป็นเวลาหลายปีจนก่อรูปคล้ายภูเขา เขมอมิจุดที่ควรชม ดังต่อไปนี้



อุทยานเขมอ

อนุสาวรีย์ปีน 3 กระบอ

สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ปีนใหญ่ที่เอามาทำเป็นไฟพะเนียงแตกในคราวงานฉลองสมโภชพระอารามเมื่อปี พ.ศ.2379 เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก หมอบรัดเลย์ไปรักษาผู้บาดเจ็บ จึงมีการรักษาด้วยวิธีผ่าตัดในครั้งนั้น นับเป็นการรักษาด้วยการผ่าตัดอวัยวะครั้งแรกในสยาม

พระมณฑปทรงโกธิค

ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเขามอ สันนิษฐานว่าออกแบบโดยนายโจอาคิม แกรซี ซึ่งเป็นผู้รับเหมาก่อสร้างและสถาปนิกชาวตะวันตก ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เป็นอาคารแบบตะวันตกทรงสูงคล้ายกับโบสถ์ในคริสต์ศาสนา รูปแบบเป็นอาคารแบบตะวันตกทรงสูงมียอด 8 ยอดตั้งอยู่บนภูเขาจำลอง ฐานชั้นที่สองเจาะเป็นซุ้มสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นอาคารแบบตะวันตกทรงสูงคล้ายกับโบสถ์ในคริสต์ศาสนา ตัวอาคารมีความโดดเด่นในเรื่องของเสาโกธิคแบบไม้ทึบตัน มีหลังคาเป็นโดมกระเบื้องสีแดง ด้านหน้ามีบันไดทางเข้าสักการะพระพุทธรูป เมื่อ ปี พ.ศ.2470 เจ้าจอมเสียมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ชักชวนญาติพี่น้องในตระกูลขุนนาง สร้างพระพุทธรูปปางป่าเลไลยก์ห่มรูปหล่อสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ แล้วประดิษฐานในมณฑปทรงโกธิค เนื่องจากพระพุทธรูปองค์นี้มีพุทธลักษณะคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปคันธาระของอินเดีย ชาวบ้านจึงเรียกพระพุทธรูปองค์นี้ว่า “หลวงพ่อแขก”

9



พระมณฑปทรงโกธิค



หลวงพ่อบ้าง

พระมณฑปทรงโกธิคจำลอง

สันนิษฐานว่าพระมณฑปทรงโกธิคจำลองนี้ อาจสร้างขึ้นพร้อมกับพระมณฑปทรงโกธิค สถานที่ประดิษฐานหลวงพ่อแชกเมื่อปี พ.ศ.2428 หรืออาจสร้างขึ้นโดยคณะกรรมการผู้จัดการกุญหิงพัน (ภริยาสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์) ในคราวเดียวกับการสร้างพระรณาคาร เมื่อ พ.ศ.2439

สถาปัตยกรรมเป็นอาคารแบบตะวันตกทรงสูง มียอด 8 ยอด ตั้งอยู่บนภูเขาจำลองฐานชั้นแรกเป็นสี่เหลี่ยมย่อมุม ตามผังสถาปัตยกรรมแบบโกธิค ฐานชั้นสองเจาะเป็นซุ้มสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป



พระมณฑปทรงโกธิคจำลอง

พระสถูปเจดีย์จำลอง

จัดเป็นถาวรวัตถุที่สำคัญที่สุดในบริเวณอุทยานเขามอ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ อัฐิธาตุบุคคลสำคัญ สถาปัตยกรรมเป็นเจดีย์ทรงระฆังลักษณะเช่นเดียวกับพระบรมธาตุมหาเจดีย์

11

พระสถูปเจดีย์จำลองสร้างขึ้นด้วยทองเหลือง ฐานชั้นล่างสุดเป็นฐานเชิงใหญ่รองรับองค์เจดีย์ 瑪ลัยเถา บัวปากระฆัง องค์กรฆัง บัลลังก์ ก้านฉัตร ปล้องไฉน ปลียอด

ศาลาจำลอง (ทิศเหนือ)

เป็นศาลาราย เป็นศาลาเปิดโล่ง รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่ออิฐถือปูน เสาสี่เหลี่ยมย่อมุม หลังคาจั่วปิด ยกคอสองโดยรอบ หน้าบันทำเป็นลวดลายดอกพุดตานอ่อนช้อยงดงาม

พระพุทธราย

เกิดจากตำนานความเชื่อในดินแดนสุวรรณภูมิที่ว่า พระพุทธเจ้าจะแสดงปาฏิหาริย์เสด็จไปโปรดสัตว์ตามสถานที่ต่าง ๆ และมีพุทธทำนายถึงดินแดนที่จะประดิษฐานพระพุทธรศาสนาในอนาคตกาลและทรงแสดงปาฏิหาริย์ให้เงาของพระองค์ปรากฏติดไว้เป็นพระพุทธราย



พระพุทธราย

12

แก่งจั้น

ตั้งอยู่บริเวณริมสระน้ำ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเพื่อเป็นศาลเจ้าที่ประจำเขามอ ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่จะช่วยคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข ค้าขายดี ลักษณะศาลเจ้าที่แบบจีนภายในประดิษฐานรูปเคารพเทพเจ้า “ตี่จูเอี้ย” หรือ “โถวตีง”



แก่งจั้น

13



Scan QR Code เพื่อรับข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก Website

ข้อมูลในเอกสารอ้างอิงจากงานวิจัย

สุรียา รัตน์กุล, คุณหญิง.และคณะ. พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร เล่ม 1.
นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

1.2 แผนที่วัดพิชัยญาติการาม

คู่มือนำชม



2

วัดพิชัยญาติการาม

เดิมเป็นวัดร้าง ไม่มีหลักฐานชัดเจนว่าสร้างขึ้นในสมัยใด ต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ซึ่งขณะนั้นยังดำรงตำแหน่งเป็น พระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษา เป็นผู้ปฏิสังขรณ์วัดใกล้นิวาสสถานของท่านขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2384 และถวายเป็นพระอารามหลวง รัชกาลที่ 3 พระราชทานนามว่า วัดพระญาติการาม ครั้นถึงสมัยรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามใหม่ว่า วัดพิชัยญาติการามเพื่อให้พ้องกับพระราชทินนามของผู้สร้าง คือ สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ แต่ชาวบ้านมักนิยมเรียกว่า วัดพิชัยญาติ

พระอุโบสถ

รูปแบบของพระอุโบสถสร้างจัดเป็นงานศิลปกรรมแบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 คือเป็นอาคารที่มีอิทธิพลของศิลปะจีนเข้ามาผสม หลังคาทำเป็นหน้าบันแบบเก๋งจีนสร้างด้วยปูนปั้นทั้งหมดและประดับด้วยกระเบื้องเคลือบเป็นลวดลายอย่างจีน ไม่มีช่อฟ้า ใบระกาและหางหงส์ หน้าบันพระอุโบสถ เป็นปูนปั้นประดับด้วยกระเบื้องเคลือบที่ทำมาจากจีน ลวดลายเป็นรูปแจกันดอกไม้อยู่ตรงกลาง สองข้างเป็นรูปน้ำเต้า ที่มุมฐานสามเหลี่ยมเป็นลายปลา ส่วนยอดเป็นลายหงส์คู่หันหัวลงมายังแจกันดอกไม้ในลักษณะสมดุลกันทั้งสองข้างและลวดลายเป็นรูปแบบศิลปะจีนอย่างแท้จริง

3



พระอุโบสถวัดพิชัยญาติการาม

พระประธานภายในพระอุโบสถมีนามว่า “พระสิทธารถ” ชาวบ้านเรียกโดยทั่วไปว่า หลวงพ่อสมปรารถนา ได้รับการอัญเชิญมาจากวัดพระวิหารหลวง พิษณุโลก เป็นพระพุทธรูปโบราณรุ่นเดียวกับพระพุทธรชินราชและพระพุทธรชินสีห์และมีเค้าพระพักตร์แบบเดียวกับพระพุทธรชินราชและพระพุทธรชินสีห์

พุทธลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบ พระพักตร์รูปไข่ ค่อนข้างอวบอ้วน พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบลงต่ำแสดงถึงความสงบ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์ยิ้มและริมพระโอษฐ์หยักคล้ายลูกคลื่นซึ่งถือเป็นพระโอษฐ์แบบสุโขทัยโดยเฉพาะ ขมวดพระเกศาค่อนข้างเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว พระวรกายงดงามได้สัดส่วน พระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก สันขาภิเป็นแผ่นเล็กยาวจรดพระนาภี พระเพลากว้าง จากพุทธลักษณะนี้มีความใกล้เคียงกับพระพุทธรูปในหมวดพระพุทธรชินราช เช่น พระพุทธรชินพระพุทธรชินสีห์ พระศรีศาสดา ต่างกันแต่เพียงนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ไม่ยาวเสมอกันเหมือนกับหมวดพระพุทธรชินราช อย่างไรก็ตามพระสิทธารถคงสร้างขึ้นในระยะเวลาเดียวกันกับพระพุทธรชินราช กล่าวคือในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 20

4



พระลีฬหารถ พระประธานภายในพระอุโบสถ

พระพุทธรูปองค์นี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้เสด็จมานมัสการและตรัสชมว่ามีพุทธลักษณะที่งดงามมาก จึงได้พระราชทานเศวตฉัตร 5 ชั้นมาถวาย เป็นพระราชสักการะด้วย

ข้างหน้าพระประธาน มีพระพุทธรูปปางสมาธิ นามว่า “พระวรวินายก” สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงหล่อเมื่อ พ.ศ.2465 พระองค์ทรงมีเชื้อสายสกุลบุณนาคทางพระราชมารดา (พระมารดาชื่อ สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าสุทมาลมารศรี พระอัครราชเทวี พระราชธิดาในรัชกาลที่ 4 ประสูติแต่เจ้าคุณจอมมารดาสำลี เป็นธิดาของสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ ผู้สร้างวัดพิชัยญาติการาม) จึงได้เสด็จมาหล่อพระวรวินายกไว้ที่วัดพิชัยญาติการามด้วย พระพุทธรูปองค์นี้นั่งขัดสมาธิเพชรนับเป็นตัวอย่างที่สำคัญองค์หนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 มีรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างศิลปะสุโขทัย ล้านนาและอยุธยา แต่มีลักษณะใหม่ที่ปรากฏขึ้นและน่าจะเป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ คือ ชายสังฆาฏิที่ทำเป็นลายหยักโค้งแบบธรรมชาติ ซึ่งเป็นพระราชนิยมที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา

5

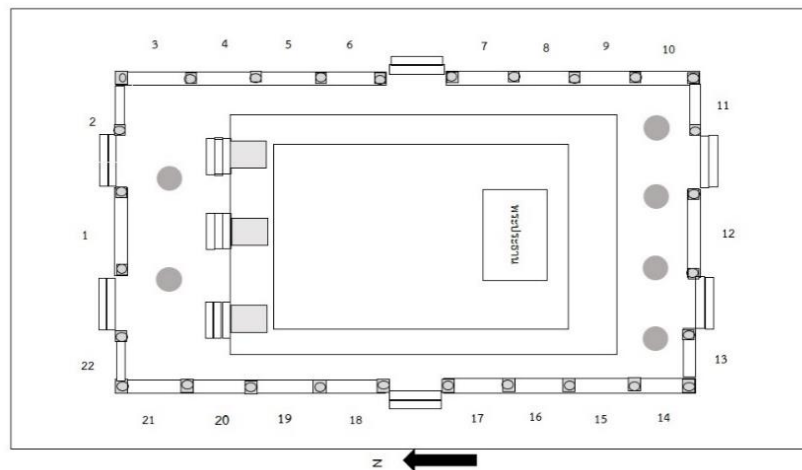
ประติมากรรมปูนต้ำ “สามก๊ก” ระดับพาลีพระอุโบสถ

บริเวณพาลีของพระอุโบสถประดับด้วยเสากลมขนาดเล็ก สักทำมาจากเมืองจีนติดกับส่วนของอาคาร ดังนั้นจึงต้องมีการใช้เสาเป็นจำนวนมาก บริเวณพาลีของพระอุโบสถนี้มีการประดับด้วยประติมากรรมปูนต้ำเรื่องสามก๊ก และอาจเป็นแห่งเดียวที่มีการประดับงานประติมากรรมเรื่องนี้ จากขนาดของภาพในแต่ละตอนอยู่ในช่วงห่างแต่ละห้องของพาลีพอดิ แสดงให้เห็นว่าคงเป็นการส่งไปทำยังเมืองจีน โดยการวัดขนาดและสัดส่วนส่งไป อย่างไรก็ตามการประดับภาพไม่ได้เรียงตามลำดับเรื่องราวในวรรณกรรมสามก๊ก มีจำนวนทั้งสิ้น 22 ภาพ และมีหลายตอนที่ชำรุดเสียหายเกือบหมดหรือบางตอนก็ลบเลือนไปอย่างมาก ในปัจจุบันภาพที่สามารถตีความได้ 15 ภาพ



ประติมากรรมปูนต้ำสามก๊ก ห้องที่ 5 ตอนจูล่งฝ่าทัพรับเอาเต๋า

6



แผนผังประติมากรรมปูนต่ำ “สามก๊ก”

วิหารคด

ปกติวัดในสมัยอยุธยาหรือรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะนิยมทำเป็นระเบียงคดล้อมรอบที่วัดนี้จะมีลักษณะแตกต่างออกไปเล็กน้อย คือ ส่วนของระเบียงคดไม่ยาวต่อเนื่องกัน แต่เป็นอาคารยาวติดกับกำแพงและเว้นจังหวะห่างเป็นช่วง เรียกว่า “วิหารคด” โดยผนังด้านในติดกำแพง ส่วนอาคารด้านนอกจะมีเสาหรือช่องโค้งรับน้ำหนัก ความสำคัญของวิหารคด คือ ภายในประดิษฐานพระอสีติมหาสาวก 80 องค์ ซึ่งถือเป็นคติที่ไม่เคยพบมาก่อนเลยทั้งในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ตามประเพณีเดิมโดยเฉพาะในสมัยอยุธยาตอนปลายและรัตนโกสินทร์มักประดิษฐานพระพุทธรูปไว้โดยรอบ

รูปแบบพระอสีติมหาสาวก เป็นประติมากรรมปูนปั้นลงรักปิดทอง ประทับนั่งขัดสมาธิเหนือฐานบัว พระเศียรปรากฏเฉพาะขมวดเกศาไม่มีพระรัศมี ซึ่งหมายถึงพระสาวก รูปแบบพระสาวกคงทำขึ้นในคราวเดียวกันทั้งหมด พร้อมทั้งการสร้างวัดและพระพุทธรูปองค์อื่น ๆ

7



วิหารคด

พระปรางค์

พระปรางค์วัดพิชยญาติการาม หรืออาจเรียกว่า “พุทธปรางค์” อาจมีที่มาจากเป็นปรางค์ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ภายในนั่นเอง ประกอบด้วยพระปรางค์ 3 องค์ ปรางค์ประธานองค์ใหญ่อยู่ตรงกลาง และมีปีกปรางค์ 2 ข้าง คติการสร้างพระปรางค์ของวัดพิชยญาติการามมีความแตกต่างจากคติความเชื่อที่เคยมีมาแต่เดิม แสดงเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ในภัทรกัปนี้ อันประกอบด้วยพระพุทธเจ้าที่ตรัสรู้แล้ว 4 พระองค์และอนาคตพุทธเจ้าอีก 1 พระองค์ คือ พระศรีอาริยมตไตรย

ปรางค์ประธานองค์กลางประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ 4 พระองค์ หันหลังชนกัน ประกอบด้วยพระพุทธรุกุสันโธ หันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ พระโกนาคมหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก พระกัสสปะหันพระพักตร์ไปทางทิศใต้ พระสมณโคดมหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออกกับกับปรางค์ทิศตะวันออก ซึ่งประดิษฐานพระศรีอาริยมตไตรยหันหน้ามายังพระพุทธเจ้าทั้ง 4 พระองค์ ส่วนปรางค์ทิศตะวันตกประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลาในตำแหน่งเดียวกันซึ่งหมายถึง รอยพระพุทธรูปพระพุทธเจ้าทั้งสี่พระองค์ที่ตรัสรู้แล้วโดยเรียงตามลำดับขนาด

8

พระปราสาทประธาน

ลักษณะของปราสาทประธานพิจารณาจากรูปแบบอาจเรียกได้ว่าเป็นเจดีย์ทรงปราสาท หรือเป็นมณฑปจัตุรมุขยอดปราสาท กล่าวคือ ตัวอาคารเป็นห้องสี่เหลี่ยมและมีมุขยื่นออกมาทั้ง 4 ด้าน ที่มีมุขมีหลังคามุงกระเบื้องซ้อนกัน 3 ชั้น ส่วนยอดเหนือหลังคาจึงเป็นส่วนของพระปราสาท ลักษณะของอาคารจัตุรมุขยอดปราสาทนี้ปรากฏอีกแห่งหนึ่งคือ ปราสาทเทพบิดรในบริเวณวัด พระศรีรัตนศาสดาราม



พระปราสาทวัดพิชยญาติการาม

องค์ประกอบพระปราสาทประธาน

ส่วนล่าง ปราสาททั้ง 3 หลังตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน ประกอบด้วยชุดฐานบัวลูกแก้วอกไก่ 1 ชุด รองรับลานประทักษิณซึ่งสามารถเดินได้รอบปราสาททั้ง 3 องค์

ส่วนกลาง เหนือลานประทักษิณเป็นส่วนของเรือนธาตุ ซึ่งในที่นี้ทำเป็นอาคารแบบมณฑปจัตุรมุข ประกอบด้วยฐานบัวลูกแก้วอกไก่รองรับตัวอาคารจัตุรมุข เหนือฐานบัว ประกอบด้วยชั้นยักษ์แบก ส่วนล่างประดับด้วยลายกาบพรหมศร ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ หลังคาจัตุรมุขทำซ้อนกัน 3 ชั้นลดหลั่นกันขึ้นไปเป็นหลังคาน้ำจั่วมุงกระเบื้องประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ (ลักษณะผสมระหว่างปากเป็นนกละหงอนเป็นนาค บางครั้งเรียกว่า “นกเง่า”) ภายในกรอบหน้าบันประดับลวดลายพันธุ์พฤกษามีชั้นเทพนมรองรับส่วนหน้าบัน

9

ส่วนยอด ส่วนนี้คือส่วนปราสาทหรือปราสาทเหนือหลังคาจัตุรมุขประกอบด้วย ชั้นฐานยักษ์แบกสลับกับชั้นเทพนมรองรับชั้นปราสาทที่ทำซ้อนกันเป็นชั้น ๆ 6 ชั้น แต่ละชั้นประดับบันแถลงหรือกลีบบนปราสาท ลักษณะทรงกลีบบนปราสาททำแนบชิดกับองค์ปราสาทแล้ว ซึ่งเป็นวิวัฒนาการสืบทอดต่อมาจากอยุธยาและมีลวดลายประดับ ส่วนเรื่องของยักษ์แบกเทพนม คงเปรียบเทียบได้กับพระปราสาทวัดระฆังและวัดอรุณราชวราราม อันมีคติเรื่องของพระปราสาทจำลองมาจากเขาพระสุเมรุในคติของพุทธศาสนา จะพบว่าปราสาทที่สร้างในรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะมีชั้นซ้อนของปราสาท 6 ชั้นเสมอ อาจหมายถึงสวรรค์ชั้นต่าง ๆ นั่นเอง ส่วนยอดของปราสาทประดับด้วยนพศูลซึ่งพบอยู่ทั่วไปของพระปราสาทในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ความสำคัญของปราสาทประธาน คือ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าปางสมาธิ 4 พระองค์ ซึ่งหมายถึงอดีตพุทธเจ้าและพระพุทธรูปองค์ปัจจุบัน นอกจากนี้บริเวณภายในอาคารเป็นที่บรรจุอัฐิของตระกูลขุนนาง ที่สำคัญคือ อัฐิสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (สมเด็จพระเอกาทศโลก) และสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (สมเด็จพระคังน้อย ผู้สร้างวัดพิชัยญาติ)

พระพุทธรูปเจ้าสี่พระองค์

ประดิษฐานภายในพระปราสาทประธาน แสดงปางสมาธิมีรูปแบบเหมือนกันทั้ง 4 องค์ พระพุทธรูปประทับนั่งเหนือฐานบัวแข่งสิงห์ ส่วนบัวหงายมีลายกลีบบัว มีผ้าทิพย์ประดับด้านหน้า พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระขนงโก่ง พระเนตรค่อนข้างเล็กและเหลือบลงต่ำ พระโอษฐ์เล็ก ขมวดพระเกศาเป็นเม็ดเล็ก ๆ พระรัศมีเป็นเปลวสูง พระวรกายเพรียวบาง ลักษณะดังกล่าวเป็นแบบเฉพาะที่เกิดขึ้นในงานประติมากรรมสมัยรัชกาลที่ 3

คติการสร้างพระพุทธรูปเจ้าสี่พระองค์ประดิษฐานในอาคาร ที่เหลือหลักฐานสมบูรณ์คือที่วัดพิชัยญาติการามแห่งนี้ จากคติเรื่องรอยพระพุทธรูปที่รอยและเรื่องของอนาคตพระพุทธรูปเจ้าที่ไม่เหมือนกับที่อื่น ๆ ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความแปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในวัดนี้นอกเหนือจากรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สัมพันธ์กันโดยไม่เคยปรากฏมาก่อนในงานศิลปกรรมไทย

10



พระพุทธรเจ้าสี่พระองค์

พระปรางค์ปีก 2 องค์

ตั้งอยู่บนลานประทักษิณเดียวกับปรางค์ประธาน ด้านทิศตะวันออกและตะวันตกทั้งสององค์มีลักษณะเหมือนกันทุกประการ เป็นอาคารจัตุรมุข ประกอบด้วยส่วนฐานสิงห์ลูกแก้ว ออกไกรรองรับลักษณะเป็นอาคารจัตุรมุขลดส่วนลงจากอาคารประธาน มีขนาดเล็กกลอง ไม่มีชั้นยักษ์แบกและเทพพนม หลังคาจัตุรมุขเหลือเพียง 2 ชั้นไม่ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ รูปแบบของพระปรางค์ปีกทั้ง 2 องค์ สร้างผิดรูปแบบประเพณีที่มีมาแต่เดิมและอาจเกิดขึ้นแห่งเดียวที่นี่ คือ เป็นการทำขึ้นแบบง่าย ๆ ตัวองค์ปรางค์อยู่ในผังกลมไม่ได้เพิ่มมุมตามระเบียบของปรางค์ และประดับด้วยลายกสิปขนุนหรือกลีบบัวขนาดใหญ่ติดอยู่โดยรอบซึ่งไม่ใช่ระเบียบของปรางค์ ความสำคัญของปรางค์ปีกทั้งสององค์ คือองค์ทางทิศตะวันออกประดิษฐานพระศรีอารียเมตไตรย องค์ทิศตะวันตกประดิษฐานรอยพระพุทธรบาทสี่รอย

11



พระปรางค์ปีก

พระศรีอารียเมตไตรย

หรือพระศรีอารยเป็นพระโพธิสัตว์ที่จะมาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตตามความเชื่อในพุทธศาสนา พระศรีอารียเมตไตรยประดิษฐานในปรางค์ปีกด้านทิศตะวันออก เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิประทับนั่งหันพระพักตร์ไปยังพระพุทธเจ้าทั้งสี่พระองค์ซึ่งประดิษฐานในพระปรางค์ประธาน รับกับคติที่ว่าพระศรีอารียเมตไตรยคือพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปในภัทรกัปนี้

พุทธลักษณะของพระศรีอารียเมตไตรย แสดงด้วยพระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิ นั่งขัดสมาธิราบ เครื่องทรงอย่างเทวดาตามคติที่กล่าวว่าพระศรีอารียเมตไตรยคือพระโพธิสัตว์ที่หลุดพ้นแล้ว ประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิตเพื่อรอที่จะเสด็จลงมาเป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป พระพักตร์มีลักษณะคล้ายพระพุทธเจ้าสี่พระองค์ สวมมงกุฎยอดแหลมทรงสูง ประดับกรรเจียก สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ การครองจีวร สังฆาฏิปรากฏลวดลายที่ขอบผ้าพร้อมกับการแสดงเครื่องทรงอื่น ๆ ได้แก่ กรองศอ สังวาล 2 สายไขว้กันทั้งด้านหน้าและด้านหลัง พาหุรัด ทองพระกรและพระอำมรงค์ ส่วนสบงแสดงลวดลายบนผ้าเป็นลายยกดอกซึ่งเป็นที่นิยมมากในสมัยรัชกาลที่ 3

12



พระศรีอาริยมุตไตรย

พระพุทธรบาทสี่รอย

พระพุทธรบาทสี่รอยนิยมสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้พบที่วัดพิชยญาติการามด้วยแต่มีลักษณะแปลกไปจากที่เคยพบเห็นกันมา รูปแบบพระพุทธรบาทเป็นลักษณะพระพุทธรบาทเรียงกันสี่พระบาท ซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้า 4 พระองค์



พระพุทธรบาทสี่รอย

เจดีย์คู่ด้านหน้าพระอุโบสถ

ตั้งอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ 2 องค์ พระเจดีย์คู่ทั้งสององค์นี้สันนิษฐานว่า เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 เพราะพระองค์มีพระราชนิมิตเจดีย์ทรงระฆัง ลักษณะของเจดีย์ทรงระฆัง ส่วนฐานเป็นอาคารที่มีมุขยื่นออกมาทั้ง 4 ด้านมีประตูเข้าไปภายในและเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ที่หน้าบันหลังคามุขประกอบด้วยหน้าจั่วอย่างจีนประดับลวดลายดอกไม้ เนื้อส่วนอาคารเป็นลานประทักษิณแล้วจึงถึงส่วนฐานของเจดีย์ทรงระฆังซึ่งชั้นแรกมีคูหาประดับโดยรอบ เนื้อขึ้นไปจึงเป็นชั้นมาลัยเถารองรับองค์ระฆังมีบัลลังก์สี่เหลี่ยมและแปดเหลี่ยมรองรับส่วนยอดที่เป็นปล้องไฉนและปลียอดตามลำดับ

เจดีย์ทั้งสององค์มีลักษณะเกือบจะเหมือนกันทุกประการ จะแตกต่างกันบ้างบางส่วนเท่านั้น เช่น องค์ทางทิศตะวันตกมีบัลลังก์แปดเหลี่ยมและมีมาลัยเถา เป็นมาลัยลูกแก้วอกไก่ 3 ชั้น ส่วนองค์ทางทิศตะวันออก มีบัลลังก์เป็นสี่เหลี่ยมและมีมาลัยเถาเป็นมาลัยลูกแก้ว 2 ชั้น ลักษณะพิเศษของเจดีย์ทั้งสององค์ คือ ที่บัวฝาระมีเนื้อบัลลังก์มีลักษณะคล้ายมงกุฎและมีบัวคลุมรองรับปล้องไฉน ส่วนปลียอดมีลักษณะคล้ายกับการจำลองเจดีย์ไปประดับอีกครั้งหนึ่ง อาคารชั้นล่างสุดของเจดีย์เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป หลวงพ่อทองและหลวงพ่ोजิน



เจดีย์คู่ด้านหน้าพระอุโบสถ

ตึกสุขุมาลัย

อาคารแห่งนี้สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าสุทุมลามาเรศรี พระอัครราชเทวีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างถวายวัดพิชยญาติการาม เพื่อเป็นที่เรียนของพระภิกษุสามเณร ต่อมาได้ใช้เป็นโรงเรียนสุขุมาลัยเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาชาย ซึ่งถือเป็นโรงเรียนแห่งแรกในเขตคลองสาน ปัจจุบันอาคารแห่งนี้ยังใช้เป็นสถานศึกษาของสงฆ์

รูปแบบของอาคารเป็นอาคารแบบยุโรป ได้แก่ ลักษณะของหน้าบันและกรอบหน้าต่างที่ทำเป็นวงโค้ง ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 5



ตึกสุขุมาลัย

กุฎิทรงช่วย

เป็นอาคารที่ใช้เป็นห้องสมุดสำหรับพระสงฆ์ กุฎิหลังนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ส่วนหนึ่งเพื่อร่วมสร้าง จึงได้รับพระราชทานนามว่า “กุฎิทรงช่วย” สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2440 พร้อมตึกสุขุมาลัยและเป็นอาคารแบบยุโรปเช่นเดียวกัน



กุฎิทรงช่วย

16



Scan QR Code เพื่อรับข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก Website

ข้อมูลในเอกสารอ้างอิงจากงานวิจัย

สุรียา รัตนกุล, คุณหญิง. และคณะ. พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร เล่ม 1.
นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

1.3 แผ่นพับข้อมูลวัดอนงคาราม



2

วัดอนงคาราม

วัดนี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยท่านผู้หญิงน้อย ภริยาสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ได้สร้างวัดขึ้นบริเวณสวนกาแฟซึ่งอยู่คนละฝั่งคลองบริเวณนิเวศสถานของท่านในปี พ.ศ.2393 เดิมชื่อวัดน้อยชำแถม สันนิษฐานว่าชื่อ “น้อย” คงเป็นนามท่านผู้หญิงน้อยผู้สร้างวัดนี้ ส่วนคำว่า “ชำแถม” เป็นนามเดิมของท่านเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาบดี (ชำ บุนนาค) ผู้มีส่วนช่วยในการสร้างพระอารามนี้ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้พระราชทานนามวัดใหม่ว่า วัดอนงคาราม

พระวิหาร

มีรูปแบบไทยประเพณี กล่าวคือ มีเสาย่อมุมไม้สิบสอง หลังคาลดชั้น ไม่มีมุขด้านหน้าและด้านหลัง ใขรามีนาคล้อยอง ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันประดับลวดลายดอกไม้ใช้เทคนิคของการประดับกระจกสีเป็นดอกและใบ เสาประดับบัวหัวเสา และมีคันทวยรองรับชายคา นอกจากนี้ยังมีการประดับสาหร่ายและรวงผึ้ง หน้าบันและซุ้มหน้าต่างเป็นลายปูนปั้น บานประตูและหน้าต่างปั้นลายเป็นปราสาทสามยอดงดงามมาก เป็นลายไทยผสมลายเทศสอดคล้องกับลายกรอบประตูหน้าต่างและลายสาหร่ายรวงผึ้ง

3



หน้าบันลายดอกไม้ประดับด้วยสาหร่ายรวงผึ้ง

พระประธานในพระวิหาร พระพุทธจุลนาถ ซึ่งถวายพระนามโดยสมเด็จพระ
 พุฒาจารย์พุทธสรณมหาเถระอดีตเจ้าอาวาสวัดอนงคาราม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย
 หล่อด้วยโลหะลงรักปิดทองสมัยสุโขทัยอัญเชิญมาจากเมืองสุโขทัย พุทธลักษณะของ
 พระพุทธรูป ได้แก่ พระพักตร์รูปไข่ พระขนงโก่ง พระนาสิกโด่งงุ้ม พระเนตรเรียวยาว พระ
 โอบุษฐ์แยมสรวลเล็กน้อย ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว พระอังสากว้าง บั้น
 พระองค์เล็ก สันขาเป็นเส้นเล็กและยาวลงมาจรดพระนาภี ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้จัดเป็น
 พระพุทธรูปหมวดใหญ่ในศิลปะสุโขทัย มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20



พระพุทธจุลนาค พระประธานในพระวิหาร และพระพุทธมังคโล

พระอุโบสถ

สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นอาคารแบบประเพณีนิยม อาคารยกพื้นสูง ก่ออิฐถือปูนหลังคาลาด 2 ชั้น ไขราประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันเป็นงานไม้แกะสลักประดับลวดลายอย่างไทยเป็นลายดอกลอย มีเสาสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ไม่มีการประดับหัวเสาและคันทวย แสดงให้เห็นถึงเทคนิคการก่อสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ชุ่มประตูหน้าต่างมีลวดลายปูนปั้นลงรักปิดทองประดับกระจก ลายอย่างเทศ คือ เป็นลายดอกไม้ใบไม้จำพวกลายดอกโบตัน ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมเป็นอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 3 และได้รับการยกย่องกันว่ามีความงดงามมาก

งานศิลปกรรมที่โดดเด่นภายในพระอุโบสถ ได้แก่ การออกแบบที่เน้นความโปร่งของอาคาร ให้ความสำคัญกับปราสาทที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน แม้ว่าจะเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก แต่ทำเป็นบุษบกหรือปราสาททรงสูง ลักษณะของบุษบกมีฐานสิงห์ยกสูง ตัวเรือนทรงสูงโปร่งทุกด้าน ส่วนหลังคาเป็นทรงปราสาทยอด ลักษณะของการประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดเล็กในบุษบกเพื่อเป็นประธานของวัดนี้ มักพบอยู่ในงานก่อสร้างวัดในสมัยรัชกาลที่ 4

5

พระประธานในพระอุโบสถ ปางมารวิชัยขนาดเล็ก ประดิษฐานอยู่ในบุษบกเหนือฐานชุกชีลงรักปิดทองประดับกระจกมีลายกระจังแบบไทยประเพณี ทำด้วยโลหะ นับว่าเป็นพระพุทธรูปที่ยังคงเค้าพระพักตร์แบบพระพุทธรูปที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ มีพระพักตร์อย่างหุ่น นิ้วพระหัตถ์ทั้งสองยาวเสมอกัน ชายสังฆาฏิอยู่กึ่งกลางพระวรกาย สองข้างของพระพุทธรูปประธานยังมีพระพุทธรูปทรงเครื่องประทับยืน 2 องค์ หล่อด้วยโลหะปิดทองประดิษฐานอยู่บริเวณด้านข้างของบุษบก ข้างละองค์ ลักษณะของพระพุทธรูปทั้ง 2 องค์มีความงดงามมากเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างจักรพรรดิราช ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 3



พระอุโบสถวัดดอนคาราม

6



ซุ้มบุษบกประดิษฐานพระประธานในพระอุโบสถ

7



Scan QR Code เพื่อรับข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก Website

ข้อมูลในเอกสารอ้างอิงจากงานวิจัย

สุริยา รัตน์กุล, คุณหญิง.และคณะ. พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร เล่ม 1.

นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

1.4 แผ่นพับข้อมูลวัดบุปผาราม



2

วัดบุปผาราม

เดิมเป็นวัดโบราณที่อาจสร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย ชื่อว่า วัดดอกไม้ ในสมัยรัชกาลที่ 3 ท่านผู้หญิงจันทร์ ภรรยาเอกสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) และบุตรของท่าน คือ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ขณะที่ยังดำรงตำแหน่งจมีนไวยวรนาถกับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) ขณะยังดำรงตำแหน่งจมีนราชามาตย์และเมื่อได้ทำการปฏิสังขรณ์เรียบร้อยแล้ว รัชกาลที่ 4 จึงได้พระราชทานนามว่า วัดบุปผาราม การบูรณะวัดครั้งนี้อาจเป็นเพราะเป็นวัดที่ตั้งอยู่ใกล้นิวาสสถานของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งเป็นประเพณีนิยมของขุนนางในตระกูลบุนนาคที่นิยมการสร้างวัดประจำตระกูล

พระวิหาร

พระวิหารเป็นอาคารขนาดเล็กที่มีความงดงามสมส่วนด้วยการออกแบบและงานประดับตกแต่ง ได้แก่ ลวดลายของประตูและหน้าต่าง อีกทั้งซุ้มและงานประดับตกแต่งบานประตูหน้าต่าง โครงสร้างของพระวิหารยังเป็งานที่ได้รับอิทธิพลของการสร้างจากสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ การสร้างอาคารที่มีหน้าบันก่ออิฐถือปูน มีเสาพาไลรองรับชายคา ไม่มีการประดับบัวหัวเสา แต่สิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าเป็นงานก่อสร้างที่เกิดขึ้นในปลายสมัยรัชกาลที่ 3 และต้นรัชกาลที่ 4 คือ การประดับหน้าบันที่มีการนำช่อฟ้าใบระกา หางหงส์ กลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งแต่เป็นงานกระเบื้องเคลือบและมีการปรับเปลี่ยนตัวช่อฟ้าและหางหงส์ที่เป็นตัวนาคมีปากเป็นนก บางครั้งเรียกว่า นกเจ้า

3



หน้าบ้านมีตราสุริยมณฑล เป็นรูปพระอาทิตย์ทรงราชรถเทียมด้วยม้าซึ่งหมายถึงพระอาทิตย์ อันเป็นสัญลักษณ์ของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ส่วนที่ช่องประตูมีรูปของพระอาทิตย์แบบศิลปะตะวันตกที่มีหน้าบุคคลและมีแสงสว่างออกมา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์พระอาทิตย์ของชาวตะวันตก คล้ายกับที่ปรากฏในพระราชวังแวร์ซายของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมีสัญลักษณ์เป็นรูปพระอาทิตย์

ซุ้มประตู หน้าต่างเป็นลายปูนปั้น ปิดทอง ประดับกระจกรูปตราสุริยมณฑลแบบไทยเทิดมหากงู บานประตูหน้าต่างด้านนอกเป็นไม้ สลักลวดลายตรงกลางเป็นตราสุริยมณฑลแบบตะวันตก คือ เป็นตรารูปพระอาทิตย์ บานประตูหน้าต่างด้านในเขียนภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีน ด้านนอกพระวิหารมีระเบียงล้อมรอบ ด้านในพระวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปหมู่ มีพระพุทธรูปชินราชจำลองเป็นพระประธาน ผนังมีภาพจิตรกรรมฝีมือประณีตงดงาม ภาพตอนบนวิหารเป็นของเดิม ถัดระดับต่ำลงมามีการซ่อมแซมและเขียนใหม่ตามแบบลวดลายเดิม

4



บานประตูประดับพระอาทิตย์แบบศิลปะตะวันตก

ฝาผนังตอนบนมีภาพจิตรกรรมพุทธประวัติ ฝาผนังระหว่างช่องหน้าต่างเป็นภาพจิตรกรรมพระเจ้าสิบชาติ ที่กรอบประตูและกรอบหน้าต่างพระวิหารมีคำโคลงสุภาษิตโลกนิติ 28 บท มีภาพลายรดน้ำประกอบ

งานจิตรกรรมตกแต่งภายในเป็นการผสมผสานกันระหว่างจิตรกรรมแนวแบบไทย ประเพณีที่เขียนเกี่ยวกับพุทธประวัติ และทศชาติ แต่มีการใช้เทคนิคและการแสดงออกทางศิลปะแบบตะวันตก



จิตรกรรมภายในพระวิหาร

ผนังเหนือช่องทางต่างทุกด้านเขียนเป็นภาพพุทธประวัติที่ต่อเนื่องกันทั้งหมด โดยบนสุดเขียนเป็นภาพเทพชุมนุมอยู่ในมุมมองที่ไกลสุดเหมือนอยู่บนท้องฟ้าที่ไกลออกไปและเป็นภาพเล็ก ๆ เขียนเป็นแถวแบบเหมือนจริง ฉากของภาพพุทธประวัติได้คัดเลือกเฉพาะตอนสำคัญ ๆ มาเขียนและเขียนต่อเนื่องกันโดยใช้องค์ประกอบของภาพสำคัญเป็นศูนย์กลางในการมองว่าเป็นตอนใด ใช้แนวธรรมชาติเป็นตัวแบ่งภาพ ตัวภาพเหตุการณ์โดยเฉพาะภาพบุคคลยังเขียนแบบแนวประเพณีนิยม ส่วนการแสดงออกของฉากธรรมชาติและองค์ประกอบอื่น ๆ เขียนในแนวเหมือนจริง เช่น ฉากอาคารบ้านเรือนเขียนในแนวสามมิติที่เป็นอิทธิพลตะวันตก ในระยะแรกที่เขียนช่างอาจยังไม่มีคามชำนาญมากนักซึ่งเริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่วัดบวรนิเวศวรวิหาร โดยมีช่างคนสำคัญ คือ ขรัวอินโข่งเป็นผู้เริ่มเขียน ดังนั้นที่พระวิหารแห่งนี้อาจเป็นฝีมือช่างขรัวอินโข่งหรือสกุลช่างขรัวอินโข่งมาร่วมในการเขียนด้วย

จิตรกรรมที่ประดับตกแต่งอาคารที่เป็นลักษณะเด่น คือ ด้านในของบานประตูและบานแฝงเขียนภาพจิตรกรรมตะวันตกเป็นรูปเทวดา (คิวบิต) ส่วนบานหน้าต่างเป็นรูปแจกันดอกไม้ โคมไฟ ในศิลปะตะวันตก การใช้โทนสีและหน้าตาของเทวดา แจกัน โคมไฟและดอกไม้ล้วนเป็นแบบตะวันตกทั้งสิ้น ลักษณะดังกล่าวนี้น่าจะเป็นงานที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ได้เริ่มมีการนำศิลปะตะวันตกเข้ามาใช้ในงานประดับตกแต่งอย่างแท้จริง

6



จิตรกรรมบานหน้าต่างภายในพระวิหาร



จิตรกรรมภายในพระวิหาร



จิตรกรรมกามเทพศิลปะตะวันตก

7



Scan QR Code เพื่อรับข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก Website

ข้อมูลในเอกสารอ้างอิงจากงานวิจัย

สุรียา รัตนกุล, คุณหญิง.และคณะ. พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร เล่ม 2.นครปฐม:
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

2. ป้ายข้อมูล

2.1 ป้ายข้อมูลวัดประยุรวงศาวาส

วัดประยุรวงศาวาส

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าทรงบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (อัครบูรพมหมาษายะราช) ได้สร้างวัดนี้ขึ้นเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปปางนาคปรก โดยได้อุทิศที่ดินจำนวน 6 ไร่ 1 งาน 2371 ตารางวา และได้ถวายเป็นพระอารามหลวงในปี พ.ศ. 2375 ได้รับพระราชทานนามว่า วัดประยุรวงศาวาส

วัดประยุรวงศาวาสตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ประมาณ 6 ไร่ 1 งาน 2371 ตารางวา (อัครบูรพมหมาษายะราช) ได้สั่งมาจากประเทศอังกฤษเพื่อปลูกถ่ายรัชกาลที่ 3 แต่พระองค์ไม่ทรงโปรด จึงได้สร้างพระพุทธรูปปางนาคปรกขึ้นที่วัดนี้แทน

พระวิหาร

สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นสถาปัตยกรรมแบบอยุธยา เป็นวิหาร 5 ห้อง หลังคาลด 2 ชั้นประดับช่อฟ้า ใบระกา นาคะสูง หางหงส์ ที่มีลักษณะพิเศษเป็นนาค 5 เศียร พบว่าเป็นงานประดับลวดลายปูนปั้นประดับกระจกสี ดอกไม้และใบไม้ที่เป็นลายดอกไม้ มีงานปูนปั้นประดับกระจกสีและลวดลายปูนปั้นประดับกระจกสีและลวดลายปูนปั้นประดับกระจกสี

ภายในพระวิหารมีพระพุทธรูปปางนาคปรก มีพระนามว่า "พระพุทธนาคน้อย" ชาวจีนมักเรียกนาคปรกนาคว่า "อัครบูรพ" หรือ "อัครบูร" แปลว่ากลับบัว 6 ชั้น เป็นพระพุทธรูปปางนาคปรกพระพุทธรูปปางนาคปรก พระประธานในวิหารวัดนี้ได้รับอัญเชิญมาจากเมืองจีนที่มีประวัติฐานไว้ที่วัดประยุรวงศาวาสเมื่อ พ.ศ. 2374 ลักษณะของพระพุทธรูปปางนาคปรกในนามวัดนี้ มีพระพักตร์เป็นเปลว ขนาคสั้น กว้างคางพระเศียร ปลายแยกเป็นสองชายคล้ายเขี้ยวตะขาบ แต่ลักษณะโดยรวมจะคล้ายพระพุทธรูปปางนาคปรก แต่สันนิษฐานว่ามีการซ่อมแซมและปรับเปลี่ยนลักษณะพระพักตร์ในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยสังเกตได้จากลักษณะพระเจดีย์และพระโขนงซึ่งมีลักษณะต่างไปจากพระพุทธรูปปางนาคปรกอื่น

พระวิหารวัดประยุรวงศาวาส



Scan QR Code เพื่อรับข้อมูลเพิ่มเติมจาก Website



ป้ายข้อมูลพระอุโบสถ วัดประยุรวงศาวาส


พระอุโบสถ

เป็นอาคารแบบไทยประเพณี แต่มีโครงสร้างอาคารแบบโรมันสมัยรัชกาลที่ 3 อาคารมีขนาดหน้ากว้าง มีสภาพโล่งเป็นแท่งสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ใช้ในการรองรับน้ำหนักของงายคา และไม่มีกรอบประดับบัวหน้าเสา หน้าบันประดับด้วยลายปูนปั้นประดับกระจกสีเป็นลายดอกไม้นั้น ลักษณะของการวางลายมีคอนโซลขนาดใหญ่อยู่ตรงกลางล้อมรอบด้วยลายใบไม้ ซึ่งลักษณะดังกล่าว อาจเป็นการปรับแบบมาจากวัดหลายพระเพณีที่มีมาตั้งแต่ศิลปะอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่มีความเป็นลูกครึ่งจีน-พม่าและลัทธิเป็นพระนารายณ์ทรงครุฑ การปรับเปลี่ยนเป็นลายดอกไม้นั้นน่าจะรับอิทธิพลจากศิลปะจีน


ผังทรงกลางระหว่างประตูทั้งสองด้านเป็นช่องหน้าต่างแบบเหลี่ยม ซึ่งเป็นประตูและหน้าต่างเป็นพระอุโบสถของพระอุโบสถกลางเมืองหลาย กุฎีเรียงในกรอบลายไทยแต่ภายในเป็นลายดอกไม้นั้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จมาพระราชทานผ้าทรงกฐิน ทรงเห็นว่าพระอุโบสถมีสภาพงามเกินไป ออกจกทำให้คิด อื่นถวายสิ่งสร้างเสนาสิ่งต่างลง 2 สาขา ทำให้เสาพระอุโบสถคู่

ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระประธาน หล่อในปี พ.ศ.2371 เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะปางมารวิชัย สมเด็จพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นผู้หล่อและได้ ว่าจ้างช่างเหล็กปั้นทองมาจากประเทศญี่ปุ่น และเอื้อให้ช่างเหล็กปั้นทองจากต่างจากประเทศญี่ปุ่น พระประธานองค์นี้มิได้รับพระราชทานนามในพระระแรก ต่อมาในปี พ.ศ.2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชทานนามว่า “พระพุทธรธรรม์ประยุรวงศาวาส”

พระพุทธรูปประธานมีลักษณะคล้ายพระพุทธรูปที่นิยมสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่เรียกว่าพระพุทธรูปยืน คือนั่งข้างเล็ก พระโขนงมีเศรฐ์เล็กน้อยแบบเรือ ประทุน ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลวสูง พระวรกายเพียวบางได้สัดส่วน ชายสังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่อยู่ที่กลางพระวรกาย อันเป็นแบบแผนที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่ต่างไปจาก พระพุทธรูปองค์อื่นคือมีชายสังฆาฏิคดตรง นิ้วพระหัตถ์เรียวยาวปลายนิ้วพระหัตถ์ถี่สีขาวเสมอกัน



พระอุโบสถวัดประยุรวงศาวาส



Scan QR Code เพื่อรับข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก Website

ป้ายข้อมูลพระบรมธาตุมหาเจดีย์ วัดประยุรวงศาวาส

พระบรมธาตุมหาเจดีย์
 เป็นเจดีย์ที่สร้างโดยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (อู่ทอง) (พ.ศ. 2144) แต่เดิมทีแล้วเสร็จได้ไม่นานก็ได้รับผลกระทบจากสงคราม (พ.ศ. 2144) ได้ร้างเจดีย์ต่อจนเสร็จสมบูรณ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2414 พระเจดีย์องค์นี้ถูกทำลายหักทอนยอดพระเจดีย์หัก ไม่ได้รับการบูรณะเป็นเวลานานถึง 47 ปี จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2461 จึงได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ให้บริบูรณ์ดังเดิม

รูปแบบของพระเจดีย์ เป็นเจดีย์ทรงระฆัง เป็นเจดีย์ทรงระฆังองค์แรกของกรุงเก่า มีความสูง 60.525 เมตร ประกอบด้วยฐานที่เป็นลานประทักษิณ บนลานประทักษิณด้วยเจดีย์ขนาดเล็กโดยรอบ 18 องค์ เนื้อฐานประทักษิณเป็นส่วนทรงระฆังที่เป็นรูปมัลลิกา อันเนื่องมาจากระฆังที่มีขนาดสูงเหลือๆ เหนือองค์ระฆังมีลวดลายที่ละเอียดอ่อนและประณีต ลวดลายของเจดีย์ทรงระฆังแบบนี้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นที่นิยมสร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งมีต้นแบบมาจากเจดีย์ทรงระฆังในสมัยอยุธยา แต่รูปแบบเจดีย์ในสมัยรัชกาลที่ 4 จะมีองค์ระฆังที่เล็กและสูงเพรียวกว่าฐาน มีการเงินส่วนฐานที่สูงขึ้นและตั้งบนฐานกว้างกว่าส่วนยอดฐานซึ่งจะมีเพียง 3 ชั้นเท่านั้น

ต่อมาปี พ.ศ. 2549 พระพรหมบัณฑิตเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสได้บูรณะปฏิสังขรณ์เจดีย์องค์นี้ให้กลับคืนสู่สภาพเดิม พร้อมทั้งบูรณะปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปและพระชนนีย์ที่ฝัง 2 กรุ ทางวัดจึงได้ก่อสร้างภัตตาคารณแห่งชาติ กรมศิลปากร จะมรดกที่พระเชตะวันบรมมหาราชวังและศิลปวัตถุเหล่านั้น

ในปี พ.ศ. 2556 โครงการบูรณะนี้ได้รับการยกย่องจากองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย หรือ UNESCO ประกาศให้รางวัลยอดเยี่ยมอันดับ 1 ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (Award of Excellence) ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยได้รับรางวัลนี้



พระบรมธาตุมหาเจดีย์

ป้ายข้อมูลพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ศาลา พิพิธภัณฑ์พระ “ ประยูรภัณฑาคาร ”

พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ศาลา พิพิธภัณฑ์พระ “ประยูรภัณฑาคาร”
 ตั้งอยู่บริเวณมุขด้านหน้าพระบรมมหาราชวัง โดยสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2428 เจ้าพระยาสุรสีห์ (พร นุนนาค) มีจิตศรัทธาบูรณะปฏิสังขรณ์กันชนแก้วและตู้เก็บเครื่องมโหรีของพระอุโบสถ ศาลา
 ศาลาใหญ่ 1 หลัง และห้องของพระบรมมหาราชวังเดิมเพื่อเป็นที่เก็บพระปริทัศน์ธรรมของพระภิกษุสามเณร อุทิศแด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ผู้เป็นบิดาและพระอนุชาในรัชสมัยสมเด็จพระ
 ราชูปถัมภ์ของกรม เป็นอาคารชั้นเดียว สถาปัตยกรรมตะวันตก เทียบเคียงพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท ซึ่งสร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ
 พระราชทานในรัชกาลแรก ต่อมาในปี พ.ศ.2550 พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้บูรณะปฏิสังขรณ์อาคารหลังนี้ มีชื่อเต็มจริงได้พัฒนาให้เป็นพิพิธภัณฑ์พระ “ประยูรภัณฑาคาร” จัดแสดงพระพุทธรูปและ
 พระพิมพ์ที่ค้นพบจากกรุภายในองค์พระบรมมหาราชวัง



พิพิธภัณฑ์พระ “ประยูรภัณฑาคาร”




Scan QR Code รับข้อมูลเพิ่มเติมจาก Website


อนุสาวรีย์ปิ่น 3 กระบอง
 สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ในพุทธศตวรรษที่ 2379 เป็นเหตุให้ผู้ใช้สิทธิและได้จับอาวุธสู้รบจำนวนมาก ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอนุสาวรีย์ปิ่นสามกระบอง แทนฐานทำเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีบันไดตามกระบอกปลอกปืนในแทน หัวท้ายของแท่นประดับปืนเป็นรูปหัวสิงโตยืนออกมา หน้าแท่นมีแผ่นจารึกข้อความถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น

พระมณฑปทรงโถง
 ตั้งอยู่บริเวณทางทิศใต้ของเขามอ พระมณฑปทรงโถง เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบอก อันมีฐานว่าอาจออกแบบ โดยนายโถงวีน หรือโถงวีน มกรศรี ซึ่งเป็นผู้รับหน้าที่ก่อสร้างและเป็นสถาปนิกชาวตะวันตก

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เป็นอาคารแบบตะวันตกทรงสูงคล้ายกับโบสถ์ในคริสต์ศาสนา ที่อาคารมีความโดดเด่นในเรื่องของเสาโถงไม่เท่ากัน มีหลังคาเป็นโถงกระเบื้องสีแดง ด้านหน้ามีบันไดทางเข้าลักษณะพระพุทธรูป ไม้โอ ปิ พ.ศ.2470 เจ้าจอมเสียมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใช้จำนวนญาติพี่น้องในตระกูลขุนนาง สร้างพระพุทธรูปปางบำเพ็ญบุญตลอดมาตั้งแต่พระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ผู้เป็นคุณหลวงของท่าน แล้วประดิษฐานในมณฑปทรงโถงนี้ เนื่องจากพระพุทธรูปองค์นี้มีพุทธลักษณะคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปคู่สมรสของอินเตีย ชาวบ้านจึงเรียกพระพุทธรูปองค์นี้ว่า "พระพ่อแตก"



พระมณฑปทรงโถง



Scan QR Code รับข้อมูลเพิ่มเติมจาก Website

2.2 ป้ายข้อมูลวัดพิชัยญาติการาม

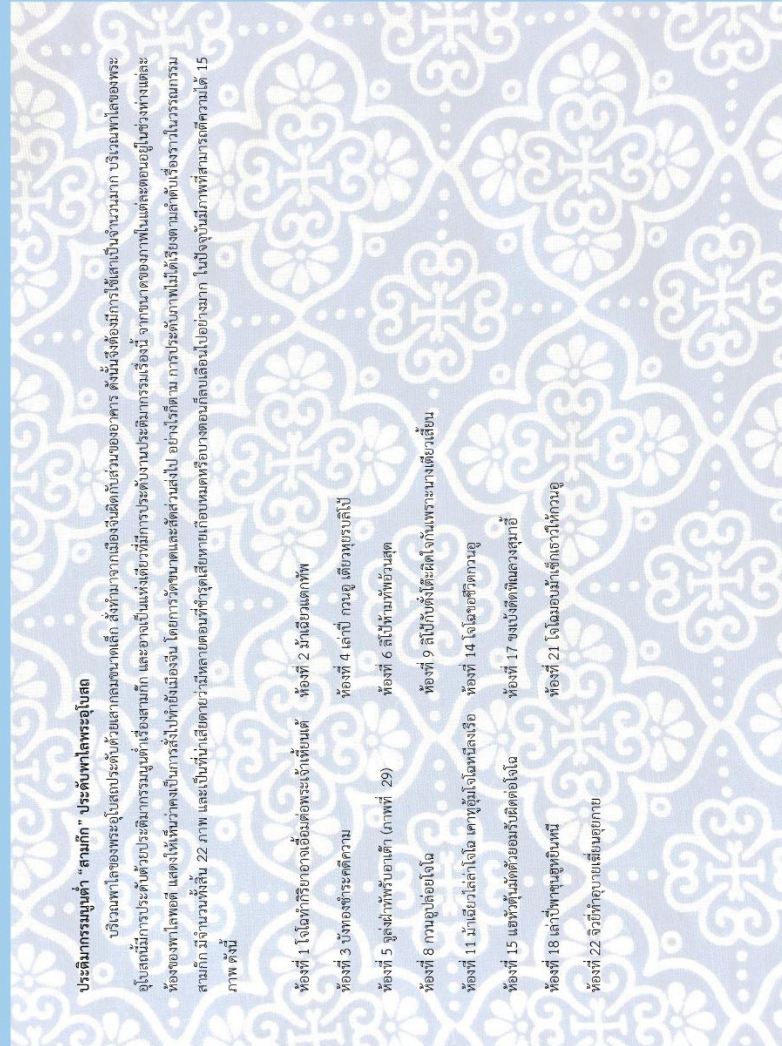
ป้ายข้อมูลพระอุโบสถ วัดพิชัยญาติการาม



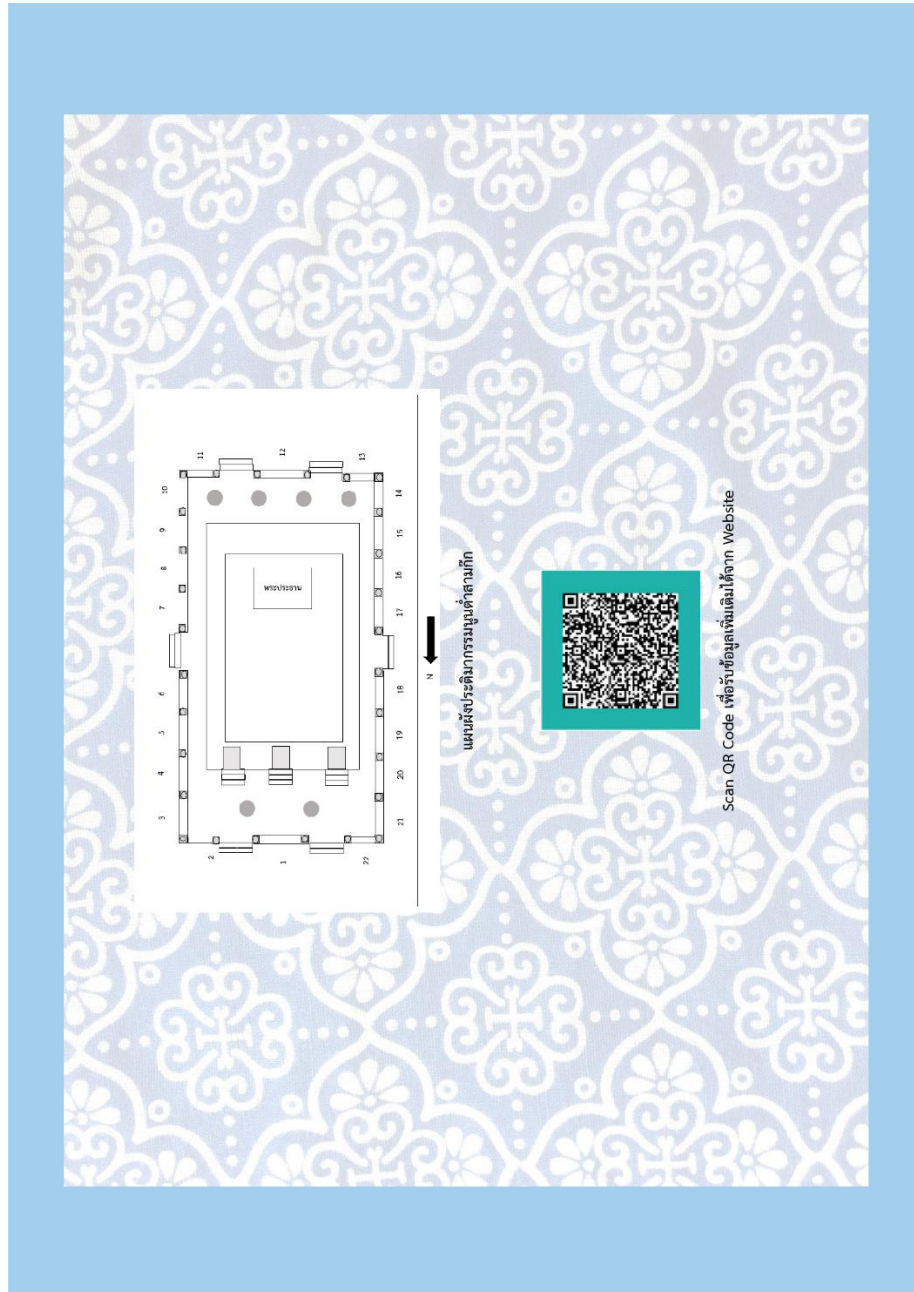
ป้ายข้อมูลพระอุโบสถ วัดพิชัยญาติการาม



ป้ายข้อมูลประติมากรรมนูนต่ำ “สามก๊ก”



ป้ายข้อมูลประติมากรรมปูนต้ำ “สามก๊ก”



ป้ายข้อมูล วิหารคต วัดพิชัยญาติการาม

วิหารคต

ปกติวัดในสมัยอยุธยาหรือรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะมีพระระเบียงคตล้อมรอบ วัดที่มีลักษณะแตกต่างออกไปเล็กน้อย คือ ส่วนของระเบียงคตไม่เกาะต่อเนื่องกัน แต่เป็นอาคารยัดชิดกับกำแพงและวังพระท่าบองเรียกว่า "วิหารคต" โดยผนังด้านในติดกำแพง ส่วนอาคารด้านนอกจะมีเสาหรือช่องโค้งรับน้ำหนักความสำคัญของวิหารคต คือ ภายในประดิษฐานพระอัฐมท้าว 80 องค์ ซึ่งถือเป็นคติที่ไม่เคยพบมาก่อนรวมทั้งในสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์ ตามประเพณีเดิมโดยเฉพาะในสมัยอยุธยาตอนปลายและต้นรัตนโกสินทร์มีประดิษฐานพระพุทธรูปไว้โดยรอบรูปแบบพระอัฐมท้าวเป็นประติมากรรมปูนปั้นลงรักปิดทอง ประทับนั่งขัดสมาธิทวิมุขด้านไม่มีพระวิมาน ซึ่งหมายถึงพระสากล รูปแบบพระอัฐมท้าวทั้งนี้ในคราวเดียวกันทั้งหมด พร้อมทั้งการสร้างคฤหาสน์และพระพุทธรูปองค์อื่น ๆ




พระวิหารคต



Scan QR Code เพื่อรับข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก Website

ป้ายข้อมูลพระปรางค์ วัดพิชัยญาติการาม

พระปรางค์
 พระปรางค์วัดพิชัยญาติการาม หรืออาจเรียกว่า "พุทธปรางค์" อาจมีมาจากเป็นปรางค์ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ภายในนั่นเอง ประกอบด้วยพระปรางค์ 3 องค์ ปรางค์ประธานองค์ใหญ่อยู่ตรงกลาง และมีอีกปรางค์ 2 ซ้าย ศติการสร้างพระปรางค์องค์วัดพิชัยญาติการามมีความแตกต่างจากศติการอื่นที่เคยมีมาแต่เดิม แต่ตรงเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธรู้ 5 พระองค์ในทวารทั้งสี่ อันประกอบด้วยพระพุทธรู้ที่ตรัสรู้แล้ว 4 พระองค์และอนาคตพุทธรู้เจ้าอีก 1 พระองค์ คือ พระศรีอาริย์แต่โดย



องค์ประกอบพระปรางค์ประธาน
 ส่วนล่าง ปรางค์ทั้ง 3 หลังตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน ประกอบด้วยชุดฐานบัวลูกแก้วองค์ที่ 1 ชุด รองรับฐานบัวลูกแก้วองค์ที่สองปรางค์ทั้ง 3 องค์ ส่วนกลาง เหนือฐานบัวลูกแก้ว องค์ประธานเป็นส่วนของเรือนธาตุ ซึ่งไม่เหมือนกับอาคารแบบมณฑปจัตุรมุข ประกอบด้วยฐานบัวลูกแก้วก่อไกรสรรับบัวอาคารจัตุรมุข เหนือฐานบัวลูกแก้วด้วยชั้นยักษ์แบบ ส่วนล่างประดับด้วยลายกนกพนมศรี ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ หลังคาจึงตั้งมุขที่ซ้อนกัน 3 ชั้นลดหลั่นกันขึ้นไปเป็นหลังคาหน้าจั่วมุมกระเบื้อง ประดับด้วยซ้อฟ้า โบริกา ทาหงส์ (ลักษณะผสมระหว่างกนกเป็นนกละหล่อนเป็นนาค บางครั้งเรียกว่า "นกลา") ภายในกรอบหน้าทับประดับ ลวดลายพื้นฉลุเกวียนที่ขึ้นทนมธธจรังรับส่วนหน้าขึ้น

พระปรางค์วัดพิชัยญาติการาม

پایข้อมูลพระปรารักษ์ วัดพิชัยญาติการาม

ส่วนยอด ส่วนนี้คือส่วนปรารักษ์หรือปราสาทเหนือหลังคาจักรุมพระเกี้ยวด้วย ชั้นฐานอีกชั้นแยกสลับกับชั้นเทพนมรองรับชั้นปราสาทที่หักซ้อนกันเป็นชั้น ๆ 6 ชั้น แต่ละชั้นประดับชั้นนูนและงูหรือสิงห์ปูนปรารักษ์ ลักษณะทรงกลึงบนปรารักษ์ทำแนวทิศทั้งองค์ปรารักษ์แล้ว จึงเป็นชีวิตนาการที่สอดต่อมาจากอยุธยาและมีปราสาทประดับ ส่วนเรื่ององค์อีกชั้นบนเทพนม คงเปรียบเทียบได้กับพระปรารักษ์ที่ระงมและวัดอรุณราชวราราม อันมีลวดลายของพระปรารักษ์จำลองมาจากพระสุเมรุในคติของพุทธศาสนา จะพบว่าปรารักษ์ที่สร้างในวัดนี้กลับหันต่อผนัง จะมีชั้นนูนของของปราสาท 6 ชั้นเสมอ อาจหมายถึงสิ่งสวรรค์ต่าง ๆ นั่นเอง ส่วนนูนยอดของปรารักษ์ประดับด้วยพระพุทธรูปปางพระปรารักษ์ในลัทธิมหายานหันหน้าออกด้าน

ความสำคัญของปรารักษ์ประธาน คือ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าและพระพุทธรูปเจ้าองค์ปัจจุบัน นอกจากนี้บริเวณภายในอาคารเป็นที่บรรจุอัฐิของพระญาติในญาติ ที่สำคัญคือ อัฐิแต่งตั้งพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (สมเด็จพระเอกอภัย) และสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว) ผู้สร้างวัดพิชัยญาติ)

พระพุทธรูปเจ้าสี่พระองค์

ประดิษฐานภายในพระปรารักษ์ประธาน แสดงปางสมาธิมีรูปร่างเหมือนกันทั้ง 4 องค์ พระพุทธรูปประทับนั่งเหนือฐานบัวสูงสี่ชั้น ส่วนวังทรงยังมีลายกลีบบัว มีผิวที่พริ้วประดัดด้านหน้า พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระขนงโค้ง พระเนตรค่อนข้างเล็กและเหลือแสงดำ พระโอษฐ์เล็ก ขมวดพระเกศเป็นเม็ดเล็ก ๆ พระรัศมีเป็นเปลวสูง พระวรกายเพรียวบาง ลักษณะคล้ายกับเป็นแบบพระที่ประดิษฐานในฐานประติมากรรมสมัยรัชกาลที่ 3

ศักราชสร้างพระพุทธรูปเจ้าสี่พระองค์ประดิษฐานในอาคาร จากคติเรื่องอนุพระยาพุทธบริษัทและเรื่องของภาคพระพุทธรูปซึ่งไม่เหมือนกันทั้งอื่น ๆ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความแปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในวัดนี้นอกเหนือจากรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สืบทอดกันมาแต่โบราณมาแต่เดิม



Scan QR Code เพื่อรับข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก Website

ป้ายข้อมูลพระปรางค์ปัก วัดพิชัยญาติการาม

พระปรางค์ปัก
ตั้งอยู่บนลานประทักษิณเดียวกับปรางค์ประธาน ด้านทิศตะวันตกและตะวันตกเฉียงเหนือกับพระการ เป็นอาคารจัตุรมุข ประกอบด้วยส่วนฐานสิงห์ ฐานบัวรองรับฐานชุกชีและฐานชุกชีประดับด้วยลวดลายปูนปั้น มีขนาดเล็กลง ไม่มีซุ้มยักษ์แบบและเทพพนม วัตถุประสงค์เพื่อเป็น 2 ซุ้มไม่ประดับช่อฟ้า ใบระกา ทวยหงส์

รูปแบบของพระปรางค์ปักทั้ง 2 องค์ สร้างศิลปะแบบประเพณีที่มีมาแต่เดิมและองค์นี้แห่งเดียวที่มี คือ เป็นการที่ขึ้นแบบง่าย ๆ ตัวองค์ปรางค์อยู่ในผังกลม ไม่ได้เพิ่มความระเบียบของปรางค์และประดับด้วยลายกลีบบนหรือลวดบัวขนาดใหญ่โดยรอบแต่จะขึ้นพระเป็นแบบปรางค์ ความสำคัญของปรางค์ปักทั้งหมดองค์ คือ องค์ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้โดย องค์ทิศตะวันตกจะฐานรอบพระพุทธรูปหล่อ



พระปรางค์ปัก

ป้ายข้อมูลพระศรีอาริยมตไตรย วัดพิชยญาติการาม

พระศรีอาริยมตไตรย
หรือพระศรีอาริยมตไตรยเป็นพระโพธิสัตว์ที่จะมาเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิในอนาคตกาลตามความเชื่อในพุทธศาสนา พระศรีอาริยมตไตรยประดิษฐานในปางศิวโกกด้านทิศตะวันออก เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิประทับนั่งบนพระแท่นฐานบัวประดับลัญจิวพระศรีอาริยมตไตรยคือพระพุทธรูปองค์หนึ่งในห้าองค์นี้

พุทธลักษณะของพระศรีอาริยมตไตรย แสดงด้วยพระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิในจิตสมาธิราบ เครื่องทรงอย่างพรหมคันทน์ที่กล่าวกันว่าพระศรีอาริยมตไตรยคือพระโพธิสัตว์ที่หลุดพ้นแล้ว ประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิตเพื่อรอที่จะเสด็จมาเป็นพระพุทธรูปองค์ที่ 5 ของพุทธเจ้าสี่พระองค์ สามัญญะของพระพุทธรูปปางสมาธิ คือ การตรึงพระหัตถ์ไว้กับพระอุ้งมือข้างซ้ายและขวา โดยนิ้วชี้และนิ้วกลางจะประกบกันแนบกับฝ่ามือและฝ่าเท้า หลัง พาดูรัศมีของพระเศียรอันประดับด้วยมณีและอัญมณีอันประณีตงดงาม 2 สายไขว้กันที่ด้านหลัง

พระพุทธรูปสี่รอย
พระพุทธรูปสี่รอยนิยมสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้พบที่วัดพิชยญาติการามด้วยลักษณะแปลกไปจากที่เคยพบเห็นกันมา รูปแบบพระพุทธรูปที่เป็นลักษณะพระพุทธรูปเรียงกับสี่พระบาท ซึ่งหมายถึงพระพุทธรูปเจ้า 4 พระองค์



พระศรีอาริยมตไตรย



Scan QR Code เพื่อรับข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก Website

ป้ายข้อมูลพระเจดีย์คู่ วัดพิชัยญาติการาม

พระเจดีย์คู่

ตั้งอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ 2 องค์ สูง 23 เมตร พระเจดีย์คู่ทั้งสององค์นี้สันนิษฐานว่า เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 พระราชพระองค์มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่วัดพิชัยญาติการาม


ระฆังของวัด ดังปรากฏหลักฐานว่าสำคัญที่สร้างในรัชกาลที่มีเจดีย์ทรงระฆังเป็นประธานแบบพืงลิน เช่น เจดีย์วัดโสมนัส เจดีย์ภูเขาทอง วัดสระเกษ เจดีย์วัดปทุมวนาราม

ลักษณะของเจดีย์ทรงระฆัง ส่วนฐานเป็นอาคารที่มีมุขยื่นออกมาทั้ง 4 ด้านมีประตูเข้าไปภายในและเป็นรูปประติมากรรมพระพุทธรูป ที่หน้าเป็นลัคนาและประกอบด้วยหน้าจั่วอย่างจีน ประดับลวดลายดอกไม้ เหนือส่วนอาคารเป็นลานประทักษิณแล้วจึงลี้ส่วนฐานของเจดีย์ทรงระฆังตั้งขึ้นแยกมีวิหารประดับโดยรอบ เหนือขึ้นไปจึงเป็นชั้นมณฑป เคารองรับองค์ระฆังมีบันไดสี่เหลี่ยมและบันไดเหลี่ยมและเปิดออกมาด้วย

เจดีย์ทั้งสององค์ลักษณะเกือบจะเหมือนกันทุกประการ จะแตกต่างกันตรงส่วนฐาน เช่น องค์ทางทิศตะวันตกมีบันไดลงบันไดเหลี่ยมและ มีนาลัยเถา เป็นนาลีย์ลูกแก้วออก 3 ชั้น ส่วนองค์ทางทิศตะวันออก มีบันไดลงเป็นสี่เหลี่ยมและมีลวดลายดอกไม้มาลวดลูกแก้ว 2 ชั้น ลักษณะพิเศษของเจดีย์ทั้งสององค์ คือ ที่ฐานพระมโหฬารลี้ยังมีลักษณะคล้ายกันทุกองค์และมีบัวควมรอบรับโค้งโถงใน ส่วนบันไดของมณฑปก็ยกขึ้นไปด้วยการจำลองเจดีย์ขึ้นไประดับอีกชั้นหนึ่ง อาคารชั้นล่างสุดของเจดีย์เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป หลวงพ่อทองและหลวงพ่อดิ่ง



พระเจดีย์คู่




Scan QR Code เพื่อรับข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก Website

ตึกสุฆุมาลาลัย

อาคารแห่งนี้สมเด็จพระปิตุตาเจ้าสุฆุมาลมารศรี พระอัครราชเทวีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างถวายวัดพิชยญาติการาม เพื่อเป็นที่เรียนของพระภิกษุสามเณร ต่อมาได้ใช้เป็นโรงเรียนสุฆุมาลาลัยเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาชาย ซึ่งถือเป็นโรงเรียนแห่งแรก ในเขตคลองสาน ปัจจุบันอาคารแห่งนี้ยังใช้เป็นสถานศึกษาของสงฆ์

รูปแบบของอาคารเป็นอาคารแบบยุโรป ได้แก่ ลักษณะของหน้าต่างทำเป็นวงโค้งซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 5



ตึกสุฆุมาลาลัย

ปฏิสังขรณ์

เป็นอาคารที่ใช้ห้องสมุดเจ้าพระยาสุรเสนา (ปฏิสังขรณ์) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานทรัพย์สินเพื่อร่วมสร้าง จึงได้รับพระราชทานนามว่า "ปฏิสังขรณ์" สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2440 หรือตึกสุฆุมาลาลัยและเป็นอาคารแบบยุโรปเช่นเดียวกัน

ป้ายข้อมูลกุฏิทรงช่วย



2.3 ป้ายข้อมูลวัดดอนงคาราม

ป้ายพระวิหาร วัดดอนงคาราม

วัดดอนงคาราม
 วัดนี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยท่านผู้หญิงน้อย ภริยากรมเจ้าพระยาบวรราชธานีอโศก (พี่ บุณาค) ได้สร้างวัดขึ้นบริเวณสวนกุหลาบซึ่งอยู่คู่และฝั่งคลองบริเวณหน้าวัดของกรมในปี พ.ศ. 2393 เดิมชื่อวัดน้อยชื่อก่อนว่า "น้อย" ซึ่งเป็นนามท่านผู้หญิงน้อยผู้สร้างวัด "จุฬามณี" เป็นนามเดิมของกรมเจ้าพระยาพิทการังสมุหโกษาดี (เจ้า บุณาค) ผู้มีส่วนช่วยในการสร้างพระอารามนี้ แต่ชาวบ้านมักเรียกวัดนี้ว่า วัดใหม่ พระระติงคังคาราม เป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่ ส่วนวัดพิชัยญาติการามและวัดบุณยาราม เป็นวัดโบราณที่มีอยู่ตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้พระราชทานนามวัดใหม่ว่า วัดดอนงคาราม



พระวิหารวัดดอนงคาราม

พระวิหาร
 มีรูปแบบไทยประเพณี กล่าวคือ มีเสาคือไม้สักทอง หลังคาซ้อน 3 ชั้น ไม่มีชานหน้าและด้านหลัง ไชยสถานคล้ายของ พระที่นั่งอู่ที่ ไบรกาย หาดหงส์ หน้าบันประดับลวดลายดอกไม้ในเทคนิคของการประดับกระจกสีเป็นดอกและใบเสมาประดับบัวหน้าและด้านหลังและมีการประดับลวดลายและวงโค้ง หน้าบันและชั้นหน้าต่างเป็นลายปูนปั้น เป็นลายปูนปั้นแบบลายดอกของกรุงมอญ เป็นลายไทยผสมลายเทศาคดลึงกับลายกรอบประดู่ หน้าต่างและลายสำหรับวางสิ่ง

ป้ายข้อมูลพระวิหาร วัดอนงคาราม

พระประธานในพระวิหาร พระพุทธจตุโลกบาล ซึ่งถวายพระนามโดยสมเด็จพระมหากษัตริย์แห่งอณาจักรรัตนโกสินทร์และอดีตเจ้าอาวาสวัดอนงคาราม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยโลหะสำริดปางนาคปรก มีพุทธลักษณะงดงามยิ่งนัก พระพักตร์รูปไข่ พระขนงโค้ง พระนาสิกโด่งงุ้ม พระเนตรรีเวียว พระโอษฐ์แย้มระรื่นเล็กน้อย ฆมุดพระศากดิ์เล็ก พระรัศมีเป็นเปลว พระอัญมณีประดับพระองค์เล็ก สีส้ม มีเป็นเส้นเส้นสีเขียวอมเขียวตามจารพระระนาบสี สีลักษณะดังกล่าวนี้จัดเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่อันล้ำค่าของเมืองสุโขทัย มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20 (ภาพที่ 56)

ด้านหน้าพระประธานมีพระพุทธรูปทรงเครื่องเป็นพระพุทธรูปนั่ง หล่อด้วยโลหะขัดเงา จัดออกมาจากพระประธานในอุโบสถวัดนางนอง กรุงเทพมหานคร โดยคณะศิษยานุศิษย์ มีทรวดทรงเป็นหัวหน้าสร้างถวายสมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ พุทธศตวรรษที่หกและ อดีตเจ้าอาวาสวัดอนงคารามชื่อนามพระนันทว่า พระพุทธมงคลโลก



Scan QR Code เพื่อรับข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก Website

ศูนย์ประติมากรรมวัดอนงคาราม

ป้ายข้อมูลพระอุโบสถ วัดอนงคาราม

พระอุโบสถ

สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นอาคารแบบประเพณีนิยม อาคารชั้นสูง ก่ออิฐถือปูนหลังคาตด 2 ชั้น ใวระประขยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันเป็นงานไม้แกะสลักประดับประดาอย่างวิจิตรเป็นงานสลักลอย มีเสาสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ไม่มีภาพประดับวิจิตรและคันทวย แสดงให้เห็นถึงเทคนิคการก่อสร้างสมัยรัชกาลที่ 3 ที่มีประตุนำทางมีลวดลายปูนปั้นลงรักปิดทองประดับกระจก ภายนอกทาสีประภก ภายนอกทาสีประภก ภายในทาสีประภก ภายนอกทาสีประภก 3 และได้รับการยกย่องกันว่ามีความงามมาก

ภายในพระอุโบสถ เป็นงานแกะสลักที่วิจิตรบรรจงและประณีตงดงามได้แก่ การออกแบบที่เน้นความโปร่งสบายให้ความร่มรื่นกับปราสาทที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน แม้ว่าพระพุทธรูปประธานเล็ก แต่ก็เป็นปูนปั้นหรือปราสาททรงสูง ลักษณะของปูนปั้นมีลวดลายสวยงามและประณีตงดงามส่วนหลังคาเป็นทรงปราสาทยอด สลักแกะสลักเป็นปูนปั้นเพื่อเป็นประธานของวัดนี้ มีภาพปูนปั้นงานก่อสร้างจัดเป็นสมัยรัชกาลที่ 4 แล้ว

พระประธานในพระอุโบสถ ปางมารวิชัยขนาดเล็ก ประดิษฐานอยู่ในปางนาคเหนือกษัตริย์ประทับตราบนเศวตฉัตร 5 ชั้น ประดิษฐานอยู่ตรงกลางพระอุโบสถ

นับว่าเป็นพระพุทธรูปที่ยิ่งงค่าพระพุทธรูปที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ มีพระพักตร์อย่างหนึ่ง มีพระหัตถ์ทั้งสองข้างเสมอกัน ชายสังฆาฏิอยู่กึ่งกลางพระวรกาย ลอยข้างของพระประธานยังมีพระพุทธรูปทรงเครื่องประดับ 2 องค์ หัตถ์ด้วยโลหะปิดทองประดิษฐานอยู่บริเวณด้านข้างของมณฑป ซ้ำลงองค์ สลักฉณะของพระพุทธรูปทั้ง 2 องค์มีความงดงามมากเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างจักรพรรดิราช ซึ่งเป็นรูปปั้นที่ได้รัความนิยมอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 3



พระอุโบสถวัดอนงคาราม



Scan QR Code เพื่อรับข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก Website

ป้ายข้อมูลพระวิหาร วัดบุปผาราม

ที่หน้าบันมีตราสุริยวงกลมชุด เป็นรูปพระอาทิตย์ทรงราชรถใช้เป็นตัวนำสี่ทงมาซึ่งพระอาทิตย์ อันเป็นสัญลักษณ์ของสมเด็จพระสุริโยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ส่วนที่ช่องประตูคู่วิวของพระอาทิตย์แบบศิลปะตะวันตกที่มีหน้าบุคคลและมีแสงสว่างออกมา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์พระอาทิตย์ส่องสว่างตะวันตก คล้ายกับที่ปรากฏในพระราชวังแวร์ซายของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมีสัญลักษณ์เป็นรูปพระอาทิตย์

ซุ้มประตู หน้าต่างเป็นลายปูนปั้น ปิดทอง ประดับกระจกบุรฉลุรูปสมเด็จพระสุริโยวงกลมแบบยุโรปเหมือนตลวงเป็นนูนปรากฏนิยมตามลแบบฝรั่ง คือ เป็นตรารูปพระอาทิตย์ บานประตูหน้าต่างทำเป็นปูนปั้นเป็นรูปพระอาทิตย์ทรงราชรถเป็นรูปพระอาทิตย์ทรงราชรถเป็นพระประธาน ส่วนนี้มีการจัดกรรมฝีมือประณีตงดงาม ภาพลอบบมวิหाराเป็นของเดิม ถ้าจะดูดีก็งดงามไม่แพ้กันตามแบบวัดถ้ำคูหาสวรรค์




Scan QR Code เพื่อรับข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก Website

บานประตูพระวิหารวัดบุปผาราม

ป้ายข้อมูลจิตรกรรม วัดบุปผาราม

จิตรกรรม
แบบตะวันตก

งานจิตรกรรมตกแต่งภายในเป็นการผสมผสานกันระหว่างจิตรกรรมแบบยุโรปประเพณีที่นิยมใช้เทคนิคและการแสดงออกทางศิลปะ และทศศิลป์ที่มีการใช้เทคนิคและการแสดงออกทางศิลปะ

ผนังห้องของห้องต่างๆถูกทำขึ้นเป็นภาพพุทธประวัติที่ต่อเนื่องกันทั้งหมด โดยด้านบนสุดเขียนเป็นภาพเทพชุมนุมอยู่ในมณฑลที่ ๑ ผู้คนยืนอยู่รอบห้องที่ ๒ ที่ไกลออกไปและเป็นภาพเล็ก ๆ เขียนเป็นแนวแบบเหมือนจริง ๓ ภาพของภาพพุทธประวัติได้คัดเลือกเฉพาะตอนสำคัญ ๆ และเขียนต่อเนื่องกันโดยอิงกรอบของภาพสำคัญเป็นศูนย์กลางในการมองว่าเป็นตอนใด ใช้แนวธรรมชาติเป็นตัวแทนภาพ คำภาพเหตุการณ์โดยเฉพาะภาพบุคคลยังเขียนแบบแนวประเพณีนิยม ส่วนการแสดงออกของธรรมชาติและองค์ประกอบอื่น ๆ เขียนในแนวเหมือนจริง เช่น ภาพอาคารบ้านเรือนเขียนในแนวสามมิติที่เป็นอิมเพรสชันนิสม์ ในระยะแรกที่ใช้ปูนขาวทำผนังไม่มีสีความเข้มมากซึ่งเริ่มค้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ ที่วัดบรมนิวาสราชวรวิหาร โดยช่างคนสำคัญ คือ ช่างจีนชื่อช่างเขียน ต้นไม้ที่พระวิหารแห่งนี้มีชื่อช่างร้อยไม้หรือช่างร้อยไม้ที่เขียนด้วย

จิตรกรรมที่ประดับตกแต่งอาคารที่เป็นลักษณะเด่น คือ ด้านในของบานประตูและบานเขียนภาพจิตรกรรมวัดบุปผารามเป็นรูปพราดา (ศิริจิต) ส่วนบานหน้าต่างเป็นรูปเจดีย์ ดอกไม้ โคมไฟ โคมสีแดงและหน้าต่างของพราดา แจกัน โคมไฟและดอกไม้ที่รับเป็นแบบตะวันตกที่ดี ลักษณะดังกล่าวนี้มาจะเป็นงานที่คิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่ได้เริ่มมีการนำศิลปะตะวันตกเข้ามาใช้ในงานประดับตกแต่งอย่างแท้จริง



จิตรกรรมภายในพระวิหาร



Scan QR Code เพื่อรับข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก Website

3. เว็บไซต์ข้อมูลศิลปกรรมวัดตระกูลบุญนาคนาค
หน้าแรก (Homepage) ส่วนที่ 1



URL: <https://aongsiri15.wixsite.com/my-site>

หน้าแรก (Homepage) ส่วนที่ 2

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More

ความเป็นมาและความสำคัญของตระกูลขุนนาค

ตระกูลขุนนาค เป็นขุนนางตระกูลเก่าแก่สืบเนื่องตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย ต้นตระกูลเป็นพ่อค้าชาวอาหรับนามว่า เอกอะหมัด เอกอะหมัดได้รับราชการในกรมพระคลังโดยปฏิบัติงานของกรมท่า ต่อมาผู้สืบตระกูลได้รับราชการในหน่วยงานดังกล่าวเรื่อยมา ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศนั้นตระกูลขุนนาคได้เปลี่ยนจากการนับถือศาสนาอิสลามมาเป็นศาสนาพุทธ

ตระกูลของเอกอะหมัดได้สืบเชื้อสายเรื่อยมา จนกระทั่งต่อมานายขุนนาค เป็นผู้ให้กำเนิดตระกูลขุนนาคในสมัยรัตนโกสินทร์ นายขุนนาคได้แต่งงานกับคุณนวล น้องสาวของคุณนาค ภรรยาของเจ้าพระยาจักรี (ด้วง) เมื่อเจ้าพระยาจักรีได้ขึ้นครองราชย์ เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี นายขุนนาคจึงได้เข้ารับราชการและเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย และได้ดำรงตำแหน่งเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา สมุหกลาโหมในรัชกาลที่ 1 จึงนับได้ว่าตระกูลขุนนาค เป็นราชินิกุล เป็นพระญาติกับพระมหากษัตริย์ แสดงให้เห็นได้ว่าตระกูลขุนนาคมีความสัมพันธ์ที่ดีทางเครือญาติอย่างใกล้ชิดกับราชวงศ์จักรี

ต่อมาบุตรชายของท่าน คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) และสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) เป็นขุนนางที่มีบทบาททางด้านการเมืองการปกครองและการคลังในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสนาบดีตระกูลขุนนาคมีบทบาทในการปกครองประเทศเป็นอย่างมากเหนือเสนาบดีแห่งตระกูลอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยแผ่นดินต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บุตรชายคนโตของสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5

หน้าแรก (Homepage) ส่วนที่ 3

ART HISTORY

[หน้าหลัก](#)[วัดประยวงศาวาส](#)[วัดพิชัยญาติการาม](#)[วัดอนงคาราม](#)[วัดบุปผาราม](#)[More](#)**วัดประจำตระกูลขุนนาค**

วัดประจำตระกูลขุนนาค คือ วัดที่ได้สร้างขึ้นบริเวณนิเวศสถานเดิมของขุนนางในตระกูลขุนนาค บริเวณย่านมิ่งนครบุรี ประกอบไปด้วย วัดประยวงศาวาส วัดพิชัยญาติการาม วัดอนงคาราม และ วัดบุปผาราม

**วัดประยวงศาวาส****วัดพิชัยญาติการาม****วัดอนงคาราม****วัดบุปผาราม**

หน้าเพจ วัดประยุรวงศาวาส

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More

วัดประยุรวงศาวาส

วัดประจำตระกูลขุนนาคแห่งแรก

รางวัลยอดเยี่ยมอันดับ 1 ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกจากองค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO

ประวัติวัดประยุรวงศาวาส

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ได้สร้างวัดนี้ขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาพระคลัง ว่าที่พระคลังและสมุหพระกลาโหม โดยได้อุทิศที่สวนกาแฟเมื่อปี พ.ศ.2371 และได้ถวายเป็นพระอารามหลวงในปี พ.ศ. 2375 ได้รับพระราชทานนามวัดว่า วัดประยุรวงศาวาส

วัดประยุรวงศาวาสมีชื่อที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกกันว่า วัดรั้วเหล็ก เนื่องจากบริเวณรั้วรอบนอกของวัดมีรั้วเหล็กเป็นรูปอาวุธ หอก ดาบและขวาน ซึ่งเดิมนั้นสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ได้สั่งมาจากประเทศอังกฤษเพื่อทูลเกล้าถวายรัชกาลที่ 3 แต่พระองค์ไม่ทรงโปรด จึงได้นำรั้วเหล็กนี้มาใช้ที่วัดประยุรวงศาวาสโดยใช้ น้ำตาลทรายแลกเปลี่ยนตามน้ำหนักของรั้วเหล็ก

ประวัติการบูรณปฏิสังขรณ์โดยสังเขป

2371 สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) อุทิศสวนกาแฟบริเวณนิวาสสถานเดิมเพื่อสร้างวัด จากนั้นได้รับการสถาปนาเป็นพระอารามหลวง โดยได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นามว่า "วัดประยุรวงศาวาส"

2391 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นแม่กอง ก่อเสารายภายในพระอุโบสถ

2398 สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ถึงแก่พิราลัย สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

บุตรชายคนโต ได้สร้างเจดีย์ใหญ่ที่บิดาสร้างค้างไว้ให้แล้วเสร็จ และได้บูรณะหลังคาและพาไลพระอุโบสถ ด้านทิศตะวันตกซึ่งต้องอสนีบาต

2414 พระเจดีย์องค์ใหญ่ต้องอสนีบาต ยอดหักลงมาแต่ยังไม่ได้รับการซ่อมแซม

หน้าเพจวัดประยุรวงศาวาส

ART HISTORY

หน้าหลัก วัดประยุรวงศาวาส วัดพิชยญาติการาม วัดนองคาราม วัดบุปผาราม More

2454 เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ได้ปิดทองและประดับอุณาโลมพระพุทธรูป

2461 พระธรรมไตรโลกาจารย์ เจ้าอาวาสในขณะนั้นได้ดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ที่ต้อง
อสนีบาต

2487 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 วัดประยุรวงศาวาสได้รับความเสียหายอย่างมาก พระธรรมปัทมญาณจารย์ เจ้า
อาวาสขณะนั้น จึงได้ดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์พระอารามทั้งหมด

2549 พระพรหมบัณฑิต เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้ดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ครั้งใหญ่ได้ค้น
พบพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูป และพระพิมพ์จำนวนมาก

2550 พระพรหมบัณฑิตได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์พรินทรปริยัติธรรมศาลา

2551 พรินทรปริยัติธรรมศาลาบูรณะแล้วเสร็จ พัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์พระ"ประยูรภัณฑาคาร" จัดแสดงพระในกร
ต่าง ๆ และของมีค่าที่ค้นพบในองค์พระบรมธาตุมหาเจดีย์



พระวิหาร



พระอุโบสถ



พระบรมธาตุมหาเจดีย์









อุทยานเขามอ

หน้าเพจวัดประยุรวงศาวาส

ART HISTORY

หน้าหลัก วัดประยุรวงศาวาส วัดพิชยญาติการาม วัดนองคาราม วัดบุปผาราม More

-  วัดประยุรวงศาวาส 24 ถ.ประชาธิปไตย แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ
-  เปิดทุกวัน 08.00 - 17.00 น.
-  พระวิหาร พระอุโบสถ (ควรติดต่อล่วงหน้า) พระบรมธาตุมหาเจดีย์และพิพิธภัณฑ์พระ
"ประยูรภักดาการ" อุทยานเขามอ
-  0 2465 5592
-  3,4,7,7ก,9,21,37,40,56,82,529,542
-  2 ชั่วโมงแรก / 20 บาท
ชั่วโมงต่อไปชั่วโมงละ 10 บาท

MAP



หน้าเพจพระวิหาร วัดประยุรวงศาวาส

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More

พระวิหาร

สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณี เป็นวิหาร 5 ห้อง หลังคา
ลด 2 ชั้นประดับช่อฟ้า ใบระกา นาคสะดุ้ง หางหงส์ ที่มีลักษณะพิเศษเป็นนาค 5 เศียร หน้าบัน
เป็นงานประดับลวดลายปูนปั้นประดับกระจกสี ดอกไม้และใบไม้ที่เป็นลายดอกโบตั๋น มีการ
เน้นโดยใช้ดอกขนาดใหญ่ตรงกลางและล้อมรอบด้วยดอกและใบ ความงามของงานประดับนี้
เกิดจากการใช้สีที่ตัดกัน เช่น พื้นสีน้ำเงินดอกเป็นสีส้มและใบเป็นสีเขียว บานประดับด้านนอก
ของวิหารเป็นงานประดับมุกเป็นลายดอกปูนนาค ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับชื่อสกุลของ
สมเด็จพระยาผู้สร้างวัด



ภายในพระวิหารยังเป็นประดิษฐานพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย มีพระนามว่า "พระพุทธานค
น้อย" ชาวจีนมักเรียกนามพระพุทธานคว่า "ลักเน่ย์"หรือ"ลักน้อย" แปลว่ากลีบบัว 6 ชั้น เป็น
พระพุทธรูปโบราณคู่กับพระศรีศากยมุนี พระประธานในวิหารวัดสุทัศนเทพวราราม พระพุทธานค
น้อยได้รับอัญเชิญมาจากเมืองสุโขทัยมาประดิษฐานไว้ที่วิหารวัดประยุรวงศาวาสเมื่อ พ.ศ.2374
ลักษณะของพระพุทธรูปองค์นี้อยู่ในหมวดใหญ่ สมัยสุโขทัย มีพระพักตร์รูปไข่ ชมวดพระเกศาเล็ก
พระรัศมีเป็นเปลว ชายสังฆาฏีเล็กยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายแยกเป็นสองชายคล้ายเขี้ยวตะขาบ แม้
ลักษณะโดยรวมจะคล้ายพระพุทธรูปสุโขทัย แต่สันนิษฐานว่ามีการซ่อมแซมและปรับเปลี่ยนลักษณะ
พระพักตร์ในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยสังเกตได้จากลักษณะพระขนงและพระโอษฐ์ซึ่งมีลักษณะต่างไปจาก
พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย เช่น พระโอษฐ์มีลักษณะคล้ายเรือประทุน

หน้าเพจพระอุโบสถ วัดประยุรวงศาวาส

ART HISTORY [หน้าหลัก](#) [วัดประยุรวงศาวาส](#) [วัดพิชยญาติการาม](#) [วัดอนงค์ราม](#) [วัดบุปผาราม](#) [More](#)

พระอุโบสถ

พระอุโบสถเป็นอาคารแบบไทยประเพณี แต่มีโครงสร้างอาคารแบบที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 อาคารมีขนาดใหญ่และกว้าง มีเสาพาไลเป็นแท่งสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ใช้ในการรองรับน้ำหนักของชายคาและไม่มีการประดับบัวหัวเสา หน้าบันประดับด้วยลายปูนปั้นประดับกระจกสีเป็นลายดอกโบตั๋น ลักษณะของการวางลายมีดอกไม้ขนาดใหญ่อยู่ตรงกลางล้อมรอบด้วยลายใบไม้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวอาจเป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่จากลวดลายประเพณีนิยมที่มีมาตั้งแต่ศิลปะอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่เดิมมักเป็นลายปูนปั้นหรือไม้แกะสลักเป็นพระนารายณ์ทรงครุฑ การปรับเปลี่ยนเป็นลายดอกโบตั๋นนี้น่าจะได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน



ผนังตรงกลางระหว่างประตูทั้งสองเจาะเป็นช่องหน้าต่างแปดเหลี่ยม ชும்ประตูและหน้าต่างเป็นลายปูนปั้นพรรณพฤกษาปิดทองหรือลายอย่างเทศ (ภาพที่ 4) เสาภายในพระอุโบสถด้านข้างเขียนลายกรวยเชิงในกรอบลายไทยแต่ภายในเป็นลายดอกโบตั๋น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จมาพระราชฐานผ้าพระกฐิน ทรงเห็นว่าพระอุโบสถมีเสาห่างเกินไป อาจทำให้เกิดอันตรายจึงได้สร้างเสาเติมอีกข้างละ 2 เสา ทำให้เสาพระอุโบสถดูดี

ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระประธาน หล่อในปี พ.ศ.2371 เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะปางมารวิชัย สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ได้ให้ช่างชาวไทยเป็นผู้หล่อและได้วางข้างล่างรักปิดทองมาจากประเทศญี่ปุ่น และถือได้ว่าพระพุทธรูปองค์แรกที่นำช่างฝีมือปิดทองชาวต่างชาติมาจากประเทศญี่ปุ่น พระประธานองค์นี้ไม่ได้รับพระราชทานนามในระยะแรก ต่อมาในปี พ.ศ.2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชทานนามว่า "พระพุทธรธรรมวิเขฎฐศาสดา"

พระพุทธรูปประธานมีลักษณะคล้ายพระพุทธรูปที่นิยมสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่เรียกว่าพระพักตร์

หน้าเพจ พระบรมธาตุมหาเจดีย์

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดนองคาราม

วัดบุปผาราม

More

พระบรมธาตุมหาเจดีย์

เป็นเจดีย์ที่สร้างโดยสมเด็จพระยามหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ (ดิลก บุนนาค) แต่ยังมีต้นแล้วเสร็จได้ถึงแก่พิราลัยไปก่อน ต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้สร้างเจดีย์ต่อจนเสร็จสมบูรณ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ.2414 พระเจดีย์องค์ใหญ่ถูกสายฟ้าฟาดจนยอดพระเจดีย์หัก ไม่ได้รับการบูรณะเป็นเวลานานถึง 47 ปี จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2461 จึงได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์ให้บริบูรณ์ดังเดิม

รูปแบบของพระเจดีย์ เป็นเจดีย์ทรงระฆัง ได้รับการยกย่องว่าเป็นเจดีย์ทรงระฆังองค์แรกของกรุงเทพฯ มีความสูง 60.525 เมตร ประกอบด้วยฐานยกพื้นสูงทำเป็นลานประทักษิณ บนลานประดับด้วยเจดีย์ขนาดเล็กโดยรอบ 18 องค์ เหนือลานประทักษิณเป็นส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นชั้นมาลัยเถา ชั้นรองรับองค์ระฆังที่มีขนาดเล็กสูงเพรียว เหนือองค์ระฆังมีบัลลังก์สี่เหลี่ยม ก้านฉัตร ปล้องไฉนและปลีลักษณะของเจดีย์ทรงระฆังแบบนี้เป็นที่นิยมสร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งมีต้นแบบมาจากเจดีย์ทรงระฆังในสมัยอยุธยา แต่รูปแบบเจดีย์ในสมัยรัชกาลที่ 4 จะมีองค์ระฆังเล็กและสูงเพรียวมากกว่า เช่น มีการเพิ่มส่วนฐานให้สูงขึ้นและเพิ่มชั้นมาลัยเถาให้มีหลายชั้นมากกว่าสมัยอยุธยาซึ่งมีเพียง 3 ชั้นเท่านั้น



ต่อมาปี พ.ศ.2549 พระพรหมบัณฑิตเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้ป็นขึ้นไปบนเจดีย์องค์ใหญ่หลายครั้งจนพบห้องประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พร้อมทั้งกรุบรรจุพระพุทธรูปและพระพิมพ์ถึง 2 กรุ ครั้งแรกเมื่อวันที่ 5 และวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2550 ทางวัดจึงได้ขอให้สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร ช่วยจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุเหล่านั้น ในปี พ.ศ.2553 โครงการการอนุรักษ์นี้ได้รับคัดเลือกจากสมาคมสถาปนิกสยาม ได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่นประเภทปูชนียสถานและวัดวาอาราม

ในปี พ.ศ. 2556 โครงการอนุรักษ์นี้ได้รับคัดเลือกจากกรมศิลปากรให้เป็นมรดกศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ

หน้าเพจพรินทอปรียัตริธรรมศาลา พิพิธภัณฑ์พระ “ประยูรภัณฑาคาร”

ART HISTORY

[หน้าหลัก](#)
[วัดประยูรวงศาวาส](#)
[วัดพิชัยญาติการาม](#)
[วัดนองคาราม](#)
[วัดบุปผาราม](#)
[More](#)

พรินทอปรียัตริธรรมศาลา พิพิธภัณฑ์พระ "ประยูรภัณฑาคาร"

ตั้งอยู่บริเวณมุขด้านหน้าพระบรมธาตุมหาเจดีย์ สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2428 เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) มีจิตศรัทธาบูรณปฏิสังขรณ์กำแพงแก้วและซุ้มสิมารอบพระอุโบสถ สร้างศาลาใหญ่ 1 หลัง และต่อมุขพระบรมธาตุมหาเจดีย์เพื่อเป็นที่ศึกษาพระปริยัตริธรรมของพระภิกษุสามเณร อุทิศแด่สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ผู้เป็นบิดา และนางลูกอินผู้เป็นมารดา

รูปแบบสถาปัตยกรรม เป็นอาคารชั้นเดียว สถาปัตยกรรมตะวันตก เหนือขอบหน้าต่างประดับกระจกสี ในปี พ.ศ.2459 ได้มีการปรับปรุงอาคารหลังนี้เป็นห้องอ่านหนังสือสำหรับประชาชนในวัดเป็นครั้งแรก ต่อมาในปี พ.ศ.2550 พระพรหมบัณฑิต ได้บูรณปฏิสังขรณ์อาคารหลังนี้ เมื่อแล้วเสร็จได้พัฒนาให้เป็นพิพิธภัณฑ์พระ "ประยูรภัณฑาคาร" จัดแสดงพระพุทธรูปและพระพิมพ์ที่ค้นพบจากกรุภายในองค์พระบรมธาตุมหาเจดีย์



หน้าเพจ อุทยานเขามอ

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More

อุทยานเขามอ

เขามอหรือภูเขาจำลองขนาดเล็กก่อด้วยศิลา ตั้งอยู่กลางสระน้ำบริเวณหน้าวัด เป็นที่ประดิษฐานเป็น พระสถูปเจดีย์ สร้างจากทองเหลือง พระวิหารจำลอง ศาลาราย แนวล้อมไปด้วยพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ เป็นรมณีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

คำว่า "มอ" มาจากคำว่า "ถมอ" ในภาษาเขมร แปลว่า ก้อนหิน เขามออาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ เขามอขนาดเล็กที่ประดับอยู่ในกระถางเป็นศิลปะการจัดสวนและเขามอขนาดใหญ่ สำหรับก่อบนพื้นดินหรือกลางสระน้ำ จัดให้มียอดเขาสูงลดหลั่นตามลำดับ ใช้ประดับตกแต่งพระอารามและพระราชอุทยาน

สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ได้สร้างภูเขาจำลองนี้โดยได้แนวคิดเค้าโครงภูเขาจำลองมาจากหยดเทียนขี้ผึ้ง ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานให้ท่าน หยดเทียนขี้ผึ้งนี้เกิดจากน้ำตาเทียนที่พระองค์ทรงจุดน้ำตาเทียนทับถมกันเป็นเวลาหลายปีจนก่อรูปคล้ายภูเขา

ในอดีต ประมาณกลางเดือนมีนาคมของทุกปี วัดประยุรวงศาวาสจะจัด "งานวัดประยูร" หรือ "งานญาติสมาคม"

สันนิษฐานว่าจัดขึ้นครั้งแรกโดยเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) และเหล่าราชินิกุลสกุลบุนนาค เมื่อปี พ.ศ.2454

"งานวัดประยูร" ๖ "เป็นงานวัดที่ยิ่งใหญ่และมีชื่อเสียงของฝั่งธนบุรีเช่นเดียวกับ "งานนักขัตฤกษ์ฤดูหนาววัดเบญจมบพิตร" ของฝั่งพระนคร วัดประยุรวงศาวาสจะจัดให้มีงานมีสการปิดทองพระพุทธรูปบริเวณเขามอตลอดระยะเวลา 7 วัน 7 คืน มีการออกร้านของเจ้าจอมมารดา เจ้าจอมและลูกหลานในราชินิกุลสกุลบุนนาค และมีนายห้างชาวต่างชาติ จัดแสดงสิ่งของอันน่าตื่นตาตื่นใจ ทำให้ได้รับความสนใจจากชาวพระนครเป็นอันมาก แต่หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 งานนี้ได้ล้มเลิกไป

ภายในบริเวณอุทยานเขามอมัจจุที่ควรชม ดังต่อไปนี้



ภยาสิทธิ์

หน้าเพจอุทยานเขามอ

ศาลาสุวพักตร์วิไลพรรณ (ศาลาฝรั่ง)



ศาลาสุวพักตร์วิไลพรรณตั้งอยู่บริเวณทางเข้าทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเขามอ สร้างขึ้นโดยเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร) บุตรคนสุดท้ายของสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ต่อมาในปี พ.ศ.2470 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุวพักตร์วิไลพรรณ พระธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (แพ) ได้บูรณ



หน้าเพจอุทยานเขามอ

ART HISTORY

หน้าหลัก วัดประยุรวงศาวาส วัดพิชยญาติการาม วัดอนงคาราม วัดบุปผาราม More

ปฏิสังขรณ์ศาลาลงใหญ่ที่เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ได้สร้างไว้ โปรดให้ประดิษฐานตราสัญลักษณ์ และอักษรพระนาม ศ.ว. บริเวณหน้าบันศาลา

รูปแบบสถาปัตยกรรมของศาลาลงใหญ่นี้เป็นแบบตะวันตก เป็นศาลาโถงใหญ่รูปสี่เหลี่ยม เปิดโล่ง ก่ออิฐถือปูน หลังคาเป็นทรงแบน ด้านบนเป็นพื้นเรียบ มีเสาและคานเป็นหิน ประดับลวดลายศิลปะแบบเรอเนซองส์ ฝ้าเพดานฉาบเรียบสีขาว เสาเขาชะร่อง

อนุสาวรีย์ป็นสามกระบอบก



สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ปืนใหญ่ที่เอามาทำเป็นไฟพะเนียงแตกในคราวงานฉลองสมโภชพระอารามเมื่อปี พ.ศ.2379 เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต 7 คนและได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก

ขณะนั้นหมอบรัดเลย์ซึ่งอาศัยบ้านเช่าบริเวณใกล้หน้าวัดประยุรวงศาวาส ซึ่งอยู่ห่างจากจุดเกิดเหตุประมาณ 250 เมตร สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ได้ให้คนไปตามหาหมอบรัดเลย์ไปปรึกษาผู้บาดเจ็บ มีพระรูปหนึ่งกระดุกแขนแตก หมอบรัดเลย์จำต้องตัดแขนพระรูปนั้น การผ่าตัดประสบความสำเร็จ บาดแผลหายสนิทในเวลาไม่นานนัก การรักษาด้วยวิธีผ่าตัดในครั้งนั้น นับเป็นการรักษาด้วยการผ่าตัดด้วยครั้งแรกในสยาม

หน้าเพจอุทยานเขามอ

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดนองคาราม

วัดบุปผาราม

More

พระมณฑปทรงโกธิค



ตั้งอยู่บริเวณทางทิศใต้ของเขามอ พระมณฑปทรงโกธิค เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อแชก สันนิษฐานว่าอาจออกแบบโดยนายโจอาคิโน หรือโจอาคิม แกรซี ซึ่งเป็นผู้รับเหมาก่อสร้างและเป็นสถาปนิกชาวตะวันตก

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เป็นอาคารแบบตะวันตกทรงสูงคล้ายกับโบสถ์ในคริสต์ศาสนา ตัวอาคารมีความโดดเด่นในเรื่องของเสาโกธิคไม่ทับกัน มีหลังคาเป็นโดมกระเบื้องสีแดง ด้านหน้ามีบันไดทางเข้าสักการะพระพุทธรูป เมื่อ ปี พ.ศ.2470 เจ้าจอมเสียมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ชักชวนญาติพี่น้องในตระกูลขุนนาง สร้างพระพุทธรูปปางป่าเลไลย์หุ้มรูปหล่อสมเด็จพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ ผู้เป็นคุณทวดของท่าน แล้วประดิษฐานในมณฑปทรงโกธิค เนื่องจากพระพุทธรูปองค์นี้มีพุทธลักษณะคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปคันธาระของอินเดีย ชาวบ้านจึงเรียกพระพุทธรูปองค์นี้ว่า "หลวงพ่อแชก"

หน้าเพจอุทยานเขามอ

ART HISTORY

[หน้าหลัก](#)
[วัดประยุรวงศาวาส](#)
[วัดพิชัยญาติการาม](#)
[วัดอนงคาราม](#)
[วัดบุปผาราม](#)
[More](#)

พระมณฑปทรงโกธิคจำลอง

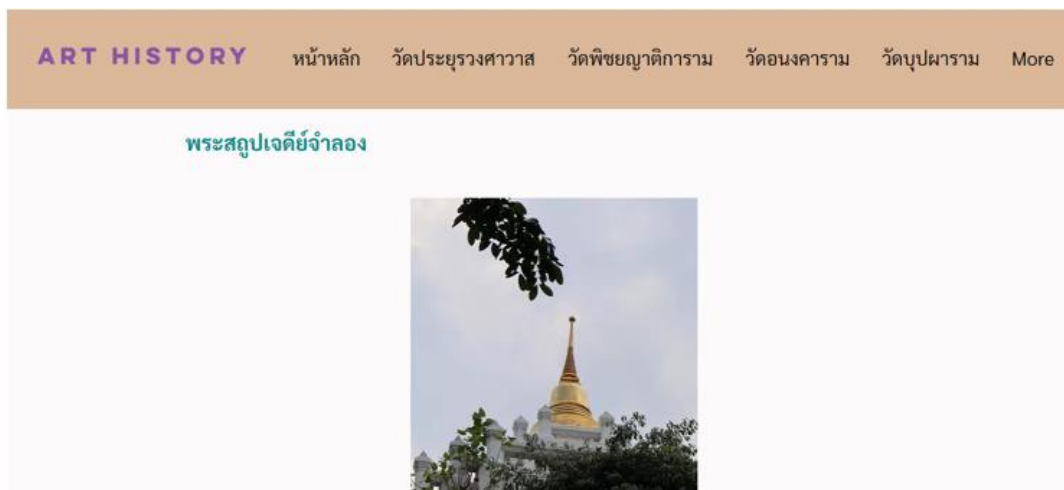


ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเขามอ เป็นที่ตั้งของพระมณฑปทรงโกธิคอีกหลังหนึ่ง อาจสร้างขึ้นพร้อมกับพระมณฑปทรงโกธิคที่ประดิษฐานหลวงพ่อบ้างหรืออาจสร้างขึ้นโดยคณะกรรมการผู้จัดการแบ่งทรัพย์สินมรดกของท่านผู้หญิงพรรณ ภริยาสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ในคราวเดียวกับการสร้างพระราชมณเฑียรเมื่อ พ.ศ.2439 ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบโกธิคเช่นเดียวกัน

รูปแบบสถาปัตยกรรมของพระมณฑปทรงโกธิคจำลอง เป็นอาคารแบบตะวันตก ทรงสูงมียอด 8 ยอด ตั้งอยู่บนภูเขาจำลอง ฐานชั้นที่สอง เจาะเป็นซุ้มสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป

"ขลุ่ย"

หน้าเพจอุทยานเขามอ



สันนิษฐานว่าสร้างเพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ อัฐิบุคคลสำคัญหรือพระพุทธรูป จัดเป็นถาวรวัตถุที่สำคัญที่สุดในบริเวณนี้

รูปแบบทางศิลปกรรมของพระสถูปเจดีย์จำลอง เป็นเจดีย์ทรงกลมเช่นเดียวกับพระบรมธาตุมหาเจดีย์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงให้อรรถาธิบายไว้ในหนังสือตำนานพุทธเจดีย์ว่า "วัดประยุรวงศาวาส เป็นพระอารามแรก ๆ ในกรุงรัตนโกสินทร์ ที่นิยมทรงเจดีย์ทรงกลม..." ตามที่สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ได้รับคำแนะนำจากพระวชิรญาณมหาเถระ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะทรงผนวช)

องค์เจดีย์สร้างด้วยทองเหลือง ฐานชั้นล่างสุดเป็นฐานเขียงใหญ่ ย่อมุมไม้สิบสอง มีเสาหัวเม็ดอยู่ทุกมุมทั้ง 4 ด้าน ฐานชั้นถัดมาเป็นฐานรองรับองค์เจดีย์ 瑪瑙 ฐานชั้นถัดมาเป็นบัวปากกระฆัง องค์กรฆัง บัลลังก์ ปล้องไฉน และปลียอดตามลำดับ

หน้าเพจอุทยานเขามอ

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดดอนจันทรม

วัดบุปผาราม

More

พระวิหารหลวงจำลอง



ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของพระสถูปเจดีย์จำลอง สร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างวัดประยุรวงศาวาส ปรากฏหลักฐานว่าได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่โดยเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร) บุตรคนสุดท้องของสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ เมื่อพุทธศักราช 2328

ต่อมาในปี พ.ศ.2470 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพและพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอดิษฐ์สุริยาภา พระเจ้าลูกเธอในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าประสูติแต่เจ้าจอมมารดาอ่อน ธิดาเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) ได้ทรงบูรณปฏิสังขรณ์พระวิหารหลวงจำลอง สิ้นทรัพย์ 750 บาท ทรงอุทิศพระกุศลให้เจ้าจอมเอื้อง ผู้เป็นพระมาตุลา (น้าสาว) ซึ่งถึงแก่อสัญกรรมในปีนี้

รูปแบบสถาปัตยกรรม เป็นอาคารไทยประเพณี ก่ออิฐถือปูน มีเสาพาไลรับปีกนก หลังคาเป็นหลังคาจั่ว ทำเป็นชั้นลด 2 ชั้น ใช้กระเบื้องเคลือบสีเขียวและสีเหลืองประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกาหางหงส์ หน้าบันประดับลายดอกพุดตานทองพื้นกระจกสีขาวยาว บ้านประตูเขียนลายรดน้ำพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง หน้ากระเบื้องประดับลูกแก้วดินเผาเคลือบสี



หน้าเพจอุทยานเขามอ

ART HISTORY [หน้าหลัก](#) [วัดประยุรวงศาวาส](#) [วัดพิชัยญาติการาม](#) [วัดอนงคาราม](#) [วัดบุปผาราม](#) [More](#)

ศาลาจ่าลอง (ทิศเหนือ)



ทางทิศเหนือของเขามอใกล้กับพระพุทธปรางค์ เป็นถาวรวัตถุที่สร้างขึ้นพร้อมกับเขามอ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นศาลาราย เช่นเดียวกับศาลาจ่าลองด้านทิศใต้ ศาลาหลังนี้ เป็นศาลาเปิดโล่ง รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่ออิฐถือปูน เสาสี่เหลี่ยมย่อมุม หลังคาจั่วปิด ยกคอสองโดยรอบ หน้าบันทำเป็นลวดลายดอกพุดตานอ่อนช้อยงดงาม เครื่องล่ายองมีสายปูนปั้นแบบจีน ใบระกาทำเป็นดอกไม้และใบไม้ หลังคาประดับช่อฟ้าทำเป็นหัวนกเจ้า

ART HISTORY [หน้าหลัก](#) [วัดประยุรวงศาวาส](#) [วัดพิชัยญาติการาม](#) [วัดอนงคาราม](#) [วัดบุปผาราม](#) [More](#)

แก่งจั้น



ตั้งอยู่บริเวณริมสระน้ำ ที่สร้างขึ้นพร้อมกับเขามอ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเพื่อเป็นศาลเจ้าที่ ตี่จูเอี้ยหรือโถวตี่กง ประจำเขามอ ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่จะช่วยคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุขและทำมาค้าขึ้น รูปแบบสถาปัตยกรรมของแก่งจั้น เป็นลักษณะศาลเจ้าที่แบบจีน ภายในประดิษฐานรูปเคารพเทพเจ้า "ตี่จูเอี้ย" หรือ "โถวตี่กง"

หน้าเพจอุทยานเขามอ

ART HISTORY [หน้าหลัก](#) [วัดประยุรวงศาวาส](#) [วัดพิชัยญาติการาม](#) [วัดอนงคาราม](#) [วัดบุปผาราม](#) [More](#)

พระพุทธปรางค์



พระพุทธปรางค์ ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของสถูปเจดีย์จำลอง สันนิษฐานว่า สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ให้สร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างเขามอ เพื่อบรรจุอัฐิธาตุของเชื้อสายคนสำคัญในราชินิกุลบุนนาค

รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นพระปรางค์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประกอบไปด้วยฐานสิงห์ ตัวเรือนธาตุมีซุ้มจะนำทั้งสี่ทิศ ส่วนของเรือนยอดประดับด้วยกลีบขนุน นพศูล

ART HISTORY [หน้าหลัก](#) [วัดประยุรวงศาวาส](#) [วัดพิชัยญาติการาม](#) [วัดอนงคาราม](#) [วัดบุปผาราม](#) [More](#)

พระพุทธราย



ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเขามอ คติการสร้างพระพุทธราย เกิดจากตำนานความเชื่อในดินแดนสุวรรณภูมิที่ว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะแสดงปาฏิหาริย์เสด็จไปโปรดสัตว์ตามสถานที่ต่าง ๆ จะมีพุทธทำนายถึงดินแดนที่จะประดิษฐานพระพุทธรศาสนาในอนาคตกาลและทรงแสดงปาฏิหาริย์ให้เงาของพระองค์ปรากฏติดไว้เป็นพระพุทธราย

รูปแบบงานศิลปกรรมของพระพุทธราย เป็นคูลาเจาะเข้าไปในช่องเขา ภายในเขียนสีปิดทอง เป็นรูปพระพุทธเจ้าในพระอิริยาบถออกบิณฑบาตขนบข้างด้วยสาวก

หน้าเพจวัดพิชัยญาติการาม

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More

วัดพิชัยญาติการาม

การออกแบบและการวางผังวัดที่ศิโยม

คติการสร้างพระปรางค์ที่มีรูปแบบแตกต่างจากในอดีต

ประวัติวัดพิชัยญาติการาม

เดิมเป็นวัดร้าง ไม่มีหลักฐานชัดเจนว่าสร้างขึ้นในสมัยใด ต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ซึ่งขณะนั้นยังดำรงตำแหน่งเป็น พระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษา เป็นผู้ปฏิสังขรณ์วัดใกล้นิวาสสถานของท่านขึ้นใหม่ทั้งหมดในปี พ.ศ.2384 และกลายเป็นพระอารามหลวง รัชกาลที่ 3 พระราชทานนามว่า วัดพระญาติการาม ครั้นถึงสมัยรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามใหม่ ว่า วัดพิชัยญาติการามเพื่อให้พ้องกับพระราชทินนามของผู้สร้าง คือ สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ แต่ชาวบ้านมัก

นิยมเรียกว่า วัดพิชัยญาติ



หน้าเพจวัดพิชัยญาติการาม

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดทองนพคุณ

วัดบุปผาราม

More



พระวิหารคด



พระปรางค์ประธาน



พระปรางค์ปีก



พระเจดีย์คู่



หน้าเพจวัดพิชัยญาติการาม

ART HISTORY

หน้าหลัก







วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More

-  วัดพิชัยญาติการาม 685 แขวงสมเด็จเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพฯ
-  เปิดทุกวัน 08.00 - 17.00 น.
-  พระอุโบสถ พระวิหารคด พระปรางค์ประธาน พระปรางค์ปีก พระเจดีย์คู่
ตึกสุขุมาลัย กุฏิทรงช่วย (ชมภายนอก)
-  0 2438 1738
-  ถ.ประชาธิปไตย 3,4,7,7ก,9,21,37,40,56,82,529,542
ถ.สมเด็จเจ้าพระยา 6,42,43
-  30 นาทีแรกจอดฟรี
1 ชั่วโมงแรก/20 บาท, ชั่วโมงต่อไป /10 บาท

MAP



หน้าเพจพระอุโบสถ วัดพิชัยญาติการาม

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More

พระอุโบสถ

รูปแบบของพระอุโบสถสร้างจัดเป็นงานศิลปกรรมแบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ เป็นอาคารที่มีอิทธิพลของศิลปะจีนเข้ามาผสม หลังคาทำเป็นหน้าบันแบบกังจีนสร้างด้วยปูนปั้น ทั้งหมด และประดับด้วยกระเบื้องเคลือบเป็นลวดลายอย่างจีน ไม่มีช่อฟ้า ใบระกาและหางหงส์

หน้าบันพระอุโบสถ เป็นปูนปั้นประดับด้วยกระเบื้องเคลือบที่ทำมาจากจีน ลวดลายเป็นรูปแจกันดอกไม้อยู่ตรงกลาง สองข้างเป็นรูปน้ำเต้า ที่มุมฐานสามเหลี่ยมเป็นลายปลา ส่วนยอดเป็นลายหงส์คู่หันหัวลงมายังแจกันดอกไม้ในลักษณะสมมาตรกันทั้งสองข้างและลวดลายเป็นรูปแบบศิลปะจีนอย่างแท้จริง



มหาวิทยาลัยศิลปากร

หน้าเพจพระอุโบสถ วัดพิชัยญาติการาม

ART HISTORY

[หน้าหลัก](#)
[วัดประยุรวงศาวาส](#)
[วัดพิชัยญาติการาม](#)
[วัดอนงคาราม](#)
[วัดบุปผาราม](#)
[More](#)


พระประธานภายในพระอุโบสถมีนามว่า “พระสิทธารถ” ชาวบ้านเรียกโดยทั่วไปว่า หลวงพ่อสมปรารถนา หน้าตักกว้าง 1.50 เมตร สูง 1.80 เมตร ได้รับการอัญเชิญมาจากวัดพระวิหารหลวง พิษณุโลก เป็นพระพุทธรูปโบราณรุ่นเดียวกับพระพุทธชินราชและพระพุทธชินสีห์และมีเค้าพระพักตร์แบบเดียวกับพระพุทธชินราชและพระพุทธชินสีห์

พุทธลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบ พระพักตร์รูปไข่ค่อนข้างอวบอ้วน พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบลงต่ำแสดงถึงความสงบ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์ยิ้มและริมพระโอษฐ์หักคล้ายลูกคลื่น ซึ่งถือเป็นพระโอษฐ์แบบสุโขทัยโดยเฉพาะ ขมวดพระเกศาค่อนข้างเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว พระวรกายงดงามได้สัดส่วน พระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก สันขาภิเป็นแผ่นเล็กยาวจรดพระนาภี พระเพลากว้าง จากพุทธลักษณะนี้มีความใกล้เคียงกับพระพุทธรูปในหมวดพระพุทธชินราช เช่น พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ พระศรีศาสดา ต่างกันแต่เพียงนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ไม่ยาวเสมอกันเหมือนกับหมวดพระพุทธชินราช อย่างไรก็ตามพระสิทธารถคงสร้างขึ้นในระยะเวลาเดียวกันกับพระพุทธชินราช กล่าวคือในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 20

พระพุทธรูปองค์นี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้เสด็จมานมัสการและตรัสชมว่ามีพุทธลักษณะที่งดงามมาก จึงได้พระราชทานเศวตฉัตร 5 ชั้นมาถวายเป็นพระราชสักการะด้วย

ข้างหน้าพระประธาน มีพระพุทธรูปปางสมาธิ นามว่า “พระวรวินายก” หน้าตักกว้าง 0.60 เมตร สูง 0.75

เมตร สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงหล่อเมื่อ พ.ศ.2465 พระองค์ทรงมีเชื้อสายสกุลขุนนาคทางพระราชมารดา (พระมารดา คือ สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าสุทมาลมารศรี พระอัครราชเทวี พระราชธิดาในรัชกาลที่ 4 ประสูติแต่เจ้าคุณจอมมารดาสำลี เป็นธิดาของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ ผู้สร้างวัดพิชัยญาติการาม) จึงได้เสด็จมาหล่อพระวรวินายกไว้ที่วัดพิชัยญาติการามด้วย

หน้าเพจประติมากรรมปูนต้ำ “สามก๊ก”

ART HISTORY

[หน้าหลัก](#)[วัดประยุรวงศาวาส](#)[วัดพิชัยญาติการาม](#)[วัดอนงคาราม](#)[วัดบุปผาราม](#)[More](#)

ประติมากรรมปูนต้ำ สามก๊ก

บริเวณพาไลของพระอุโบสถประดับด้วยเสากลมขนาดเล็ก สันทามาจากเมืองจีนติดกับส่วนของอาคาร ดังนั้นจึงต้องมีการใช้เสาเป็นจำนวนมาก บริเวณพาไลของพระอุโบสถนี้มีการประดับด้วยประติมากรรมปูนต้ำเรื่องสามก๊ก และอาจเป็นแห่งเดียวที่มีการประดับงานประติมากรรมเรื่องนี้ จากขนาดของภาพในแต่ละตอนอยู่ในช่วงห่างแต่ละห้องของพาไลพอดี แสดงให้เห็นว่าเป็นการส่งไปทำยังเมืองจีนโดยการวัดขนาดและสัดส่วนส่งไป



หน้าเพจประติมากรรมปูนต้ำ “สามก๊ก”

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

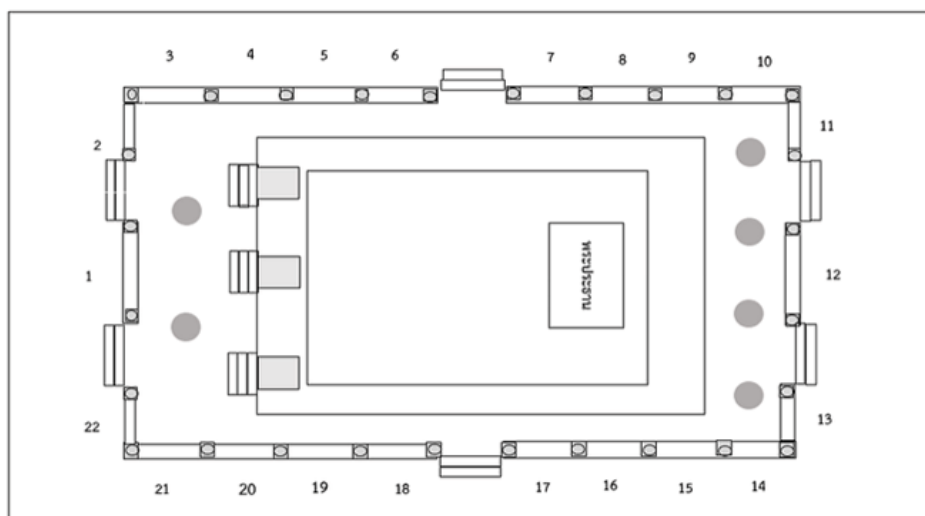
วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More

อย่างไรก็ตาม การประดับภาพไม่ได้เรียงตามลำดับเรื่องราวในวรรณกรรมสามก๊ก มีจำนวนทั้งสิ้น 22 ภาพ และเป็นที่น่าเสียดายว่ามีหลายตอนที่ชำรุดเสียหายเกือบหมดหรือบางตอนก็ลบเลือนไปอย่างมาก ในปัจจุบันมีภาพที่สามารถตีความได้ 15 ภาพ ดังนี้

- | | |
|--|--|
| ห้องที่ 1 โจโฉทำกริยาอาจเอื้อมต่อพระเจ้าเหี้ยนเต้ | ห้องที่ 2 ม้าเดี่ยวแตกทัพ |
| ห้องที่ 3 บังทองชำระคดีความ | ห้องที่ 4 เล่าปี่ กวนอู เตียวหุยรบลิโป้ |
| ห้องที่ 5 จูล่งฝ่าทัพรับอาเต๊า | ห้องที่ 6 ลิโป้ห้ามทัพฮั่นสุด |
| ห้องที่ 8 กวนอูปล่อยโจโฉ | ห้องที่ 9 ลิโป้กับตั้งโต๊ะผัดใจกันเพราะนางเตียวเสียน |
| ห้องที่ 11 ม้าเดี่ยวไล่ล่าโจโฉ เคาทงุ้มใจโฉหนีลงเรือ | ห้องที่ 14 โจโฉขอชีวิตกวนอู |
| ห้องที่ 15 แสหัวตุ๋นมัดตัวยอมรับผิดต่อโจโฉ | ห้องที่ 17 ขงเบ้งตีทัพฉวางสูมาอี้ |
| ห้องที่ 18 เล่าปี่พาซุนฮุนหนีหนี | ห้องที่ 21 โจโฉมอบม้าเช็กเฮาไว้ให้กวนอู |
| ห้องที่ 22 จิวยี่ทำอุบายเขียนอุบาย | |



หน้าเพจประวัติศาตร์นูนต่ำ “สามก๊ก”

ART HISTORY

[หน้าหลัก](#)
[วัดประยุรวงศาวาส](#)
[วัดพิชัยญาติการาม](#)
[วัดอนงคาราม](#)
[วัดบุปผาราม](#)
[More](#)

แผนผังประวัติศาตร์สามก๊ก

ข้อแนะนำเพิ่มเติม: หากนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจมีเวลาไม่มากนัก จุดที่แนะนำให้ชม คือ ตอนที่ 4,5 และ 17 ซึ่งเป็นตอนที่มีชื่อเสียงในเรื่องสามก๊ก

ห้องที่ 4 เล่าปี กวนอู เตียวหุยร่วมรบลิโป้

เป็นตอนได้รับความนิยมมากในเรื่องสามก๊ก เป็นตอนที่สื่อถึงความกล้าหาญของทั้งสามคน องค์ประกอบที่สำคัญอยู่กลางภาพ ทหารซี้มามีผู้ประดับศีรษะทางซ้ายสุด คือ ลิโป้ ผู้ที่ซี้มามาทางขวาถือทวน คือ เตียวหุย บุคคลที่ถือจ้าวทางด้านขวา คือ กวนอู และผู้ที่ถือกระบี่สองมือทางขวาสุด คือ เล่าปี ทั้งสามกำลังไล่ตามลิโป้ แม้อิโป้จะเป็นทหารผู้มีฝีมือดีในสามก๊ก แต่ทั้งสามพี่น้องร่วมสาบานก็ได้เกรงกลัว ใช้ความกล้าหาญร่วมแรงร่วมใจในการต่อสู้

ART HISTORY

[หน้าหลัก](#)
[วัดประยุรวงศาวาส](#)
[วัดพิชัยญาติการาม](#)
[วัดอนงคาราม](#)
[วัดบุปผาราม](#)
[More](#)
ห้องที่ 5 ตอนจูหลิงฝ่าทัพรับอาเต๊า

ภาพในห้องนี้มีอาจมีหลายส่วนที่กะเทาะหายไป แต่ยังมีหลายจุดสำคัญที่น่าสนใจ ในภาพมีทหารซี้มาศึกทางซ้ายมือ คือ จูหลิง ได้ช่วยอาเต๊าบุตรชายเล่าปีและซ่งอาเต๊าไว้ในอกทหารที่อยู่ด้านขวา คือ เตียวหุย เรื่องเรียกให้จูหลิงรับข้ามสะพานเตี้ยงปิ่นเกี้ยว ตอนนั้นแสดงให้เห็นวีรกรรมความกล้าหาญในการต่อสู้กับศัตรูเพียงผู้เดียวและความจงรักภักดีของจูหลิงในการช่วยเหลือบุตรชายของเล่าปี

ห้องที่ 17 ตอนซ่งเบ้งคิดพิณสว่างสุมาอี้

ซ่งเบ้งนั่งตีพิณบนกำแพงเมือง ด้านล่างมีคนกวาดพื้นหน้ากำแพงและมีคนหวนน้ำทหารบนม้า คือ สุมาอี้ เห็นซ่งเบ้งตีพิณอย่างสบายใจบนกำแพงเมือง ก็คิดว่าอาจเป็นกลลวง

หน้าเพจวิหารคด วัดพิชัยญาติการาม

ART HISTORY

[หน้าหลัก](#)
[วัดประยุรวงศาวาส](#)
[วัดพิชัยญาติการาม](#)
[วัดอนงคาราม](#)
[วัดบุปผาราม](#)
[More](#)

วิหารคด

ปกติวัดในสมัยอยุธยาหรือรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะนิยมทำเป็นระเบียงคดล้อมรอบที่วัดนี้จะมีลักษณะแตกต่างออกไปเล็กน้อย คือ ส่วนของระเบียงคดไม่ยาวต่อเนื่องกัน แต่เป็นอาคารยาวติดกับกำแพงและเว้นจังหวะห่างเป็นช่วง เรียกว่า “วิหารคด” โดยผนังด้านในติดกำแพง ส่วนอาคารด้านนอกจะมีเสาหรือช่องโค้งรับน้ำหนัก



ความสำคัญของวิหารคด คือ ภายในประดิษฐานพระอสีติมหาสาวก 80 องค์ ซึ่งถือเป็นคติที่ไม่เคยพบมาก่อนเลยทั้งในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ตามประเพณีเดิมโดยเฉพาะในสมัยอยุธยาตอนปลายและรัตนโกสินทร์มักประดิษฐานพระพุทธรูปไว้โดยรอบ

รูปแบบพระอสีติมหาสาวก เป็นประติมากรรมปูนปั้นลงรักปิดทอง ประทับนั่งขัดสมาธิเหนือฐานบัว พระเศียรปรากฏเฉพาะขมวดเศาไม่มีพระรัศมี ซึ่งหมายถึงพระสาวก รูปแบบพระสาวกคงทำขึ้นในคราวเดียวกันทั้งหมด พร้อมทั้งการสร้างวัดและพระพุทธรูปองค์อื่น ๆ

หน้าเพจพระปรางค์ วัดพิชัยญาติการาม

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดทองนพคุณ

วัดบุปผาราม

More

พระปรางค์

พระปรางค์วัดพิชัยญาติการาม หรืออาจเรียกว่า “พุทธปรางค์” อาจมีที่มาจากเป็นปรางค์ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ภายในนั่นเอง ประกอบด้วยพระปรางค์ 3 องค์ ปรางค์ประธานองค์ใหญ่อยู่ตรงกลางและมีปีกปรางค์ 2 ข้าง คติการสร้างพระปรางค์ของวัดพิชัยญาติการามมีความแตกต่างจากคติความเชื่อที่เคยมีมาแต่เดิม แสดงเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ในภัทรกัปนี้ อันประกอบด้วยพระพุทธเจ้าที่ตรัสรู้แล้ว 4 พระองค์และอนาคตกพุทธเจ้าอีก 1 พระองค์ คือ พระศรีอริยเมตไตรย



ปรางค์ประธานองค์กลางประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ 4 พระองค์ หันหลังชนกันประกอบด้วยพระพุทธรูปหันหน้าพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ พระโกนาคมนหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก พระกัศสพะหันพระพักตร์ไปทางทิศใต้ พระสมณโคดมหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออกกับปรางค์ทิศตะวันออก ซึ่งประดิษฐานพระศรีอริยเมตไตรยหันหน้ามายังพระพุทธเจ้าทั้ง 4 พระองค์ ส่วนปรางค์ทิศตะวันตกประดิษฐานพระพุทธรูปบาทสี่รอยวางในตำแหน่งเดียวกันซึ่งหมายถึงรอยพระพุทธรูปบาทพระพุทธรูปเจ้าทั้ง 4 พระองค์ที่ตรัสรู้แล้วโดยเรียงตาม

หน้าเพจพระปรางค์ วัดพิชยญาติการาม

ART HISTORY

[หน้าหลัก](#)
[วัดประยุรวงศาวาส](#)
[วัดพิชยญาติการาม](#)
[วัดอนงคาราม](#)
[วัดบุปผาราม](#)
[More](#)

ส่วนกลาง เหนือลานประทักษิณเป็นส่วนของเรือนธาตุ ซึ่งในพื้นทำเป็นอาคารแบบมณฑปจัตุรมุข ประกอบด้วยฐานบัวลูกแก้วอกไก่รองรับตัวอาคารจัตุรมุข เหนือฐานบัว ประกอบด้วยชั้นยักข์แบก ส่วนล่างประดับด้วยลายกาบพรหมศร ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ หลังคาจัตุรมุขทำซ้อนกัน 3 ชั้นลดหลั่นกันขึ้นไป เป็นหลังคาหน้าจั่วมุงกระเบื้อง ประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ (ลักษณะผสมระหว่างปากเป็นนกกและหงอนเป็นนาค บางครั้งเรียกว่า “นกเจ้า”) ภายในกรอบหน้าบันประดับลวดลายพันธุ์พฤกษามีชั้นเทพนมรองรับส่วนหน้าบัน

ส่วนยอด ส่วนนี้คือส่วนปรางค์หรือปราสาทเหนือหลังคาจัตุรมุขประกอบด้วย ฐานยักข์แบกสลักรับกับชั้นเทพนมรองรับชั้นปราสาทที่ทำซ้อนกันเป็นชั้น ๆ 6 ชั้น แต่ละชั้นประดับบันแถลงหรือกลีบขนุนปรางค์ ลักษณะทรงกลีบขนุนปรางค์ทำแนบชิดกับองค์ปรางค์แล้ว ซึ่งเป็นวิวัฒนาการสืบทอดต่อมาจากอยุธยาและมีลวดลายประดับ ส่วนเรื่องของยักข์แบกเทพนม คงเปรียบเทียบได้กับพระปรางค์วัดระฆังและวัดอรุณราชวราราม อันมีคติเรื่องของพระปรางค์จำลองมาจากเขาพระสุเมรุในคติของพุทธศาสนา จะพบว่าปรางค์ที่สร้างในรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะมีชั้นซ้อนของปราสาท 6 ชั้นเสมอ อาจหมายถึงสวรรค์ชั้นต่าง ๆ นั่นเอง ส่วนยอดของปรางค์ประดับด้วยพสุลซึ่งพบอยู่ทั่วไปของพระปรางค์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ความสำคัญของปรางค์ประธาน คือ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ 4 พระองค์ ซึ่งหมายถึงอดีตพุทธเจ้าและพระพุทธรูปปัจจุบัน นอกจากนี้บริเวณภายในอาคารเป็นที่บรรจุอัฐิของตระกูลขุนนาค ที่สำคัญคือ อัฐิสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี) และสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ) ผู้สร้างวัดพิชยญาติ)



หน้าเพจพระปรารงค์ วัดพิชญาติการาม

ART HISTORY [หน้าหลัก](#) [วัดประยุรวงศาวาส](#) [วัดพิชญาติการาม](#) [วัดนองคาราม](#) [วัดบุปผาราม](#) [More](#)

พระพุทธรูปเจ้าสี่พระองค์

ประดิษฐานภายในพระปรารงค์ประธาน แสดงปางสมาธิมีรูปแบบเหมือนกันทั้ง 4 องค์ พระพุทธรูปประทับนั่งเหนือฐานบัวแข่งสิงห์ ส่วนบัวหงายมีลายกลีบบัว มีผ้าทิพย์ประดับด้านหน้า พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระขนงโก่ง พระเนตรค่อนข้างเล็กและเหลือบลงต่ำ พระโอษฐ์เล็ก ขมวดพระเศวตเป็นเม็ดเล็ก ๆ พระรัศมีเป็นเปลวสูง พระวรกายเพรียวบาง ลักษณะดังกล่าวเป็นแบบเฉพาะที่เกิดขึ้นในงานประติมากรรมสมัยรัชกาลที่ 3

ศตวรรษสร้างพระพุทธรูปเจ้าสี่พระองค์ประดิษฐานในอาคาร ลักษณะหันหลังชนกันนี้ได้รับความนิยมในศิลปะทูกามของพม่า ซึ่งจะประดิษฐานไว้ในวิหารขนาดใหญ่ ในประเทศไทยมีพบอยู่บางแห่งที่เป็นวัดของชุมชนชาวมอญ ที่เหลือหลักฐานสมบูรณ์คือที่วัดพิชญาติการามแห่งนี้ จากคดีเรื่องรอยพระพุทธรูปบาฬีรอยและเรื่องของอนาคตพระพุทธรูปเจ้าที่ไม่เหมือนกับที่อื่น ๆ ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความแปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในวัดนี้นอกเหนือจากรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สัมพันธ์กันโดยไม่เคยปรากฏมาก่อนในงานศิลปกรรมไทย

ART HISTORY [หน้าหลัก](#) [วัดประยุรวงศาวาส](#) [วัดพิชญาติการาม](#) [วัดนองคาราม](#) [วัดบุปผาราม](#) [More](#)

พระปรารงค์ปึก

ตั้งอยู่บนลานประทักษิณเดียวกับปรารงค์ประธาน ด้านทิศตะวันออกและตะวันตกทั้งสององค์มีลักษณะเหมือนกันทุกประการ เป็นอาคารจัตุรมุข ประกอบด้วยส่วนฐานสิงห์ ลูกแก้วอกไก่รองรับลักษณะเป็นอาคารจัตุรมุขลดส่วนลงจากอาคารประธาน มีขนาดเล็กลง ไม่มีชั้นยักข์แบกและเทพพนม หลังคาจัตุรมุขเหลือเพียง 2 ชั้นไม่ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์



หน้าเพจพระปรารักษ์ปึก วัดพิชัยญาติการาม

ART HISTORY [หน้าหลัก](#) [วัดประยุรวงศาวาส](#) [วัดพิชัยญาติการาม](#) [วัดอนงคาราม](#) [วัดบุปผาราม](#) [More](#)



รูปแบบของพระปรารักษ์ปึกทั้ง 2 องค์ สร้างมีรูปแบบประเพณีที่มีมาแต่เดิม และอาจเกิดขึ้นแห่งเดียวที่นี่ คือ เป็นการทำขึ้นแบบง่าย ๆ ตัวองค์ปรารักษ์อยู่ในผังกลมไม่ได้เพิ่มมุมตามระเบียบของปรารักษ์และประดับด้วยลายกลีบขนุนหรือกลีบบัวขนาดใหญ่ติดอยู่โดยรอบซึ่งไม่ใช่ระเบียบของปรารักษ์ ความสำคัญของปรารักษ์ปึกทั้งสององค์ คือ องค์ทางทิศตะวันออกประดิษฐานพระศรีอาริย์เมตไตรย องค์ทิศตะวันตกประดิษฐานรอยพระพุทธบาทสี่รอย

พระศรีอาริย์เมตไตรย

พระศรีอาริย์เมตไตรยหรือพระศรีอารยเป็นพระโพธิสัตว์ที่จะมาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ตามความเชื่อในพุทธศาสนา พระศรีอาริย์เมตไตรยประดิษฐานในปรารักษ์ปึกด้านทิศตะวันออก เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิประทับนั่งหันพระพักตร์ไปยังพระพุทธเจ้าทั้งสี่พระองค์ซึ่งประดิษฐานในพระปรารักษ์ประธาน รับกับคติที่ว่าพระศรีอาริย์เมตไตรยคือพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปในภัทรกัปนี้

พุทธลักษณะของพระศรีอาริย์เมตไตรย แสดงด้วยพระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธินั่งขัดสมาธิราบ เครื่องทรงอย่างเทวดาตามคติที่กล่าวว่าพระศรีอาริย์เมตไตรยคือพระโพธิสัตว์ที่หลุดพ้นแล้ว ประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิตเพื่อรอที่จะเสด็จลงมาเป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป พระพักตร์มีลักษณะคล้ายพระพุทธเจ้าสี่พระองค์ สวมมงกุฎยอดแหลมทรงสูง ประดับกรรเจี๊ยก สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ การครองจีวร สังฆาฏิปรากฏลวดลายที่ขอบผ้าพร้อมกับการแสดงเครื่องทรงอื่น ๆ ได้แก่ กรองศอ สังวาล 2 สายไขว้กันทั้งด้านหน้าและด้านหลัง พาหุรัด ทองพระกรและพระอำมรงค์ ส่วนสบงแสดงลวดลายบนผ้าเป็นลายกดอกซึ่งเป็นที่ยอมรับมากในสมัยรัชกาลที่ 3

พระพุทธบาทสี่รอย

พระพุทธบาทสี่รอยนิยมสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้พบที่วัดพิชัยญาติการามด้วยแต่มีลักษณะแปลกไปจากที่เคยพบเห็นกันมา รูปแบบพระพุทธบาทเป็นลักษณะพระพุทธบาทเรียงกันสี่พระบาท ซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้า 4 พระองค์

หน้าเพจพระเจดีย์คู่ วัดพิชยญาติการาม

ART HISTORY

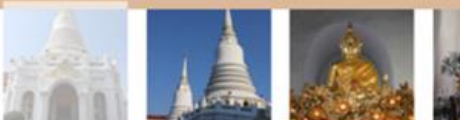
[หน้าหลัก](#)[วัดประยุรวงศาวาส](#)[วัดพิชยญาติการาม](#)[วัดอนงคาราม](#)[วัดบุปผาราม](#)[More](#)

พระเจดีย์คู่

ตั้งอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ 2 องค์ สูง 23 เมตร พระเจดีย์คู่ทั้งสององค์นี้สันนิษฐานว่าเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 เพราะพระองค์มีพระราชนิมิตเจดีย์ทรงระฆังของวัด ดังปรากฏหลักฐานวัดสำคัญที่สร้างในรัชกาลนี้มีเจดีย์ทรงระฆังเป็นประธานแทบทั้งสิ้น เช่น เจดีย์วัดโสมนัส เจดีย์ภูเขาทอง วัดสระเกศ เจดีย์วัดปทุมวนาราม



ART HISTORY

[หน้าหลัก](#)[วัดประยุรวงศาวาส](#)[วัดพิชยญาติการาม](#)[วัดอนงคาราม](#)[วัดบุปผาราม](#)[More](#)

ลักษณะของเจดีย์ทรงระฆัง ส่วนฐานเป็นอาคารที่มีมุขยื่นออกมาทั้ง 4 ด้านมีประตูเข้าไปภายในและเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ที่หน้าบันหลังคามุขประกอบด้วยหน้าจั่วอย่างจีน ประดับลวดลายดอกไม้ เหนือส่วนอาคารเป็นลานประทักษิณแล้วจึงถึงส่วนฐานของเจดีย์ทรงระฆังซึ่งชั้นแรกมีคูหาประดับโดยรอบ เหนือขึ้นไปจึงเป็นชั้นมาลัยเถารองรับองค์ระฆังมีบัลลังก์สี่เหลี่ยมและแปดเหลี่ยมรองรับส่วนยอดที่เป็นปล้องไฉนและปลียอดตามลำดับ

เจดีย์ทั้งสององค์มีลักษณะเกือบจะเหมือนกันทุกประการ จะแตกต่างกันบ้างบางส่วนเท่านั้น เช่น องค์

หน้าเพจตึกสุขุมาลัย กุฏิทรงช่วย วัดพิชยญาติการาม

ART HISTORY หน้าหลัก วัดประยุรวงศาวาส วัดพิชยญาติการาม วัดอนงคาราม วัดบุปผาราม More

ตึกสุขุมาลัย

อาคารแห่งนี้สมเด็จพระบิดาเจ้าสุขุมลมารศรี พระอัครราชเทวีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างถวายวัดพิชยญาติการาม เพื่อเป็นที่เรียนของพระภิกษุสามเณร ต่อมาได้ใช้เป็นโรงเรียนสุขุมาลัยเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาชาย ซึ่งถือเป็นโรงเรียนแห่งแรกในเขตคลองสาน ปัจจุบันอาคารแห่งนี้ยังใช้เป็นสถานศึกษาของสงฆ์

รูปแบบของอาคารเป็นอาคารแบบยุโรป ได้แก่ ลักษณะของหน้าบันและกรอบหน้าต่างที่ทำเป็นวงโค้ง ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 5





กุฏิทรงช่วย

เป็นอาคารที่ใช้เป็นห้องสมุดสำหรับพระสงฆ์ กุฏิหลังนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ส่วนหนึ่งเพื่อร่วมสร้าง จึงได้รับ พระราชทานนามว่า "กุฏิทรงช่วย"

หน้าเพจวัดอนงคาราม

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More

วัดอนงคาราม

บานประตู หน้าต่าง ลายปราสาทสามยอดอัญมณีงาม

ประวัติวัดอนงคาราม

วัดนี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยท่านผู้หญิงน้อย ภริยาสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ได้สร้างวัดขึ้นบริเวณสวนกาแฟซึ่งอยู่คนละฝั่งคลองบริเวณนิเวศสถานของท่านในปี พ.ศ.2393 เดิมชื่อวัดน้อยชำแลม สันนิษฐานว่าชื่อ "น้อย" คงเป็นนามท่านผู้หญิงน้อยผู้สร้างวัด ส่วนคำว่า "ชำแลม" นั้นเป็นนามเดิมของท่านเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ชำ บุนนาค) ผู้มีส่วนช่วยในการสร้างพระอารามนี้ แต่ชาวบ้านมักเรียกวัดนี้ว่า วัดใหม่ เพราะวัดอนงคาราม เป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่ ส่วนวัดพิชัยญาติการามและวัดบุปผาราม เป็นวัดโบราณที่ปฏิสังขรณ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้พระราชทานนามวัดใหม่ว่า วัดอนงคาราม



พระวิหาร



พระอุโบสถ

วิทยาลัยศิลป

หน้าเพจวัดอนงคาราม

ART HISTORY

หน้าหลัก







วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More

-  วัดอนงคาราม 41 ถ.สมเด็จพระเจ้าพระยา แขวงสมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพฯ
-  เปิดทุกวัน 08.00 -17.00 น.
-  พระวิหาร
พระอุโบสถ (ติดต่อสังฆา)
-  0 2437 6037 พระมหาคุณฐ สุกกิจใจ 08 3073 8378
-  ถ.ประจำอีก 3,4,7,7ก,9,21,37,40,56,82,529,542
ถ.สมเด็จพระเจ้าพระยา 6,42,43
-  แนะนำให้จอดรถที่วัดพิชัยญาติการาม เนื่องจากวัดอนงคารามมีที่จอดรถค่อนข้างน้อย

MAP



หน้าเพจพระวิหาร วัดอนงคาราม



พระวิหาร

พระวิหารมีรูปแบบไทยประเพณี กล่าวคือ มีสาย่อมุมไม้สิบสอง หลังคาลดชั้น ไม่มีมุขด้านหน้าและด้านหลัง โขรามีนาคค้ำยอง ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันประดับสลักลายดอกไม้ใช้เทคนิคของการประดับกระจกสีเป็นดอกและใบ เสาศดับบัวหัวเสาและมีคันทวยรองรับชายคา นอกจากนี้ยังมีการประดับสาหร่ายและรวงผึ้ง หน้าบันและซุ้มหน้าต่างเป็นลายปูนปั้น บานประตูและหน้าต่างปั้นลายเป็นปราสาทสามยอดงดงามมาก เป็นสายไทยผสมลายเทศสอคล้องกับสายกรอบประตูหน้าต่างและสาหร่ายรวงผึ้ง



พระประธานในพระวิหาร พระพุทธจุลนาถ ซึ่งถวายพระนามโดยสมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์พุทธสรณมหาเถระอดีตเจ้าอาวาสวัดอนงคาราม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยโลหะลงรักปิดทองสมัยสุโขทัยยึดเชิญมาจากเมืองสุโขทัย พุทธลักษณะของพระพุทธรูป ได้แก่ พระพักตร์รูปไข่ พระขนงโค้ง พระนาสิกโด่งนูน พระเนตรเว้ายาว พระโอษฐ์ยิ้มแสวงเล็กน้อย ฆมวดพระเศวตเศวตเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว พระอังสากว้างเป็นพระองค์เล็ก สันชาปฐิเป็นเส้นเล็กและยาวลงมาจรดพระนาภี ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้จัดเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ในศิลปะสุโขทัย มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20

ด้านหน้าพระประธานมีพระพุทธรูปทรงเครื่องเป็นพระพุทธรูปปาง หล่อด้วยโลหะขัดเงาจำลองมาจากพระประธานในอุโบสถวัดนางนอง กรุงเทพมหานคร โดยคณะศิษยานุศิษย์ มีหลวงบริหารศิริอุตุนราชเป็นหัวหน้าสร้างถวายสมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ พุทธสรณมหาเถระ อดีตเจ้าอาวาสวัดอนงคารามชานพระนามว่า พระพุทธมิ่งโลก

หน้าเพจพระอุโบสถ วัดอนงคาราม

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชยญาติการาม

วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More

พระอุโบสถ

สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นอาคารแบบประเพณีนิยม อาคารยกพื้นสูง ก่ออิฐถือปูน หลังคาลาด 2 ชั้น ใขระประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันเป็นงานไม้แกะสลักประดับ ลวดลายของไทยเป็นลายดอกกลอย มีเสาสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ไม่มีการประดับบัวหัวเสาและ คันทวย แสดงให้เห็นถึงเทคนิคการก่อสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งมีประตุนำตัวมีลวดลายปูนปั้นลงรักปิดทองประดับกระจก ลายอย่างเทศ คือ เป็นลายดอกไม้ใบไม้จำพวกลายดอกโบตั๋น ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมเป็นอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 3 และได้รับการยกย่องกันว่ามีความงดงามมาก



ภายในพระอุโบสถ เป็นงานตกแต่งที่ได้รับการบูรณะใหม่ทั้งหมด งานศิลปกรรมที่โดดเด่นภายในพระอุโบสถ ได้แก่ การออกแบบที่เน้นความโปร่งของอาคาร ให้ความสำคัญกับปราสาทที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน แม้ว่าพระพุทธรูปขนาดเล็ก แต่ทำเป็นบุษบกหรือปราสาททรงสูง ลักษณะของบุษบกมีฐานสิงห์ ยกสูง ตัวเรือนทรงสูงโปร่งทุกด้าน ส่วนหลังคาเป็นทรงปราสาทยอด ลักษณะของการประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดเล็กในบุษบกเพื่อเป็นประธานของวัดนี้ มักพบอยู่ในงานก่อสร้างวัดในสมัยรัชกาลที่ 4 แล้ว

พระประธานในพระอุโบสถ ปางมารวิชัยขนาดเล็ก ประดิษฐานอยู่ในบุษบกเหนือฐานชุกชีลงรักปิดทองประดับกระจกมีลายกระจังแบบไทยประเพณี ทำด้วยโลหะ นับว่าเป็นพระพุทธรูปที่ยังคงเค้าพระพักตร์แบบพระพุทธรูปที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ มีพระพักตร์อย่างหุ่น นิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน ชายสังฆาฏิอยู่กึ่งกลางพระวรกาย สองข้างของพระพุทธรูปประธานยังมีพระพุทธรูปทรงเครื่องประทับยืน 2 องค์ หลังด้วยโลหะปิดทองประดิษฐานอยู่บนบริเวณด้านข้างของบุษบก ข้างละองค์ ลักษณะของพระพุทธรูปทั้ง 2 องค์มีความงดงามมากเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างจักรพรรดิราช ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 3

หน้าเพจวัดบุปผาราม

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More

วัดบุปผาราม


จิตรกรรมฝาผนังไทยประเพณีผสมผสานรูปแบบศิลปะตะวันตก

ประวัติวัดบุปผาราม

เดิมเป็นวัดโบราณที่อาจสร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย ชื่อว่า วัดตอกไม้ ในสมัยรัชกาลที่ 3 ท่านผู้หญิงจันทร์ ภรรยาเอกสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) และบุตรของท่าน คือ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ขณะที่ยังดำรงตำแหน่งมื่นไวยวรนาถ กับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ขณะยังดำรงตำแหน่งมื่นราชามาตย์ ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ และเมื่อได้ทำการปฏิสังขรณ์เรียบร้อยแล้ว รัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทานนามว่า "วัดบุปผาราม" การบูรณะวัดครั้งนี้ อาจเป็นเพราะเป็นวัดที่ตั้งอยู่ใกล้บ้านของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งเป็นประเพณีนิยมของขุนนางในตระกูลบุนนาคที่นิยมการสร้างวัดประจำตระกูลในที่ดินของตนเอง



พระวิหาร

-  วัดบุปผาราม 293 ถนนพหลโยธิน 2 แขวงวัดโกสีย์ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ
-  พระวิหาร (ไม่เปิดให้เข้าชม ควรติดต่อล่วงหน้า)
-  0 2465 2148
-  พระสุสาน สุทธิโย 08 8007 3707
-  3,4,7,9,9,21,37,40,56,82,529,542

MAP



หน้าเพจพระวิหาร วัดบุปผาราม

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชยญาติการาม

วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More

พระวิหาร

พระวิหารเป็นอาคารขนาดเล็กที่มีความงดงามสมส่วนด้วยการออกแบบและงานประดับตกแต่ง ได้แก่ ลวดลายของประตูและหน้าต่าง อีกทั้งซุ้มและงานประดับตกแต่งบานประตูหน้าต่าง โครงสร้างของพระวิหารยังเป็นงานที่ได้รับอิทธิพลของการสร้างจากสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ การสร้างอาคารที่มีหน้าบันก่ออิฐถือปูน มีสภาพโล่งรับชายคา ไม่มีการประดับบัวหัวเสา แต่สิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าเป็นงานก่อสร้างที่สร้างขึ้นในปลายสมัยรัชกาลที่ 3 และต้นรัชกาลที่ 4 คือ การประดับหน้าบันที่มีการนำช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์กลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งแต่เป็นงานกระเบื้องเคลือบและมีการปรับเปลี่ยนตัวช่อฟ้าและหางหงส์ที่เป็นตัวนาคมีปากเป็นนก บางครั้งเรียกว่า นกเจ้า ปรางค์ที่วัดเฉลิมพระเกียรติและพระอุโบสถวัดบรมนิวาส จึงแสดงให้เห็นว่าเป็นช่วงระยะเวลาของการก่อสร้างที่ใกล้เคียงกัน

ที่หน้าบันมีตราสุริยมณฑล เป็นรูปพระอาทิตย์ทรงรถเทียมด้วยม้าซึ่งหมายถึงพระอาทิตย์ อันเป็นสัญลักษณ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ส่วนที่ช่องประตูมีรูปของพระอาทิตย์แบบศิลปะตะวันตกที่มีหน้าบุคคลและมีแสงสว่างออกมา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์พระอาทิตย์ของชาวตะวันตก คล้ายกับที่ปรากฏในพระราชวังแวร์ซายของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมีสัญลักษณ์เป็นรูปพระอาทิตย์บริเวณซุ้มประตู หน้าต่างเป็นลายปูนปั้น ปัทมาภรณ์ ประดับกระจุกบุรุษสุริยมณฑลแบบไทยเทศตามแบบงานประติมากรรมหน้าต่างด้านนอกเป็นไม้สลัก ลวดลายตรงกลางเป็นตราสุริยมณฑลแบบฝรั่ง คือ เป็นตรารูป

พระอาทิตย์ บานประตูหน้าต่างด้านในเขียนภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีน ด้านนอกพระวิหารมีระเบียงล้อมรอบ ด้านในพระวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปใหญ่ มีพระพุทธรูปชินราชจำลองเป็นพระประธาน ผนังภาพจิตรกรรมฝีมือประณีตงดงาม ภาพตอนบนวิหารเป็นของเดิม ถัดระดับต่ำลงมามีการซ่อมแซมและเขียนใหม่ตามแบบลวดลายเดิม



หน้าเพจจิตรกรรม วัดบุปผาราม

ART HISTORY

หน้าหลัก วัดประยุรวงศาวาส วัดพิชยญาติการาม วัดอนงคาราม วัดบุปผาราม Mon

จิตรกรรม

งานจิตรกรรมตกแต่งภายในเป็นการผสมผสานกันระหว่างจิตรกรรมแนวแบบไทยประเพณีที่เขียนเกี่ยวกับพุทธประวัติ และทศชาติ แต่มีการใช้เทคนิคและการแสดงออกทางศิลปะแบบตะวันตก

ฝาผนังตอนบนมีภาพจิตรกรรมพุทธประวัติ ฝาผนังระหว่างช่องหน้าต่างเป็นภาพจิตรกรรมพระเจ้าสิบชาติ ที่กรอบประตูและกรอบหน้าต่างพระวิหารมีคำโคลงสุภาษิตโลกนิติ 28 บท มีภาพลายรดน้ำประกอบ



ผนังเหนือช่องหน้าต่างทุกด้านเขียนเป็นภาพพุทธประวัติที่ต่อเนื่องกันทั้งหมด โดยบนสุดเขียนเป็นภาพเทพชุมนุมอยู่ในมุมมองที่ไกลสุดเหมือนอยู่บนท้องฟ้าที่ไกลออกไปและเป็นภาพเล็ก ๆ เขียนเป็นแถวแบบเหมือนจริง ฉากของภาพพุทธประวัติได้คัดเลือกเฉพาะตอนสำคัญ ๆ มาเขียนและเขียนต่อเนื่องกันโดยใช้อ็องค์ประกอบของภาพสำคัญเป็นศูนย์กลางในการมองว่าเป็นตอนใด ใช้แนวธรรมชาติเป็นตัวแบ่งภาพ ตัวภาพเหตุการณ์โดยเฉพาะภาพบุคคลยังเขียนแบบแนวประเพณีนิยม ส่วนการแสดงออกของฉากธรรมชาติและองค์ประกอบอื่น ๆ เขียนในแนวเหมือนจริง เช่น ฉากอาคารบ้านเรือนเขียนในแนวสามมิติที่เป็นอิทธิพลตะวันตก ในระยะแรกที่เขียนช่างอาจยังไม่มีความชำนาญมากนักซึ่งเริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่วัดบวรนิเวศวรวิหาร โดยมีช่างคนสำคัญ คือ ขวัญอินโข่งเป็นผู้เริ่มเขียน ดังนั้นที่พระวิหารแห่งนี้อาจเป็นฝีมือ

หน้าเพจจิตรกรรม วัดบุปผาราม

ART HISTORY

หน้าหลัก

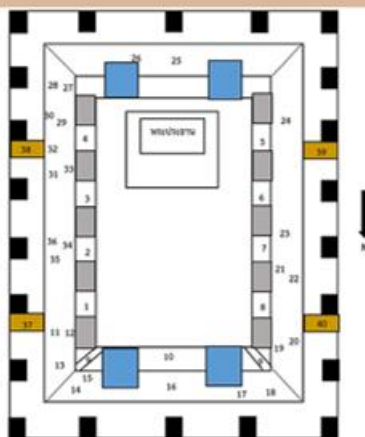
วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More



แผนผังจิตรกรรมวิหารวัดบุปผาราม

หมายเลข 1-10 ภาพจิตรกรรมทศชาติชาดก

หมายเลข 11-36 ภาพจิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ

หมายเลขที่ 37-40 ภาพจิตรกรรมเทวาศิลปะตะวันตก

สัญลักษณ์สีในแผนผังจิตรกรรม

■ หมายถึง เส้าพาโล

■ หมายถึง ประตูประวิหาร

■ หมายถึง หน้าต่างในพระวิหาร

■ หมายถึง คอสองบริเวณเส้าพาโล

- 1 เตมียชาดก
- 2 มหาชนกชาดก
- 3 สุวรรณสามชาดก
- 4 เนมิราชชาดก
- 5 มโหสถชาดก
- 6 กุริทัตตชาดก
- 7 จันทกุมารชาดก
- 8 นารทชาดก
- 9 วิธราชชาดก

หน้าเพจจิตรกรรม วัดบุปผาราม

ART HISTORY

[หน้าหลัก](#)[วัดประยุรวงศาวาส](#)[วัดพิชัยญาติการาม](#)[วัดอนงคาราม](#)[วัดบุปผาราม](#)[More](#)

- 15 นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส
- 16 พญามารยกทัพมาขัดขวางการตรัสรู้
- 17 พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา
- 18 ปัญจวัคคีย์ทิ้งหีบบรรลอรหันต์
- 19 พระพุทธเจ้าเสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์
- 20 พระพุทธเจ้าแสดงปาฏิหาริย์ทรมาน
เหล่าพระประยูรญาติที่มีทิฐิ
- 21 พระพุทธเจ้าถวายพระเพลิงพระบิดา
- 22 พระนางปชาบดีโคตรมีขออุปสมบทเป็นภิกษุณี
- 23 คหบดีถวายภัตตาหารแก่พระพุทธเจ้า
- 24 พระพุทธเจ้าทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์
- 25 พระพุทธเจ้าโปรดพุทธมารดา
- 26 พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
- 27 พระสารีบุตรนิพพาน
- 28 พระโมคคัลลานะเหาะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลลาเข้านิพพาน
- 29 พระพุทธเจ้าโปรดชาวเมืองไพสาลี
- 30 พระพุทธเจ้าโปรดเสด็จเรือนนายจุนทะ
- 31 พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน
- 32 พระอานนท์แจ้งข่าวปรินิพพานแก่มีลกษัตริย์
- 33 พิธีถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระพระพุทธเจ้า
- 34 กองทัพกษัตริย์ยกทัพมาเพื่อแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุ
- 35 โทณพราหมณ์ระงับสงครามแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุ
- 36 โทณพราหมณ์แบ่งพระบรมสารีริกธาตุให้กษัตริย์
- 37 นางฟ้าถือเครื่องดนตรีศิลปะตะวันตก
- 38 กามเทพถือเครื่องดนตรี
- 39 กามเทพศิลปะตะวันตก
- 40 กามเทพศิลปะตะวันตก

หน้าเพจบรรณานุกรม

ART HISTORY

หน้าหลัก

วัดประยุรวงศาวาส

วัดพิชัยญาติการาม

วัดอนงคาราม

วัดบุปผาราม

More

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **ประยุรวงศาวาส** อนุรักษ์บูรณะปฏิสังขรณ์เขมอวัดประยุรวงศาวาส. กรุงเทพฯ: สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2556.

กรมศิลปากร. **วัดสำคัญกรุงรัตนโกสินทร์เล่ม4**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2525.

สุริยา รัตนกุล, คุณหญิงและคณะ. **พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร เล่ม 1**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

_____ . **พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร เล่ม 2**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

ฉันทน์ วรรณถนอม. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: สามลดา, 2552.

นิศาศ ศิลปเศรษฐ. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2

บุญเลิศ จิตต์วัฒนา. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2548.

ประภัสสร ซูวิเชียร. **อยุธยาในย่านกรุงเทพฯ ศิลปกรรมที่สัมพันธ์กับแม่น้ำลำคลอง**. นนทบุรี: มติชน, 2561.

ประภัสสร ซูวิเชียรและรุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุล. กรุงเทพฯ **กรุงธนมีภูมิสถานชื่อบ้านนามเมือง** กรุงเทพฯ:

เรือนแก้ว การพิมพ์, 2556.

ปิยนาด บุนนาค. **บทบาททางการเมืองการปกครองของเสนาบดีตระกูลบุนนาค**. กรุงเทพฯ: ดวงมณ, 2520.

พระมหาปรณ กิตติธโร. **วัดพิชัยญาติการามวรวิหาร**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2559.

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. **พุทธศิลป์ไทยสายสัมพันธ์กับศรีลังกา**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2563.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **พุทธศิลป์สมัยรัตนโกสินทร์พัฒนาการของงานช่างและแนวคิดที่ปรับเปลี่ยน**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2556.

सानติ ภัคคีคำและนวรรตน์ ภัคคีคำ. **สามก๊กศิลปกรรมจีนวัดไทยในบางกอก**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2549.

เอนก นาวิกมูล. **ประวัติการถ่ายรูปยุคแรกของไทย**. กรุงเทพฯ: สารคดี, 2548.

<https://www.watbuppha.org> เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2564.

https://www.watprayoon.com/main.php?url=about&code=paryoon_h เข้าถึงเมื่อ 9 พฤษภาคม 2564 เข้า

ถึงได้จาก <https://www.watprayoon.com>

วิทยาลัยศิลป

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาในบทต่าง ๆ ที่ผ่านมา ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปกรรมวัดประจำตระกูลขุนนาคย่านฝั่งธนบุรี อันประกอบไปด้วย วัดประยูรวงศาวาส วัดพิชยญาติการาม วัดอนงคารามและวัดบุปผาราม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ มีงานศิลปกรรมที่มีคุณค่าสามารถดึงดูดให้มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมและศึกษางานศิลปกรรมให้เพิ่มมากขึ้นได้

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจข้อมูล สื่อสารสนเทศต่าง ๆ พบว่าในแต่ละวัดมีการจัดการข้อมูลของสถานที่ที่แตกต่างกันออกไป เช่น บางวัดมีการนำเสนอเป็นข้อมูลด้วยหนังสือเป็นรูปเล่ม บางวัดมีป้ายติดตั้งข้อมูลสถานที่เพียงบางจุด บางวัดมีการใช้รหัสแบบตอบกลับเร็วติดตั้งตามจุดต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ที่ต้องการทราบข้อมูลเข้าถึงข้อมูลได้แต่ในปัจจุบันไม่สามารถใช้งานได้จริง บางวัดมีรหัสแบบตอบกลับเร็วที่นักท่องเที่ยวสามารถหาข้อมูลได้อย่างรวดเร็วแต่ป้ายติดตั้งหายไปหรือสลับตำแหน่งติดตั้งผิดจุด ซึ่งอาจทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสับสนหรือเข้าใจข้อมูลผิดพลาด และบางวัดไม่มีข้อมูลที่ให้รายละเอียดมากนัก มีเพียงป้ายข้อมูลของทางกรุงเทพมหานคร

ปัจจุบันพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเริ่มเปลี่ยนไป มีการใช้สื่อเทคโนโลยีในการศึกษาหาข้อมูลต่าง ๆ ก่อนที่จะเดินทางมากยิ่งขึ้น รวมถึงความนิยมในการใช้สื่อสารสนเทศที่ต้องการความสะดวกรวดเร็วในการหาข้อมูล การที่จะสร้างจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว กลุ่มผู้สนใจในวัยต่าง ๆ ให้มาชมงานศิลปกรรม การที่มีเพียงป้ายข้อมูลตามสถานที่เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอการแก้ปัญหาเหล่านี้ด้วยการผลิตสื่อสารสนเทศต่าง ๆ โดยข้อมูลในสื่อสารสนเทศต่าง ๆ นั้นผู้วิจัยได้นำงานวิจัยของศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ มาใช้ในการนำเสนอ สื่อสารสนเทศที่นำเสนอมีดังต่อไปนี้

1. แผ่นพับข้อมูล

เป็นการให้ข้อมูลสถานที่ต่าง ๆ ที่น่าสนใจภายในวัดโดยสังเขป สะดวกแก่การพกพาไปตามจุดต่าง ๆ แต่เนื่องจากแผ่นพับอาจมีพื้นที่จำกัด หากต้องการข้อมูลเพิ่มเติมสามารถใช้รหัสแบบตอบกลับเร็วที่สามารถไปยังเว็บไซต์ได้

2. ป้ายข้อมูล

ป้ายแสดงข้อมูลโดยสังเขปของแต่ละวัด ตั้งตามจุดสำคัญต่าง ๆ ที่ควรชม โดยมีเนื้อหาทางด้านศิลปกรรมเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ หากผู้ที่เดินทางมาต้องการหาข้อมูลเพิ่มเติมที่มากขึ้นสามารถใช้รหัสแบบตอบกลับเร็วเพื่อไปยังเว็บไซต์ที่จัดทำไว้ได้

3. เว็บไซต์

ภายในเว็บไซต์ ประกอบไปด้วยข้อมูลต่างๆ ของวัดประจำตระกูลขุนนาคยานฝั่งธนบุรีทั้ง 4 วัด เช่น ประวัติวัด จุดที่ควรชมภายในวัด โดยจะนำเสนอข้อมูลงานศิลปกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ยังประกอบไปด้วยภาพถ่ายสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงภาพถ่ายเก่าที่ได้สืบค้นจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติเพื่อให้ผู้เข้าชมเว็บไซต์สามารถชมรูปแบบงานศิลปกรรมเดิมที่อาจไม่พบในปัจจุบัน ทำให้ผู้เข้าชมเว็บไซต์สามารถจินตนาการและรับรู้ได้ถึงความงดงามของโบราณสถานมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีข้อมูลรายละเอียดการติดต่อก่อนการเข้าชมในกรณีที่บางวัดไม่ได้เปิดให้เข้าชม แผนที่การเดินทางไปยังวัด การเดินทางด้วยรถสาธารณะ เพื่อให้ผู้ที่สนใจสามารถวางแผนการเดินทางและการชมได้ล่วงหน้า ไม่เสียเวลาในการเดินทาง

เว็บไซต์ได้สร้างรูปแบบการใช้งานให้สามารถใช้ได้กับอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก รวดเร็ว

การจัดทำสื่อสารสนเทศต่าง ๆ ที่ทำให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก ได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง เหมาะสมและการมีประชาสัมพันธ์สถานที่ต่าง ๆ เพิ่มเติม อาจทำให้วัดในบริเวณนิเวศสถานตระกูลขุนนาคยานนี้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และมีคุณค่าทางศิลปกรรมเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เป็นการสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของการท่องเที่ยวโบราณสถานอย่างแท้จริงโดยการนำประวัติศาสตร์ศิลปะมาช่วยอธิบาย อันจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อคุณค่าในแหล่งท่องเที่ยวและเป็นการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมไทยเพื่อให้ดำรงอยู่คู่คนไทยตลอดไป

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากร. **ประยุมรงศานุสรณ์โครงการบูรณปฏิสังขรณ์เขมอวัดประยุมรงศาวาส**. กรุงเทพฯ: สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2556.
- . **วัดสำคัญกรุงรัตนโกสินทร์เล่ม4**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2525.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทย พ.ศ.2562** เข้าถึงเมื่อ 25 มกราคม 2564.เข้าถึงได้จาก <https://intelligencecenter.tat.or.th>
- ฉันทิช วรรณถนอม. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: สามลดา 2552.
- ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. **สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)**. พิมพ์ครั้งที่3 กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2551.
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. **ประวัติวัดประยุมรงศาวาส 180 ปี**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง 2551.
- นภัสพร นิยะวานนท์. **สวนกาแพแห่งแรกของประเทศไทยในบ้านสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์**. <http://management.bsru.ac.th/สวนกาแพแห่งแรกของประเทศไทยในบ้านสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์>.
- นิศศา ศิลปเศรษฐ. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2561.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2548.
- ประภัสสร ชูวิเชียร. **อยุธยาในย่านกรุงเทพฯศิลปกรรมที่สัมพันธ์กับแม่น้ำลำคลอง**. นนทบุรี: มติชน, 2561.
- ประภัสสร ชูวิเชียร และรุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุล. กรุงเทพฯ **กรุงธนมีภูมิสถานชื่อบ้านนามเมือง**. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์ 2556.
- ปิยนถ บุนนาค. **บทบาททางการเมืองการปกครองของเสนาบดีตระกูลบุนนาค**. กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2520.
- พระมหาปรกณ กิตติธโร. **วัดพิชยญาติการามวรวิหาร**. กรุงเทพฯ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง 2559.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. **พุทธศิลป์ไทยสายสัมพันธ์กับศรีลังกา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2563.

วัดบุปผาราม. **ประวัติวัดบุปผาราม**. เข้าถึงเมื่อ 24 มิถุนายน 2564. เข้าถึงได้จาก

<http://www.watbuppha.org/wat/history1.php>

วัดบุปผาราม. **จิตรกรรมวัดบุปผาราม** เข้าถึงเมื่อ 24 มิถุนายน 2564. เข้าถึงได้จาก

<http://www.buppha.org/paintg/index.htm>

วัดประยุรวงศาวาส. **ประวัติวัดประยุรวงศาวาส**. เข้าถึงเมื่อ 9 พฤษภาคม 2564. เข้าถึงได้จาก

<https://www.watprayoon.com/main.php?url=about&code=history>.

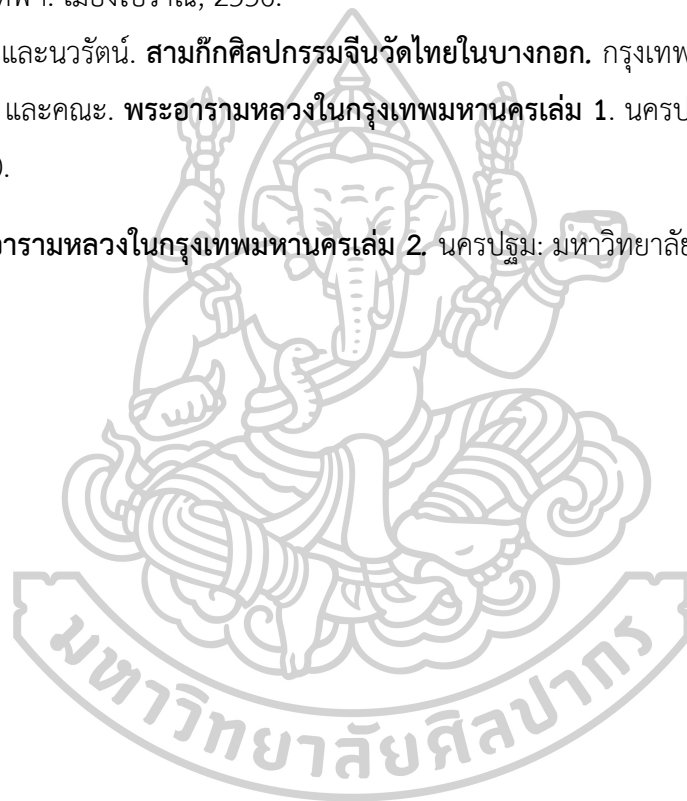
ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **พุทธศิลป์สมัยรัตนโกสินทร์พัฒนาการของงานช่างและแนวคิดที่ปรับเปลี่ยน**.

กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2556.

ศานติ ภัคดีคำและนวรรตน์. **สามก๊กศิลปกรรมจิตรกรรมวัดไทยในบางกอก**. กรุงเทพฯ มติชน 2549.

สุริยา รัตนกุล และคณะ. **พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครเล่ม 1**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

_____. **พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครเล่ม 2**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.





ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	วรรณมา สิริศรีสัมฤทธิ์
วัน เดือน ปี เกิด	05 ธันวาคม 2522
สถานที่เกิด	กรุงเทพฯ
วุฒิการศึกษา	พ.ศ.2544 สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พ.ศ.2561 ศึกษาต่อระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา ประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่อยู่ปัจจุบัน	54/24 ม.ปริญญ์ลักษณะ ซ.เอกชัย 87/1 แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพฯ

